

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE BULGARİSTAN’DA BİR GAZETE:
ÇİFTÇİ BİLGİSİ (1920-1921)

Salih DÖNMEZ

ARALIK – 2022

TC
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE BULGARİSTAN'DA BİR
GAZETE: ÇİFTÇİ BİLGİSİ (1920-1921)**

Salih DÖNMEZ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Vahibe Türkan Doğruöz

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Salih Dönmez

21.03.2023

ÖZ

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE BULGARİSTAN’DA BİR GAZETE: ÇİFTÇİ BİLGİSİ (1920-1921)

Dönmez, Salih

Yüksek Lisans, Tarih

Tez yöneticisi: Doç. Dr. Vahibe Türkan Doğruöz

Aralık 2022

Çiftçi Bilgisi gazetesi Bulgar Çiftçi Halk Birliği Partisi’nin yayın organı olarak Osmanlı Türkçesiyle yayınlanmıştır. 23 Ocak 1920 Cuma günü Sofya’da yayın hayatına başlayan gazete dört yıl boyunca yayınına aralıksız devam etmiştir. 9 Haziran 1923 tarihindeki hükümet darbesiyle yayınına ara verilen gazete 6 Kasım 1931 tarihinde tekrar yayımlanmaya başlamıştır. 19 Mayıs 1934 tarihinde ise tamamen kapanmıştır.

“Millî Mücadele Döneminde Bulgaristan’da Bir Gazete: Çiftçi Bilgisi (1920-1921)” başlıklı tez çalışmasında 10 Kanunuevvel 1920 tarihli 70. sayı ile 29 Kanunuevvel 1921 tarihli 120. sayı arasındaki elli sayı Osmanlı Türkçesi’nden günümüz Latin harflerine çevirisi yapılarak biçim ve içerik yönünden incelenmiştir.

Gazetede yer alan haberler konularına göre gruplandırılarak tarihi, siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel olarak değerlendirilmiştir.

Millî Mücadele döneminde Bulgaristan’da Osmanlı Türkçesiyle yayımlanan gazete, Türkiye’de Millî Mücadele’ye destek verirken Bulgaristan’da da Bulgaristan Türklerinin ve Bulgar devletinin menfaatlerini savunmuştur. Her hal ve şartta objektif habercilik yapmaya çalıştığı anlaşılan gazetenin haberleri Millî Mücadele Dönemi içinde Bulgaristan’da yaşananlara ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çiftçi Bilgisi, Bulgaristan Çiftçi Halk Birliği, Bulgaristan Türkleri, Millî Mücadele, Kuvayımiliye

ABSTRACT

A NEWSPAPER IN BULGARIA DURING THE TURKISH NATIONAL MOVEMENT: ÇİFTÇİ BİLGİSİ (1920-1921)

Dönmez, Salih

Master of Social Scienses, History

Supervisor: Associate Professor Vahibe Türkan Doğruöz

December 2022

Çiftçi Bilgisi newspaper was published in Ottoman Turkish as the media organ of the Bulgarian Agrarian National Union. The newspaper, which started its publication life in Sofia on Friday, January 23, 1920, continued its publication for four years, but on June 9, 1923, it had to interrupt its publications with the coup d'état. Although it started broadcasting again on November 6, 1931, it was closed on May 19, 1934.

In this thesis titled “A Newspaper in Bulgaria during the Turkish National Movement: Çiftçi Bilgisi (1920-1921)”, the fifty issues between the seventieth issue of 10 December 1920 and the one hundred and twentieth issue of 29 December 1921 were translated from Ottoman Turkish to today's Turkish and analyzed in terms of form and content.

The news in the newspaper were grouped according to their topics and evaluated in terms of historical, political, economic, social and cultural.

During the Turkish National Movement period, the newspaper published in Ottoman Turkish in Bulgaria and supported the National Movement in Turkey and defended the interests of the Bulgarian Turks and the Bulgarian state in Bulgaria. It has been seen that Çiftçi Bilgisi tries to make objective journalism under all circumstances.

Key Words: Çiftçi Bilgisi, Bulgarian Agrarian National Union, Bulgarian Turks, the Turkish National Movement, Kuvayımilliye

ÖNSÖZ

“Millî Mücadele Döneminde Bulgaristan’da Bir Gazete: Çiftçi Bilgisi (1920-1921)” başlığını taşıyan tezimizde, Millî Mücadele döneminde Bulgaristan’ın başkenti Sofya’da (1920-1934) yılları arasında aralıklarla yayınlanan Çiftçi Bilgisi gazetesinin 1920-1921 yıllarını kapsayan elli sayısı değerlendirilmiştir.

Sofya Milli Kütüphanesinden temin edilen Çiftçi Bilgisi gazetesi ilk defa 23 Ocak 1920 Cuma günü Sofya’da yayın hayatına başlamıştır. Aleksandır Stamboliyski liderliğindeki Çiftçi Partisinin iktidardan düşmesi ile 9 Haziran 1923 tarihinde yayınına ara vermek zorunda kalmıştır. 6 Kasım 1931 tarihinde tekrar yayınına başlamışsa da 19 Mayıs 1934 tarihinde tamamen kapanmıştır.

Tezimiz giriş bölümünü müteakip beş bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde Bulgaristan’daki basın hayatı hakkında bilgiler verilerek Çiftçi Bilgisi gazetesi biçim ve içerik yönünden değerlendirilmiştir. II. Bölümde Millî Mücadele dönemine ait haberler incelenmiştir. Kuvayimillîye’nin faaliyetleri, İstanbul hükümeti ile Ankara hükümetinin ilişkileri, Türkiye’ye ait genel haberler ile Yunanistan’ın Anadolu ve Balkanlardaki siyasi ve askeri faaliyetleri bu bölümün temel konularıdır. Ayrıca Londra Konferansı, Şark Meselesi ve Bilecik görüşmeleri de ele alınmıştır. III. Bölümde Bulgaristan Türkleri ile Bulgaristan haberleri verilmiştir. IV. Bölümde sosyal, kültürel, ekonomik, zirai ve dini içerikli haberler incelenmiştir. V. Bölüm gazetede sözü edilen devletler Balkan, Avrupa, Asya, Afrika Devletleri ile Amerika Haberleri başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Tezimizin temel kaynağı Çiftçi Bilgisi gazetesidir. Tez Millî Mücadele Dönemi, Dünya Siyasi Tarihi, Bulgaristan Türkleri ve Balkan Tarihi ile ilgili kitaplar, makaleler ve elektronik kaynaklarla desteklenmiştir. Özellikle Mustafa Kemal Paşa ile Aleksandır Stamboliyski dönemi Türkiye Bulgaristan ilişkileri bu döneme damga vurmuştur.

Bulgaristan Çiftçi Halk Birliği Partisi hakkında aydınlatıcı ve yeterli kaynak eksikliği yanında gazetenin baskı hataları nedeniyle zor okunan veya hiç okunmayan bölümleri çalışmamızı zorlaştırmıştır. Ama yine de

Çalışmamız bu dönemin aydınlatılmasına önemli bir katkıda bulunacağı muhakkaktır.

Tez çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen Ataberk DAN, Erdin GÜLEÇ ve Bedri ERTÜRK'e teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmamın konusunu belirlemede, gazete nüshalarını temin etmemde ilgi ve yardımlarını esirgemeyen, tezin hazırlanmasında özen gösteren muhterem hocam Doç. Dr. Vahibe Türkan DOĞRUÖZ'e en kalbi şükranlarımı sunarım.

Salih Dönmez

Mart, 2023

Kırklareli

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	7
BİÇİM VE İÇERİK YÖNÜNDEN ÇİFTÇİ BİLGİSİ GAZETESİ	7
1.1. Biçim Yönünden Çiftçi Bilgisi Gazetesi	7
1.2. İçerik Yönünden Çiftçi Bilgisi Gazetesi	9
2. BÖLÜM.....	15
ÇİFTÇİ BİLGİSİ GAZETESİNDE MİLLÎ MÜCADELE HABERLERİ	15
2.1. Millî Mücadele Haberleri	15
2.1.1. Türk Ordusu-Kuvayımilliye	15
2.1.2. Şark Meselesi	34
2.1.3. Bilecik Görüşmeleri	38
2.1.4. Londra Konferansı.....	38
2.2. Türkiye Haberleri	43
2.3. Yunanistan'ın Siyasi ve Askeri Faaliyetleri	50
3. BÖLÜM.....	57
BULGARİSTAN TÜRKLERİ VE BULGARİSTAN HABERLERİ	57
3.1. Bulgaristan Türkleri	57
3.2. Bulgaristan Haberleri	61
4. BÖLÜM.....	77
EĞİTİM, DİN, EKONOMİ VE ULAŞIM, ZİRAAT, SOSYAL VE KÜLTÜREL, VAKIF, İLANLAR VE REKLAMLAR İLE DİĞER HABERLER	77

4.1. Eğitim Haberleri	77
4.2. Dini Haberler	95
4.3. Ekonomi ve Ulaşım Haberleri	104
4.4. Ziraat Haberleri	111
4.5. Sosyal ve Kültürel Haberler	116
4.6. Vakıflar	126
4.7. İlanlar ve Reklamlar	130
4.8. Diğer Haberler	138
5. BÖLÜM.....	141
BALKAN, AVRUPA, ASYA, AFRİKA, AMERİKA VE TÜRK	
DÜNYASI DEVLETLERİ HABERLERİ	141
5.1.Balkan Devletleri Haberleri.....	141
5.2. Avrupa Devletleri Haberleri	149
5.3. Asya Devletleri Haberleri.....	159
5.4. Afrika Devletleri Haberleri.....	165
5.5. Amerika Haberleri	165
5.6. Türk Dünyası Devletleri Haberleri.....	167
SONUÇ.....	169
KAYNAKÇA	171
EKLER.....	173
EK 1: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 70. SAYI 1. SAYFA	173
EK 2: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 78. SAYI 1. SAYFA	175
EK 3: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 81. SAYI 1. SAYFA	177
EK 4: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 101. SAYI 1. SAYFA	178
EK 5: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 110. SAYI 1. SAYFA	180
EK 6: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 112. SAYI 1. SAYFA	181
EK 7: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 116. SAYI 1. SAYFA	182
EK 8: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 119. SAYI 1. SAYFA	183
EK 9: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 120. SAYI 1. SAYFA	184
EK 10: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 114. SAYI 2. SAYFA	185
EK 11: ÇİFTÇİ BİLGİSİ 94. SAYI 1. SAYFA	186

KISALTMALAR

bkz	: Bakınız
ev	: Çeviren
ftk	: Fotokopi
nr	: Numara
r	: rnek
s.	: Sayfa
S	: Sayı
s.s.	: Sayfa sayısı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
t.y.	: Tarih yok
y.y.	: Yüzyıl
B..H.B.	: Bulgaristan ifti Halk Birliği
B.Z.N.S.	: Bulgarski Zemedelski Naroden Sıyuz
.B.	: Çiftçi Bilgisi

GİRİŞ

Bugünkü Bulgaristan'ı oluşturan topraklarda ilk Osmanlı fetihleri 1. Murat (1359-1389) döneminde başlamıştır. XVI. y.y. ortalarına gelindiğinde nüfusun %88'ini Müslüman Türkler (yaklaşık 35.000) %12'sini (yaklaşık 5.000) Bulgar, Rum ve diğer gayrimüslimler oluşturmaktaydı. 19. y.y'a kadar Türk idaresinden fazla şikâyetçi olmayan Bulgarlar, 1789 Fransız İhtilalinin milliyetçilik ve Rusların panslavist politikası ile Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin Bulgarları istismarı neticesinde sorun çıkarmaya başladılar.¹ Osmanlı Hükümeti ülkenin hemen hemen her bölgesinde görülmeye başlayan benzer problemleri çözmek amacıyla reform hareketlerine başladı. Bu amaçla 1864 yılında Balkanlarda, Tuna nehri ile Kocabalkan dağları arasında Tuna Vilayeti kuruldu. İmparatorluk genelindeki reformların “pilot bölgesi” seçilen vilayetin valiliğine Mithat Paşa getirildi. Mithat Paşanın köklü reformlarının, Balkanlarda Türk eğitim hayatının gelişmesinde önemli bir yeri oldu. Eğitim alanında ortaya çıkan gelişmeler kendisini basın alanında da gösterdi.² Bulgaristan'da değişik dönemlerde yayınlanan Türkçe gazete, dergi ve kitaplar Bulgaristan Türklerinin kültürel mirasının bir parçası haline geldi.³

Mithat Paşa'nın 18 Mart 1865 tarihinde vilayet merkezi Rusçuk'ta çıkarmaya başladığı Tuna gazetesi 13 Haziran 1877 Rus İşgaline kadar aralıksız yayımlandı. Yine Rusçuk'ta Mecra-i Efkâr adlı bir dergi Türkçe, Güneş/Le Soleil isimli gazete Türkçe ve Fransızca olarak yayımlandı. Ayrıca Rusçuk'ta 1871-1873 yılları arasında Slava gazetesi ile 1872-1874 yılları arasında Uçulişte (Mektep) dergisi Bulgarca olarak yayımlanmıştır.⁴

1877-78 Osmanlı-Rus savaşından sonra 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Anlaşmasıyla, Tuna vilayetinde bir Bulgar Prensliği kuruldu. 1879 yılında da Bulgaristan Resmî Gazetesi yayınlanmaya başladı.

¹ Yusuf Halaçoğlu, TDV İslam Ansiklopedisi, Bulgaristan maddesi, Osmanlı Dönemi.

² Bilal Şimşir, Bulgaristan Türkleri (1878-1985), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986, s. 26

³ Hayriye S. Yenisoğlu, Bulgaristan'da Türkçe Basın Hayatı (1865-2010), Kırcaalihan.com, 25 Mart 2012

⁴ Bilal Şimşir, a.g.e., s. 307.

Gazetede Bulgarca yayınlanan yasa, karar ve yönetmeliklerin Türkçeleri de yayınlanıyordu. Ancak Bulgaristan resmî gazetesinin ömrü sadece bir buçuk yıl sürdü. Müteakip yıllarda hızla çoğalmaya başlayan Türkçe gazete ve dergilerin sayısı 44'e kadar ulaştı. Bu gazetelerin yaklaşık 25 tanesi II. Abdülhamit'in istibdadından kaçarak Bulgaristan'a sığınmış olan Jön Türkler tarafından çıkarılmış ve sultanın istibdat yönetimini eleştirmiştir. Buna karşın II. Abdülhamit'i savunan Türkçe gazetelerde vardı.

Jön Türk gazetelerinin en dikkat çekenleri Ahali, Balkan, Dikkat, Doğru Yol, Feryat, Gayret, Muvazene, Müdafa-i Hukuk, Rumeli, Sada, Tuna, Uhuvvet, Varna Postası ve Jön Türklerin Fransızca yayın organı olan Le Courier des Balcans'dır. Tarla, Hilal, Çaylak, Serbest Bulgaristan, Başlangıç, Hâkimiyet, Nadas, Malumat, Islah, Kamer, Müsademe-i Efkâr, Şark, Şark Muhbiri gazeteleri de II. Abdülhamit yönetimini destekleyen gazeteler olarak öne çıkmıştır.⁵

1908-1944 yılları arası Bulgaristan'da en fazla Türkçe yayın yapıldığı dönemdir. Krallık dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Sofya'da 26, Filibe'de 16, Kırcaali'de 10, Şumnu'da 9, Razgrad'da 4, Eskicuma'da 3, Yambolu'da 2, Rusçuk, Varna, Lom ve Osmanpazar'da birer adet olmak üzere toplam seksen tane Türkçe gazete ve dergi çıkmıştır. Bu seksen gazete ve derginin ellisi 1923 yılından sonra yayımlanmıştır. Bulgaristan Türk basını, Abdülhamit'i ve Cumhuriyet'i destekleyenler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Abdülhamit döneminde Bulgaristan'a gelip gazete ve dergi çıkaran Jön Türkler gibi Cumhuriyetin ilanından sonra da Türkiye'den kovulan veya kaçan 150'likler, saltanatçılar, hilafetçiler, cumhuriyet ve Mustafa Kemal karşıtları da burada Türkçe gazete ve dergiler çıkartmışlardır. Cumhuriyet ve Mustafa Kemal aleyhine yayın yapan gazetelerin Bulgar hükumeti tarafından da desteklendiği görülmüştür. İntibah, Açıksöz, Medeniyet, Rumeli, Yarın gazeteleri cumhuriyet karşıtı yayınlar yaparken diğer gazete ve dergilerin hepsi Türkiye Cumhuriyeti'nin savunuculuğunu üstlenmişlerdir.

⁵ Bilal Şimşir, a.g.e., s. 307-309.

Türkiye’de daha harf devrimi yapılmadan Yenilik gazetesi, 13 Ekim 1928 tarihinde latin harfleriyle yayımlanmaya başladı. Bu akımı ertesi yıl Rodop, Halk Sesi, Deliorman gazeteleriyle Çiçek dergisi takip etti. Özdilek, İstikbal, Doğru Yol ve Turan gazeteleriyle Çocuk Sevinci dergisi de kısa süre sonra latin harfleriyle yayın yapan Türk gazetelerine katıldılar. Savaş ve Rehber gazeteleriye Türk halkını yeni yazıya alıştırmak amacıyla eski ve yeni yazıyla beraber yayımlandı.⁶

Bu gazeteler içerisinde en dikkat çeken ve uzun ömürlü olanı Deliorman gazetesidir. İlk başlarda üç sayfası yeni, bir sayfası da eski yazıyla çıkan Deliorman, Türk milliyetçiliğinin en hararetli savunucusu olmuştur. Gazete yeni yazıyı henüz öğrenmeyen okuyucuları “Türk, kendi alfabeni çabuk öğren! Çünkü gazeten yakında Arap harflerini hiç kullanmayacaktır.”⁷ diyerek uyarıyordu.

Muhelif olsun veya olmasın bütün Türkçe gazeteler, Bulgaristan’da ki Türklerin ulusal bilinç ve gururunun yükselmesine katkı sağlamıştır.

Bulgaristan, 23 Temmuz 1908’de ilan edilen II. Meşrutiyetin karmaşık ortamından istifade ederek 5 Ekim 1908’de bağımsızlığını ilan etti. 19 Nisan 1909 günü İstanbul’da Osmanlı Hükümeti ile Bulgaristan Prensliği arasında imzalanan protokolle Osmanlı Devleti Bulgaristan’ın bağımsızlığı resmen tanıdı.⁸ Bu tarihten sonra arka arkaya gelen Balkan Savaşları sonunda Türkiye’de Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Millî Mücadele’nin başladığı dönemde Bulgaristan’da önce ihtilalle sonra da seçimle Çiftçi Partisi iktidara geldi. Alexander Stamboliyski yönetimi de denilen bu rejim döneminde 1919-1923 yılları arasında Bulgaristan Türk azınlığı nefes aldı. I. Dünya Savaşının sonunda Stamboliyski yönetiminin 27 Kasım 1919’da imzaladığı Neuilly Barış Anlaşmasının 53. Maddesindeki’ “Bulgaristan’da yayınlanan her türlü basın-yayımda her dil serbest olacak, kısıtlama ve zorlama yapılmayacaktır...” hükmü sayesinde, Türk dili ve Türkçe basın konusunda

⁶ Bilal Şimşir, a.g.e., s. 309-312.

⁷ Yusuf Kerim, Bulgaristan’da Türkçe Süreli Basın (1865-1944), Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni-Bildiriler, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları;715,1999, s. 181.

⁸ Bilal Şimşir, a.g.e, s. 48

rahatlama sağlanmıştır.⁹ Bu sayede tarafsız Türk gazeteciliği yanında, siyasi partilerin yayın organı olan gazeteler de Türkçe olarak çıkmaya başlamıştır. Bu gazetelerden biri de Bulgaristan Çiftçi Halk Birliği Partisi'nin Türkçe yayın organı olan Çiftçi Bilgisi gazetesidir.¹⁰ 23 Ocak 1920'de Sofya'da¹¹ Türk azınlığa oldukça geniş haklar tanıyan bir iktidar partisinin organı olarak yayın hayatına başlayan Çiftçi Bilgisi kısa zamanda Türk aydınlarının sempatisini kazandı. İmtiyaz sahibi Eskicuma mebusu Ahmet Zihni, başyazarları Mustafa Ceyhun ve İdris Bayraktar, sorumlu yazı işleri müdürü Dr. İliya Karacov olan gazete Osmanlı Türkçesi ile yayınlanmıştır. Ethem Ruhi Bey'de hapisten çıktıktan sonra gazetede bir süre başyazarlık yaparak "Adnan" takma adıyla yazılar yazdı.¹² Genelde kırsal bölgelerde yaşayan Türk toplumunun sorunlarını sayfalarına taşıyan gazete, Stambolisyki'nin azınlıklar ve tarım politikalarından övgüyle söz etmiştir.

Türklerin büyük çoğunluğu da Çiftçi Birliği Partisi'ni desteklemiştir. Çiftçi Bilgisi gazetesi, Türklerin sosyal ve ekonomik durumu ile kültürel

⁹ Bilal Şimşir, a.g.e, s. 54-55

¹⁰ Hayriye S. Yenisoğlu, a.g.m.

¹¹ Yusuf Kerim, Bulgaristan'da Türkçe Süreli Basın (1865-1944), Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni-Bildiriler, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları;715,1999, s.183 (Çiftçi Bilgisi gazetesinin ilk nüshasının yayın tarihi ile ilgili farklı tarihler verilmiştir.www.balgöç.org.tr sitesi 14 Ocak 1919'da yayın hayatına başlayıp 19 Mayıs 1934 de son baskısını yaptığını yazıyor. Doç. Dr. İbrahim Yalımov, Atatürk ve Stamboliyski Türk Bulgar İlişkileri Üzerine isimli 14 Aralık 2000-Sofya Sempozyumda "Bulgaristan Çiftçi Halk Birliği'nin Türk Ahalisine İlişkin Politikası" başlıklı sunumunda kullandığı dipnotlarda [Çiftçi Bilgisi, N.1,23.01.1920] tarihini veriyor. Yusuf Kerim ise 7 no'lu dipnotta kaynak gösterdiğimiz eserde 183.sayfada [Çiftçi Bilgisi, No:1,23 Mart 1920],184. Sayfada [Çiftçi Bilgisi, No:1,23 Ocak 1920] olarak yazıyor. Elimizde bulunan 70-120. sayılarında düzenli aralıklarla çıkmadığı göz önüne alındığında ilk nüshanın tam olarak hangi tarihte yayınlandığı gazetenin orijinal birinci nüshasına ulaşana kadar şimdilik çelişkilidir. Biz elimizdeki iki farklı kaynaktan 23 Ocak 1920 tarihi ortak kullanıldığı için bu tarihi kullanmayı uygun gördük. Bu tarih, gazetenin Stamboliyski Hükümetinin 27 Aralık 1919 da imzaladığı Neuilly antlaşmasında azınlıklara verilen haklar neticesinde çıkmaya başladığı göz önüne alındığında en uygun tarih kabul edilebilir.)

¹² Yusuf Kerim, a.g.e, s.173.

hayatını özenle yansıtmaktaydı.¹³ Yine bu dönemde Bulgaristan Komünist Partisi'nin yayın organı olarak Ziya (1920-1923) gazetesi ile Demokrat Parti'nin politik çizgisini izleyen Tunca ve Dostluk gazeteleri de vardı.¹⁴ 9 Haziran 1923 darbesiyle tutuklanan A. Stamboliyski 14 Haziran 1923 tarihinde doğum yeri olan Pazarcık sancağının Slavovitsa köyünde öldürülünce¹⁵ Çiftçi Bilgisi gazetesi yayın hayatına ara verdi. 1931 de Halk Blok'u seçimleri kazanınca¹⁶ 6 Kasım 1931 tarihinde tekrar yayın hayatına başlayan Çiftçi Bilgisi gazetesi¹⁷ 19 Mayıs 1934 tarihindeki baskısıyla tamamen kapandı.¹⁸ Bulgaristan'da 1934 sonrasında faşist yönetimler iktidara gelince Türklere yönelik baskılar artmaya başladı ve bu baskılara dayanamayan Türkçe gazete ve dergiler birer birer yayın hayatlarına son verdiler.1944 yılına gelindiğinde Bulgaristan'da ki Türklere ait Türkçe yayınların tamamı kapanmıştı. Türkçe olarak sadece Kızanlık 'da Protestan misyonierlerin yayın organı olan 'Hakikat Şahidi' isimli dergi kalmıştı. Yani Türklere ait hiçbir Türkçe yayın kalmamıştı.¹⁹

¹³ Hayriye S. Yenisoğlu, a.g.m

¹⁴ Yusuf Kerim, a.g.e., s. 174.

¹⁵ Milen Kumanov-Aleksandır Stamboliyski'nin Öldürülmesine İlişkin Atatürk Hükümeti'nin Münasebeti-Atatürk ve Stamboliyski Türk Bulgar İlişkileri Üzerine Sempozyum-14Aralık 2000 Sofya, Basım: ARGUS,2001, s.71.

¹⁶ Yusuf Kerim, a.g.e., s. 173.

¹⁷ Altan Deliorman, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü, İstanbul, 2010, s. 78.

¹⁸ www.balgoc.org.tr

¹⁹ B. Şimşir, a.g.e, s.312

1. BÖLÜM

BIÇİM VE İÇERİK YÖNÜNDEN ÇİFTÇİ BİLGİSİ GAZETESİ

1.1. Biçim Yönünden Çiftçi Bilgisi Gazetesi

Çalışmamızda ilk olarak (10 Kanunuevvel 1920-25 Rebiülevvel 1339 Cuma) tarihli 70.sayı ile (29 Kanunuevvel 1921-29 Rebiülahir 1340 Perşembe) tarihli 120. sayı arasındaki toplam 50 sayı latinize edilerek biçim ve içerik yönünden incelenmiştir. Gazetenin 74. sayısı elimizde olmadığı için, 114. sayının ikinci sahifesi ise basım hatası nedeniyle okunamadığı için incelenememiştir.

İki sayfa halinde yayınlanan gazetede genelde her sayfa dörder sütundan oluşmaktadır. 70-73 arası ve 75-77. sayılarında sayfanın en üstünde ve ortada büyük harflerle büyük gazetenin adı “Çiftçi Bilgisi” olarak yer almaktadır. Bu ifadenin içinde rakamla 920 sayısı yazılmıştır. Bunların altında ise gazetenin ismine uygun olarak birbirine saplarından bağlı ve başları zıt yönlerde bakan buğday başakları yer alır. Sağ taraftaki sütunda “Millet-i İslamiye için müfid asara sahifelerimiz açıktır. Derç olunmayan evrak iade olunmaz.” ifadeleri bulunur. Kalın bir çizgi ile ayrılan bu satırların altında da “‘Mahall-i idare: Sofya’da Olipçe (Vrapçe) 1 numaralı çiftçi kulübündeki idare-i mahsusindedir’. İdare adresi vardır. Fakat bazı baskılarda “mahsusindedir” kelimesinin “‘mahsusasındadır” şeklinde yazıldığı da görülmektedir. Bu ifadelerin hemen altında ise bu sefer Bulgarca olarak “Çiftçi Bilgisi“ (Zemledelsko [Zemedelsko] Sıznanie) Gazetesinin Yazı işleri; Bulgar Çiftçi Halk Birliğinin Yayın Organı, Adres: Vrapçe Sokak No:1 Sofya, Abonelik 40 Leva, Nüshası 1 Leva, Telefon No:1873” ifadeleri yer alır.

Gazetenin adının sol tarafında abone şartları “Abone şeraiti: Bulgaristan için seneliği 40 Fıranktır.Hariç için seneliği 80 Frank’tır. Abone bedeli peşindir. İlanat ve bilcümle muamelat için idarehaneye müracaat edilmelidir. Telefon No: 1873. Telgraf adresi: Çiftçi Bilgisi-Sofya, Nüshası 1 leftir” olarak belirtilmiştir.

Bunların altında ise birinci sayfayı boydan boya kaplayan bir santimetre aralığında iki kalın çizgi içinde, sağdan sola doğru Osmanlı Türkçesiyle “Sayı numarası ile Çiftçi İttihadı Fırkasının Siyasi, İlmi, Fenni, İktisadi Türk Gazetesidir” ibaresi yer alır. Soldan sağa Bulgarca yıl ve sayı numarası verilmiştir. Bunların altında ise genellikle sağdaki iki sütun üzerinde o sayının tarihi Miladi ve Hicri olarak yer alır. Fakat tarihler konusunda çelişkilere rastlanmaktadır. Bu da muhtemelen basım hatalarından dolayıdır. Gazete genelde haftalık olarak çıksa da bazen 10,11 15 günlük aralarla çıktığı da gözlenmiştir.

78. sayıdan itibaren gazetenin formatında değişiklikler yapılmıştır. Gazetenin ismi sol başköşede bir güneş motifinin üzerine Çiftçi Bilgisi olarak yazılmış ve bu yazının içinde 1920 tarihi yer almıştır. Başlığın üzerinde ise birbiriyle tokalaşan iki el resmi bulunmaktadır. Logonun sağ tarafında “Millet-i İslamiye için müfid asara sahifelerimiz açıktır. Derç olunmayan evrak iade olunmaz.”, “Mahall-i idare: Sofya’da Olipçe (Vrapçe) 1 numaralı çiftçi kulübündeki idare-i mahsusindedir.” ve Bulgarca olarak “Çiftçi Bilgisi (Zemledelsko Sıznanie) Gazetesinin Yazı İşleri: Bulgar Çiftçi Halk Birliğinin Yayın Organı, Adres: Vrapçe Sokak No:1 Sofya, Abonelik 40 Leva, Nüshası 1 Leva, Telefon No:1873” bilgileri verilmektedir. Bunun altında da Osmanlı Türkçesiyle “Abone şeraiti Bulgaristan için seneliği 40 Frank, Nüshası 1 leftir” şeklinde yazılmıştır.

79, 80, 81, 82, 83, 84 ve 85. sayılarda ise 78. sayının tersi olarak logo ve bilgi yazıları yer değiştirmiştir. Gazetenin ismi ve logosu sağ tarafta yazılırken diğer bilgiler sol tarafta yazılmıştır. 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92 ve 93. sayılarda ise tekrar 78. sayının formatı kullanılmıştır. Sadece abone şeraiti bölümüne “Hariç için seneliği 80 Franktır” ibaresi ilave edilmiştir. 94. sayıdan itibaren ise incelediğimiz son sayı olan 120. sayı dahil olarak 70. sayıdaki format kullanılmıştır.

Çiftçi Bilgisi gazetesinin çalışmamıza konu olan 70-120 sayıları arasındaki toplam elli sayısında ilk defa 81. sayıda fotoğraf yer verildiğini görmekteyiz. Bu sayıda Çiftçi İslam Kongre Reisi Hacı Ahmet ile İttihat

Meclisi azalığına seçilen Ali Havacenin fotoğrafları yayınlanmış ve bu kişiler hakkında bilgiler de verilerek halka tanıtılmak istenmiştir.²⁰

Gazetede yer alan diğer fotoğraf “Bulgar Çiftçi Mümessilleri Türk Zirai Fırkası Erkânı Nezdinde” başlığı altında on iki kişiden oluşan heyetin fotoğrafı olup yer alan kişiler isim ve görevleri belirtilerek tanıtılmıştır.²¹

Nafia Nazırı Gospodin Tsenko Bakalof Çarkovski’nin²², Adliyenin yeni nazırı Petrayanef’in²³, “Yeni Şimendifer Nazırı” başlığıyla Hristo Manolof’un²⁴, “Sabık Şimendifer Nazırı Elyevm Sobranya Meclisi Reisi Nadelko Atnasof”, “Sobranya Birinci Reis Vekili Gorki Markof” ve “Sobranya İkinci Reis Vekili Kalyo Malef” in fotoğrafları küçük ebatta verilirken²⁵ hain bir suikasta kurban giden Harbiye Naziri Alexander Dimitrof’un fotoğrafı neredeyse birinci sayfanın tamamını kaplayacak şekilde verilerek kendisinden övgüyle söz edilmişti.²⁶ Fransızca eserleriyle bilinen Türk Muharrir ve Müelliflerinden Basri Bey’de fotoğrafı ile beraber tanıtılmıştır.²⁷

1.2. İçerik Yönünden Çiftçi Bilgisi Gazetesi

Çiftçi Bilgisi Gazetesi Bulgaristan Çiftçi Halk Birliği Partisi’nin yayın organı olarak Osmanlı Türkçesiyle yayımlanmıştır. İsminden de anlaşılacağı gibi gazetede ziraat, çiftçilik ve çiftçilerin sorunlarıyla ilgilenilmiştir. Gazetede medeniyetin çiftçilikle başladığı ısrarla vurgulanarak

²⁰ “Çiftçi İslam Kongre Reisi Hacı Ahmet”, Ali Havacenin İttihad Meclisi Alisi Azalığına İntihabı”Ç. B,10 Mart 1921, S.81, s.1.

²¹ “Bulgar Çiftçi Mümessilleri Türk Zirai Fırkası Erkanı Nezdinde”Ç. B,13 Ağustos 1921, S.101, s.1.

²² “Tsenko Bakalof Çarkovski”, Ç. B, 15 Teşrinievvel 1921, S.110, s.1.

²³ “Yeni Adliye Nazırı Petrayanef”, Ç. B, 28 Teşrinievvel 1921, S.116, s.1.

²⁴ “Yeni Şimendifer Nazırı Hristo Manolof”, Ç.B,5 Kanunuevvel 1921, S.117, s.1.

²⁵ “Sabık Şimendifer Nazırı ve Elyevm Sobranya Meclis Reisi Nadelko Atnasof”, “Sobranya Birinci Reis Vekili Gorki Markof”, “Sobranya İkinci Reis Vekili Kalyo Malef”, Ç.B,22 Kanunuevvel 1921, S.119, s.1.

²⁶ “Aleksander Dimitrof”, Ç. B, 29 Teşrinievvel 1921, S.112, s.1.

²⁷ “Basri Bey”, Ç.B, 29 Kanunuevvel 1921, S.120, s.1.

zenginliğin tek kaynağı olarak toprak görülmüştür.²⁸Toprağın zenginliğinden yeteri kadar faydalanabilmek için ise Çiftçi Partisi Hükümetinin sağladığı kolaylıklardan yararlanmayı, ayrıca da Türk-Bulgar çiftçi kardeşlerin bir araya gelerek azimle çalışmaları öğütlenerek bu şekilde bir birlik sağlanması halinde ortaya çıkacak zenginlikten Bulgaristan'ın yanında Trakya ve Anadolu Türkleri de fazlasıyla faydalanacakları vurgulanmıştır. Böylece verimli topraklara sahip Bulgaristan çiftçisi bol bol üretecek, Türkiye'nin ürettiği farklı mallarla zirai ürünler uygun fiyatlarla takas edilecek ve her iki taraf da kazanacaktır. Bu birlik sayesinde Trakya Balkanlar hatta dünyadaki bütün insanları refah içinde yaşayacaktır.²⁹

Çiftçi Bilgisi gazetesi yurtiçi ve yurtdışı muhabirleri yanında iletişim halinde olduğu ajanslar vasıtasıyla hemen hemen dünyanın her yanından her konudaki haberi sütunlarına taşımıştır. Bunların arasında Bulgaristan iç ve dış haberleri, Türkiye haberleri, Yunanistan haberleri geniş yer tutmaktadır. Türk Kuvayimillîyesi'nin faaliyetleri, İstanbul Hükümeti'nin tutumu, Anadolu'nun ahvali, Türk-Yunan savaşının seyri mümkün olan en kısa zamanda gazetede haber olmuştur. İtilaf devletlerinin tutumu, Anadolu ve Trakya ile ilgili planları yanında Rusya ve ABD başta olmak üzere diğer devletlerin de Türk-Yunan savaşına yaklaşımları önemle bildirilmiştir. Türk ve İslam dünyasından konuyla ilgili haberler aktarılmıştır. Nöyi (Neuilly) Antlaşması'nın ağır şartları daima eleştirilmiş, bu şartların düzeltilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur. Türk-Yunan savaşını sonlandıracak, bölge ve dünya barışına katkı sunacak kongre ve konferanslar büyük mutlulukla yayınlanmıştır.

Bayram tebrikleri, Ramazan imsakîyesi, sünnet, nişan-düğün merasimi, teşekkür, kayıp ilanları, yangın, suikast haberleri gazetede yer alan diğer haber başlıklarıdır. Siyasi parti ve kooperatiflerin kongre ilanları, komisyonların bilanço cetvelleri ikinci sayfanın sonunda yer alır. Gazeteye abonelik ücretlerini gönderenlerin isimleri, ikametgâhları ile gönderdikleri

²⁸ “Hoş Geldiniz”, Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.1

²⁹ Tırnovalı Osman Nuri, “Milletlerin Yegâne Memba-ı Servet ve Saadeti Ziraatdır”, Ç.B, 24 Şubat 1921, S. 79, s.2

ücretler ayrıntılı olarak yayınlanmıştır. Ticari kurum ve kişilerin reklamlarına yer da verilmiştir.

Gazete, eğitimsizliği Bulgaristan Türklerinin en büyük problemlerinden biri olarak görmektedir. Büyük çoğunluğu köylerde çiftçilik ve hayvancılıkla geçinen Türkler eğitim hayatını ihtimal etmişlerdir. Bu nedenle de devlet yönetiminde söz sahibi olamamış, devlet kademelerinde görev alamamış, en temel haklarını dahi savunamadıkları için ikinci sınıf vatandaş konumuna düşmüşlerdir. Okulların fiziki durumlarıyla da ilgilenilmediği içinde okullar neredeyse harabe haline gelmiştir. Ayakta kalabilen az sayıda okulda yeterli gelire sahip olmadığı için ayakta durmakta zorlanmaktadır. Okullara bu sorunların aşılabilmesi için de tarla, koru, mera, çayır vs. gibi kalıcı gelir getirecek kaynakların sağlanması tavsiye edilmektedir.³⁰

Ayrıca okullardaki ders programlarının Türklere uygun şekilde düzenlenmesi de önem arz etmektedir. Radoslavist hükümetlerin dayattığı Bulgarca eğitim zorunluluğu kaldırılarak zorlama yapılmadan Türkler'e Bulgarca öğretilmelidir. Bunun için de gazetede Türk okullarına ilköğretim üçüncü sınıftan itibaren Bulgarca dersi konulması ancak bununda hükümetin baskısıyla değil, Türklerin takdiriyle yapılması önerilmektedir.³¹ Çiftçi Birliği işbaşına geçince eğitim hayatında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. İlköğretim süresi yedi seneye çıkarılmış, eğitim Türk-Bulgar, kadın-erkek farkı gözetilmeksizin herkese mecburi hale getirilmiştir.³²

Türkler'in her yerde her şeyi hükümetten beklemelerinin doğru olmadığı yazılan gazetede Türkler'in birbiriyle didişmeyi bırakarak, eğitim alanına daha fazla ilgi göstermeleri istenmektedir.³³

Türkleri toprak kardeşi olarak gören Çiftçi Birliği, Türkler'in eğitim alanında ilerlemesi için elinden geleni yapmaktadır.

En büyük arzusu Bulgaristan'ın sulh ve sükûnu, halkın huzur ve refahı olan Çiftçi Birliği iktidara gelince, ülkenin ilerlemesi için pek çok kanunu

³⁰ "Ahmet Zihni Efendi'nin Nutku", Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.2

³¹ "Sofya'da İslam Çiftçi Kongresi", Ç.B, 18 Mart 1921, S.81, s.2

³² "1 Mayıs Nümayişleri", Ç.B, 9 Mayıs 1921, S.89, s.1-2

³³ Muallim Turgut, "Hükümet ve Mekteplerimiz", Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.1

halka danışarak hazırlamıştır. Tekâlifi bedeniye, takip-i eşkıya, seyyar bidayet sulh mahkemeleri, Ziraat Bankasına ait yeni kanun ve fakir ahaliye toprak vermek gibi kanunlar uygulamaya sokulmuştur. Bu sayede Bulgaristan'ın her tarafında şoseler, yeni demiryolu hatları, köprüler, okullar, camiler, kiliseler yapılmıştır. Hırsızlara, çetelere göz açtırmayarak köylerde kurulan seyyar mahkemeler sayesinde köylüler, küçük davalar için şehirlere gidip avukatlara soyulmaktan kurtarılmıştır. Ortaya çıkan bu güzelliklerden Bulgaristan'da yaşayan Türk, Bulgar ve diğer bütün milletler eşit bir şekilde istifade ettirilmiştir.³⁴

Çiftçi Birliği sayesinde Bulgaristan'da ortaya çıkan bu birlik ve beraberlik bütün Trakya'ya yayılmalı hatta bu birliğe Bulgarlarla aynı ırktan gelen, Bulgarlarla maddi ve manevi bağları olan Türkler de dahil olmalıdır. Bu durumdan Türk-Bulgar menfaatleri galip çıkacağı için ileride tesis edileceği muhakkak olan Avrupa Çifti Konfederasyonu'nun görevleri de kolaylaşacaktır.³⁵

Çiftçi Birliği'nin Bulgaristan'da gerçekleştirmek istediği birlik ve beraberlik önündeki en büyük tehlike komünizmdir. Ziya gazetesinin başlattığı komünizm kampanyasına, birkaç Türk öğretmenin de katıldığı görülmektedir. Dünya Savaşının herkesi yorduğu, savaştan doğan sefaletlerin cemiyet ahengini bozduğu, yaşamak isteyen her ferdin daha büyük mücadeleye mecbur kaldığı bir ortamda milletlere mutluluk vadeden ve yoklukları derhal ortadan kaldırmak iddiasıyla ortaya çıkan komünizmin asrımızda uygulanmasının mümkün olmadığını, bizzat Rusya'nın bu günkü hali ispat etmiştir.³⁶

Komünizm Türkler için de asla kabul edilmeyecek bir fikirdir. Osmanlı Hükümeti sultanların ve yöneticilerin şahsi liyakatleriyle ilerlemiştir. Türklerin, padişahı “devlet baba” olarak adlandırması bunun en mühim

³⁴ A. Şevki, “Teşkilata Sarılmalıyız”, Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.2

³⁵ Ğ. Ğalyof, “Türkiye-Bulgaristan Münasebatı”, Ç.B., 24 Şubat 1921, S.78, s.1

³⁶ Muallim Turgut, “Gençlerimize İthaf”, Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.1

göstergesidir.³⁷ Bulgaristan'daki Türkler Çiftçi Birliği etrafında toplanmalı Kur'an ve Hz. Peygamber'in yolundan gitmelidir. Mustafa Kemal Paşa da "Komünistlik 'in İslamiyet'le kabil-i telif olmadığını." söylemiştir.³⁸

Türkiye'ye dair konular Bulgaristan Türkleri yanında Çiftçi Birliği hükümetinin de yakın takibindedir. Bu nedenle de Çiftçi Bilgisi Türkiye, özellikle de Kuvayımiliye ile ilgili haberlere geniş yer vermiştir.

Ankara Hükümeti komşu devlet Rusya ile irtibatını sürdürmektedir. İki hükümet arasında hukuki, siyasi ve iktisadi konuları içeren sekiz maddelik bir sözleşme yapılmıştır. Sovyet Hükümetinin Ankara'ya göndermiş olduğu özel heyete karşılık, Mustafa Kemal Paşa da Ali Fuad Bey'in başkanlığında ki bir heyeti Moskova'ya göndermiştir. Bu görüşmeler sayesinde Rusya Ermenistan'ı himaye etmekten vazgeçmiş, Kafkas ve Azerbaycan halkına karşı da daha dostane bir tavır almaya başlamıştır.³⁹

İtilaf Devletleri, Türkiye üzerindeki emellerine ulaşabilmek için Yunan ordusunu kışkırtmaya ve her türlü yardımı yapmaya devam etseler de Yunan ordusu Türk Kuvayımiliye direnişini aşamamış⁴⁰ İtilaf devletleri de Yunanistan'a olan desteklerini çekmeye başlamışlardı. Gazetede Şark'ta sulh ve sükûnun tesisi için Türklerle anlaşmaktan başka yol kalmadığı belirtiliyordu.⁴¹ Yunanlıların bütün gayretine rağmen Sakarya Savaşı'nı kaybettikleri ve geri çekilmeye başladıkları gazete sütunlarında yer almaya başlamıştı.

Çiftçi Bilgisinde Millî Mücadele üzerinde titizlikle durulmuş, Kuvayımiliye'nin hemen hemen her faaliyeti ayrıntılı olarak verilmiştir. Şark Meselesi, Bilecik Görüşmeleri ve Londra Konferansı Millî Mücadele konuları içerisinde yerini almıştır. Bulgaristan Türkleri ve Bulgaristan haberleri ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

³⁷ Ahmed Fevzi, "Türkler Hanedan-ı Hükümdarilerini Komünizme Feda Edebilirler mi", Ç.B, 15 Ocak 1921, S.75, s.1

³⁸ Muallim Turgut, "Ziya Gazetesi Ser Muharrirliğine", Ç.B, 15 Ekim 1921, S.110, s.1

³⁹ "Anadolu ve Ankara", Ç.B, 31 Kanunuevvel, 1920, S.73, s.1

⁴⁰ "Yunan Ordusunda İsyan", Ç.B., 30 Mayıs 1921, S.92, s.2

⁴¹ Süleyman Karkin, "Şark'da Sulh ve Sükûn Ümidi", Ç.B, 28 Haziran 1921, S.95, s.1

Eğitim, Din, Ekonomi- Ulaşım, Ziraat, Sosyal – Kùltùrel ve Vakıf haberleri başlıkları altında ilgili konular detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Gazetede verilen ilanlar ve reklamlar, aynı başlık altında òrnek metinler kullanılarak verilmiştir. Gazetede konusu çok fazla geçmeyen haberler ise ‘Diğer Haberler’ başlığı altında toplanarak değerlendirilmiştir.

2. BÖLÜM

ÇİFTÇİ BİLGİSİ GAZETESİNDE MİLLÎ MÜCADELE HABERLERİ

2.1. Millî Mücadele Haberleri

2.1.1. Türk Ordusu-Kuvayımillîye

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918’de imzaladığı Mondros Mütarekesi ile mağlubiyeti kabul ederek savaştan çekildi. Osmanlı Hükümetini mütareke imzalamaya zorlayan en önemli sebepler Filistin ve Irak cephesindeki mağlubiyetler ile Bulgaristan’ın savaştan çekilmesi oldu. İngiliz ve Fransızlar Bulgaristan’ın savaştan çekilmesi üzerine Trakya’da yedi tümenlik kuvvet oluşturarak İstanbul ve boğazları tehdit etmeye başladılar. Bu nedenle Talat Paşa’nın istifası sonrası yeni kabineyi kuran İzzet Paşa mütarekeyi imzaladı.⁴² Galip devletler Mondros Mütarekesi’ne istinaden Osmanlı topraklarında işgal hareketlerine başladılar. Bu işgallere karşı Türk halkı vatanını savunmak için Kuvayımillîye teşkilatını kurdu. Milli Kuvvetler anlamında gelen Kuvayımillîye Millî Mücadele boyunca askeri, siyasi ve ekonomik her türlü mücadelenin ortak adı oldu.

Çiftçi Bilgisi gazetesinde Millî Mücadele dönemi ile ilgili ilk haber ‘‘Anzavur Paşa Ne Yapıyor’ ’başığı ile verilmiştir. Kuvayımillîye’nin ilk amacı yurdu işgalden kurtarmaktı. Bunun için bir yandan işgal kuvvetleriyle savaşırken diğeryandan da Kuvayımillîye karşıtı yerli unsurlarla mücadele etmesi gerekiyordu. Bu kişilerden birisi de Ahmet Anzavur Paşa’dır. Yanında oğlu Nedri Bey ve Manyas’ın Kızılkilise eşrafından Çerkez Hasan Bey’in de bulunduğu kalabalık bir taraftar gurubuyla Balıkesir’e gelen Ahmet Anzavur, burada bulunan Yunan Merkez Komutanlığına gitti. Bir saat süren bu ziyaret sonrasında belediye başkan vekili Bozokzade Mehmet Efendi ile beraber belediye binasına geçerek bir açıklama yapmıştır. Bu açıklaması

⁴² Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, İstanbul, Timaş Yayınları, 19.Baskı, 2014, s.134.

Kuvayimillîye'nin yapmak zorunda kaldığı mücadelenin önemini ve büyüklüğünü bize göstermektedir:⁴³

“Gönen vakasının tehaddüsünü haber aldım, derhal Gönen’e koştum. Kemalistlerin propagandasına kapılan İslamlara nasihat verdim ve teşkilat-ı mahsusa ile fenalık yapan failleri derdest ederek hükümet-i işgaliyeye teslim edeceğimi vaat ettim ve bu suretle eşraf-ı mahalliye ile muvafık kaldım. Oradan da Bandırma’ya geçtim. Bandırma’da dahi eşraf-ı mahalliye toplayıp faillerin derdestinde işgal kuvvetlerine muavenet için söz aldım. Şimdi de memleketimize geldim, aynı maksatla eşraf-ı memleketi topladım. Muvafık kalır isek gerek İslamların ve gerek namuslu bilcümle Hristiyanların iyilikleri için Manisa’ya gidip Yunan Kolordu kumandanından müsaade istihsal ederek işe bağlayacağım.”

Düşmanla iş birliği yapanlar olsa da halkın Kuvayimillîye’ye desteğinin her geçen gün arttığı görülmektedir. Sivas, Erzurum ve Trabzon gibi illerden gelen gönüllüler Samsun’da toplanarak İzmir Cephesini desteklemek için yola çıkmışlardır. Bunun yanında Anadolu’da altı tabur asker silah altına davet edilmiştir.⁴⁴

Gazetede yer alan bazı haberlerde hatalara rastlanmaktadır. Bunlardan biri Çiftçi Bilgisi gazetesinin 75. sayısında verdiği “...Ankara Büyük Millet Meclisi tarafından Mustafa Kemal Paşa’ya müşirlik rütbesi verildiğini Anadolu gazeteleri yazıyorlar.” haberidir. Bu haberin doğru olması ise mümkün değildir.⁴⁵ Zira Mustafa Kemal Paşa’ya “Mareşal” rütbesiyle “Gazi” unvanı, 23 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihleri arasında yirmi iki gün yirmi iki gece aralıksız süren Sakarya Meydan Muhaberesi sonunda, Büyük Millet Meclisi tarafından verilmiştir.⁴⁶

Yunanistan Anadolu’daki işgallerine İtilaf Devletleri’nin teşvik ve desteğiyle başlamıştı. Oldukça iyi teçhiz edilmiş Yunan Ordusu kısa sürede işgali tamamlayarak, büyük Yunanistan hayalini gerçekleştirmeyi düşünüyordu. Karşısında ise silah ve mühimmat eksikliğine rağmen, her ne pahasına olursa olsun yurdunu düşmana çiğnetmek istemeyen Türkler vardı. Çiftçi Bilgisi bu durumu “... Bir taraf tevsi-i hudut, büyük ülkeler tesis-i hülyası arkasında koşuyor öbür taraf sadece ve basit, evini, tarlasını yanı

⁴³ “Anzavur Paşa Ne Yapıyor”, Ç.B, 22 Kânunuevvel 1920, S.72, s.1.

⁴⁴ “Anadolu ve Ankara”, Ç.B, 31 Kanunuevvel 1920, S.73, s.2

⁴⁵ “Anadolu Heyeti”, Ç.B, 15 Kanunusani 1921, S.75, s.2

⁴⁶ M. Kemal Atatürk, Nutuk, İstanbul, Kar Yayınları, 2005, s.420-421

başında müdafaa ediyordu. Silah ve mühimmat noksanını bu deruni ateş ve aşk belağan-ma-belağ telafî...’’⁴⁷ eyliyordu sözleri ile açıklıyordu.

Mustafa Kemal Paşa “Ekselsiyon” gazetesine verdiği beyanatında Türkler’in Millî Mücadelesini Sırp, Bulgar hatta Yunanlıların, Osmanlı İmparatorluğuna karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesine benzetiyordu. Bu mücadelenin başarı ile sonuçlanacağına olan inancını da şu sözlerle ifade ediyordu:⁴⁸

“...Bir vakitler Sırlar, Bulgarlar ve hatta Yunanlılar mevcudiyet-i millilerini muhafaza için silahlarına sarıldılar. Türkiye imparatorluğu o zamanki bütün şükuh ve şevketine rağmen bu bir avuç millicilerin hakkından gelemedi. Nihayet istiklallerini kabul etti. Aynı esas dairesinde mücadele nöbeti, şimdi Türklere gelmiştir. Hiçbir kuvvet ne kadar büyük ve metin olursa olsun bizim hakkımızdan gelemeyecektir. Çünkü arkamızı dağlara vererek yalnız mevcudiyetimiz için çarpışıyoruz.”

Gürcü Hükümeti tarafından Ankara’ya gönderilen heyet Sovyet nüfuzuna karşı birlikte mücadele etmeyi teklif ederek, geçmişte de her iki ülkenin Rus tehlikesine karşı beraber hareket ettiğini hatırlatmıştır. Hatta Rusya’ya karşı etkili bir mücadele için Ermenistan, Azerbaycan, Dağıstan ve Gürcistan’ın da dahil olduğu Kafkas Devletlerinden oluşan bir federasyon kurulmasının daha uygun olacağı ve böyle bir oluşumdan Türkiye’nin de faydalanacağını belirtmiştir.⁴⁹

Türk-Yunan savaşı askeri alanda olanca hızıyla devam ederken her iki taraf yayınladıkları bildirilerle psikolojik üstünlük kurmak istemektedir. Yunanistan yayınladığı resmi bildiride ordularının ilerlediğini belirtirken, Moskova’dan gelen haberler ise Yunanlıların dehşetli mağlubiyete uğradığını bildirmektedir.⁵⁰ Trabzon’dan alınan haberler ise Petro isimli bir Yunan vapurunun Karadeniz’de fırtınaya tutularak Trabzon’a iltica etmek zorunda kaldığı bilgisini vermektedir. Buna göre. “...Vapur Trabzon limanına dahil olur olmaz Kuvayımiliye tarafından derhal müsadere edilmiş ve yolcular meyanında bulunan genç Rumlar taht-ı silaha alındıktan sonra kadın ve

⁴⁷ “İstanbul Matbuatı, Tercüman-ı Hakikat Ne diyor”, Ç.B, 26 Kânunusani 1921, S.76, s.2

⁴⁸ “İstanbul Matbuatı, Tercüman-ı Hakikat Ne diyor”, Ç.B, 26 Kânunusani 1921, S.76, s.2

⁴⁹ “Türkiye Haberleri, Kemaliler ve Gürcüler Arasında”, Ç.B, 5 Şubat 1921, S.77, s.1

⁵⁰ “Anadolu Muhaberatı”, Ç.B, 2 Nisan 1921, S.84, s.2

çocuklar İstanbul'a sevk olunmuştur..."⁵¹ Vapurda bulunan ticari eşyalara Kuvayımillîye tarafından el konulmuştur.

Savaşın seyri şiddetlendikçe Türklerin galibiyete olan inancı da artmaktadır. Türkiye'nin Paris büyük elçisi Nabi Bey bu kişilerden birisiydi. Nabi Bey (Pöti Parizyen- Le Petit Parisien) gazetesine verdiği demeçte, muzafferiyete olan inancını dile getirmektedir:⁵²

"...Türk muzafferiyeti kat'idir. Düşman dehşetle zayıf, Yunan askeri geri çekilmektedir. Türk askerinin kuvvet-i maneviyesi fevkalade olup sonuna kadar muvaffakiyetlerinde devam etmek istiyorlar."

Kuvayımillîye güçlerinin Anadolu'daki başarıları, İstanbul'u işgal altında tutan İtilaf Devletlerini tedirgin etmektedir. İngiltere Harbiye Nazırı bu tedirginliği gidermek için Daily Express gazetesine bir beyanatta bulunarak "İstanbul'da İtilaf Devletleri kati derecede kuvve-i askeriye malik olduklarından, bu şehrin millicilerin eline düşmek imkân haricinde olduğunu belirtmiştir."⁵³

İstanbul'da İngilizce yayınlanan gazetelerde, Kuvayımillîye'yi yakından takip etmektedirler. Orient News gazetesi Anadolu'daki savaş durumunu incelediği yazısında, Yunanlılar'ın büyük bozguna uğradıklarından söz ederek, Yunanlıların bu bozgunu atlatabilmesi için büyük bir teşkilatlanmaya ihtiyaçları olduğu anlatmaktadır. Yunanistan'ın içinde bulunduğu çalkantılı durum nedeniyle bu oldukça zor bir durumdur. Türkler için ise her şey müsaittir. Türkler'in "...müsait olan bu vaziyetten istifade ederek yeni bir ileri harekatta bulunacaklarını beklemek lazımdır."⁵⁴

Zora gazetesine İstanbul'dan 18 Nisan tarihinde bildirilen haberde, Orient News'in haberlerini doğrular niteliktedir. Zora gazetesi de haberinde "... iki gün şiddetle devam eden muhabereden sonra birçok esir, top, tüfenk ve mühimmat-ı harbiye terk ederek, Yunanlıların inhizamıyla neticelenen muhabereden sonra, Kuvayımillîye Uşak istihkamatını zabdetmiştir."⁵⁵

⁵¹ "Müsadere Edilmiş Yunan Vapuru", Ç.B, 2 Nisan 1921, S.84, s.2

⁵² "Nabi Beyin Beyanâtı", Ç.B, 9 Nisan 1921, S.85, s.2

⁵³ "İstanbul Tehlikede mi?", Ç.B, 16 Nisan 1921, S.86, s.2

⁵⁴ "Anadolu'da Vaziyet-i Harbiye", Ç.B., 23 Nisan 1921, S.87, s.2

⁵⁵ "Yunanlıların İn hizamı", Ç.B., 23 Nisan 1921, S.87, s.2

demektedir. Türk gazetesi Vahdet ise “... Yunan ordusu bütün cephelerden ricat etmektedir.”⁵⁶ haberiyle, diğer gazetelerin haberlerini doğrulamaktadır. İkdam gazetesi de “Yunanlıların en büyük zırhlılarından (Avarof) birinin İzmit önünde battığını...”⁵⁷ yazıyordu. Yurdun dört bir tarafından Türklerin galibiyet, Yunanlıların bozgun haberleri geliyordu.

Anadolu Ajansı’nın 23 Nisan 1920 tarihinde açılan Büyük Millet Meclisi’nin birinci açılış yıldönümü olan 23 Nisan 1921 tarihinde yayınladığı tebrik yazısı milli mücadeleyi özetler niteliktedir. Bu tebrik ordu-millet bütünlüğünü, içerideki irtica ve ihanet şebekelerine karşı verilen mücadeleyi, düşmana karşı yürütülen siyasi ve askeri savaşı en veciz haliyle anlatmaktadır:⁵⁸

“...Bugün asil ve fedakâr milletimizin, mukadderâtımızı bizzat deruhde ve idareye başladığı günün sene-i devriyesidir. Teşri ve icrâ kuvvetlerini dâire-i selâhiyetinde cem eyleyen Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan sene 336’da birinci içtimâi akdederek, vatanımızın tahlisi için milletimizin sönmüş zannolunan her türlü kâbiliyet ve kuvve-i hayâtiyesine bir kabz ve zindegi vermiştir. Geride bıraktığımız şu bir sene zarfında aleyhimize sevk ve tahrik olunan bilumum irtica ve ihanet hareketleri, avn-ı bâri ve azm-ü-iman-ı milli ile bastırılmış, mukaddes topraklarımıza göz diken düşmanlarımıza karşı bütün dünyayı hayrette bırakan parlak muvaffâkiyetler kazanılmış ve siyaset sahnesinde de muvaffâkiyetler te’min olunmak suretiyle hakk-ı bekâ ve istiklalimizin nâ-kâbil zeval ve taarruz olduğu fiilen ispat edilmiştir. Bugün başta Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükümeti olduğu halde bütün Türkiye halkının büyük bir lisân-ı minnet ve şükran ile yâd edeceği milli seneye veda ediyoruz. Bize hayır ve selâmet getireceği muhakkak olan yeni seneye, yüksek bir irade, yüksek ve sarsılmaz bir kanaât ve itminan ile giriyoruz. Anadolu Ajansı, bu mes’ud günü idrak eden bütün din ve kan kardeşlerimizi kemâl-i hararet ve meserret ile tebrik ve Büyük Millet Meclisi ile bize bu şerefli günleri yaşatan ordumuzun tevâli-i muvaffâkiyât ve mazhariyetlerine duâ eyler.”

Türk kadınları Milli Mücadele’nin her safhasında üzerlerine düşeni fazlasıyla yapma gayretinde olmuşlardır. Kurdukları mahalli teşkilatlarla ordunun ihtiyacı olan yiyecek ve giyecek malzemelerini temin için çalışmışlardır. Milli ordunun geri hizmetinde bulunarak at, eşek ve öküz

⁵⁶ “Yunanlılar Ric’at Ediyor”, Ç.B., 23 Nisan 1921, S.87, s.2.

⁵⁷ “Avarof Gark Olmuş “, Ç.B, 30 Nisan 1921, S.88, s.2

⁵⁸ “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Sene-i Devriye-i Küşadî Münasebetiyle Anadolu Ajansının Tebrik ve Duası “, Ç.B, 9 Mayıs 1921, S.89, s.2

arabalarıyla cepheye mühimmat sevkiyatı yapmışlardır. Gazete haberinde bütün bu kahramanlıklarının yanında “...Son Eskişehir İnönü muhaberesinde Türk köylü kadınlarının bilfiil harekât-ı harbiyeye iştirak ederek şehit oldukları görülmüştür...”⁵⁹ ibaresi yer almaktadır.

Millî Mücadele döneminde bütün Anadolu Türkleri silah altına çağırılmıştır. Bu davet karşılık bulmuş ve yurdun dört bir yanından Kuvayimillîye’ye katılım olmuştur. “...Kürt aşairinden teşekkül etmiş olan alaylar Eskişehir’e muvasalat etmişlerdir. Bu alaylar milli elbiselerini labis olarak Eskişehir’de bir resmi geçit yapmışlar ve orada pek hararetli bir istikbale mazhar olmuşlardır...” Bu katılımlar ordunun sayı ve moral üstünlüğü kazanmasına vesile olmuştur. Kıyafet ihtiyacı büyük oranda giderilen ordunun cepheye eksikliği bulunsa da bu eksiklikler de kontrollü bir şekilde giderilmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda düşmanın mühimmat sevkiyatları önlenerek cephede silah üstünlüğü sağlamaya çalışılmıştır” ... Kuvayimillîye akıncıları İzmir’den Uşak’a gitmek için hareket etmiş olan ve derununda 15.000 Yunan neferi bulunan bir mühimmat trenini bomba ile berhava etmiştir...” Çok az Yunan askerinin kurtulabildiği bu olay Rumlar ve Yunanlılar üzerinde derin ve elim bir tesir uyandırırken Türklere moral olmuştur. Kuvayimillîye’ye katılım Anadolu yanında Müslüman ve Türklerin yaşadığı farklı coğrafyalardan da olmuştur. Kafkasya’dan Anadolu’ya gelen 20.000 kişilik kuvvet Kütahya’ya sevk edilirken, altı alay Tatar süvarisi de Trabzon’a ulaşmıştır. Bu katılımlar sayesinde “...Ankara hükümeti mükemmel üç yüz bin kişilik bir orduya maliktir...”

Anadolu’dan ve bütün İslam coğrafyasından haberdar olan Atina hükümetinde tedirginlik başlamıştır. Bu nedenle “...Ankara ile Yunanistan arasında bir suret-i tesviye istihsali maksadıyla vuku bulacak kaffe-i teklifatı dinlemeye hazır ve amade bulunduğunu bildirmektedir...”⁶⁰

Türklerin hazırlıkları Yunanlılar tarafından dikkatle takip edilmektedir. Yunanlılar Türklerin bu hazırlıklarını yeni bir taarruzun hazırlıkları olarak değerlendirmektedirler. Yunan Başbakanı da askerlerine moral vermek ve

⁵⁹ “Anadolu Ahvali-İzmir’e karşı Türk Harekâtı”, Ç.B, 16 Mayıs 1921, S.90. s.1

⁶⁰ “Anadolu Ahvali-İzmir’e karşı Türk Harekâtı”, Ç.B, 9 Mayıs 1921, S.90, s.1

olası Türk taarruzuna misliyle karşılık vereceklerini göstermek için cepheleri ziyarete başlamıştı. İçinde bulunulan mayıs ayı ile onu takip eden haziran ayı taarruz için Anadolu'da en uygun zamanlardı. Temmuz ayında başlayan aşırı sıcaklar orduların işini daha da zorlaştırıyordu.⁶¹ Nitekim çok geçmeden Atina'dan gelen telgraflar, Kuvayımilliye'nin taarruza başladığını bildiriyordu. Ajans Havas da İstanbul'dan aldığı istihbarata dayanarak Kuvayımilliye'nin taarruza başladığını, cephelerde yapılan şiddetli muhaberele nedeniyle Yunanlıların geri çekildiğini bildiriyordu. Kuvayımilliye'nin Yunanlıların meşhur Avarof zırhlısını İzmit önünde batırdığı, Yunanlıların İzmir'e doğru geri çekilmeye başladığı gelen haberler arasındaydı.⁶² Tabi ki Kuvayımilliye kuvvetleri İzmit'i kuşatınca buradaki Yunanlılar kaçamamışlardır.” ...Gökbayrak teşkilatı yerine geçen Binbaşı Dayı Mesut Bey kıtaatı akınları Yunanlıları İzmit şehrinde mahsur bırakmaktadır.”⁶³

Kuvayımilliye'nin askeri başarıları Ankara Hükümetinin moralini yükseltmiş, elini güçlendirmiştir. Ele geçirdiği askeri ve siyasi üstünlüğe rağmen dış siyasette değişikliğe gitmeyerek itidal siyasetini devam ettirmiş, fakat askeri hazırlıkları da ihmal etmemiştir. Konya ve Ankara'daki barut imalathaneleri yeniden faaliyete geçmiş, iki tane de silah tamirhanesi oluşturulmuştur. Modernize edilen Eskişehir silah ve cephane fabrikası ise tam kapasite ile çalışmalarını sürdürmektedir. Anadolu'da imali mümkün olmayan bazı silah ve cephane ise Rusya'ya sipariş edilmiştir. Olağanüstü durumlar için ayrılan ihtiyat akçesinin kullanılmasına karar verilmiştir. Kafkasya'dan Anadolu'ya 60.000 kişilik düzenli Acem ve Tatar kuvvetleri gelmiştir. Bütün bu hazırlıkların sadece müdafaa için değil, genel bir taarruz için yapıldığı anlaşılmaktadır.

Nitekim Mustafa Kemal Paşa başkanlığında İsmet, Fevzi ve Refet Paşaların da katıldığı savaş meclisi toplanarak askeri durumu her açıdan ele almışlardır. Savaş meclisi Kafkasya'dan Ankara'ya gelen takviye kuvvetlerle

⁶¹ “Taarruz Başlayacak mı?”, Ç.B, 23 Mayıs 1921, S.91, s.2

⁶² “Taarruz Başladı”, Ç.B, 23 Mayıs 1921, S.91, s.2

⁶³ “Son Haberler-İzmit Muhasarada”, Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.1

Kürt süvari birliklerinin cepheye gönderilmesine, bu birlikler cepheye ulaşınca kadar taarruza geçilmemesine karar vermiştir. Bu birlikler de tıpkı milli ordu gibi silah ve kıyafet açısından mükemmel vaziyettedirler.⁶⁴

Türklerin bu hazırlıklarından gözü korkan Yunanistan Ankara hükümetiyle barış müzakerelerine girişmek istediğini, bunun için arabuluculuk yapılmasını rica etmiş ve Yunanistan'ın bu talebi Ankara hükümetine bildirilmiştir. Ankara hükümeti ise savaşın durmasını ve bir damla daha fazla kan dökülmemesini istediğini bildirmesine rağmen "...Yunanistan'ın bila kaydu şart İzmir ve Trakya'yı tahliye etmedikçe müzakerat-ı sulhiyeye girişmek imkânı olmadığını bildirerek Yunanistan'ın talebini reddetmiştir."⁶⁵

Bütün bu gelişmeler paralelinde 5 Haziran tarihli İstanbul gazeteleri "...Mustafa Kemal Paşa'nın zafer nihayetinden emin olduğunu ve Türk ordusu mebzul mühimmat ve toplanla mücehhez 280 bin neferden fazla bir kuvvete malik olup Yunanlılar'ın suret-i katiyyede kovulacaklarını beyan ettiğini yazıyorlar."⁶⁶

Mustafa Kemal Paşa'nın bu kararlı beyanatları Yunanistan yanında müttefik devletleri de tedirgin ediyordu. Türkler karşısında Yunanistan'dan ümidini kesen İngiltere, Fransa ve İtalya hükümetleri, Atina'daki temsilcileri vasıtasıyla arabuluculuk teklif etmeyi düşünüyorlardı. "...İtilaf devletleri mehafilinde Türkler ve Yunanlıların müttefiklerinin tavassutunu kabul edeceklerini ümid ediyorlar."⁶⁷ İtilaf devletleri bu ümit içerisindeyken, Anadolu'dan gelen yolcular Kuvayımiliye'nin zafer haberlerini vermeye devam etmiştir. Anadolu'dan gelen yolculardan alınan bilgilere göre "...25 Haziran tarihli Anadolu tebliğ-i resmisi Adapazarı ve Sapanca'nın Kuvayımiliye tarafından ıstıradını te'bid eylemektedir."⁶⁸

⁶⁴ "İstanbul Muhabirimizden-Anadolu Ahvali ve Harb Hazırlıkları, Yunanistan'ın Sulh Arzusu, Ç.B, S.93, s.1

⁶⁵ "Yunanistan'ın Sulh Müzakeratına Girişmek Arzusu", Ç.B, 6 Haziran 1921, S.93, s.2

⁶⁶ "Son Haberler-Mustafa Kemal Paşa'nın Beyanâtı-Türk Ordusu 280 Bin Nefer", Ç.B, 6 Haziran 1921, S.93, s.2

⁶⁷ "Müteferrik Haberler-Müttefiklerin Tavassutu", Ç.B, 23 Haziran 1921, S.95, s.2

⁶⁸ "Son Haberler-Adapazarı ve Sapanca'nın İstıradı", Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

Arka arkaya gelen başarı haberleri Türkleri, Yunanlıları Anadolu'dan tamamen söküp atma konusunda daha da ümitlendirmektedir. Mustafa Kemal Paşa cepheleri teftiş ederek bir savaş meclisi kurmuş, bu meclis bütün cephelerde derhal taarruza geçilmesine karar vermiştir. Bu kararlılık İstanbul'daki İngilizleri de telaşlandırmıştır. Proodos gazetesinin haberine göre "...İngiltere Kuvayımiliye'nin muhtemel bir taarruzuna karşı şehrin müdafaası için yeniden İstanbul'a sefâin-i harbiye göndermiştir." Bosfor gazetesi ise "...Mustafa Kemal Paşa Eskişehir'de heyecanlı bir nutuk irad etmiş ve askerleri Kral Konstantin esir edilinceye kadar harbe niyyet etmeye davet etmiştir." yazıyordu. İngilizlerin İstanbul'da aldıkları tedbirler, Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat cepheleri dolaşarak irad ettiği nutuklar Türkler'in zafere daha fazla yaklaştığının habercisi gibiydi. Rumca Efimarıs gazetesinin verdiği "...Yunan filosu İstanbul'dan İzmit civarında Kuvayımiliye mühimmat nakleden birkaç Türk vapurlarını İzmit önünde müsadere etmiştir."⁶⁹ şeklindeki haberler inandırıcı bulunmuyordu.

Mustafa Kemal Paşa cepheleri dolaşmaya devam ediyordu. İsmet Paşa ile beraber Eskişehir cephesini denetlediği sırada İzmit'in geri alındığını ve Bursa ile İzmir'in de en kısa zamanda geri alınacağından bahsettikten sonra şöyle demiştir:⁷⁰

"...askerin, selameti vatan için göstereceklerinden emin olduğum besalet ve hamaset sayesinde muzafferiyeti nihaiye yakındır. Yunanlılar, ordumuz tarafından mağlup edilmedikçe tavassut teklifi kabul edilmeyecektir. Anadolu Yunan taarruzuna karşı koymaya aylardan beri hazırdır..."

Kuvayımiliye'nin geri aldığı şehirlerden çekilen Yunan kuvvetleri vahşette sınır tanımıyordu. Yunanlılar çekildikleri kasaba ve şehirleri yakıp yıkarken, Müslüman halka işkence ediyor ve birçoğunu da kurşuna diziyorlardı. Yunanlılarla birlikte hareket eden yerli işbirlikçiler de yağma ve katliam işinde Yunanlılardan geri kalmıyorlardı. İzmit mutasarrıfı İbrahim de İstanbul'a gelirken üzerinde on beş yirmi bin lira ile yakalanmıştı. İzmit'ten

⁶⁹ "Müteferrik Haberler-Kuvayı Milliye'nin Taarruzu", Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

⁷⁰ "İzmit'ten Sonra Bursa ve İzmir: Mustafa Kemal Paşa'nın Nutku", Ç.B, 14 Temmuz 1921, S.97, s.1

İstanbul'a gelirken firar eden bazı Rum çeteleri ile Abaza ve Çerkez çeteler de Osmanlı polisi tarafından yakalanmışlardır. Sadece bir Rum çetesinin üzerinden çıkan beş yüz beşi bir yerde sarı altın yağmanın boyutlarının göstermesi bakımından önemlidir. Yunanlılar İzmit'i terk etmeden önce şehirde bulunan Rum ve Ermeniler ile bölgede bulunan yaklaşık otuz bin Hristiyan göçmeni vapurlar ile Trakya'daki Tekirdağ'a ve diğer bölgelere sevk etmişlerdir. İzmit'te bulunan Yunan kuvvetleri ise denizden vapurların topçu ateşi sayesinde Karamürsel'e geçmeyi başarmışlardır. Kuvayımillie ve Laz birliklerinin mukavemetiyle Yunan askerleri binden fazla ölü verseler de "...Yunan vapurları kasabayı hak-u yeksan etmişler, kasabada enkazdan başka tek bir eser-i hayat bırakmamışlardır."⁷¹

İzmit cephesinde bu gelişmeler yaşanırken Anadolu'dan gelen resmi tebliğ, Kuvayımillie'nin Afyonkarahisar'ı hiçbir mücadele vermeden tahliye ettiğini bildiriyordu. Bu tahliyenin bir taktik tahliye olduğu düşünülmüş ve şöyle bir değerlendirme yapılmıştı:⁷²

"...Kemâli kuvvetlerinin bilâ mukavemet çekilmeleri şüphesiz düşman kuvvetlerini daha içeriye çekmek ve sevku'lçeyşlerinden uzaklaştırmağa mâtuftur. Türk erkân-ı harbiyesi evvelki Yunan taarruzuna karşı muvaffakiyetle tatbik ettiği planı tekrarlayacağı anlaşılıyor."

Ankara hükümeti büyük taarruz için her türlü hazırlığı titizlikle yapıyordu. Ruslar, Kuvayımillie'ye destek için "...Samsun'a 85 ağır, 12 daha hafif ve 20 orta top..." göndermişlerdi.⁷³ Diğer taraftan "Mustafa Kemal Paşa yeni davet edilecek kur'a efradı için Millet Meclisi'nden iki milyon liralık tahsisatı talep etmiş ve derhal kabul olunmuştur."⁷⁴ Bütün bu hazırlıklar büyük bir savaş içindi. Savaş konusunda hemfikir olan herkes sadece yer ve zaman konusunda tahmin yürütüyordu. Tercüman-ı Hakikat 'de yayınlanan bir baş makalede "...Muhaberat-ı katiye Eskişehir ve Kütahya

⁷¹ "Kuvayı Milliye'nin Muzafferiyeti ", Ç.B, 14 Temmuz 1921, S.97, s.2

⁷² "Anadolu Muhaberatının Haftalık İcmali- Afyonkarahisar Tahliye Edilmiş", Ç.B, 23 Temmuz 1921, S.98, s.1

⁷³ "Ruslar Muavenet Ediyorlar ", Ç.B, 23 Temmuz 1921, S.98, s.1

⁷⁴ "Türklerin Yeni Hazırlıkları ", Ç.B, 23 Temmuz 1921, S.98, s.1

önünde başlayacaktır. Kemalistler Yunanlıları sabırsızlıkla iştâ ediyorlar.”⁷⁵ diyordu. Tarihe Kütahya-Eskişehir savaşları olarak geçen ve Mustafa Kemal Paşa’nın idare ettiği bu savaş neticesinde Türk ordusu fazla bir direnç göstermeden Sakarya nehrinin doğusuna çekilmiştir. Bu çekilme yabancı basında hayretle karşılamıştır. Paris’teki İnterasbijan gazetesi “...Türk kumandanlığının herhalde iyi tertip ve tayin edilmiş bir programı...”⁷⁶ bulunduğu için böyle hareket ettiğini yazmıştı. Yunanlılar, Türklerin geri çekilmelerini kendi başarıları gibi göstermeye çalışırken, Ankara hükümeti Paris’teki İnterasbijan gazetesinin tahminini doğrular vaziyette Londra’ya bir telgraf çekiyordu. Ankara hükümeti 22 Temmuz tarihli telgrafta “...Kuvayımillîye ordusunun infisah ettiğine dair haberleri tekzip etmiş ve Ankara hükümetinin son güne kadar vazifesini ifa eyleyeceğini ve Kütahya ile Eskişehir’in esbabı sevkulceyşten dolayı tahliye edildiğini bildirmiştir.”⁷⁷

Nitekim Türk ordusu 10 Temmuz’dan başlayarak 15 gün devam eden Yunan taarruzunu Seyitgazi’de durdurdu. Yunanlılar ise bu taarruzda asıl amaçlarının arazi kazanmaktan ziyade Türk milli iradesini bozguna uğratmak olarak açıklıyorlardı. Yunan ordusunun Kuvayımillîye’yi kuşatmaya yönelik harekâtı, Türk başkumandanlığının yaptığı manevralar ile ordusunu muazzam şekilde geri çekmesiyle başarısız kılındı. Yunan ordusu biraz toprak kazansa da verdiği büyük askeri zayıat ve ele geçirdiği yerlerin asayiş için bıraktığı kuvvetler nedeniyle cepheye daha az kuvvet sevk edilmişti. Bütün olumsuzluklara rağmen Yunanlılar yeni bir taarruza karar vermişlerdir. İsmet Paşa ise elindeki bütün kuvvetleri Ankara önlerine yığarak, Anadolu’nun kaderini belirleyecek bu harekata karşı koymaya hazırlanıyordu.⁷⁸

Ekodopari gazetesi de Yunanistan’ın taarruza devam edeceğini haber veriyordu. Gazete “...Yunan erkan-ı harbiyesi kati muhabereye girişmezden evvel ileri harekâtına hitam verilecek olursa Yunan ordusunun hali taarruzdan evvelki halinden daha vahim olacağı nazar-ı itibara alarak taarruza devam

⁷⁵ “Kati Muhabere Nerede Olacak”, Ç.B, 23 Temmuz 1921, S.98, s.1

⁷⁶ “Türk Kumandanlığının Planı”, Ç.B, 23 Temmuz 1921, S.98, s.2

⁷⁷ “Ankara Hükümetinin Londra’ya Telgrafi”, Ç.B, 30 Temmuz 1921, S.99, s.2

⁷⁸ “Anadolu’da Harekât-ı Harbiye’nin Yeni Safhası”, Ç.B, 6 Ağustos 1921, S.100, s.1

edilmesine karar vermiştir.”⁷⁹ diyordu. Bu arada hem Türkler hem de Yunanlılar genel bir seferberlik kararına varmıştı.

Zaferden emin olan Mustafa Kemal Paşa “...ordunun maddi ve manevi gücünü büyük ölçüde artırmak, sevk ve idaresini bir kat daha sağlayabilmek için...” T.B.M.M’nin kendisine başkumandanlık unvanını vermesini isteyerek tasarısını bizzat kendisinin hazırladığı teklifi meclise sundu. Mecliste yapılan görüşmeler sonunda 5 Ağustos 1921 tarihinde çıkan kararda Mustafa Kemal Paşa’ya başkomutan unvanı verildi.⁸⁰ Mustafa Kemal Paşa başkomutanlığa seçilmesi nedeniyle Büyük Millet Meclisinde yaptığı konuşmada, kendisinin ve milletin zafere olan inancını şöyle ifade etmiştir:⁸¹

“...Şu zavallı milleti esir etmek isteyen düşmanları inayeti subhâniyye ile behemehal mağlup edeceğimize dair olan eman ve itimadım bir dakika olsun sarsılmamıştır. Bu dakikada bu itmi’nânımı, heyet-i celîlenize karşı, bütün millete ve bütün âleme ilân ederim.”

Mustafa Kemal Paşa’nın zafere olan inancı halk nezdinde de karşılık bulmuş, yapılan seferberlik çağrısına kayıtsız kalınmamıştı. Atina gazeteleri bile Türk ordusunun iki yüz bin mevcuda ulaştığını, Mustafa Kemal Paşa’nın bu ordu ile sonbahar başlarında Yunanlılara karşı taarruza geçmeyi düşündüğünü yazıyordu.⁸² Anadolu’da yaklaşık yirmi gündür devam eden sükûnet ortamı fırtına öncesi sessizliği andırıyordu. Yunanlılar Seyitgazi’deki başarısızlıklarından sonra taarruzda bulunmadılar. Muhabereyi kıştan önce sonlandırmak için gerekli hazırlıkları yapıyorlardı. Türk tarafında ise “...Mustafa Kemal Paşa’nın başkumandanlığa intihabı ve bizzat harekât-ı harbiyeyi idare etmek için cepheye azimet...” kısa zamanda taarruzun başlayacağına yorumlanıyordu.⁸³ Kaderin garip bir cilvesi olarak gerçekten de Çiftçi Bilgisinde bu haberlerin verildiği 102. sayısının basım tarihi olan 23

⁷⁹ “Anadolu’da Muhaberatı- Taarruza Devam Edecekler”, Ç.B, 6 Ağustos 1921, S.100, s.2

⁸⁰ M. Kemal Atatürk, Nutuk, İstanbul, Kar Yayınları, 2005, s.416

⁸¹ ” Mustafa Kemal Paşa’nın Nutku”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

⁸² ” Anadolu Ordusu 200 Bin Nefer”, Ç.B, 22 Ağustos 1921, S.102, s.2

⁸³ “Anadolu’da Vaziyet”, Ç.B, 22 Ağustos 1921, S.102, s.2

Ağustos 1921’de, 22 gün 22 gece sürecek olan Sakarya Meydan Muhaberesi başlamıştı.

Kısa süre sonra cepheden Türk ordusunun galibiyet haberleri gelmeye başladı. Kuvayımillîye’nin Kocaeli grubu Bilecik, Yeniköy, Karaköy ve Aşağı köyü Yunanlılardan geri aldı.⁸⁴ Kuvayımillîye Maraş’tan gelen iki bölük askerle takviye edildi.⁸⁵ Yunan gazeteleri de Ankara’da Yozgat ve Amasya birliklerinin de dahil olduğu yeni bir ordu kurulduğunu, Kafkas ordusuna mensup 35-40 bin askerin de cepheye ulaştığını yazıyordu.⁸⁶ Rusya’dan alınan gemiler de Trabzon’a gelmişti.⁸⁷

Batı cephesinde bu olaylar yaşanırken doğu cephesinde de mücadele devam ediyordu. Çiftçi Bilgisi, Journal gazetesine dayandırdığı haberinde “...31 Temmuz’da Türkler tarafından takviye edilen Kürtler (Musul)’un 100 km ötesindeki İngiliz karakollarını hücumla zaptetmişlerdir. Bütün eslihâ ve mühimmat mühacimlerin eline düşmüştür...Türklerle Kürtler (Revanduz’da) bir hükümet tesis etmek istiyorlar...” diyordu.⁸⁸

Anadolu’da devam eden muhabereden yeterli ve doğru bilgi alamayan Bulgaristan Türkleri tedirgin olmuştu. Muhaberenin ikinci haftasında Ankara’dan olumlu haberler gelmeye başladı. Bu haberlere Londra ve Roma’dan gelen “...Yunanlıların kuvvetlerle devam eden şiddetli taarruzlarını tard eyledikten sonra Kuvayımillîye mukabil taarruzla Yunan ordusunu ricat’e mecbur ettirmiştir...” telgrafları da eklenince Bulgaristan Türkleri “... tenevvüre medar oldu...”⁸⁹

Yunanistan Ankara’nın ele geçirilmesiyle savaşın sona ereceğini düşünüyordu. Bu nedenle bütün kuvvetleriyle taarruza başladılar. İlk başlarda kısmi başarılar kazansalar da içerilere girdikçe Kuvayımillîye’nin hiç beklemedikleri direnciyle karşılaştılar. Yunan ordusu oldukça yorulmuş ve disiplinini kaybetmeye başlamıştı. Bu durumdan istifa etmek isteyen

⁸⁴ “Bilecik İstirdâd Olunmuş”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.1

⁸⁵ “Türk Ordusu Takviye Ediliyor”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

⁸⁶ “Yeni Türk Ordusu”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

⁸⁷ “Türkler Rusya’dan Gemi Alıyor”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

⁸⁸ “Türkler Irak’a Hücum Ediyorlar”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

⁸⁹ “Anadolu’da Vaziyet”, Ç.B, 3 Eylül 1921, S.104, s.2

Kuvayımilliye, karşı taarruza geçerek "...Yunanlıların birçok mevziini zapt ve mühim miktarda mühimmat-ı harbiye ve bomba i'tinam ederek Beylik köprüsüne kadar ilerledi. Görülüyor ki, Yunan'a nasip olmayan zafer, inayet-i hakla milli orduya nasip olacaktır.”⁹⁰

Yunan Başbakanı Dimitrios Gounaris de cepheden yeni dönen Yunan Genelkurmayı ikinci başkanı İstiratigos ile yaptığı görüşme sonrası verdiği mülakatta, cephedeki zorlukları itiraf ederek adeta Kuvayımilliye'nin zaferini müjdelemiştir. Gounaris "...mücadelenin müşkilat-ı araziye, mesafelerin büyüklüğü, vesait-i nakliyenin noksanlığı, suyun mefkudiyeti vesair mevani hesabiyle çetin bulunduğunu söylemiştir.”⁹¹ Deyli Telgraf (Daily Telegraph) gazetesi de Raytır (Reuter) ajansından aldığı haberde, Türklerin olağanüstü bir direnç göstererek Yunan ordusunu durdurduğunu yazıyordu.⁹² Çiftçi Bilgisinin Londra'dan aldığı haberler de Yunanlıların ne kadar zorda olduğunu gözler önüne seriyordu. Kuvayımilliye'nin 70 bin askerine karşılık 90 bin mevcudu bulunan Yunan ordusu, Trakya'dan iki bölük daha asker çağırıştır. "...Yunanlılar, bir an evvel Ankara'yı işgal ederek şimendifer hattı, erzak ve mühimmat depolarını tahrib ederek bir an evvel Eskişehir'e avdet etmek emelindedir.”⁹³

Türk kadınının her zaman olduğu gibi bu çetin savaşta da milletin ve ordusunun yanında olduğunu görüyoruz. Bu durumu gayet iyi gözlemleyen Tayms (Times) gazetesi "...Anadolu ordusunun bütün hidemat ve muavenesi birçok kadınlar tarafından ifa edilmekte olduğunu yazıyor.”⁹⁴

Çiftçi Bilgisinde Kuvayımilliye haberleri arasında "Şeyh Şamil Sivas'da" başlığıyla bir haber bulunmaktadır. Haberde "Dağıstanlı meşhur Şeyh Şamil 3 bin süvariden mürekkebe bir kuvvetle Sivas'a vasıl olmuştur." denilmektedir.⁹⁵ Bahsi geçen kişinin, Rus işgaline karşı direnişiyle tanınan Dağıstanlı Şeyh Şamil olma ihtimali yoktur. Zira Şeyh Şamil 1797 yılında

⁹⁰ "Anadolu Harbine Bir Nazar", Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

⁹¹ "Gunaris'in Beyanati", Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

⁹² "Yunan Taarruzunu Tevakkuf Etti", Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

⁹³ "Tarafeyn Kuvvetlerinin Miktarı", Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

⁹⁴ "Anadolu Harbine Bir Nazar", Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

⁹⁵ "Şeyh Şamil Sivas'ta", Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

Dağıstan'da doğmuş, 1871 yılında Medine'de vefat etmiş ve Cennet'ül Baki mezarlığına defnedilmiştir. Habere konu olan kişinin, Şeyh Şamil'in küçük oğlu Muhammed Kamil'den olan ve 1920'li yıllarda Dağıstan'ın bağımsızlığı için Ruslar'la savaşmış olan torunu Said Şamil olması gerekir.⁹⁶

Sakarya savaşının en şiddetli dönemlerinde yabancı basın yalan yanlış haberler yapıyordu. Bu haberlerin amacı Türkiye-Bulgaristan ilişkilerini bozmak ve Bulgaristan Türklerini huzursuz etmektir. Sırbistan gazeteleri Mustafa Kemal Paşa'nın "...mühimmat-ı askeriye satın almak için Varna bankalarından birine 25 milyon leva yatırdığını ve hatta Ankara'ya gönderilen mühimmattan, Bulgar hükümeti adem-i malumat beyan ettiğine..." dair bir telgraf yayınladı. Bu tehlikenin farkında olan Çiftçi Bilgisi derhal bu haberleri yalanlamıştır. Gazete, Varna'daki Türk milliyetperverlerin asla böyle bir girişim içinde olmadığı gibi, Bulgar hükümetinin de olmayan bir mesele için hiçbir beyanatının olmadığını net bir şekilde ifade etmiştir. Zaten "...Bulgaristan'ın vaziyetine azıcık malumatdar olanlar böyle şeylere katiyen ihtimal bile vermezler."⁹⁷

Bu sıralarda Anadolu Ajansından gelen bir haber, Ankara ve İstanbul hükümetlerinin yakınlaşmaya başladığı yönünde değerlendirilmiştir. Haberde, İstanbul'da eski İzzet Paşa kabinesinde İç İşleri bakanı olan Fethi Bey'in (Ali Fethi Okyar) Ankara'da içişleri bakanlığına tayin edildiği bildirilmiştir. Bu haber İstanbul'daki siyasi çevrelerde çok olumlu karşılanmış, İstanbul ile Ankara'nın yakınlaşması için siyasi iklimin gayet müsait hale geldiği şeklinde yorumlanmıştır. Hatta bu yolculuğu "...Türkiye ile düvel-i muazzama arasındaki müzakeratın teshili için zaruri olduğunu..." ifade etmişlerdir.⁹⁸

Kuvayımilliye'nin kara hareketindeki başarılı taarruzlarının yanında denizlerde de gerekli tedbiri almaya çalıştığı görülmektedir. Çiftçi Bilgisi'nin, İstanbul'daki sağlam kaynaklara dayanarak Karadeniz'de

⁹⁶ Mustafa Budak, "Şeyh Şamil", islamansiklopedisi.org.tr

⁹⁷ "Hala Entrikadan Vazgeçmeyenler", Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

⁹⁸ "Ankara ve İstanbul Hükümetlerinin Mukeranatı", Ç.B, 23 Ekim 1921, S.111, s.1

Kuvayimillîye'ye ait dört tane denizaltı görüldüğüne dair verdiği haber bunu doğrular niteliktedir.⁹⁹

“İstanbul'dan varid olan mevsuk haberlere nazaran, Karadeniz'de Kuvayı Millîyeye aid dört taht-el-bahir müşahede olunmuştur. Bunlar Moskova tarafından Kuvayı Millîyeye verilen taht-el-bahirlerdir.”

Sakarya savaşındaki galibiyet Kuvayimillîye'yi Yunanlıları Anadolu'dan söküp atmak için iyice umutlandırmıştı. Yunan ordusunun Anadolu'da yeni bir askeri harekata gücü kalmamıştı. Ankara'da Mustafa Kemal Paşa başkanlığında toplanan askeri mecliste Kuvayimillîye'nin acilen taarruza geçmesine karar verildi. Yaklaşan kış şartları göz önünde tutularak her türlü hazırlık gözden geçirildi. Ordu kırk bin kişilik bir kuvvetle takviye edildi. Atina hükümeti ise “...Ankara'yı harben sulha icbar edemeyeceğini bildiği için düvel-i itilafîye'nin tavassutunu talep etmek üzere, başvekil Gonoryas ile hariciye nazarı Baltacıyes'i düvel-i galibe payitahtlarına gönderdi...” Fakat Yunan heyeti Paris, Roma ve Londra'da hiç de iyi karşılanmadılar. Hatta Fransız Başbakan Mösyö Briyan Yunan heyetine “...Atina zımmemderanın sırf kendi mesuliyetleri tahtında başlamış oldukları Anadolu harbinin avakıbına intizar etmekten başka çare olmadığını söylemiştir...”

İstanbul'dan alınan haberler ise Anadolu'daki askeri hareketin durdurulması ve mütareke yapılmasını istemek için, üç kişiden oluşan İngiliz askeri heyetinin İstanbul'dan Anadolu'ya hareket edeceğini söylüyordu.” ...Lakin, bütün Anadolu, İzmir ve Trakya Yunan ordusu tarafından tahliye edilmedikçe, Ankara hükümetinin böyle bir müzakereye girmesi gayr-i kabildir...” Ankara dışişleri bakanı Yusuf Kemal Bey de aynı günlerde Acemistan'la (İran) bir anlaşma imzalanacağını, batılı hükümetlerle de bir anlaşma zemini arandığını bildiriyordu. “...Bundan da anlaşılıyor ki Anadolu Yunan hükümetini meydan-ı mücadele de tek başına bıraktırmak için uğraşmaktadır.”¹⁰⁰ Gerçekten de Ankara Hükümeti bir yandan askeri diğer yandan diplomatik mücadeleyi başarıyla sürdürüyordu.

Yunanistan, aldığı mağlubiyeti kabul etmek istemiyordu. Yunan gazeteleri ortaya çıkan gerçekler yerine, hayal ettiklerinin haberlerini

⁹⁹ Ç.B, 29 Ekim 1921, S.112, s.2

¹⁰⁰ S. Rüştü, “Anadolu Hükümetinin Hazırlıkları”, Ç.B, 6 Kasım 1921, S.113, s.2

yapıyordu. En büyük hedeflerinden biri olan İzmir, Yunanistan’a kalmasa bile Türklere de kalmamalıydı. Atina gazeteleri “...Yunan heyet-i murahhasasının, İzmir ile hinterlandının Marmara’ya kadar sevahili de dahil olduğu halde Cemiyet-i Akvam tarafından mensub bir Rum valinin taht-ı idaresinde muhtariyetini kabul ettiğini...”¹⁰¹ yazıyordu. İzmir’in muhtariyeti sadece Yunanlıların hayaliydi. Türk tarafı ise daha önce defalarca İzmir ve Trakya’dan asla vazgeçilmeyeceğini vurgulamıştı.

Ankara Hükümeti’nin dışişleri bakanı Yusuf Kemal Bey de Millet Meclisinde barış meseleleri hakkında yaptığı konuşmada hükümetin bu konudaki kararlılığını vurgulamıştır. Yusuf Kemal Bey:¹⁰²

“Anadolu arazisini gelip işgal eden Yunanistan olduğu için, şimdi sulh istiyorsa bu araziye tahliye etmek kendisine teveccüh etmektedir... Misak-ı millinin kamilen ve heyet-i umumiyesi itibarıyla kabul edilmesi icap edeceğini ve hiçbir milli hükümetin misak-ı millide ki mevadda muhalif esasat dahilinde Yunanistan ile akd-i sulh edemeyeceğini..., Türkiye için Anadolu ve Trakya’da ki hukukundan hiçbirinin feda edilmesi mevzubahis olamayacağını sarih bir surette ifade eylemiştir.”

Yusuf Kemal Bey’in de ifade ettiği gibi Yunanlılar eğer barış istiyorlarsa gelip işgal ettikleri bu toprakları terk etmeliydiler. Kuvayımillie de bu amacı gerçekleştirmek için her hal ve şart da hazırlıklarını devam ettiriyordu. Tevhid-i Efkâr gazetesi “...milliciler Adana’dan Afyonkarahisar’ına kuvve-i askeriye sevk ediyorlar.” derken, İstanbul’da Rumca yayın yapan Proodos gazetesi “İzmir’den varid olan telgraflara göre Kemalist cephesinde büyük bir faaliyet hükümfermandır. Bahusus Afyonkarahisar mıntıkasında istihzarat-ı fevkalade müşahede olunmaktadır.”¹⁰³ haberini okuyucularıyla paylaşıyorlardı. Artık Türklerin, Yunanlıları misak-ı milli hudutlarından söküp atmak kararlılığında oldukları herkesin malumu olmuştu.

Yunanistan, 1. Dünya Savaşı başlarında savaşın etkisinden uzak, kendi halinde yaşayan bir ülke idi. Savaşın başlarında Makedonya, Epir, Adalar ve Batı Trakya’da hakimiyet kurdu. Bu bölgelerde yaşamayı kabul etseydi belki hala sükûnet içerisinde yaşamaya devam edecekti. Fakat Venizelos “...istilacı

¹⁰¹ “İzmir’in Muhtariyetine Razi Olmuşlar”, Ç.B, 28 Kasım 1921, S.116, s.2

¹⁰² “Anadolu’nun Hazırlıkları”, Ç.B, 5 Aralık 1921, S.117, s.2

¹⁰³ “Kemalistlerin Tahşidatı”, Ç.B, 5 Aralık 1921, S.117, s.2

siyasetten bir hisse-i ibret almayarak, Türklerin yorgunluğundan istifade etmek ve Trakya-i Garbi ile İzmir'i ele geçirmek suretiyle bir Yunan imparatorluğu tahayyül etti...”

Venizelos'un bu yayılımcı siyaseti Anadolu'da yeni bir savaşın başlamasına neden oldu. Anadolu'da savaşın hiç de kolay olamayacağını bilen Yunan milleti, Venizelos'u devirerek Kral Konstantin'i Atina'ya getirdi. Konstantin'in de Venizelos'un başlattığı “...istilayı silahla tevsie kalkışması Yunanistan hesabına büyük bir hata irtikap etti...” Halbuki, 1. İnönü bozgunu “...Yunanistan'ın muvaffakiyet-i siyasiyesiyle Anadolu'da istila ettiği yerleri silahla muhafazaya kabil olamayacağını göstermiş idi...”

Aslında Yunanistan'ın durumu, 1. Dünya Savaşı başlarındaki Almanların durumu gibidir. Almanlar, Fransız kuvvetlerini ezerek Fransa'yı ele geçirmek amacıyla saldırıya geçtiler. 1914'ün Eylül ayında Marn (Marne) da¹⁰⁴ bozguna uğradılar. Her ne kadar bozgun sonrasında bazı Fransız topraklarını ele geçirsel de kalıcı olamadılar. Savaşı kazanma ümitleri kalmayınca da “...o mağrur imparator Wilhelm'in hükümeti bitaraf hükümetler vasıtasıyla sulh diledi. Fakat hakkından emin olan Fransızlar 'ın sulha yanaşmadıklarını gördükçe, Almanlar silah ve kılıçdan bahis ederek bala-pervasızlıkta bulunuyorlardı...”

Kuvayımilliye karşısında bozguna uğrayan Yunanistan'ın durumu da Fransa karşısında bozguna uğrayan Almanya'yı hatırlatmıştır:¹⁰⁵

“Bugün Yunanistan'da aynı mevkidedir, Yunan ordusu Afyonkarahisar'a kadar sokulmuşken Kral Konstantin'in hükümeti Avrupa devletleri hükümet kapılarında tavassut dileniyor. Fakat Anadolu vatanperverlerinin misak-ı milli haricinde hiçbir tavassut kabul etmeyeceklerini anladıkça Yunanlılar kılıç ve silahtan bahsediyorlar.

Bundan Yunanistan ricali tuttuqları siyasetten vaz geçmeyecekleri anlaşılmaktadır ki bu siyasetin akıbeti Almanlarınkinden hiçte farklı olmayacaktır.”

¹⁰⁴ Almanya 1. Dünya Savaşı başlarında Fransa'ya saldırdı. Fransızlar geri çekilerek, Paris'in kuzeyinde bulunan Marne Nehri üzerinde savunma hattı kurdu. Almanya bu hattı yararak Paris'e girmek için 6-9 Eylül 1914 arasında üç gün taarruz etti. Marne Cephesini yaramayan Almanya taarruzu durdurdu. Fahir Armaoğlu, a.g.e, s.101

¹⁰⁵ “Harpci ve İstilacı Siyasetin Akıbeti”, Ç.B, 12 Aralık 1921, S.118, s.1

Ankara Hükümeti batıda Yunanistan ve İtilaf devletleriyle mücadele ederken, doğuda ise Enver Paşa sorunuyla uğraşmak zorunda kalıyordu. Enver Paşa 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında ülkeyi terk ederek Türkistan'a geçti.

Bölgedeki Türkleri ve Müslümanları örgütleyerek, Ankara hükümeti için tehdit oluşturmaya başladı. Kazım Karabekir Paşa "...Acara istiklalini yeniden tesis etmek ve Enver'le hempalarının harekâtına nihayet vermek üzere Batum'u işgal etmiştir..." Ankara hükümeti de Rusya'ya nota vererek "...on beş günde Enver ve taraftarını Kafkasya'dan te'bid edilmedikleri takdirde, Ankara Hükümetinin kendi menafiini muhafaza etmek gayesiyle, her nevi hareket icrasına mecbur olacağı ve tevellüd edecek bütün mesuliyetin Moskova'ya teveccüh edeceğini bildirmiştir."¹⁰⁶

Ankara Hükümeti, Sakarya zaferinden sonra Avrupa devletleriyle olumlu ve verimli görüşmeler gerçekleştirdi. Bunun neticesi olarak zaferden "...otuz yedi gün sonra... 20 Ekim 1921'de..." Fransa ile Ankara Antlaşmasını imzaladı. Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesiyle "Bu antlaşma ile milli davamız ilk defa olarak Batı devletlerinden biri tarafından onaylanmış ve açıklanmış oldu."¹⁰⁷ Antlaşma sonrasında Fransızlar Kilikya bölgesini tahliye etmeye başladılar. Türkiye ile Suriye sınırını belirlemek için bir komisyon kuruldu. Komisyon çalışmalarını sürdürürken yerel halkın günlük hayatına devam ettiği görülüyordu.¹⁰⁸ "...Fransız ve Türk memurları Hristiyan ahalinin emniyet ve selametini temin eden tedabire tevessül eyledikleri cihetle, bilumum ahali bila-tefrik cins ve mezhep emniyet-i tam dahilinde iş ve güçleriyle meşgul olmaktadır."

Mustafa Kemal Paşa ise bağımsızlık ve Misak-ı Milli konusundaki kararlılığa vurgu yaparak, Kilikya halkına hitaben şöyle diyordu:¹⁰⁹

"...Türk milleti sulh ve müsâlemeti arzu ettiğinden istiklali tasdik edilir edilmez sulh akd etmeye amadedir. Fransa hükümetine muhibb-i sulh ve müsâlemet olduğumuzu devletler arasında en evvel takdir ettiğinden ve bilahare itilaf akd edilir edilmez arazi-i meşguleyi tahliye ederek

¹⁰⁶ "Son Haberler", Ç.B, 12 Aralık 1921, S.118, s.2

¹⁰⁷ Atatürk, a.g.e, s.425

¹⁰⁸ "M. Kemal Paşa'nın Fransa'ya Teşekkürü", Ç.B, 22 Aralık 1921, S.119, s.2

¹⁰⁹ "M. Kemal Paşa'nın Fransa'ya Teşekkürü", Ç.B, 22 Aralık 1921, S.119, s.2

ibraz-ı muhalesat eylediğinden dolayı teşekkürat-ı samimane de bulunmak vazifemizdir.

Müşarünileyh Türklerle meskûn arazi üzerindeki hakk-ı temellükü muhafaza etmekten başka bir emeli olmayan Türkiye'nin hüsnü niyetine, başka devletlerinde kanaat hasıl etmekde gecikmeyeceklerini ümid etmektedir."

2.1.2. Şark Meselesi

Şark Meselesi kısaca "Türklerin Avrupa'dan atılması" şeklinde ifade edilir. Fakat bu mesele ortaya çıktığı dönemde bile "...şartlara ve durumlara göre farklı şekiller de alt tanımlamalarla..." anlatılmaya çalışılmıştır. Genel olarak Şark meselesi, büyük devletlerin Osmanlı Devleti'ni parçalayarak topraklarını paylaşmaları ve bu topraklar üzerinde siyasi ve iktisadi egemenlik kurmak istemeleridir. Şark meselesinin son aşaması ise Sevr taslağı olmuştur. Bu taslağa göre "...Doğu Anadolu'da Ermeni, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Irak topraklarında bir Kürt devleti..." kurulacak, geriye kalan Anadolu toprakları İtilaf Devletleri ve Yunanistan arasında tamamen paylaşılacaktı.¹¹⁰ Türkler anavatanları olan Türkistan bozkırlarına geri gönderilecek, eğer bu mümkün değilse Anadolu'nun ortasında bir avuç toprak parçasına hapsedilerek ölüme terkedilecekti.

Türkler' in bu duruma başkaldırarak kurtuluş savaşını başlatmaları ve bütün imkansızlıklara rağmen başarılı sonuçlar almaya başlamaları meselenin seyrini değiştirdi. İtilaf devletlerinin bütün desteğine rağmen Yunanistan'ın arzu edilen sonuca ulaşamaması İtilaf Devletleri'nin siyasetlerini değiştirmelerine neden oldu. Ankara Hükümeti'ni yok sayan İngilizler, Anadolu'da asayişin temini için Ankara Hükümeti'yle görüşmekten başka çarelerinin kalmadığını anlamaya başladılar. Çiftçi Bilgisi, sağlam kaynaklardan aldığını iddia ettiği haberlere göre Tahran'da Kuvayımiliye ile İngilizler arasında müzakereler olduğunu bildirmiştir. Buna göre:¹¹¹

"... İngilizler Şark'da ve bilhassa Anadolu'da asayişin temini için doğrudan Ankara Hükümeti ile müzakerata başlamışlar ve

¹¹⁰ Kemal Beydilli, "Şark Meselesi", İslamsiklopedisi.gov.tr

¹¹¹ "Kuvayımiliye 'nin Tahran'da İngilizlerle Müzakeratı", Ç. B., 22 Kanunuevvel 1920, S. 72, s. 2.

Kuvayımilliye 'nin sebeb-i teşekkülü olan İzmir ve Trakya meselesinde Mustafa Kemal Paşa'ya müsadatta bulunmayı vaad etmişlerdir.

Son dakikada vürud eden malûmata göre İngilizler İzmir'in Hükümet-i Osmaniye'ye iade edilmesine ve Trakya'da muhtariyet bahş olunmasına muvafakat eylemişlerdir."

İngilizler 'in, Mustafa Kemal Paşa'ya verdikleri vaatlerde pek de samimi olmadıkları kısa sürede ortaya çıkmıştır. Bu seferde Uskanda'da (Manş Adaları) Amerika'nın da katılacağı bir şark konferansı toplanması kararlaştırılır. Başrollerde İngiliz başvekil David Lloyd George ve Fransız başvekil Aristide Briand vardır. İngiliz ve Fransız başvekiller konuyu kendi aralarında uzunca müzakere etmişlerdir. Neticede İngiliz başvekil "...Şark meselesinin halli için zamanın büsbütün gayr-i münasib olduğu ve Anadolu'da harekât-ı askeriye devam ettiği müddetçe müttefiklerin vazifesi kat-i bir bi-teraflık muhafaza etmekden ibaret bulunduğunu beyan etmiştir..."¹¹² Yani İngiltere Kuvayımilliye'nin tarafında olmak yerine tarafsız kalması gerektiğini söylüyordu.

Kuvayımilliye ise bütün haksızlıklara rağmen bir an önce barış yapılmasından yanaydı. Kuvayımilliye'nin fikirlerinin savunucusu olan Yeni Gün Gazetesi "... harekât-ı siyasiye ve askeriye nazar-ı mütalaaya alarak Yunanistan'la sulhun Ağustos nihayetinden evvel akdedilmiş bulunacağını söylüyor."¹¹³

Çiftçi Bilgisi 96. Sayısında "Şark'da Hadisat-ı Harbiye ve Siyasiye 'ye Bir Nazar" başlığı altında Türk-Yunan savaşının seyrini değerlendirmiştir. Kuvayımilliye, Kocaeli bölgesinden başlattığı taarruz neticesinde Adapazarı, Sapanca ve İzmit'i geri almıştır. Bu başarılar Kuvayımilliye'nin hem moralini yükseltmiş hem de düşmanı ülkeden atacağına dair olan inancını kuvvetlendirmiştir. Yabancı gazeteler Kuvayımilliye'nin bu başarısını genel bir taarruzun habercisi gibi görseler de Çiftçi Bilgisi aynı kanaatte değildir. Gazete,

"... cihan siyaseti gün be gün Türkler' in lehinde inkişaf etmekte bulunduğu bir sırada ve Yunanlılar yeni bir taarruz tecrübesinde

¹¹² "Yeni Konferans", Ç.B., 16 Mayıs 1921, S. 90, s. 2.

¹¹³ "Şark'da Sulh Ne Vakit Olacak?", Ç.B., 6 Haziran 1921, S. 93, s. 2.

bulunmadan Kuvayımilliye umumi bir taarruza teşebbüs edeceğine pek ihtimal vermiyoruz”

demektedir.

Türkler’ in her şeye rağmen barıştan yana oldukları ortadadır. İtilaf Devletleri ise kendi aralarında yaptıkları mülakatlar neticesinde Yunanlılar’a arabuluculuk teklif etmektedir. Müttefik devletler “... Trakya ve İzmir’in mukadderatı kendilerine terk ve havale edilmek ve Türk – Yunan ihtilafını tarih-i siyasetle halletmek arzu etmektedirler...” Yunanistan’ın bu teklifi reddetmesi Fransa ve İtalya’da tepkiye neden oldu. Zaten Kuvayımilliye ’den de Trakya ve İzmir’den vazgeçmesi¹¹⁴ beklenemezdi.

Şark meselesi İngiltere’de de sıkıntıya sebep olmaya başlamıştır. Vakit gazetesi “... İngiltere hükümeti bir an evvel Şark’da sulhun temini hakkında ciddi bir surette işgal etmektedir. Bununla beraber Sevr tatili gayesi İngiltere’de yeni taraftar kazanmıştır.”¹¹⁵ haberini veriyor. Bu haber bize müttefik devletlerin artık Sevr’in uygulanamayacağını anladıklarını gösteriyor. The Daily Telegraph gazetesi yayınladığı başmakalede Şark meselesini değerlendirmiştir. Şark meselesinin halliyle ilgili ortaya konulan ilk projelerde bağımsız bir Ermenistan kurulacağı ve İzmir’in Yunan idaresine verileceği belirtilmiştir. Türkler’ in zaferi bu projeleri rafa kaldırmıştır. Pontus’taki Rumlar Kuvayımilliye’nin elindeki topraklarda azınlıkta kalmıştır. Ermenistan ise Kuvayımilliye ile Bolşeviklerin arasında kalmıştır. İzmir bölgesinin sadece savaş yoluyla savunulabileceği ortaya çıkmıştır. Türkler’ in zaferi karşısında hiç beklemedikleri bir sonuçla karşılaşan Müttefik Devletler durumu lehlerine çevirebilecek yeni bir proje hazırlamışlardır. Bu projeye göre:

*“... Türk idaresi ibka edilmekle beraber ekalliyetler için hakiki bir teminat alınacaktır... Bu kanunların emr-i tatbikine müttefikin konsolos heyeti nezaret edecek ve bazı müttefikin zabitanın kumandası altındaki jandarma kuvveti ile takviye olunacaktır.”*¹¹⁶

¹¹⁴ “Şark’da Hadisat-ı Harbiye ve Siyasiyeye Bir Nazar”, Ç.B., 6 Temmuz 1921, S. 96, s.1

¹¹⁵ “Son Haberler”, Ç.B., 15 Teşrinievvel 1921, S. 110, s.2

¹¹⁶ “Deyli Telgraf’ın Şark’a Dair Makalesi”, Ç.B., 22 Kanunuevvel 1921, S. 119, s.2

Times (The New York Times) gazetesi de Anadolu ile ilgili olarak The Daily Telegraph paralelinde bir değerlendirme yapmıştır. Times, Anadolu'nun Yunanlılar tarafından tamamen tahliyesinden sonra İzmir'e geçici de olsa bir müttefik kuvvet gönderilmesini savunmuştur. Tan Gazetesi, Times'ın değerlendirmesini eleştirerek, diğer İtilaf Devletlerinin aksine Fransa'nın Anadolu'nun tahliye edilmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Anadolu'nun tahliyesi Yunanlılar'ın da menfaatinin gereğidir.¹¹⁷

İtalya gazeteleri de Şark Meselesi 'nin halledilmesi için İtilaf Devletleri dışişleri bakanlarının Londra'da toplanacağını bildiriyordu. Gazeteler bu toplantının Lloyd George'un "... Şark-ı garib 'de alakadar olan bütün düvel-i muazzamının nokta-i nazarlarını sarih bir suretde izah etmeleri hakkındaki beyanatını müteakip takarrür etmiş olduğunu teyid ediyorlar...". İtalya gazeteleri, Londra'da Türklerle Yunanlılar arasında bir orta yol bulunacağını düşünmektedirler.¹¹⁸

Şark meselesinin çözüme kavuşturulamaması müttefik devletlerdeki huzursuzluğu arttırmıştır. İngiliz kamuoyu müttefiklerin Türk-Yunan ihtilafını gidermek için bu iki devletin tezlerini hesaba katmadan yeni bir çözüm önerisi getirmeleri gerektiğini ifade etmeye başlamıştır. Deyli Telgraf (Daily Telegraph) eğer gerçekten Türklerle Yunanlılar barış istiyorlarsa her iki taraf da bazı fedakarlıklar yapmalıdır diyordu. Londra gazeteleri de Şark Meselesi halledilirse itilaf hükümetlerinin çok büyük menfaatler sağlayacağını ifade ediyordu.¹¹⁹ İtilaf hükümetleri dışişleri bakanları Ankara ve Atina'ya birer nota göndererek "... hükümeteyn aralarındaki muhasemata nihayet vermek için ne gibi esasata muvafakat edeceklerini bildirmelerini rica..." etmeyi kararlaştırmışlardır.¹²⁰ Aynı günlerde İngiliz dışişleri bakanı Lord Curzon, İtalya ve Fransa dışişleri bakanlarıyla görüşmek için Paris'e gitmiştir.¹²¹

¹¹⁷ "Tayms'ın Bir Mütalaasına Tan'ın Cevabı", Ç.B., 22 Kanunuevvel 1921, S. 119, s. 2.

¹¹⁸ "Şark Konferansı", Ç.B., 22 Kanunuevvel 1921, S. 119, s. 2.

¹¹⁹ "Meclis-i Ali Kânunusanide Toplanacak", Ç.B., 29 Kanunuevvel 1921, S. 120, s. 2

¹²⁰ "İtilaf Devletleri Ankara ve Atina'ya Birer Nota Tebliğ İdecekler", Ç.B., 29 Kanunuevvel 1921, S. 120, s. 2.

¹²¹ "Lord Curzon Paris'e Gidecek", Ç.B., 29 Kanunuevvel 1921, S. 120, s. 2.

2.1.3. Bilecik Görüşmeleri

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Hükümeti'nin ülkenin kurtuluşuyla ilgili fikirlerini anlatmak için yaptığı görüşme tekliflerini kabul etti. 5 Aralık 1920 günü Bilecik'te yapılan¹²² görüşmeler sonrasında Ahmet İzzet Paşa başkanlığındaki İstanbul heyeti Ankara'ya geldi. Heyet Ankara'da nezaketle karşılandı. Mustafa Kemal Paşa da heyete bizzat hürmet göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa İstanbul heyetinin de hazır bulunduğu Ankara Millet Meclisi'nde içinde bulunulan durumla ilgili bilgiler vermiş, Ahmet İzzet Paşa' da İstanbul hükümetinin görüşlerini aktarmıştır.¹²³

İstanbul Heyeti yapılan görüşmeler sonunda İstanbul'a gitmek için Ankara'dan hareket etmiştir. Heyet İnebolu'ya gelerek buradan kendileri için hazırlanan "İzmit" vapuruyla İstanbul'a hareket edecektir. Mustafa Kemal Paşa "... heyetin güzergahına müsadif bilcümle mahaller memurun-u mülkiye ve askeriyesine telgrafname keşide ederek heyete teşkilat-ı mümkünenin iraesini tavsiye etmiştir."¹²⁴

Anadolu'dan İstanbul'a dönüş güzergahında son derece hürmet gören Ahmet İzzet Paşa başkanlığındaki heyet İstanbul'a ulaşmıştır. Ahmet İzzet Paşa "... Anadolu'nun hakiki Türk kavminin düvel-i itilafiyeye olan şeraitini hamilen dönmüştür..."¹²⁵

Ahmet İzzet Paşa İstanbul'a dönüşünde Sadrazam Tevfik Paşa ile beraber resmi bir beyanatta bulunarak "... hiçbir Türk hükümetinin İstanbul'u muhafaza için İzmir ve Trakya'dan feragate razı olmayacağını kati olarak söylemiştir..."¹²⁶

2.1.4. Londra Konferansı

İtilaf Devletleri, Anadolu'da hiç beklemedikleri bir Kuvayımiliye direnişiyle karşılaştılar. Ankara Hükümeti Gümrü Antlaşması'nı (2-3 Aralık 1920) imzalayarak doğu sınırlarındaki sorunu büyük ölçüde halletmişti.

¹²² Atatürk, Nutuk, s. 352.

¹²³ "Hakan Kokusu Getirdiniz", Ç.B., 31 Kanunuevvel 1920, S. 73, s. 2.

¹²⁴ "Anadolu Heyeti", Ç.B., 15 Kanunusani 1921, S. 75, s. 2.

¹²⁵ "İzzet Paşa'nın Avdeti", Ç.B., 15 Kanunusani 1921, S. 75, s. 2.

¹²⁶ "Tevfik ve İzzet Paşa'nın Beyanatı", Ç. B., 15 Kanunusani 1921, S. 75, s. 2.

Ankara Hükümeti bu antlaşmayla ilk diplomatik başarısını kazanmıştı. Akabinde 1. İnönü zaferiyle (6-10 Ocak 1921) gelen askeri başarı İtilaf Devletlerini telaşlandırmıştı. İtilaf Devletleri adeta sahada başaramadıklarını masa başında halletmek için Londra’da bir toplantı yapmaya karar verdiler. İtilaf Devletleri Osmanlı Devleti ile Yunanistan’ı da toplantıya davet ettiler. Osmanlı delegasyonu içinde Ankara Hükümeti delegelerinin de olması şart koşulmuştu.¹²⁷ Londra Konferansı kararı Bab-ı Ali’ye resmen bildirdikten sonra İstanbul Hükümeti “...Ankara hükümetine ve İzzet Paşa’ya tebligatta bulunmak üzere bir memur-u mahsus izamına karar vermişlerdir.”¹²⁸ Konferans kararı bir memur yerine bizzat Sadrazam Tevfik Paşa tarafından telgrafla Mustafa Kemal Paşa’ya bildirilmiştir.¹²⁹ İstanbul Hükümeti “...Ankara ile anlaşarak ... tarafeynden intihab ve tayinini lüzum görmüştür...”¹³⁰ Ankara Hükümeti bu teklifi kabul etmiştir. Ankara’ya göre İtilaf Devletleri’nin Türkiye lehine politika değişikliğine gitmeleri Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Sevr Antlaşmasını tümüyle reddetmesi üzerine...” olmuştur. Dolayısıyla “...milli çıkarlarımıza en elverişli sonuçların elde edilmesi, Londra Konferansı’na katılacak delegelerin doğrudan doğruya milli iradeyi temsil eden Büyük Millet Meclisi’nce seçilmiş ve gönderilmiş...”¹³¹ olmasıyla mümkün olacaktır. Ankara ve İstanbul Hükümetleri arasında yapılan görüşmelerden olumlu bir sonuç çıkmıştır. Ankara Hükümeti Bekir Sami Bey başkanlığında “...ayrı ve müstakil...”¹³² bir heyet oluşturmuştur. Mustafa Kemal Paşa” ...Düvel-i İtilafiye ve Paris Konferansına göndermiş olduğu bir notada, Ankara Milli Hükümeti resmen tanındıktan sonra Londra Konferansına murahhas izam edebileceğini bildirmiştir.”¹³³ Ankara Hükümeti heyeti Roma’ya giderek resmi davet beklemeye başlamıştır.

¹²⁷ Atatürk, Nutuk, s.379-380

¹²⁸ “İstanbul’dan Bildiriyor”, Ç.B, 5 Şubat 1921, S.77, s.2

¹²⁹ Atatürk, Nutuk, s.379

¹³⁰ “Londra Konferansı ve Türkiye”, Ç.B, 5 Şubat 1921, S.77, s.2

¹³¹ Atatürk, Nutuk, s.388

¹³² Atatürk, Nutuk, s.391

¹³³ “Müteferrik Haberler-Mustafa Kemal Paşa’nın Mutabakatı”, Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.2

Nihayet Heyet, İtalya Dışışleri Bakanı Kent Sforza'nın resmen davet edildiklerini bildirmesi üzerine Londra'ya gitmiştir.¹³⁴

Ankara Hükümeti heyeti Londra'da Sadrazam Tevfik Paşa ve İstanbul Hükümeti üyesi üç kişi ile İngiltere Dışışleri bakanlığından bir görevli tarafından karşılanmıştır. Ankara heyeti İstanbul heyetine tahsis edilen Savoy Oteli'ne yerleşmiştir. "...Tevfik Paşa ile Ankara heyeti reisi Bekir Sami Bey arasındaki mülakat gayet samimi olmuştur. Müşarunilayhima müteaddid defalar diğerini derağuş etmişlerdir..." Maliye eski Bakanı Cavid Bey'in de Anadolu Heyeti ile iş birliği için Londra'ya gittiği belirtilmiştir.¹³⁵ Akşam Gazetesi Londra muhabiri Ruşen Eşref Bey, Ankara heyetinin kongreye kabul edildiğini "...Tevfik Paşa'nın sözü Ankara murahhaslarına bırakarak metalib-i milliyenin Bekir Sami Bey tarafından izah olduğunu ve konferans efkarının da Türkiye lehinde olduğu." nu bildirmiştir.¹³⁶

Türk heyetinin Londra'daki akıllı ve sabırlı siyasetleri karşısında istediklerini diplomasi yoluyla elde edemeyen Yunanistan, emellerini gerçekleştirebilmek için Anadolu'da tekrar silahlı saldırıya geçmiştir. Cephane bakımından daha üstün olan Yunanistan Kuvayımilliye'yi küçümseyerek Anadolu harekâtına askeri gezinti diyordu. Hatta Kral Konstantin'in cepheyi ziyaret edeceği belirtildiği sırada bir Yunan gazetesi "Askerimizin çete takibatıyla meşgul bulunduğu havalide cephe namı verilmesi Yunan şerefi askerisine bir züldür..." diyordu.¹³⁷ Yani Yunanlılar Kuvayımilliye 'ye ordu demeye bile tenezzül etmiyorlardı. Kendilerine bu kadar güvenen Yunanlılar, Londra Konferansının sonucunu beklemeden, daha Türk delegeler dönüş yolundayken bütün güçleriyle taarruza başladılar. 23 Mart 1921'de başlayan harekatta kısmi başarılar da elde ettiler. 31 Mart 1921 günü İsmet Paşa komutasındaki Türk Ordusu karşı saldırıya geçerek düşmanı yendi. Yunan ordusu 31 Mart- 1 Nisan 1921 gecesi geri çekilmeye başladı.¹³⁸

¹³⁴ Atatürk, Nutuk, s.392

¹³⁵ "Ankara Heyeti'nin Londra'da İstikbali", Ç.B, 3 Mart 1921, S.80, s.2

¹³⁶ "Türkiye Haberleri", Ç.B, 3 Mart 1921, S.80, s.2

¹³⁷ "Anadolu Mücadeletına Bir Nazar", Ç.B, 16 Nisan 1921, S.80, s.1

¹³⁸ Atatürk, Nutuk, s.393

Ankara heyeti başkanı Bekir Sami Bey, Londra Konferansı sonunda Metan Gazetesi muhabirine verdiği beyanatta Türklerle Yunanlıların durumunu gayet güzel bir şekilde ifade etmiştir:¹³⁹

“Biz Londra’da müttefiklerin bütün teklifâtını kabul ettik. Yunanlılar hiçbir şeyi kabul etmeyerek silaha sarılmaya ihtiyar ettiler. Onlar mevcudiyeti tehdit edilen bir milletin ne yapabileceğini ve nasıl yaşamaya hakkı olduğunu anladılar. Zannımca bu ders, Yunanlılara bir nûmune-i ibret olacaktır.”

Bekir Sami Bey’in bu beyanatını duyan Yunan askeri heyeti “...Kemaliler karşılarında Yunan ordusunu bulacaklardır” diyordu. Bu cevabın gurur ve cehaletten kaynaklandığını ifade eden Bekir Sami Bey, Yunanlıların barış için İtalya’nın arabuluculuğunu istediklerini söylediğini, kendisinin böyle bir şey bilmediğini, artık buna gerek kalmadığını söylemiştir. Bekir Sami Bey “...bıçak kına konulabilmek için yalnız bir çare vardır. O da İzmir, Trakya ve bütün Türk memaliğinin tahliyesidir. Yunanlılar bunu kabul ettikten sonra müzakerata başlarız...” diyerek kararlılık vurgusu yapmıştır.

İleri Gazetesi de “son inhizamdan sonra Yunanlılara gasbettikleri memaliki Türkiye’ye iade etmek ve Türk dostluğunu kazanmaktan başka bir şey kalmadığını yazıyor.”¹⁴⁰demektedir.

İtilaf Devletleri Trakya, İzmir ve Boğazların kendi denetimleri altında kalması için her yolu denemişlerdir. İzmir ve Trakya’nın Yunanistan’a bırakıldığı, Boğazların ise İtilaf Devletleri denetiminde bir heyet tarafından yönetilmesi pek çok defa gündeme gelmiştir. Kuvayımillîye taraftarları ise her şart ve koşulda bu bölgelerden asla vazgeçilmeyeceğini defaatle tekrar etmişlerdir. Ankara Hükümeti’nin Londra heyeti azalarından Doktor Reşat Bey, Londra dönüşünde Fransız Balkan Gazetesine açıklamalar yapmıştır. Doktor Reşat Bey Türk Milletinin hiçbir zaman Trakya’dan vazgeçmeyeceğini belirterek meseleyi şöyle izah etmiştir:¹⁴¹

¹³⁹ “Müteferrik Haberler-Türklerin Şeraiti”, Ç.B, 16 Nisan 1921, S.86, s.2

¹⁴⁰ “Müteferrik Haberler-İleri Ne Diyor”, Ç.B, 16 Nisan 1921, S.86, s.2

¹⁴¹ “Doktor Reşat Bey’in Beyanâtı-Türkler Trakya’dan Feragat Etmeyecekler”, Ç.B, 23 Nisan 1921, S.87, s.2

“Bilinmelidir ki bir Fransız Paris’i, İngiliz Londra’yı nasıl severse bir Türk’te İstanbul’u öylece sever. Bir milletin pâyitahtını zaptetmek kalbine hançer saplamaktır. Trakya’nın bizden alınması, diri vücudu kalbe yakın kesmek, hayatımıza dâir nişan bırakmamak demektir.

Siyaset noktâ-i nazarından Trakya İstanbul’un mülhakatıdır. İstanbul’da hükümrân olan açlık ve sefâlet, bu şehri iâşe iden Trakya’nın ayrılması neticesidir”

Bekir Sami Bey başkanlığındaki Ankara heyeti Londra’dan dönüşte İstanbul’a uğramıştır. Bir gece İstanbul’da kalan heyet, ertesi gün Ankara’ya gitmek üzere Tophane Rıhtımı’na gelmiştir. Heyeti burada büyük bir kalabalık karşılamıştır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat bölümü öğrencilerinden Mediha Avni ve Bedia Aziz hanımefendiler ile felsefe bölümünden Şevket Süreyya, Rami ve Vahap beyefendiler de karşılayanlar arasındadır. Şevket Süreyya Bey, üniversite heyetini Bekir Sami Bey’e tanıttikten sonra bir konuşma yapmıştır. Şevket Süreyya’nın konuşması Türk gençliğinin Ankara Hükûmetine olan inancını göstermektedir:¹⁴²

“...Bütün memleket, bütün gençlik sizi takdis ediyor. Siz Anadolu sahralarında insan ve candan eser kalmamış zannedildiği bir zamanda yoktan bir kudret-i muazzama yarattınız.

“Vatan” diye bağırdığımız zaman bir mahşer kaynadı, sanki ecdâdm mezarlarını harekete getirdiniz. Ve yerin altından bir cemaât fıskırttınız. Bu bir mucizedir. Bipâyân bir hiss-i hürmetle önünüzde eğilir ve sevgili Anadolu’ya muazzez ve fedakâr ordumuza, büyük ve necip millet meclisine hürmetkâr selamlarımızı takdim ederiz”

Bu sözler karşısında oldukça duygulanan Bekir Sami Bey gençlere ve kalabalığa bu güvene layık olmak için ellerinden gelenin fazlasını yapacaklarına dair söz vermiştir. Sora, özellikle üniversitedeki hanımlara dönerek çok acı çektiklerini fakat kötü günlerin en kısa zamanda sona ereceğini ve memleketin kesinlikle kurtulacağına inanmalarını söylemiştir. Bekir Sami Bey “...Anadolu mücadelesinin şerefi, kadınlığın en büyük meziyetlerini haiz olan Türk kadınına aittir. Kadınları bu kadar necib ve kıymettar olan bir millet yaşamaya layıktır...” dedikten sonra, yanındaki heyet üyeleriyle beraber ağlayarak rıhtımdan ayrılmışlardır.¹⁴³

¹⁴² “Ankara Heyeti’nin Avdeti”, Ç.B, 30 Nisan 1921, S.88, s.2

¹⁴³ “Ankara Heyeti’nin Avdeti”, Ç.B, 30 Nisan 1921, S.88, s.2

Ankara Millet Meclisi, Türkiye ile Fransa arasında Londra’da yapılan anlaşmayı müzakere etmiştir. Anlaşma’nın yürürlüğe girmesinden sonra Kilikya bölgesinde Fransız birliği veya karma bir jandarma kuvveti bulundurulması konusunu güzel bir dille anlatmıştır. Buna karşılık bölgedeki Türk jandarmasının talim ve terbiyesi için belirli sayıda Fransız subayının gelmesini kabul etmiştir. Meclis yapılan anlaşmanın Kilikya’nın kuzey sınırı hakkındaki maddesini onaylamıştır.¹⁴⁴

Bekir Sami Bey’in İngiliz esirlerin tahliyesiyle ilgili imzaladığı uzlaşma Ankara Millet Meclisi tarafından reddedilmiştir. “...Kemalistler her ne sebebe mebni olursa olsun en ağır Türk müttehitler bile İngilizler tarafından serbest bırakılmadıkça İngiliz esirleri tahliye etmeyecek...” lerini söylemişlerdir.¹⁴⁵

27 Şubat-12 Mart 1921 tarihleri arasında yapılan Londra Konferansı hiçbir olumlu sonuç vermeden sona ermiştir.¹⁴⁶

2.2. Türkiye Haberleri

Çiftçi Bilgisinde Türkiye ile ilgili haberler bazen “Türkiye Haberleri”, “Türkiye ve Ankara” başlıkları altında müstakil olarak verilmiş bazen de konunun akışına göre haber aralarında yer almıştır. Türkiye’ye gelen şahıs ve heyetlerin faaliyetleri ve izlenimleri, Türkiye’den başka ülkelere gönderilen heyetler, yabancı ülke basınında Türkiye ile ilgili çıkan haberler ve Türkiye’ye yapılan göçler bu başlık altında ele alınmıştır.

Mustafa Kemal Paşa hükümeti, Ekim Devrimiyle¹⁴⁷ Rusya’da yönetimi ele geçiren Bolşeviklerle ilişkilerini geliştirmeye gayret göstermiştir. Bu nedenle hukuki, siyasi ve iktisadi konuları içeren sekiz maddelik bir anlaşma yapılmıştır. Sovyet hükümeti Ankara’ya bir heyet gönderirken, Mustafa

¹⁴⁴ “Kilikya’nın Şimali Hududu”, Ç.B, 16 Mayıs 1921, S.90, s.2

¹⁴⁵ “İngiliz Esirleri Hakkında Millet Meclisinin Kararı”, Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

¹⁴⁶ Atatürk, Nutuk, s.392

¹⁴⁷ Ekim Devrimi: Bolşevikler 6-8 Kasım 1917’de yaptıkları devrim ile Çarlık rejimini yıkarak Rusya’da yönetimi devraldılar. Bu tarih Julyen takvimine göre 24-25 Ekim tarihine denk geldiği için bu isimle anılmıştır. Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s. 126

Kemal Paşa'da Moskova'ya Ali Fuat Bey başkanlığında heyet göndermiştir. Ankara'ya gelen Sovyet heyeti kendi meslekleriyle ilgili bilgiler vermiş, Moskova'ya giden Türk heyeti ise askeri ve siyasi konuları görüşmek ve çözüme kavuşturmak vazifesini üstlenmiştir. Yapılan antlaşma ve gönderilen karşılıklı heyetler sayesinde Sovyet hükümeti Ermenistan'ı himaye etmekten vazgeçmiştir. Sovyetlerin bu kararı almasında Ankara'ya gönderilen Rus heyetinin Ermenistan topraklarından geçerken eşyalarının yağmalanması ve bazı heyet üyelerinin tutuklanması da etkili olmuştur.

Ermenilerin bu tavırlarına karşılık Ruslar Ermenilere bir müddet daha müsamahakâr davranmaya devam etmişlerdir. Rusların Ermenilere gösterdikleri müsamahayı kendilerine Bolşevik devrim döneminde oldukça yardımcı olan Kuzey Kafkasya ve Azerbaycan halkına göstermemesi Türkiye'nin de tepkisini çekmiştir. Rusların, Kuzey Kafkasya ve Azerbaycan topraklarını istilaya kalkışması ise Türk-Rus ilişkilerini kopma noktasına getirse de tarafların sağduyulu davranmaları sayesinde sorun çözülmüştür.¹⁴⁸

Fakat Türk-Rus ilişkilerinin belirli bir seyir takip ettiğini söylemek de zordur. Çiftçi Bilgisi Raytır Ajansına dayandırarak şöyle bir haber vermiştir:¹⁴⁹

“...Türk milliyetperverleri Rusya'nın aldığı müşkil vaziyetten istifade etmek istiyorlar. Türk ordusu Bolşevikler üzerine hücum ederek (Batum) kasabasına kadar ilerlemişlerdir.

Türklerin Kafkasya'ya hücumu diğer menâbiden de te'kid olunuyorsa da bu hücumun ne fikirle icra olunduğu bilinmiyor.”

Bu haberlerde anlaşıldığı üzere taraflar günün şartlarına göre hareket etmişler, elden geldiğince diyalogları koparmamaya gayret göstermişlerdir.

Gazete bu haberin hemen devamında Moskova'da Ankara murahhası olarak bulunan Yusuf Kemal Paşa'nı Sevr antlaşmasıyla ilgili olarak verdiği beyanatı okuyucularına aktarmaktadır. Yusuf Kemal Paşa “...Londra Kongresi müzakeratı hiçbir neticeye müncer olamayacağı ve Türkiye'nin

¹⁴⁸ “Anadolu ve Ankara”, Ç.B, 31 Kanunuevvel 1920, S.73, s.1

¹⁴⁹ “Müteferrik Haberler, Rusya-Türkiye Münasebatı, İttifak veya Harb”, Ç.B, 18 Mart 1921, S. 82, s.2

Sevr muahedесinin аleyhinde ilanihaye мўcadele еdeceđi beyanında bulunmuştur.”¹⁵⁰

İngiltere, Fransa ve Amerika ise kendi menfaatlerinin gereği olarak Türk-Rus ilişkilerine müdahil oluyorlardı. Bu ülkeler “...kuvvetli bir Rusya mevcut iken Türkiye tamamiyeti mülkiyesini temin etmek ve İstanbul’u bu suretle Rus istilasından kurtarmak istiyordu...”¹⁵¹ Bolşevik ihtilali sırasında Rusya’nın zayıfladığını düşünen мüttefiklerin hesapları da değışmeye başladı. İngiltere Sevr anlaşmasının hükümlerini uygulayarak boğazlara hâkim olmak ve Fransa ile aralarında Türk topraklarını yağma etmek, İzmir ve Trakya’yı da Yunanistan’a vermek istiyordu. Fransa bu plana sıcak baksa da Almanya ile aralarındaki problemler daha büyük olduğu için Türkiye meselesine fazla müdahil olmak istemiyordu. Amerika ise Almanya ile barış anlaşması yapılmasını istiyordu. Müttefiklerine Almanya’nın sömürgeleştirilmesini ve Türkiye topraklarının paylaşılmasını protesto eden bir nota gönderdi. Amerika’nın bu tavrı Türkiye tarafından olumlu karşılandı. Müttefiklerin meseleleri çözüme kavuşturmak amacıyla Londra’da¹⁵² toplandıkları konferansta bir sonuç çıkmadı.¹⁵³

Türkiye Bolşevik Ruslarla ilişkilerini sıcak tutarken, çarlık yanlısı Rus asker ve sivillere de insani vazifesini yapmaya çalışmıştır. Bolşeviklere karşı savaşılan Çarlık yanlısı Wrangel ordusunun¹⁵⁴ hasta ve yaralıları ile Rus мўlteciler İstanbul’a sevk edilmişlerdir. Toplamda yüz elli bin kişi civarında olan göçmenlerin asker olanlarının Gelibolu ve Limni adasındaki Mondros’a, sivillerin ise İstanbul, Bulgaristan ve Romanya’ya yerleştirilmeleri

¹⁵⁰ “Müteferrik Haberler, Ankara Murahhası Moskova’da”, Ç.B, 18 Mart 1921, S. 82, s.2

¹⁵¹ “Vaziyet-i Umumiye”, Ç.B, 26 Mart 1921, S. 83, s.1

¹⁵² Londra Konferansı: (27 Şubat-12 Mart 1921) İstanbul hükümetini Sadrazam Tevfik Paşa, Ankara hükümetini Dış İşleri Bakanı Bekir Sami Bey temsil etti. Sevr anlaşmasını revize niteliği taşıyan bu konferans Ankara delegeleri ret cevabı verince hiçbir olumlu sonuç alınamadı. M. Kemal Atatürk, Nutuk, İstanbul, Kar Yayınları, 2005, s. 392

¹⁵³ “Vaziyet-i Umumiye”, Ç.B, 26 Mart 1921, s. 83, s.1

¹⁵⁴ M. Kemal Atatürk Nutuk’ta, Osmanlı hükümetinin İtilaf devletlerine yaranmak amacıyla Akbaş cephaneliğindeki silah ve mühimmatların bir kısmını itilaf devletlerine vermeyi vaat ettiğini, İtilaf devletlerinin de bu cepheyi Wrangel ordusuna göndereceklerinden bahseder. M. Kemal Atatürk, Nutuk, İstanbul, Kar Yayınları, 2005, s. 271-272

kararlaştırılmıştır. İstanbul'da, özellikle Kadıköy ve Beyoğlu civarında on bin kadar sivil, bir o kadar da yaralı ve hasta asker kalmıştır. Mültecilerin iskân ve iâşesine Fransızlar nezaret etmiştir. Ruslar muhacirlere yardımcı olmak amacıyla İstanbul'da bir komite kurmuşlardır. Rus yardımcı komitesi bir beyanname yayınlayarak "... Rus milletinin düştüğü bu hal-i sefalet ve perişaniye çare-saz olmak üzere ianat dercine başladığını insaf ve merhamet sahibi olan Türk milletinin hamiyetine müracaat ettiğini..." ilan etmiştir.¹⁵⁵

Mustafa Kemal Paşa onca yoğunluğuna rağmen milli mücadele döneminde büyük katkılar sağlayan dostlarını da ihmal etmemiştir. Trablusgarp savaşları döneminden tanıdığı Şeyh Sünusi'nin¹⁵⁶ Ankara'ya gelişi münasebetiyle şeyhin onuruna Meclis'te bir ziyafet vermiştir. Birçok bakan ve milletvekilinin hazır bulunduğu ziyafette Mustafa Kemal Paşa bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, Türkler için iç ve dış düşmanların aynı olduğundan bahsettikten sonra Ermenilerle mücadelede galip gelen askerleri tebrik etmiş ve "...haksızlıklar tamir edilmedikten sonra Türklerin silahlarını terk etmeyeceklerini söylemiştir."¹⁵⁷

İzmir ve Trakya bölgesi Türk-Yunan mücadelesinin en yoğun olduğu yerler olmuştur. Türklerin asla kabul etmediği Sevr anlaşması çerçevesinde Yunanistan'a bırakılmak istenen bu bölgelerde Türkler yoğun direniş göstermişlerdir. Bu direniş neticesinde müttefik devletler anlaşmayı tekrar gözden geçirmeye başlamışlardır. Çiftçi Bilgisi Daily Ekspres gazetesinden alıntılacağı haberi "... Sevr Muahedesi Türkiye lehine tadil edilecekmiş"¹⁵⁸ şeklinde vermiştir. Haberin hemen bir paragraf altında ise bu güzel haberlerin

¹⁵⁵ "Türkiye Haberleri", Ç.B, 10 Kanunuevvel 1920, S. 70, s.2

¹⁵⁶ "Şeyh Sünusi: Trablusgarp da bulunan Cabub bölgesinin dini ve siyasi lideridir. Mustafa Kemal Paşa, Arapça'yı her lehçesi ile çok iyi konuşabilen, Arapların mizaç ve karakterine hâkim Eşref Sencer Kuşçubaşığı Şeyh'e göndererek onunla dostluk kurmuştur. Şeyh Sünusi hem Trablusgarp savaşında hem de Millî Mücadele döneminde Türkleri desteklemiştir. Cemal Kutay, Atatürk Olmasaydı, İstanbul, Kazancı Kitap Ticaret A.Ş,1993, S.28-29.

¹⁵⁷ "Şeyh Sünusi Şerefine Ankara'da Ziyafet", Ç.B,22 Kanunuevvel 1920, S.72, s.2.

¹⁵⁸ "Müteferrik Haberler, Sevr Muahedesi Türkiye Lehine Tadil Edilecekmiş", Ç.B, 10 Mart 1921, S. 81, s.2

Anadolu halkı nezdinde nasıl karşılık bulduğunu okuyucularına aktarmıştır.¹⁵⁹

“Anadolu’da Şenlikler

(La Journal Doryan) gazetesinin işârâtına nazaran İzmir ve Trakya’ya bir tahkik komisyonu izâmı haberi bütün Anadolu’da büyük bir meserret husûle getirerek dükkânlar ve mağazalar alâmet-i meserret olarak kapatılmıştır. Gazeteler bu haberi ilâvelerle neşr etmişlerdir.”

Bu haberler Türkler tarafından büyük sevinçle karşılanırken bölgedeki Rumlar ise tedirgin olmuşlardır. İzmir ve Trakya bölgesindeki Rumlar müttefik devletlerden “...Yunan ordusunun işgal ettiği arazinin tahliyesine karar verilecek olursa Rum anasırı hakkında teminat verilmesini talep eylemiştir.”¹⁶⁰

Müttefik devletlerinin İzmir ve Trakya’dan kolay kolay vazgeçmeye niyetleri yoktu. Türk ve Yunan tarafına yeni bir plan sundular. Bu plana göre “...Trakya beynelmilel kontrol altında bırakılmakta ve İzmir’e Trakya’nın himayesinde muhtariyet idaresi verilmektedir.”¹⁶¹

Bu teklifin Türkler tarafından kabul edilmesi mümkün değildir. 23 Nisan 1921’de Ankara’da Büyük Millet Meclisi’nin açılış yıldönümü münasebetiyle mecliste olağanüstü toplantı yapılmıştır. 23 Nisan gününün milli bayram ilan edilmesine karar verilen toplantı sonunda Mustafa Kemal Paşa konuyla ilgili değerlendirme yaparak, Türkiye’nin bu konudaki son kararını bildirmiştir. Mustafa Kemal Paşa:¹⁶²

“...son hadisât-ı harbiyeden sonra ahvâl ve vaziyetin büsbütün değiştiğini ve Türkün İzmir ve Trakya hakkındaki müzâkirâta artık havale-i sem’i itibar etmeye muktedir olmadığını söylemiş ve ilâveten Yunanlılar hakikaten sulhu arzu ediyorlarsa buna muvâfık olmak için yegâne vâsitanın İzmir ve Trakya’yı tahliyeden ibaret olduğunu...”

beyan etmiştir. Bu beyanat Türklerin İzmir ve Trakya konusunda asla taviz vermeyeceklerinin en net ifadesi olmuştur.

¹⁵⁹ “Müteferrik Haberler, Anadolu’da Şenlikler”, Ç.B, 10 Mart 1921, S. 81, s.2

¹⁶⁰ “Müteferrik Haberler, Rumlar Teminat İstiyor”, Ç.B, 10 Mart 1921, S. 81, s.2

¹⁶¹ “Müteferrik Haberler, Hükûmatı Müttefiklerin Teklifi”, Ç.B, 18 Mart 1921, S. 82, s.2

¹⁶² “İzmir ve Trakya Hakkında”, Ç.B, 9 Mayıs 1921, S. 89, s.2

Millî Mücadele döneminde Türkiye'nin İtalya ile ilişkileri diğer itilaf devletlerine nazaran daha sakin bir seyir izlemiştir. Buna karşılık İtalya'da Türkiye hakkında olumlu açıklamalar yapmıştır. İtalya dışişleri bakanı Tayms gazetesine verdiği beyanat da "... Şark meselesinin yakında tesviyesi gayrikabil olduğunu fakat bu meselenin bir an evvel hallolunmasının zaruri olduğunu..."¹⁶³ söylemiştir. Türkiye ile İtalya arasında ekonomik iş birliğine yönelik adımların da atıldığı görülmektedir. Gazeteye Lyon'da bildirilen haber "...İtalya ve Türkiye murahhasları iktisadi bir itilafname imzalamışlardır. Bu itilafname mucibince İtalya'nın Türkiye'deki menafii iktisâdiyesi temin edilmiştir."¹⁶⁴ şeklinde yer bulmuştur.

İngiltere Yunanistan'a her zaman destek vermiş ve bu desteğini uluslararası ortamlarda ilan etmekten çekinmemiştir. İngiltere başbakanı Lloyd George, Yunan adalet bakanı Dimitrios Gounaris ve dışişleri bakanı Georgios Baltacis ile bir mülakat yapmıştır. Bu mülakatta:¹⁶⁵

"...Yunan rical-i siyasiyesine Londra hükümetinin balkanlarda muvazene i kuvanın muhafazası hususunda müteyakkız bulunduğunu söylemiş ve Türkiye'nin vaziyeti, bu ana kadar akdettiği itilafnamelerin bütün düvel-i muazzamaca tasdikinden sonra kesb-i katiyyet edeceğini ilave etmiştir."

İstanbul'a bir ziyaret gerçekleştiren Çiftçi Bilgisi yazı işleri müdürü Doktor Karaca izlenimlerini "*İstanbul Mektubu*" başlığı altında yayınlamıştır. Karaca İstanbul'da Türkiye Çiftçi İttihadı yetkilileriyle yakinen tanışma fırsatı bulmuş, İstanbul basınında Bulgar Çiftçi Hükümetinden övgüyle bahsedilmesinden memnun olmuştur. Bu durumdan Çiftçi Bilgisinin İstanbul muhabirlerinin gayretleri neticesinde Sofya'daki çiftçi kongresine katılan Türkiye Çiftçi İttihadı genel sekreteri Cevat Rüşdü Bey'in olumlu düşüncelerini paylaşmasının da büyük rolü olduğunu söylemiştir. Doktor

¹⁶³ "Müteferrik Haberler, İtalya Hariciye Nazırının Beyanatı", Ç.B, 18 Mart 1921, S. 82, s.2

¹⁶⁴ "Müteferrik Haberler, İtalya Türk İtilafı", Ç.B, 18 Mart 1921, S. 82, s.2

¹⁶⁵ "Türkiye'nin Vaziyeti Hakkında Loyd Corc 'un Fikri", Ç.B, 28 Teşrinisani 1921, S. 116, s.1

Karaca Türkiye çiftçi ileri gelenleriyle yaptığı görüşmeler neticesinde onların sorunlarını şöyle özetlemiştir:¹⁶⁶

“Toprak servetin membaıdır... Bugünkü Türkiye çiftçi sınıfını ihmal etmiş ve onu vergiler ve muharebelerle düçar-ı sınıfeylemiştir. Her şey köylerden talep edildiği halde onu müdafaa eden bulunmamıştır...Biz... Türkiye ahalisinin yüzde seksen beşini teşkil eden Türk çiftçilerinin menâfîini müdafaa eylemek üzere bir fırka-i siyasiye vücuda getirdik... Bulgar çiftçi ittihadının nizamname ve programlarının Türkçeye tercümelerine mâliğiz. Harbin hitamına müteakib Anadolu'ya giderek Türk çiftçileri arasında teşkilât yapacağız...Gospodin İstamboliyski'nin “Çiftçi İttihadının Prensipleri” nam-ı eseri Türkçeye tercüme edilmiştir. Diğer risâleleri de tercüme edeceğiz...”

Doktor Karaca ve beraberindeki heyet Türk çiftçilerin bu beyanatından oldukça memnun olmuşlardır. Bolşeviklere karşı “Yeşil Beynelmilel” isimli makaleyi yazan İleri Gazetesi yazarı Mahmud Sadık Bey ile yaptıkları görüşmede Türkiye’de komünizm tehlikesinden endişe edildiğini görmüşlerdir.

Mahmud Sadık Bey, komünizm tehlikesine karşı 1919 yılında Türkiye’de “Türkiye Amele Sosyalist Fırkası” kurulduğunu fakat bir sanayi memleketi olmayan Türkiye’de bu partinin zayıf kaldığını söylemiştir. Türkiye’de kuvvetli olan çiftçilerdir ve bu grubu da Türkiye Çiftçi Birliği temsil etmektedir. Bu partide bir tarafta Cevat Rüştü’nün diğer tarafta da Mahmud Sadık Bey’in başını çektiği iki grup vardır. Bu iki grubun birleşmesi mücadeleyi daha da kuvvetlendirecektir. Doktor Karaca’nın telkiniyle iki grup birleşme kararı almıştır. Parti’nin fikirlerini yaymak için ise günlük bir gazete çıkarılması kararlaştırılmıştır.

Doktor Karaca’nın İstanbul seyahatiyle ilgili son sözü

“...Türkiye’de siyasi ve kooperatif çiftçi harekâtı için zemin gayet müsâidedir. Ve bu cereyanın rehber ve erkânı, bedbaht çiftçi ahalisine en büyük ciddiyetle dest-i muavenetini uzatmaya âmâdedir.”

olmuştur.¹⁶⁷

¹⁶⁶ “İstanbul Mektubu, Türkiye Çiftçi İttihadı Erkanı Nezdinde”, Ç.B, 19 Haziran 1921, S. 94, s.1

¹⁶⁷ Doktor Karaca, “İstanbul Mektubu, Türkiye Çiftçi İttihadı Erkanı Nezdinde”, Ç.B, 19 Haziran 1921, S. 94, s.1

2.3. Yunanistan'ın Siyasi ve Askeri Faaliyetleri

Yunan kralı Konstantin'in yeniden tahta çıkabilmesi için yapılan halk oylaması Kral lehine sonuçlanmıştır. Netice Londra'da bulunan Kral'a telgrafla iletilerek Atina'ya dönmesi rica edilmiştir. Atina'da kralı karşılamak için büyük hazırlıklar yapılmaktadır. İngiltere ve Fransa'nın bu karardan memnun olmadıkları bildirilmektedir.¹⁶⁸ İzmir'de bulunan Yunan askerleri de Kral Konstantin taraftarlıklarını ilan etmişlerdir. Hatta Venizelos taraftarlığı yapan askerlerin dayak yediği, gazetelerin Venizelos ismini bile yazdırmadığı söylenmektedir. Kralın Atina'ya gelmesi için Paris ve Ankadiba vapurları tahsis edilmiş, bu vapurların güvenliği için hafif savaş gemilerinden oluşan bir filo görevlendirilmiştir. "... Konstantin'in yanında Pire'den Atina'ya kadar elli süvari zabiti ile Avrupa'dan gelecek birçok ecnebi gazete muhabirleri bulunacaktır."¹⁶⁹

Atina'da bunlar yaşanırken İstanbul Rumları ise Venizelos'a bağlılıklarını bildirmek için gösteriler düzenlemişlerdir. Sabahtan akşama kadar "Zito Venizelos" diye bağırılmışlardır. Altında "... milletin emn ve emanetini kazanan Alfazos Venizelos ibaresi yazılı..." Venizelos fotoğraflarını dükkanlarına asmışlardır. Rumların yazdıkları destanda "... Venizelos yerdeki Allah olarak tevsim edilmektedir. Ve kendisine gökteki Allah'dan yardım talep edilmektedir." İstanbul Rumları bu gösterilerinde kendilerince haklıydılar. Çünkü daha Kral Konstantin Atina'ya gelir gelmez, İstanbul RumPatrikliği ve avanesinin almakta oldukları tahsisat kesilmişti. Ayrıca İstanbul Rumları Venizelos'un gidişiyle İstanbul üzerindeki ümit ve emellerinden çokşey kaybettiler.¹⁷⁰

Yunanistan iç siyasetinde bu sorunları yaşarken, İngiltere'nin Atina büyükelçisi Yunanistan'ı Londra konferansına ikinci defa davet etmiştir. Başbakan Rallis aynı davetin Türkiye'ye de yapıldığını öğrenince bu daveti kabul edeceğini bildirmiştir.¹⁷¹ Rallis 'in bu daveti kabulünden kısa bir süre

¹⁶⁸ "Yunan Kralı'nın Avdeti", Ç.B., 15 Kanunuevvel 1920, S. 71, s. 2.

¹⁶⁹ "İzmir'deki Yunan Askerleri", Ç.B., 22 Kanunuevvel 1920, S. 72, s. 2.

¹⁷⁰ "İstanbul Rumları", Ç.B., 15 Kanunusani 1921, S. 75, s. 2.

¹⁷¹ "Yunanistan Haberleri", Ç.B., 5 Şubat 1921, S. 77, s. 2.

sonra istifa haberi gelmiştir. Yeni hükümetin Kalugaru Polosk tarafından kurulacağı bildirilmiştir.¹⁷² Hamileri Venizelos'u kaybeden İstanbul Rum Patrikhanesi, Londra konferansına katılmak için İtilaf devletlerine müracaat etmiştir. Resmi davet alamayan Patrikhane'nin gayriresmi olarak Londra'ya gelmesine müsaade edildiği bildirilmiştir. Venizelos taraftarı Rumlar, Patrikhane heyetini yolcu etmek için Sirkeci İstasyonuna gelmişler, veda esnasında ağlamışlardır. Patrikhane heyeti bu seyahate dini bir görünüm vererek Londra'da etkili olabilmek için kiliseye ait mukaddes eşyaları yanına almıştır. Patrikhane "... İngiltere kralına takdim etmek üzere incilerle işlenmiş Hazret-i Meryem'in bir tasvirini de beraberinde getirmiştir..." Heyetin İngiliz Kralına "... bir din-i şükran ve minnet nişanesi..." olarak bir "...name-i mahsusa..." da takdim edileceği bildirilmiştir.¹⁷³

Rumlar'ın bu tertiplerinin de Londra'da bir işe yaramadığı görülmüştür. Kalviyeropolis Gazetesi'nin haberine göre Yunanistan konferanstan "...Yunan ordusunun işgal ettiği arazinin tahliyesine karar verilecek olursa, Rum anasırı hakkında teminat verilmesini..." talep etmiştir.¹⁷⁴ Bir taraftan bu teminatı isterken diğer taraftan da kongre kararları daha netleşmeden, Anadolu'daki ordularına hücum emri vererek kararları hükümsüz kılmak istemiştir.¹⁷⁵ Aynı zamanda da ordusuna takviye için seferberlik ilan etmiştir.¹⁷⁶ Neyapsa da istediği sonucu alamayan Yunanistan yeni bir hamle yaparak genelkurmay başkanını değiştirmiştir. General Dosmatis yeni Genelkurmay başkanı olurken, yardımcılığına deniz kuvvetleri eski komutanlarından, milletvekili Stratos tayin olunmuştur.¹⁷⁷

Somuprova gazetesi yeni komuta kademesinin de Yunanistan'ın durumunu düzeltmeye yeterli olmadığını bildirmiştir. Cepheden resmî açıklama gelmemekte, sadece özel haberlerle bilgi alınabilmektedir. Birçok

¹⁷² "Müteferrik Haberler", Ç.B., 11 Şubat 1921, S. 78, s. 2.

¹⁷³ "Türkiye Haberleri – İstanbul Rum Patrikhanesi'nin Londra'ya Azimet'i", Ç.B., 3 Mart 1921, S. 80, s. 2.

¹⁷⁴ "Rumlar Teminat İstiyor", Ç.B., 10 Mart 1921, S. 83, s. 2.

¹⁷⁵ "Yunan Haberleri", Ç.B., 26 Mart 1921, S. 83, s. 2.

¹⁷⁶ "Yunan Seferberliği", Ç.B., 26 Mart 1921, S. 83, s. 2.

¹⁷⁷ "Yeni Yunan Erkan-ı Harp Reisi", Ç.B. 23 Nisan 1921, S. 87, s. 2.

kırsal bölgede savaş aleyhine gösteriler yapıldığı için Gonaris meclisden sıkıyönetim talep etmektedir. Halkın askerlerin cepheye gidişini durdurmaya çalıştığı görülmektedir. Epir bölgesinden ise Arnavutlar 'la Yunan yönetimi arasında ciddi çatışmalar olduğu bildirilmiştir.¹⁷⁸ Yunan genelkurmay heyetinin askerlere moral vermek için cepheye giderek Paskalya'yı orada geçirdiği gelen haberler arasındadır.¹⁷⁹ Yunan Başbakanı da cepheyi ziyaret edenler arasındadır. Bu durum Yunanlılar'ın yaz sıcakları bastırmadan şiddetli bir taarruza başlayacakları şeklinde değerlendirilmiştir.¹⁸⁰

Yunan ordusunda bütün askeri tedbirlere rağmen isyanlar ve firarlar durmuyordu. Yunan subaylarının çaresiz kaldığı bu durum karşısında papazlara ümit bağlanmıştır. Cephedeki askerlerin maneviyatını yükselterek firar ve isyanları önlemek için cepheye papazlardan oluşan heyetler gönderilmesine karar verilmiştir. "... Elbise- i ruhaniyelerini labis bulunan bu heyetin on beşi İskenderiye'den, mütebakisi Teselya ve Adalar'dan toplanmıştır..." Papazlardan yirmi kişi İzmir'e otuz kişisi de Uşak cephesiyle Ödemiş bölgesine gönderilmiştir.¹⁸¹

Yunanistan, Anadolu ve Trakya'yı ele geçirerek büyük Yunanistan'ı kurmak amacıyla başlattığı işgal faaliyetinde hiç ummadığı bir direnişle karşılaşmıştı. Kuvayımilliye'nin askeri direnişine olumsuz hava koşulları ve ağır coğrafi şartlar da eklenince, Yunan ordusundan firarlar daha AAZda artmıştı. Yunanistan cepheye papaz göndererek önleyemediği firarları durdurabilmek amacıyla idam kararları almaktan geri durmamıştır. Yunan meclis-i mebusanının bir toplantısında idamlarla ilgili açıklama istenmesi üzerine Yunan Harbiye Nezareti şu açıklamayı yapmıştır.¹⁸²

¹⁷⁸ "Yunanistan'da İnhizamsızlık", Ç.B., 30 Nisan 1921, S. 88, s. 2.

¹⁷⁹ "Müzakereler ve Dertleşmeler", Ç.B., 9 Mayıs 1921, S. 89, s. 2.

¹⁸⁰ "Taarruz Başlayacak Mı?", Ç.B., 23 Mayıs 1921, S. 91, s. 2.

¹⁸¹ "Yunan Ordusunda İsyân", Ç.B., 30 Mayıs 1921, S. 92, s. 2.

¹⁸² "Müteferrik Haberler-Yunan Divan-ı Harplerinin Faaliyeti", Ç.B., 28 Haziran 1921, S.95, s.2

“...Harbiye Nezareti yalnız birkaç divan-i harplerden aldığı malumata nazaran geçen aya kadar 261 nefer idama mahkûm edilmiş ki 14 kişinin hükmü idamı icra edilmiştir.”

Yunanistan elindeki bütün kozları kullanmasına rağmen istediği sonucu alamıyordu. İtilaf devletleri de Yunanistan’dan ümidini kesmeye başlamıştı. Churchill avam kamarasında verdiği beyanatta, doğuda barış sağlanması için Türkiye ile anlaşılmasının gereği üzerinde durmuştu. Times gazetesi Bu beyanatı şöyle değerlendirmiştir:¹⁸³

“İngiltere ve Fransa Şark’da müttefikten hareket etmek hususunda itilaf edemedikleri takdirde bunun menafî-i müşterekeleri için meş’um olacağına ve Britanya’nın başlıca siyaseti Türker’le hakiki ve dengeli bir sulha müstenid bulunması lazım geldiğine kani bulunmaktadır.”

Bu beyanat, İtilaf Devletleri’nin Doğu’da barış için Yunanistan’dan ümitlerinin kalmadığını, barışa giden en iyi ve en kısa yolun Türkler’le anlaşmak olduğunu gördüklerini belgelemektedir.

Yunan kamuoyunda zafere olan inanç iyice azalmıştır. Yunan gazeteleri on altı bin kişinin silah altına davet edilmesine rağmen sadece dört bin kişinin davete icabet ettiğini yazıyordu.¹⁸⁴ Cephelerde emirlere uymayan, firara teşebbüs eden askerlere idam cezaları verilmeye başlanmıştı. İdama mahkûm edilen 261 askerin 140 kişinin idamı gerçekleşmişti. Farklı cephelerdeki asker mahkumların sayısının bin kişiyi geçtiği belirtiliyordu.¹⁸⁵

Askeri ve siyasi başarısızlıkları önleyemeyen Kral Konstantin tehditlerine devam ediyordu. Konstantin’in Anadolu’da Kemalistlere karşı mücadelesinde eğer İtilaf Devletleri kendilerine yardım etmezlerse, Ortodoks Kilisesini kurtarmak için ordusuyla İstanbul’a yürüyeceğini Fransa ve İngiltere’ye haber verdiği söyleniyordu.¹⁸⁶ Konstantin bu tehditleri savururken Anadolu’da “... İki Yunan taburu bütün esliha ve teçhizatlarıyla Kemalistlere teslim...” olduğu bildiriliyordu.¹⁸⁷ İngiliz gazeteleri de bu

¹⁸³ Süleyman Karkin, “Şark’da Sulh ve Sükûn Ümidi”, Ç.B., 27 Haziran 1921, S. 95, s. 1.

¹⁸⁴ “Giritliler Askere Gitmiyor”, Ç.B., 27 Haziran 1921, S. 95, s. 2.

¹⁸⁵ “Yunan Divan-ı Harbleri’nin Faaliyeti”, Ç.B., 27 Haziran 1921, S. 95, s. 2.

¹⁸⁶ “Müteferrik Haberler”, Ç.B., 16 Temmuz 1921, S. 97, s. 2.

¹⁸⁷ “İki Yunan Taburunun Teslimi”, Ç.B., 16 Temmuz 1921, S. 97, s. 2.

durumu görmüştü. Bu nedenle “...Anadolu’ya doğru yürümek Yunanlılar’ın menafii iktizasından olduğunu yazıyorlar.”¹⁸⁸

Yunan basını olumsuz havayı dağıtmak, biraz olsun halkına ümit verebilmek için Anadolu’dan gelen haberleri yalanlamakla meşguldü. Mustafa Kemal Paşa’nın Eskişehir’de silah fabrikaları tesis ettiğinin asılsız olduğu, sadece hafif hasarlı topların tamiri için Eskişehir’deki demirhanelerde bazı tadilat yapıldığını okurlarına aktarıyorlardı.¹⁸⁹

İstanbul basınının Türkiye Havas Royter ajansından hiçbir yorum katmaksızın aktardığı, Britanya hükümetine ait olduğu bildirilen yarı resmi tebliğ ise Yunanistan’ın İstanbul üzerindeki hayallerini suya düşürüyordu. Bu tebliğe göre Britanya hükümetinin Yunanistan’ın İstanbul’u işgaline itiraz etmeyeceği hatta Yunan hükümetine bu doğrultuda tebligatta bulunduğu yalanlanmıştır. “...Britanya Hükümeti her zaman olduğu gibi gerek Yunanistan’a ve gerek Türkiye’ye karşı en kati bitaraflığını muhafaza edecektir.” Zaten İstanbul General Harrington komutasındaki İtilaf kuvvetlerinin işgali altındadır. Yunanistan İstanbul’u işgal etmeye kalkarsa İtilaf devletleriyle karşı karşıya gelecektir. Yunanistan’ın böyle bir riski göze alması beklenmemektedir.¹⁹⁰

Peyami Sabah gazetesi bu tebliği önemine binaen sayfalarına taşımıştır. Gazete Yunanlar’ın şımardığını, İstanbul’da gösteriler düzenlediklerini, Trakya’yı teslim almak için hazırlıklara başladıklarını, bu tebliğin Yunanlıların hayalperestliğine son verdiğini belirtmiştir. Peyami Sabah “...Yunanlılar Eskişehir değil hatta Ankara’ya bile gitseler gittikleri gibi dönmeye, hatta ümid-i ezelimizdir bütün Anadolu toprağını terk etmeye mahkumdurlar.”¹⁹¹ diyerek Türkler’in Anadolu’dan asla vazgeçmeyeceklerine olan inancını ifade etmiştir.

Britanya’nın beyanatından kısa bir süre sonra Rayter (Reuters) ajansı Atina’da İstanbul’un işgalinden bahsedildiğini yazıyordu. Bunun üzerine İngiltere’nin Atina büyükelçisi Yunan hükümetine “...Yunan askeri

¹⁸⁸ “İngiliz Gazetelerinin Mütaleatı”, Ç.B., 6 Ağustos 1921, S. 100, s. 2.

¹⁸⁹ “Yunan Matbuat Kaleminin Tebliği”, Ç.B., 6 Ağustos 1921, S. 100, s. 2.

¹⁹⁰ “Yunan Matbuat Kaleminin Tebliği”, Ç.B., 6 Ağustos 1921, S. 100, s. 2.

¹⁹¹ “İstanbul Hakkında Mühim Bir Tebliğ”, Ç.B., 13 Ağustos 1921, S. 101, s. 2.

İstanbul'a sokulmaya teşebbüs ederse orada yalnız düşman karşılayacaklarını..."¹⁹² bildirmiştir. Büyükelçinin bu beyanatı İngiltere'nin İstanbul'u Yunanistan'a bırakmayacağını ifadesi niteliğindedir.

Çiftçi Bilgisi 106. Sayısında "Anadolu Harbine Bir Nazar" başlığıyla verdiği haberinde Sakarya Savaşı ile ilgili geniş bilgiler vermiştir. Ankara'nın ele geçirilmesiyle savaşın sona ereceğine inanan Yunanistan bütün kuvvetleriyle Kuvayimillîye'ye karşı taarruza başladı. Taarruz başlangıcında kısmi başarılar kazansalar da içerilere girdikçe Kuvayimillîye 'nin kimsenin tasavvur edemediği direnciyle karşılaştılar. Oldukça yorulan Yunan ordusunun askeri disiplini de bozuldu. Kuvayimillîye bu ortamdan istifade ederek karşı taarruza başladı. Pek çok Yunan mevzisi geri alındı, önemli miktarda mühimmat ele geçirildi. "...Görülüyor ki Yunan'a nasip olmayan zafer inayet-i hakla milli orduya nasip olacaktır."¹⁹³

Yunanistan Birinci Dünya Savaşı esnasında savaşın etkisinden uzak, sakin bir ülkeydi. İtilaf Devletlerinin kışkırtmasıyla savaşa iştirak etti, Makedonya, Epir, Adalar ve Batı Trakya'da önemli yerleri ele geçirdi. Venizelos buralarla yetinmeyip Türkler' in yorgunluğundan istifade ile Doğu Trakya ile İzmir'i alarak büyük bir Yunan İmparatorluğu kurmayı hayal etti. Venizelos'un bu istilacı siyaseti Anadolu'da yeni bir savaşa sebebiyet verdi. Yunan milleti Anadolu'da savaşmanın sonucunun feci olacağını öngörerek Venizelos'un devirip Kral Konstantin'i göreve getirdi fakat Konstantin de Venizelos'un yolundan gitti. Halbuki daha Birinci İnönü Savaşı, Yunanistan'ın siyasetle Anadolu'da elde ettiği yerleri silahla koruyamayacağını göstermişti.¹⁹⁴

¹⁹² "Yunanlıların Gözü İstanbul'da", Ç.B., 27 Ağustos 1921, S. 103, s. 2.

¹⁹³ "Anadolu Harbine Bir Nazar", Ç.B., 17 Eylül 1921, S. 106, s. 2.

¹⁹⁴ "Harbci ve İstilacı Siyasetin Akıbeti", Ç.B., 12 Kanunuevvel 1921, s. 118, s. 1.

3. BÖLÜM

BULGARİSTAN TÜRKLERİ VE BULGARİSTAN HABERLERİ

3.1. Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan Türkleri hiçbir dönemde ülkesi Bulgaristan'a ve milleti Türklere ihanet etmemiş, Bulgaristan ve Türklük menfaatine gerekeni yapmaktan kaçmamıştır. Çiftçi Partisi iktidarında ortaya çıkan imkanları kullanarak Bulgaristan yönetiminde daha aktif rol almaya başlamışlardır. Hazergrad Milletvekili Ali Hoca Çiftçi Birliği yüksek meclis azalığına seçilmeyi başarmıştır. Bu seçim dışarıdan alelade görünse de Bulgaristan Müslümanları'nın memleketin genel siyasi hayatına katılımı noktasında önemli bir sonuçtur. Bulgaristan'da bu zamana kadar hiçbir partinin yüksek meclis azalığına bir Müslüman seçilmemiştir. Bu hususta eşitlik ve adalet gösteren ilk parti Çiftçi Birliği olmuştur. Bu seçim Müslümanları partiye, partiyi Müslümanlara ısındırmak ve tanıtmak hususunda büyük önem arzeder. Bilhassa da Ali Hoca gibi her kesimin güvenini kazanmış bir şahsın böylesine önemli bir göreve getirilmesi herkesi memnun etmiştir.¹⁹⁵

Yaşmaklı milletvekilleri meclis başkanlığına bir dilekçe vererek Balkan savaşlarında mallarını terk ederek göç etmiş, sonra da Bulgaristan'a geri dönmüş olan Müslüman göçmenlerin hükümet tarafından istimlak edilen mallarının sahiplerine iade edilmesini istemişlerdir. Bu malların belirlenmesi için içişleri, maliye ve ziraat bakanlıklarınca seçilen birer memur ve iki milletvekilinden olan bir komisyon kurulmasını talep etmişlerdir. Belirlenen komisyonun hazırlayacağı kanun taslağı millet meclisine sunulacaktır.¹⁹⁶

Çiftçi Partisi, Türk ve Bulgar çiftçileri için güven ve huzurun adresidir. Çiftçilere diğer partilerden iyiliğin geleceğini beklemek "...kurdun kuzuya tahviline inanmak kadar garip..." olacaktır. Türk ve Bulgar çiftçiler yapılan son milletvekilliği seçiminde Çiftçi Partisi'ni tercih ederek buna

¹⁹⁵ "Ali Havacenin İttihad Meclisi Alisi Azalığına İntihabı", Ç.B., 10 Mart 1921, S. 81, s. 1.

¹⁹⁶ "Yaşmaklı Mebusların Teşebbüsü", Ç.B., 9 Nisan 1921, S. 85, s. 2.

Türklerle Bulgarlar bu konularda birbirine çok benzer. Bulgarlar'da bu konularda Türklere yardım etmekten kaçınmazlardı. Genel ve millet işleri zorunlu olursa angarya, gönül arzusıyla olursa mecci denilirdi. Mithat Paşa da bu gelenekleri genele yayarak Balkanlar'da gönül işleri yapmıştır. On binlerce kilometre yol, hastane, köprü, ambar, konak vb. hep bu sistemle inşa edilmiştir.

Millet büyük işleri mecci ile başaramayınca o dönemlerin hükümetleri angaryayı kabul etmiş, Çiftçi Partisi'nin getirdiği Mükellefiyeti Bedeniye kanunu da bu uygulamaların devamı olmuştur. Türkler bu kanundan memnun olmuşlardır. Çünkü hayırsever Müslümanların yaptırdığı cami, okul, köprü, çeşme gibi hayratları tamir edecek kimse kalmamıştır. Gospodin Stamboliski'nin Ali Hoca'nın ricasıyla Türk kadınlarını Mükellefiyeti Bedeniye'den muaf tutmasına rağmen, yine de Türk kadınları hem arabalarını verdiler hem de hayratların tamiri için ellerinden geldikince bedenen çalışmışlardır. Çünkü Müslümanlıkta hayrattan kaçmak günahdır. İhtiyarlar bile ecdatlarından kalan hayratların tamir edileceğini öğrenince Çiftçi Birliğini alkışladılar. Seçim zamanında diğer partilerin, Çiftçi Birliği aleyhine yaydıkları haberlerin asılsız olduğunu anladılar.¹⁹⁸

Ziya Gazetesi, Bulgaristan'da ki Türk gençlerini hedef alarak komünizm propagandası yapmaya başlamıştı. Komünizm'in savaşları sona erdireceğini, milletlere mutluluk getireceğini, yoksulluğu ortadan kaldıracığını iddia ediyordu. Şayet bu tezler doğru olsaydı Rusya şu an perişan halde olmazdı. Özellikle de genç öğrencilerin hedef alınması, Muallim Turgud'un gençlere ithafen bir yazı yazmasına neden olmuştur. Muallim Turgud "...Muallim-i İslamiyet'in rehberi Karl Marks, kitabı sosyalizm değil hazreti Kuran'dır..." diyordu. Halkın mukaddesatını, dinini ve milliyetini unutarak kızıl bayraklar altına gitmesi kabul edilir bir şey olamazdı. Bulgaristan Türk halkı hükümete tabi ve kanunlara uygun yaşamaya karardır. Komünizm propagandasına boyun eğmeyecektir.¹⁹⁹

¹⁹⁸ İbrahim Süleymanoğlu, "Türkler ve Mükellefiyeti Bedeniye Kanunu", Ç.B., 14 Temmuz 1921, S. 97, s. 1.

¹⁹⁹ Muallim Turgud, "Gençlerimize İthaf", Ç.B., 17 Eylül 1921, S. 106, s. 1.

Türkler yıllardır oylarını farklı partilere verdikleri için belediyelerde yeterli sayıda üyelik kazanamamışlardı. Son zamanlarda çıkan komünist görüşler de gençlerin kafasını bulandırmaya başladı. Yine de son belediye seçimlerinde Müslüman ahalinin el ele vererek Çiftçi Birliği'nde buluşmaları herkesi sevindirdi. Komünistlerin propagandalarına karşılık tecrübeli insanlar, aydınlar gençlere konferanslar vererek bu tehlikeyi anlatmalıdır. Bulgaristan Türkleri için en uygun yol Çiftçi Birliği'dir. Türkler, yıllardır mahrum kaldığı hizmeti Çiftçi Partisi sayesinde almıştır. Türkler ya eski çorbacı partileri ya komünistleri ya da Bulgaristan halkının çoğunluğunu temsil eden Çiftçi Partisi'ni seçecektir. En uygun olanı Çiftçi Partisi'dir.²⁰⁰

İşleri bakanı Dimitrof'un suikasta kurban gitmesi Türkleri üzmüştür. Dimitrof, parti programını Türkler lehine uygulamaya çalışan bir Türk dostudur. Türkler Bulgarcayı iyi konuşamadıkları için devlet dairelerine gittiklerin zaman çok ciddi sorunlara yaşarlar, kendileriyle ilgilenilmezdi. Dimitrof, Müslümanların çok olduğu yerlere Türk kaymakam muavini atayarak bu büyük sorunu çözmüştür. Müslüman kaymakam muavinleri halkı avukat, arzuhalci ve soyguncuların elinden kurtarmıştır.

Türk çiftçisine haklarını öğretene, kendi lisanı ile ona hitap eden Çiftçi Bilgisi gazetesi de yine Dimitrof ve Doktor Karaca'nın hediyesidir. Türk çiftçisini uyandıracak, Bulgar çiftçisi ile omuz omuza çalışmasını sağlayacak bilgileri de Çiftçi Bilgisi öğretmiştir.

Dimitrof harbiye nezareti döneminde de Türklere yardımcı olmuştu. Plevne'de yıllardır askeri işgal altında bulunan Sultan Süleyman dönemine ait "Camii Kebir" in tahliye edilerek Müslümanlara iadesini sağladı.

Dimitrof'un ruhunun şad, Çiftçi Partisi'nin Türk dostluğu siyasetinin daim olması Türklerin en önemli temennisidir.²⁰¹

Çiftçi Partisi'ndeki Müslüman milletvekillerinin girişimiyle Müslümanların daha pek çok sorunları da çözüme kavuşmuştu. Büyük millet meclisi, Bulgaristan'daki Müslüman okullarında görev yapan öğretmenler ile

²⁰⁰ H. Turgut, "Belediye İntihabatında İslamlar", Ç.B., 23 Teşrinievvel 1921, S. 111, s. 1.

²⁰¹ Deli Ormanlı Mustafa Vasfi, "Müslümanlar İçinde Bir Ziya-ı Azim", Ç.B., 12 Teşrinisani 1921, S. 114, s. 1.

vakıf ve İslam cemaati kasiyerlerinin, camilerdeki hizmetli, hatip, imam, müezzin ve yöneticilerin mesai kanunundan muaf tutulmalarına karar verdi. Konu ile ilgili gerekli yerlere talimat da verildi.²⁰²

Çiftçi Partisi iktidarında Türkler için sevindirici haberler arka arkaya geliyordu. Doktor Karaca tarafından hazırlanan Türklere ait dini ve milli talepleri içeren bir dilekçenin Başbakan Stamboliyski 'ye verilmesi kararlaştırıldı. Dilekçenin içeriği şu şekildedir:

“Müftü intihabatının icrası, mekteb-i nüvvab'ın küşadı, evkaf müdüriyetine bir müfettişlik ihdası, her sene dini bir Türk kongresinin in'ikadı ve kongre huzurunda evkaf müdüriyeti tarafından hesap verilmesi, müftülüklere mali tefdişat icrası.”

Bu maddeler zaten Çiftçi Partisi'nin programında bulunduğu için uygulanması talep edilmektedir. Bu dilekçeye şimdiye kadar dört Müslüman ve Doktor Karaca'nın da dahil olduğu on altı Bulgar milletvekili imza vermiştir.²⁰³

Bulgaristan Türklerinin en büyük talihsizliği kendilerine rehberlik ve önderlik edecek kişileri seçememeleri olmuştur. Fakat Çiftçi Birliği çatısı altında toplanan kişiler hem Bulgaristan'ı ihya ederek layık olduğu yere çıkarmaya hem de Türkleri refah ve mutluluğa ulaştırmaya çalışmaktadır.²⁰⁴

3.2. Bulgaristan Haberleri

Bulgaristan'da Çiftçi Partisi iktidara gelince iç ve dış siyasette barışçıl bir yol izledi. Bu siyaset Bulgaristan'ın uluslararası kuruluşlara kabulünde etkili oldu. Bu kabullerin en önemlisini Bulgar ajansı “Cemiyet-i Akvam 'ın Bulgaristan'ı dahi azalığa kabul eyledi...” diyerek duyurdu.²⁰⁵

Başbakan Stamboliyski Avrupa başkentlerine yaptığı seyahati tamamlayarak yurda dönmüştür. Stamboliyski'nin Varşova ve Bükreş 'de törenle karşılanması bütün siyasi çevrelerin dikkatini çekmiştir. Bulgaristan'a dönüşte de Rusçuk ve Sofya'da yapılan karşılama törenleri, Çiftçi Partisi'nin

²⁰² “Mebuslarımızın Teşebbüs ve Muvaffakiyetleri”, Ç.B., 21 Teşrinisani 1921, S. 115, s. 2.

²⁰³ “Hayırlı Bir Teşebbüs”, Ç.B., 12 Kanunuevvel 1921, S. 118, s. 2.

²⁰⁴ “Palazoğlu, Bulgaristan Türkleri ve Rehberleri”, Ç.B., 22 Kanunuevvel 1921, S. 119, s.

1.

²⁰⁵ “Son Telgraflar”, Ç.B., 15 Kanunuevvel 1920, S. 71, s. 2.

iç ve dış siyasette konumunu sağlamlaştırdığının ifadesiydi. Stambolisyki'nin Avrupa seyahati "...Poturlu çiftçilerin, Bulgaristan'daki unsurlardan mürekkep rical-i siyasiyenin yapamadığı, göremediği işleri..."²⁰⁶ bitirebileceğini göstermiştir. Stamboliyski Rusçuk'a geldiğinde Bulgaristan'ın iç ve dış siyasetiyle ilgili açıklamalar yapmıştır. Stamboliyski: "Baserabya cihetinden gelebilecek Bolşevik tehlikesini Romanya ve Lehistan ordularının mahfa kâfi olduğunu ve buna kifayet etmezse onların arkasında daha kuvvetler olduğunu beyan etmiştir."²⁰⁷

Bulgaristan, Çiftçi Partisi iktidara gelene kadar "...liderleri kasaba avukatların mürekkep bir takım prensipsiz fırkalar tarafından idare olunurdu..." Bu partiler iç siyasette halkı rahatlatacak çözümler bulamadıkları gibi, dış siyasette de savaş yanlısı politika takip ederek ülkeyi felakete sürüklediler. "...En büyük arzusu Bulgaristan'da sulh ve sükuneti iade, ahalinin refah ve saadetini temin etmek..." olan Çiftçi Partisi iktidara gelince Bulgaristan'ı geleceğe hazırlayacak kanunlar yaptı. "...Tekalif-i Bedeniye, takib-i eşkıya, seyyar bidayet sulh mahkemeleri, Ziraat Bankasına ait yeni kanun ve fakir ahaliye arazi tevzii..." gibi kanunlar getirdi. Bu kanunlar sayesinde Bulgaristan'ın her tarafında şoseler, demiryolları, köprüler, okul, cami ve kiliseler yapıldı. Bataklık alanlar kurutularak tarıma kazandırıldı. "Takib-i Eşkîya" kanunu sayesinde birçok eşkıya ortadan kaldırıldı. Küçük davalar köylerde seyyar mahkemeler tarafından görüldü. Böylece köylülerin basit bir dava için şehirlere gelerek avukatlar tarafından soyulmaları engellendi. Ziraat Bankası'nın yeni kanunla köylülere 5.000 Frank'a kadar kredi vermesi sağladı.

Bu kanunlar avukat ve faizcilerin menfaatine uymadığı için meclisten (Sobranıya) geçerken tartışmalar yaşandı. Her şeye rağmen kabul edilen kanunlar halk tarafından takdir edildi. Çünkü Çiftçi Partisi bir kanun hazırlarken Bulgaristan'ın en ücra köşelerinde yaşayan köylülerin fikirlerini dinliyor, çiftçi teşkilatlarının (Drojba) onayını alıyordu. Maalesef teşkilatları olmayan Müslüman çiftçiler bu haktan mahrumdular. Müslüman çiftçilerin

²⁰⁶ "Dahili", Ç.B., 15 Kanunusani 1921, S. 75, s. 2.

²⁰⁷ "İstamboliyski'nin Nutukları", Ç.B., 15 Kanunusani 1921, S. 75, s. 2.

yapılan kanunlar hakkında fikir beyan etmeleri için ya yeni bir teşkilat kurmaları ya da Bulgar çiftçilerin teşkilatlarına katılmaları gerekiyordu. Müslüman çiftçiler için yaşamının, mülki ve iktisadi varlıklarını devam ettirmenin yolu Çiftçi teşkilatlarına sarılmaktan geçiyordu.²⁰⁸

Çiftçi Partisi, Türkiye ile Bulgaristan'ın iktisadi çıkarlarının ortak olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle Türkiye'de de çiftçi hareketini desteklemektedir. Türkiye'de bir yıl önce kurulan Çiftçi Partisi'nin çok kısa zamanda Türkiye'nin kaderini belirleyecek güce ulaşmasına olan inanç tamdır. Uzun yıllar beraber yaşamış Türkler ile Bulgarlar arasında daimî bir dostluk ve iktisadi menfaat söz konusudur. Aslında buna benzer bir dostluk bugün Balkan milletleri arasında mevcuttur. Bu milletlerin ortak hareket etmesinin önündeki engel iyi niyetten uzak siyasi partilerdir. Çiftçi Partisi'nin uyguladığı barış politikası bu engelleri kaldırarak Türklerle Bulgarlar hatta bütün Balkan milletlerini ortak paydada buluşturmak amacını güder. Türkler'le Bulgarlar arasında varılacak uzlaşma ileride kurulması düşünülen Avrupa Çiftçi Konfederasyonu'nun zemini hazırlayacaktır. Bu ortaklıktan Türkler, Bulgarlar ve bütün Avrupa büyük menfaatler sağlayacaktır.²⁰⁹

Bulgaristan çiftçileri Sofya'da düzenleyecekleri kongreye Çiftçi Partisi Hükümetini de davet ettiler. Başbakan, ülkenin iç ve dış siyasetine dair yaklaşık on beş saat süren ayrıntılı bir konuşma yaptı. Bakanlar da kendi bakanlıklarıyla ilgili bilgilendirmede bulundular. Bakanlardan sonra her sancak delegesi söz alarak, hükümetin şimdiye kadar izlediği siyasetten memnun olmakla beraber yeniden yapılması gerekli olan hususları dile getirdiler. Hükümet, kongrede alınan bütün kararları uygulayacağını bildirdi. Kongrede hükümet aleyhine kararlar alınacağını bekleyenler hayal kırıklığına uğradı. Varılan fikir birliği sayesinde "...Çiftçi İttihadı'nın yıkılmayan bir kale olduğunu anlamayan kalmadı."²¹⁰

Türk milletvekili Ahmet Zihni Efendi mecliste yaptığı konuşmada, Çiftçi Partisiyle yolların nasıl kesiştiğinden bahsetmiştir. Ahmet Zihni,

²⁰⁸ A. Şevki, "Teşkilata Sarılmalıyız", Ç.B., 11 Şubat 1921, S. 78, s. 1.

²⁰⁹ G. Galyof, "Türkiye ve Bulgaristan Münasebeti", Ç.B., 24 Şubat 1921, S. 79, s. 1.

²¹⁰ A. Şevki, "İttihadden Kuvvet Doğar", Ç.B., 3 Mart 1922, S. 80, s. 1.

Bulgaristan'daki siyasi akımlara kayıtsız kalmamak için üç beş arkadaşıyla siyasi partilerle temasa geçer. Amaçları millete faydali olabilmektir. Yıllardir partiler iktidara gelmeden önce bir sürü vaatte bulunsalar da iktidar olunca neredeyse hiçbirisini yapmazlar. Partiler amaç ve fikirlere değil şahıslara dayanıyordu. Dolayısıyla şahıslar değişince programda değişiyordu. Ahmet Zihni Bey ve arkadaşları, Bulgaristan'ın felaketine de saadetine de ortak olan Türkler' in, ortaya çıkan fırsatlardan da eşit olarak faydalanabilmeleri için on dokuz maddelik program hazırladı. Bu program kabul eden partiye siyaset yapma kararı aldılar.

Çiftçi Partisi Doktor Karaca vasıtasıyla bu programı kabul edeceğini bildirince anlaşma sağlandı. Türkler' in hazırladığı program, partinin birinci kongresinde kabul edildi. Ahmet Zihni Bey'in amacı gençlere siyaset sahnesinde bir çağır açmak, onlara yol göstermekti. Neuilly Antlaşmasına müteakip yapılan ilk seçimde Türkler 85 milletvekili çıkarttı. Halbuki daha önce Sobranya 'da sadece iki Türk milletvekili bulunuyordu. Bu başarı Çiftçi Partisine katılmanın neticesinde gelmişti.

On sekizinci Millet Meclisi'nin feshinden sonra yapılan seçimle, çoğunluğu sağlayan Çiftçi Partisi iktidarı ele aldı. Artık Ahmet Zihni Bey ve arkadaşlarının hazırladığı programın uygulanma vakti gelmişti. Türkler, sadece iki milletvekili ile temsil edildikleri bir önceki mecliste hakkı olan ödenekleri bile alamıyordu. Yarım milyon frank olan eğitim ödenekleri Yunan yanlısı maliye bakanı Donat tarafından üç yüz bin frank'a düşürüldü. Türkler sayısal azlık ve tecrübesizliğin kurbanı oldu.²¹¹ Çiftçi Partisi iktidarı döneminde verilen haklar sayesinde Türkler her alanda rahat nefes almaya başladı.

Çiftçi Partisi'nin başarılı uygulamaları Bulgaristan'daki diğer partileri hayret ve telaş içinde bırakıyordu. Kendilerinden ümidi kesen bu partiler ne yapacaklarını şaşırılmışlardı. Başbakan Stamboliyski Sofya'da verdiği demeçte bu partileri "...sonbaharda yere dökülen yapraklara" benzetmişti. Bu yapraklar yere düştükten sonra nasıl çürümeye mahkumsa, eski partiler de aynı sonuca mahkumdur. Çiftçi Partisi Bulgaristan'ın dörtte üçünü oluşturan

²¹¹ "Sofya'da İslam Çiftçi Kongresi", Ç.B., 3 Mart 1921, S. 80, s. 2.

çiftçilerin partisidir. İdare şekli milli hakimiyet esasına dayanır. Çiftçi Partisi bu idare şeklini devam ettirdikçe ilelebet iktidar olarak kalacaktır.²¹²

Başbakan Stamboliyski Çiftçi Partisi'nin kuruluşunu anlatan küçük bir kitap yazmıştır. Kitap, Çiftçi Partisi'nin kütüphanesinde bir lef fiyatla satılmaktadır. Türkçe çevirisi de yapılacak olan bu kitaptan her Türk çiftçisinin alması tavsiye olunmuştur. Bu kitapta Çiftçi Partisi'nin kuruluşu şöyle anlatılır: Parti Kızılkilise köyünden Zabunof ile Tırnova'nın Bala Çarkova köyünden Sanko Bakalof tarafından 1899 senesinde Plevne'de kurulmuştur. Kuruluş aşamasında partinin fikirlerini ifade için farklı yerlerde farklı gazeteler yayınlanmıştı. Artık parti fikirleri Sofya'da yayınlanan Zemledelsko Zname (Çiftçi Bayrağı) ve Türkçe Çiftçi Bilgisi tarafından savunulmaktadır.

Çiftçi Partisi o zamana kadar Bulgaristan'ı yöneten partilere duyulan nefret dolayısıyla kurulmuştur. O partiler çiftçileri insan yerine bile koymuyor, bütün yatırımları şehirlere yapıyorlardı. Çiftçi Partisinin amacı "...Bulgaristan'daki bütün çiftçileri birleştirmek, onları siyasi, iktisadi mücadeleye hazırlamak için telakkilerini, malumat ve irfanlarını yükseltmektir..."²¹³

Türkiye Çiftçi Birliği üyesi Cevat Rüştü Bey, Çiftçi Bilgisi yazı işleri müdürü Doktor Karaca'ya bir mektup göndererek, Bulgaristan'ın genel durumu ve Bulgar Çiftçi teşkilatı hakkındaki hatıralarını İstanbul gazetelerinde yayınlanacağını bildirmiştir. Bu haberlerin Çiftçi Partisi'nin fikirlerini Türk kamuoyuna aktararak iki millet arasındaki dostluğa katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.²¹⁴

Türkiye-Bulgaristan yakınlaşmasına katkı sağlayanlar olduğu gibi, ilişkileri baltalamaya çalışanlar da çıkmaktadır. Bunlardan birisi Çiftçi Bilgisi'nin yetmişinci sayısına kadar "Adnan" takma ismiyle makaleler yazan Edhem Ruhi'dir. Çiftçi Bilgisi yazı işleri müdürü Doktor Karaca, Edhem Ruhi'yi eleştiren bir yazı yazmıştır. Doktor Karaca; Edhem Ruhi'nin

²¹² A. Şevki, "Kuvvetimizin İstinatgahı", Ç.B., 18 Mart 1921, S. 82, s. 1.

²¹³ Galib Galibof, "Çiftçi Birliğinin Esbabı", Ç.B., 18 Mart 1921, S. 82, s. 1.

²¹⁴ "Bulgaristan Havadisi", Ç.B., 26 Mart 1921, S. 83, s. 2.

kendisini yaklaşık yirmi yıl besleyen, milletvekilliği, genel müfettişlik gibi yüksek görevler veren Bulgaristan'ı kötüleyerek, Rumları ve Sırları övmesine anlam verememektedir. Bulgaristan ve Bulgaristan'daki Türkler'le ilgili yalan yanlış bilgiler vererek Türk-Bulgar dostluğunu zedelemek Edhem Ruhi'ye yakışmamaktadır. Başbakan Stamboliyski Edhem Ruhi'nin iddia ettiği gibi lise eğitimi bile bitirememiş değildir. Stamboliyski "...Almanya'da Leipzig şehrinde ziraate dair olan ali tahsilini ikmal edememiştir." Edhem Ruhi'nin tutarsız açıklamaları başta eski dostu Doktor Karaca olmak üzere Bulgaristan'daki bütün Türk ve Bulgarları üzmüştür.²¹⁵

Bulgaristan'daki siyasi hesaplaşmaların devam ettiği görülmektedir. Bulgar meclisi 1915 yılında ülkeyi savaşa sokan Radoslavof Kabinesi'nin yargılanmasını kabul etmiştir.²¹⁶

Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasından Çiftçi Partisi'nin işbaşına geçtiği zamana kadar devlet avukatlar tarafından kurulan partiler tarafından yönetildi: Bu avukat hükümetleri kendi işi ve gücüyle uğraşan halk arasında çıkan anlaşmazlıkları körükleyerek insanlardan faydalandılar. Kendilerinin ve çevrelerinin menfaatlerini düşünerek, Bulgaristan'ı komşularıyla düşman yaptılar ve askeri harcamaları yükselterek ekonomiyi çökme noktasına getirdiler. Sadece göz boyamak için şehirlerde okullar inşa ettiler. Bu okullar da milletin sırtından geçinen avukatlar yetiştirmekten başka iş yapmıyordu. Halk bu nedenle üretime katılmak yerine memur olmayı tercih ediyordu.

Ülkenin uçuruma sürüklendiğini gören Stamboliyski ve arkadaşları "... Birleşelim, bizi, memleketi batırıyorlar" diye turuncu çiftçi bayrağını açtılar..." Fakat halk gerçeği anlayana kadar Balkan Savaşları başladı. Savaşı başlatanlar ceplerini doldururken yüz binlerce halk kör, topal ve öksüz kaldı. Stamboliyski, ülkeyi düşman ayağı altında çiğnetmek üzere olan Radoslavist hükümeti hapishaneden yönettiği kuvvetlerle devirdi. Hapisten çıkınca idareyi ele alsa da Neuilly Antlaşmasını imzalamak zorunda kaldı. Avukat hükümetlerinin cezası gariban halkın sırtına yüklenmişti. Çiftçi Hükümeti bu zararları en aza indirmek için olanca gücüyle çalışmaktadır. Stamboliyski

²¹⁵ Doktor Karaca, "Edhem Ruhi", Ç.B., 2 Nisan 1921, S. 84, s. 1.

²¹⁶ "Bulgaristan Havadisi", Ç.B., 2 Nisan 1921, S. 84, s. 2.

neredeyse bütün Avrupa başkentlerini dolaşarak, Avrupa’da Bulgaristan hakkında oluşan olumsuz düşünceyi kaldırmayı biraz da olsa başardı. Sorumlular tutuklanarak mahkemede gereken cezalar verildi.²¹⁷

Çiftçi Birliği iktidarı herkes için umut olmuştu. Önceki hükümetler döneminde sürgün edilen Pomaklar millet meclisine bir dilekçe göndererek ülkelerine dönmek istediklerini bildirdiler.²¹⁸

Mecliste kabul edilen bir kanunla tutuklu Türk gençlerinin kurtulması sağlandı. Önceki hükümetler döneminde askere alınan bu gençler köylerine dönüşlerinde ailelerine gerekli yardımın yapılmadığını görünce hükümete isyan bayrağını çekmişlerdi. Bu nedenle tutuklanarak savaş mahkemelerinde yargılanmış, sonra da zindanlarda hapsedilmişlerdi: Bazıları da firar ederek işgücü kaybına sebebiyet veriyorlardı. Çıkarılan kanunla haksızlıklar giderilecek, evlerine dönenler ülke için çalışıp üreterek Bulgaristan’ın kalkınmasına katkı sağlayacaklardı. Ayrıca hükümet bu kişileri tutuklamak ve hapsetmek için yaptığı masraflardan da tasarruf edecektir. Bu kanun “...Kasım 1918 senesi teşrinievveline kadar firarilere aid olduğu için birçok...” kişinin bundan istifade etmesi düşünülmektedir.²¹⁹

Çiftçi Partisi’nin amacı biryandan ayırım yapmaksızın bütün Bulgaristan vatandaşlarını ilmi alanda yükseltmek, diğer yandan başkalarının imkanlarını kullanarak yaşama yolunu seçenleri çalışmaya alıştırmaktır. “...İşle meşgul olmayanın yemeğe hakkı olmaz...” düsturu toplumda yerleşince herkes refaha ulaşacaktır.²²⁰

Ülkesinin kalkınması için yoğun çaba sarfeden Başbakan Stamboliyski hastalanarak yatağa mahkûm olmuştur. Doktorlar, hastalık nedeniyle oldukça zayıflayan başbakanın en az iki üç hafta dinlenmesini tavsiye etmişlerdir.²²¹ Tavsiyelere uyan Stamboliyski hızla iyileşmeye başlasa da doktorlar en az birkaç gün daha devlet işlerinden uzak durmasını söylemişlerdir.

²¹⁷ “Avukat Hükümetlerinin İflasından Sonra “Çiftçi Birliği” Kurtarıcı Politikası”, Ç.B., 9 Nisan 1921, S. 85, s. 1.

²¹⁸ “Bulgaristan Havadisi”, Ç.B., 9 Nisan 1921, S. 85, s. 2.

²¹⁹ H. Turgut, “Pek Adilane Bir Kanun”, Ç.B., 16 Nisan 1921, S. 86, s. 2.

²²⁰ “Refah ve Saadet Yolu”, Ç.B., 30 Nisan 1921, S. 88, s. 1.

²²¹ “Bulgaristan Havadisi”, Ç.B., 9 Mayıs 1921, S. 89, s. 2.

Stamboliyski, paskalya nedeniyle gönderilen tebrik telgrafları için de teşekkür mesajı yayınlamıştır.²²²

Çiftçi Bilgisi yazı işleri müdürü Doktor Karaca İstanbul'a bir seyahatte bulunmuştur. Karaca'nın seyahat amacı "...İstanbul'da zahire pazarlarını anlamak ve Türk münevveranıyla yakinen tanışmaktır...". Bulunduğu her ortamda, özellikle de Sobranya 'da Bulgaristan Türkeri'nin haklarını savunmasıyla bilinen Doktor Karaca'nın İstanbul'da misafirperverlikle karşılanmış ve olumlu izlenimlerle Bulgaristan'a dönmüştür.²²³

Türkiye Çiftçi Partisi genel sekreteri Cevad Rüşdi Bey İkdâm gazetesine yazdığı makalede Çiftçi Hükümetinin başarılı çalışmalarından bahsetmiştir. Cevad Rüşdi Bey "...Balkan hükümetleri içinde harb-i umumiden sonra istihalat, idhalat ve ihracat meselesine ... en ehemmiyet veren hükümet Bulgaristan'ın elyevm mevki-i iktidarda bulunan Çiftçi hükümeti..." demiş, Çiftçi Partisi'nin başarısı sayesinde artık dünyada "Uluslararası Çiftçi İttihadı"nın²²⁴ konuşulmaya başlandığını ifade etmiştir.

Çiftçi Birliği kurulurken tek amacı Bulgaristan çiftçilerini ekonomik yönden güçlendirmektir. Kurucular gece gündüz çalışarak pek çok yerde teşkilat kurmayı başardılar. Mithat Paşa'nın çiftçi sandıkları örnek alınarak kooperatif şirketleri kuruldu. Kısa zaman içinde Bulgaristan'daki teşkilatlar birleşerek Çiftçi Partisi'ni kurdu. Çiftçi Teşkilatları'nın desteğini alan parti birçok mücadeleden sonra iktidara geldi.

Fakat Türk çiftçilerinden beklenen katılım gerçekleşmedi. Halbuki Türkler'in de menfaatlerini korumaları için teşkilatlanmaya ihtiyacı vardı. "...Çünkü insanlar yalnız müttehid oldukları halde ihtiraslarını layıkıyla muhafaza eder, mazarratlarını def edebilir..." Son zamanlarda teşkilatlanmanın önemini anlamaya başlayan Türkler arasından gelen teşkilatlanma haberleri ümit vermektedir.²²⁵

Gospodin Aleksandır Botef 'in Şimendifer-Posta ve Telgraf nezaretine atanması Türkler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Botef, ciddiyet ve

²²² "Bulgaristan Havadisi", Ç.B., 16 Mayıs 1921, S. 90, s. 2.

²²³ "Bulgaristan Havadisi", Ç.B., 23 Mayıs 1921, S. 91, s. 2.

²²⁴ "Bulgaristan Konsorsiyum Teşkilatı", Ç.B., 19 Haziran 1921, S. 94, s. 2.

²²⁵ V.P, "Teşkilatımıza Dair". Ç.B., 27 Haziran 1921, S. 95, s. 1.

nezaketiyle millet meclisinde herkesin takdirini kazanan birisidir. Din ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün vatandaşları seven Botef, Türk vatandaşları ve bütün Türk aleminin de takdirini kazanmıştır. Böylesine önemli bir göreve atanması yapılan Botef sayesinde Çiftçi Partisi hükümeti bir kat daha güç kazanmıştır.²²⁶

Son zamanlarda Müslüman köylülerin Çiftçi Partisine katılımı hızlanmaktadır. Ayrıca daha önce diğer partilerde görev yapmış birçok aydın ve öğretmen de parti programını inceledikten sonra Çiftçi Partisi'ne katılmıştır. Asıl mesleği öğretmenlik olan Razgrad Kazasının Doştobak köyünden Hafız İsmail Bey de mensup olduğu Radikal Parti'den istifa ederek Çiftçi Partisi'ne katılmak istemiştir.²²⁷

Sobronya 'da yapılan toplantıda iki önemli kanun kabul edilmiştir. Birincisi milli eğitim kanunudur. Bu kanunla Türk çocukları için özel okullar haricinde devlet tarafından idare olunacak yeni okullar açılacaktır. Diğer kanun ise arazi hakkı kanunudur. “Kanunun ceride-i resmiye ile tarih-i ilandan üç sene zarfında Bulgaristan'a avdet edecek muhacirlerin arazi-i metrukesi iade olunacaktır.”²²⁸

Çiftçi Partisi Neuilly Antlaşması'nın ağır şartlarını kabul ederek, Bulgaristan'ı barış ve huzur içinde yaşatma kararlılığını göstermiştir. I. Dünya Savaşı sırasında harabeye dönen Bulgaristan'ı yeni kanunlar ve uygulamalarla kararlılıkla yeniden kalkındırmaya başlamıştır. Ne yazık ki kısa zamanda alınan mesafe hem komşu ülkeleri hem de iç muhalefeti rahatsız etmiştir. Muhalifler huzur ortamını bozmak için çeşitli entrikalara yönelmişlerdir. Trakya, Makedonya veya Dobruca bölgelerinde çete hareketi meydana gelse, bir milletvekili veya başka birisi Türk milliyetçileriyle özel diyalog kursa suçlu olarak Bulgaristan Hükümetini görmüşlerdir. Bundan da Bulgaristan zarar görmüş hatta Bulgar levasının değerinin düşüşü bile komşularının Bulgaristan'a soğuk davranmasından kaynaklanmıştır.

²²⁶ “Gospodin Aleksander Botef”, Ç.B., 6 Temmuz 1921, S. 96, s. 1.

²²⁷ “Çiftçi İttihadı Hayatı”, Ç.B., 6 Temmuz 1921, S. 96, s. 2.

²²⁸ “Dahili Haberler”, Ç.B., 16 Temmuz 1921, S. 97, s. 2.

Bulgaristan muhalefet partileri de yabancılara yaptığı suçlamaları hükümete karşı silah olarak kullanmaktadır. Halbuki Çiftçi Hükümeti her türlü savaş siyasetinin ve çeteciliğın karşısındadır. Çeteciler varsa bile bunlar ceplerini doldurmak için kendi menfaatlerinin peşinde koşan üç beş başıbozuktur.

Tevhid-i Efkâr gazetesinin 17 Temmuz tarihli sayısında Anadolu Ajansı'ndan nakledilen bir mektup yayınlanmıştır. İnsanı hayrete düşüren bu mektubun doğru olmasına ihtimal dahi verilmemiştir. Mektuba göre güya Trakya ve Makedonya'da mitralyöz ve bombalarla donatılmış Türk ve Bulgar çeteleri vardır. Gerçekte ise Trakya ve Makedonya'da günahsız yere idam edilen günahsız Türkler 'den başka hiç kimsenin olmadığı herkes tarafından bilinen gerçektir. Bu haberler sadece düşmanların ekmeğine yağ sürmektedir. Böylesine hassas bir zamanda gerek Bulgaristan'da gerekse Trakya ve Makedonya'da bulunan Müslümanların selameti adına bu tarz haberlere çok daha dikkatli olunması gerekmektedir.²²⁹

Çiftçi Hükümeti bu sorunlarla mücadele ederken, aynı dönemlerde parti Milletvekili Angel Ganuskof'un Ankara'ya gitmesi yeni bir tartışmaya sebep olmuştu. Avrupa siyasi çevreleri ve Bulgaristan'ın komşu devletleri bu ziyareti Bulgaristan'ın savaş hazırlığı olarak değerlendirmişlerdir. İçişleri bakanı Gospodin Tomof konuyla ilgili açıklama yaparak meseleyi açıklığa kavuşturmak istemiştir. Tomof, Ganuskof'un Ankara ziyaretinin şahsi ticareti için gerçekleştiğini, meselenin hükümeti ilgilendiren tarafının o sıralarda zahire ihracatı için İstanbul'da bulunan Doktor Karaca ile fikir alışverişinde bulunmasının istisnasından ibaret olduğunu belirtmiştir. Ganuskof'un İstanbul'da bulunduğu sırada 200 baş mandanın satılması için Edhem Ruhi Bey'le yaptığı görüşmelerden de hükümetin haberinin olduğunu söylemiştir.

Ganuskof'un Ankara'ya gittiğı, orada konuşmalar yaptığı ve şerefine ziyafet verildiğı Avrupa gazeteleri tarafından yazılmıştır.

²²⁹ "Bedhevhane İfaat'ın Tesiri", Ç.B., 23 Temmuz 1921, S. 98, s. 1.

Bu şayiaların önüne geçmek için harekete geçen Çiftçi Partisi milletvekilleriyle toplantı yapmış, toplantıda oy birliği ile Angel Ganuskof'un Çiftçi Birliği'nden çıkarılmasına karar verilmiştir.²³⁰

Çiftçi Partisi savaş karşıtı politikasını her platformda yüksek sesle ifade etmiştir. “Hükümet Bulgaristan’a isnad edilen harbcuyane siyaseti düvel-i muazzama mümessilleri nezdinde bir tebliğ-i resmi ile tekzip etmiştir.”²³¹

Bütün iyi niyet ve samimiyetine rağmen Bulgaristan hükümeti ve özellikle Bulgar milleti töhmet altında bırakılmıştır. Suçlamalar çok ağırdır. Güya Bulgar Hükümeti Moskova ve Ankara hükümetleri ile temasta bulunarak Türk-Rus komünistlerin Bulgaristan’da rahatça dolaştığına müsaade etmiş, Yunanistan’da ihtilal yanlısı çetecilere yardım edilmiş, Yunanistan’daki Bulgar azınlıklar kışkırtılmakta, Akdeniz’e çıkma amacı güdülmekte, Akdeniz boyunca uzanan Türkiye sahiline özerklik talep edilmekte, Çar Ferdinand tekrar Bulgaristan tahtına çıkarılmak istenmektedir. Daha buna benzer pek çok suçlama yapılmaktadır. Hükümet yedi maddelik bir nota yayınlayarak suçlamaları reddetmiştir. Sonuç olarak hükümet “...gerek komşu hükümetlerle gerek düvel-i muazzama-i itilafiye ile dostluk ve muhadeneti muhafaza eyleyecektir.” denilmiştir.²³²

Çiftçi Hükümeti, Neuilly Antlaşmasını imzalamasına rağmen İtilaf devletleri Bulgaristan’ın iç işlerine karışmaktan geri durmamıştır. Antlaşmanın imzalanmasıyla iktisadi ve siyasi hürriyete kavuşacağını düşünen hükümet yanılmıştır. Anlaşmaya sadık kalmak şartıyla ülkeyi yeniden imar etmek ve borçları ödemek için alınan tedbirler ve çıkarılan kanunlara bile müdahale edilmiştir. Bazı kanunların değiştirilmesi istenmiş, buna direnme gücü olmayan hükümet mecburen meclisten birkaç kanunun değişikliğini talep etmiştir.

Çiftçi Bilgisi hemen hemen dünyanın her yerinde görülen kuraklık nedeniyle çiftçileri uyarmayı ihmal etmemiştir. Rusya, Fransa, Amerika ve Arjantin gibi yerlerde kuraklık nedeniyle ekinler zarar görmüştür. Bu nedenle

²³⁰ “Mister Tomof ’un Beyanâtı”, Ç.B., 23 Temmuz 1921, S. 98, s. 2.

²³¹ “Hükümetin Tekzibi”, Ç.B., 23 Temmuz 1921, S. 98, s. 2.

²³² “Hükümet ve Düvel-i İtilafiye”, Ç.B., 30 Temmuz 1921, S. 99, s. 1.

Bulgaristan'daki ekinlerin değerinin yüksek olması beklenmektedir. Bu durumu önceden haber alan fırsatçılar bu sayede kazançlar elde edebilmek için konsorsiyumun kaldırılması istemektedir. Nitekim Avrupalılar 'ın desteğiyle konsorsiyumun kaldırılmasını başarmışlardır. Fakat yine Çiftçi Hükümeti halktan bu sene zahire fiyatlarının yüksek olacağını bilmesini ve ürünlerini ucuz fiyata satarak tüccarları zengin etmemesini istemiştir.²³³

Türkiye Çiftçi Partisi genel sekreteri Cevat Rüşdi Bey daha önce söz verdiği gibi, Bulgaristan'la ilgili anılarını Türkiye'ye dönüşte yazmıştır. İkdam gazetesinin yayınladığı anılarda Cevad Rüşdü Bey, Bulgar Çiftçi Partisi'nin prensiplerini, teşkilatı ve teşkilatın büyük gayesini anlatmıştır. Cevad Rüşdü Beye göre artık Çiftçi Hareketi Bulgaristan sınırlarını aşarak uluslararası bir hareket haline gelmiştir. Kızıl Enternasyonal'e karşı Yeşil Enternasyonal olarak görülmeye başlanmıştır. "...Tarlasından başka hiçbir yerde gözü olmayan Bulgar çiftçisi yalnız Bulgaristan'a değil, bütün dünyaya saadet..." gelmesi için, bütün milletleri Çiftçi Birliği'nin prensiplerini uygulamaya davet etmektedir.²³⁴

Bulgar çiftçilerin de bir kısmı teşkilatlanmanın faydasını kavrayarak çiftçi grupları kurmuş, diğer kısım ise tarafsız kalmış veya eski tüccarlara ve parti adamlarına köle olmaya devam etmiştir. Teşkilat dışında kalan çiftçiler, Çiftçi Partisi'nin iktidara gelerek uyguladığı kanunların faydasını görünce partiye katılmaya başlamışlardır. Çiftçi birlikleri kurulmadan önce devletin bütün yükünü köylüler çekiyordu. Vergilerini ödeyebilmek için gece gündüz çalışır yine de tahsildarlara borçlu kalırlardı. Çiftçiler kurtuluşu Çiftçi Birliğinde buldular. Köy, kaza ve sancaklarda bulunan çiftçiler yerel örgütlerini kurarken hepsi bir araya gelerek Çiftçi Birliğini oluşturmuştur. Yöneticiler senede bir yapılan seçimlerle belirlenmiştir.

Köy ve kasaba çiftçi birliklerinin yapması gerekenler kıraathaneleri çoğaltmak, konferanslar vermek, ziraatın ilerlemesi için yeni tedbirler almak, memurların suistimallerini protesto etmek, kooperatif şirketleri kurmak,

²³³ "Çiftçilerin Nazarı Dikkatine", Ç.B., 13 Ağustos 1921, S. 101, s. 2.

²³⁴ "İstanbul Mektubu, İstanbul Matbuatında Bulgar Çiftçi İttihadının Prensipleri (Galib Galibof)", Ç.B., 23 Ağustos 1921, S. 102, s. 1.

öksüzlere yardımcı olmak, yeni düzenlenen kanunları incelemek, öğretmek ve kanun tasarılarını görüşmek gibi insani ve ekonomik görevleri yerine getirmektir. Bu çalışmalar Bulgaristan'ın siyasi ve ekonomik gelişimini hızlandıracak nitelik taşımaktadır.²³⁵

Çiftçi Bilgisi, Cevad Rüşdü Bey'in İkdam gazetesinde yayınlanan Bulgaristan anıları ile ilgili makalesini aynen yayınlamıştır. Makale Stambolisyki'nin "Bütün Türkler'e ve çiftçilerine selamlarla beraber söyleyiniz ki artık Bulgaristan da Türk düşmanlığı kalmamıştır." sözüyle başlamıştır. Stambolisyki'nin fiziki ve siyasi özellikleri uzun uzun anlattıktan sonra onun prensiplerine olan bağlılığından bahsetmiştir. Stambolisyki'ye göre prensipler "...vücuttaki iskelet ve kemiklerin şapkası mesabesindedir...Prensipsiz insan temelsiz ev...kanatsız kuş, köksüz ağaç, tekerleksiz araba gibidir." Çiftçi Birliği demokratik esaslar üzerine kurulmuştur.

Çiftçi Birliği'nin prensipleri Stambolisyki'nin "Demokrasi ve Esasat-i Aliyyesi", "Hakimiyet ve Hakimiyetsizlik", "Hâkimiyet-i Avam", "Siyasi Nasıl Olmalı", "İdare-i Meşrûta ve Cumhur" eserlerinde vücut bulmuştur. Çiftçi Birliğinin "halis bir teşkilat-ı ziraiye" olduğunu söyleyen Stambolisyki'ye göre "...iş bu ittihadın saha-i faaliyeti Bulgar köyüdür. Sınıf-ı münevver-i tabiisi ancak çiftçi sınıfından doğan veya menafianın müşterek bölünmesi hasebiyle ona merbud bulunanlardır..."²³⁶

İsviçre'de yayınlanan Derband gazetesi Başbakan Stambolisyki'nin tedavi ve istirahat için İsviçre'ye geldiğini bildirmiştir. İktidara geldiğinden beri Bulgaristan siyasetine yeni bir çehre kazandıran Stambolisyki dış ilişkileri iyileştirmeye özen gösterdi. Bu nedenle pek çok Avrupa başkentini dolaştı. İsviçre'ye gelişinin de sadece dinlenme ve tedavi amaçlı olmadığı, İsviçre'de Milletler Cemiyeti siyasetçileriyle görüşmek arzusunda olduğu düşünülmektedir. Stambolisyki bütün gayretine rağmen Neuilly Anlaşmasının ağır şartlarını bertaraf edememiştir. Muhalifleri tarafından her

²³⁵ "Çiftçi Hayatı ve Drojbalar", Ç.B., 23 Ağustos 1921, S. 102, s. 1

²³⁶ "İstambolisyki", Ç.B., 27 Ağustos 1921, S. 103, s. 1.

tarafından saldırılmış, kısa bir süre önce de Bulgaristan ordusunu terhis etmesi için zorlandığı haberleri yayılmaya başlanmıştır.

Stamboliyski, Bulgaristan'ı İttifak Devletleri yanında savaşa sokan Çar Ferdinand'ın politikalarını tasvip etmediği için iki yıldan fazla hapiste kalmıştır. Savaş sonunda arkasına sadık ve sağlam köylüleri alarak iktidara gelmiş, bütün Balkan devletlerinin birliğini savunmuştur. Slav yanlısı realist bir siyasetçi olarak önce Yugoslavya ile anlaşmaya çalışmıştır. Yine de Bulgaristan'ın en büyük hayali Rusya'nın eski gücüne kavuşmasıdır. Çünkü Bulgar kamuoyunda hala "...Yeniden kuvvetini kesbetmiş bir Rusya, Bulgaristan'a büyük siyasi yardımlar."²³⁷ yapabileceği kanaati hakimdir.

Dünyada beklenen zahire kıtlığı Bulgaristan'da da etkisini göstermeye başlamıştı. Bakanlar kurulu ekmek sıkıntısı yaşamamak için "...zahire toplayanlardan bir senelik iâşesinden fazlasını ahalinin ihtiyacı için hükümet tarafından alınmasına karar vermiştir."²³⁸

Avrupa ülkeleri Bulgaristan'a karşı entrikalara devam etmektedir. Bu sefer de Sırp gazeteleri hiçbir kaynağı olmayan haberlerle kafaları karıştırmaya çalışmaktadır. Sırp gazeteleri Mustafa Kemal Paşa'nın mühimmat almak için Varna bankalarından birine 25 milyon leva yatırdığını ve hatta Ankara'ya giden mühimmattan Bulgar hükümetinin bilgisinin olmadığını beyan ettiği bir telgraf yayınladılar. Halbuki Bulgar hükümetinin böyle bir meseleyle ilgili hiçbir beyanatına rastlanmamıştır.²³⁹

Maliye Bakanı Gospodin Torlokof "Gazete de Lozan" muhabirlerine açıklama yapmıştır. Açıklamada, Bulgaristan'la Yunanistan arasında Türkiye meselesiyle ilgili bir problem olmadığı belirtilmiştir. Torlokof göre Neuilly Antlaşması, sadece Bulgaristan'ın değil komşularının da uyması gereken maddeleri içermektedir. Bu maddeler uygulanırsa ortada sorun kalmayacaktır. Trakya'nın özerkliğinin tanınması Balkanlar'da daimî barışa, Bulgaristan'la komşuları arasındaki ilişkilerin iyileşmesine ve Trakya halkının mutluluğuna sebep olacaktır.

²³⁷ "Bulgaristan Reis-i Nüzzarı İsviçre'de", Ç.B., 3 Eylül 1921, S. 104, s. 2.

²³⁸ "Dahili Haberler", Ç.B., 10 Eylül 1921, S. 105, s. 2.

²³⁹ "Hala Entrikadan Vazgeçmiyorlar", Ç.B., 17 Eylül 1921, S. 106, s. 2.

Halbuki İtilaf Devletleri Neuilly Antlaşmasının 48. maddesiyle Bulgaristan'a Akdeniz'de serbest çıkış noktası verilmesini kabul etmişlerdir. Bunun sağlanabilmesi için de Trakya'da başka bir idare kurulmalıdır. Trakya Yunanlılar'ın elinde bulundukça Bulgaristan'ın Akdeniz'den istifade edebilmesi mümkün olmayacaktır.²⁴⁰ Bulgaristan'a sorumluluklarını yerine getirmesi için sürekli baskı yapan İtilaf Devletleri'nin Bulgaristan'a verdikleri sözleri tutmakta o kadar samimi olmadıkları görülmektedir.

Çiftçi Partisi belediye seçimlerinde büyük başarı elde etmiştir. Bu başarıda partinin içeride ve dışarıda izlediği barış siyaseti çok etkili olmuştur. Seçimlerdeki başarı muhalifleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Artık Bulgaristan halkı her partinin programını inceleyip uygulamalarını görerek oy vermektedir. Çiftçi Partisi'nin bir buçuk senede yaptığı icraatlar, yaptığı kanunların faydaları, halkın güvenlik ve mutluluğu seçmenin tercihlerini yönlendirmiştir. Köylerde muhaliflere 24.015 oy çıkarken Çiftçi Partisi 27.524 oy almıştır. Seçimlerden önce neredeyse bütün belediyelerin muhalefetin elinde olduğu düşünülürse bu başarının büyüklüğü daha iyi anlaşılır. Başarıyı kalıcı kılmak için sonraki seçimlerin de kazanılması gerekmektedir.²⁴¹

Çiftçi Partisi seçimlerde kazandığı galibiyetin mutluluğunu yaşarken gelen acı haber mutluluğu gölgede bırakmıştır. Çiftçi Birliği kurucularından Alexander Dimitrof suikaste kurban gitmiştir. Ömrünü devlet ve halkın huzur ve mutluluğuna adanmış olan Dimitrof "...postunu muhafaza eden bir asker, bir kahraman gibi düşmüştür..." Başbakan Stamboliyski cenaze önünde yaptığı açıklamada "Dimitrof memleketin saadeti için idealinin kurbanıdır." demiştir. Gerek çiftçilerin uyanması ve gerek Bulgaristan'ın huzur ve güvenliği için gayret etmiş olan Dimitrof Bulgaristan halkı tarafından her zaman hürmetle yad edilecektir.²⁴²

Dimitrof'un vefatı nedeniyle Türkiye Çiftçi Partisi genel sekreteri Cevad Rüşdü Bey, Doktor Karaçof'a taziye mektubu yazmıştır. Cevad Rüşdü Bey

²⁴⁰ "Trakya ve Bulgaristan", Ç.B., 17 Eylül 1921, S. 106, s. 2.

²⁴¹ "İntihabatta Muvaffakiyetimiz", Ç.B., 8 Teşrinievvel 1921, S. 109, s. 1

²⁴² "Alexander Dimitrof", Ç.B., 29 Teşrinievvel 1921, S. 112, s. 1.

şahsı ve partisiyle ilgili açıklamalardan sonra mektubuna şöyle son vermiştir:²⁴³

“...Bu muhterem vücudun çiftçiler arasında ebediyen gaybubeti dolayısıyla size ve çiftçi ittihadına an-samimil-kalb beyan-ı taziyet ederim. Çiftçi ittihadının düşmanları mefkuremizin ölmediğini ve ölmeyeceğini, bugün her vakitden ziyade kuvvetli olduğumuzu anlamalı ve bu nokta kendilerine anlatılmalıdır. Şahıslar öldürülebilir fakat fikirler hiçbir vakit!”

²⁴³ “Bir İstanbul Mektubundan”, Ç.B., 12 Kanunuevvel 1921, S. 118, s. 2.

4. BÖLÜM

EĞİTİM, DİN, EKONOMİ VE ULAŞIM, ZİRAAT, SOSYAL VE KÜLTÜREL, VAKIF, İLANLAR VE REKLAMLAR İLE DİĞER HABERLER

4.1. Eğitim Haberleri

Çiftçi Bilgisi gazetesinde Bulgaristan Türklerinin eğitim hayatı üzerinde hassasiyetle durulmuş ve eğitim haberlerine oldukça fazla yer ayrılmıştır. Bulgaristan'daki Türk okullarının sayısının Türk nüfus oranına göre az olması, okulların fiziki şartlarının uygunsuzluğu ve Türk öğretmen sayısının yetersizliği en önemli sorunlar olarak belirtilmiştir. Türk okullarının Bulgar hükümetlerinden yeterli ödenek alamaması, okulların sürekli gelir sağlayıcı tarla, koru, mera vb. kaynaklardan yoksun olması, Türk aydınlarının eğitime gereken önemi vermemesi, eğitimde medrese-mektep çekişmeleri, kızlarla erkeklerin beraber eğitim görüp göremeyeceği tartışmaları da eğitim hayatının diğer sorunlarıdır. Çiftçi Bilgisi, Türk okullarında okutulacak dersler, derslerin içeriği ve haftalık ders saatlerinin ne kadar olması gerektiği üzerinde de titizlikle durmuştur.

I. Dünya Savaşından mağlup olarak ayrılan Bulgaristan'da savaş sonrasında iktidara geçen Çiftçi Partisi'nin lideri Alexander Stamboliyski 27 Kasım 1919'da Neuilly Antlaşmasını imzaladı. Antlaşmanın 54. maddesinde Bulgaristan'daki bütün azınlıkların, “dini, sosyal ve hayır kurumlarıyla, okullar ve diğer eğitim öğretim kurumları açmak, yönetmek ve denetlemek ve buralarda kendi dillerini okutmak...” konularında Bulgarların yararlandığı bütün haklardan yararlanacakları hükmü yer aldı. 55. madde ise Bulgar hükümetine, azınlıkların kendi dillerinde öğrenim yapabilmeleri için onlara yardım yapmasını şart koşuyordu. Stamboliyski Hükümetinde 20 Mayıs 1920 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığına getirilen Stoyan Omarçevski eğitim alanında reformlara başladı.²⁴⁴ Bu tarihten itibaren Bulgaristan'daki bütün

²⁴⁴ Bilal Şimşir, a.g.e, s-55

azınlıklar gibi Türkler de kendi dillerinde eğitim konusunda oldukça geniş imkanlara kavuştular.

Çiftçi Bilgisi gazetesi imtiyaz sahibi aynı zamanda da Eski Cuma milletvekili olan Ahmet Zihni Efendi Bulgaristan millet meclisinde Türklerin eğitim alanındaki sorunlarını anlatan bir konuşma yapmıştır. Ahmet Zihni'ye göre Türk okulları ağlanacak haldedir. Doğru düzgün okul olmadığı için çocuklar sağlıklı binalarda eğitim görmektedir. Eğitim araç gereçleri eksiktir. Hükümet yeterli ödenek vermediği için öğretmenlerin 300-400 frank olan maaşları bile iki üç ayda bir ancak ödenebilmektedir. Halbuki Türkler hükümete her sene milyonlarca vergi vermektedir. Bu sorunların aşılabilmesi için hükümet ya Türk okullarının idaresini üstlenmeli ya da okullara kalıcı gelir sağlayacak tarla, koru, çayır ve mera tahsis etmelidir. Türklerden her kaza ve sancağa eğitim müfettişi tayin edilmelidir. Türk okullarında da ilk ve orta okul mecburi olmalıdır.

Ahmet Zihni Efendi'nin ana hatlarıyla dile getirdiği sorunlara Çiftçi Partisi hükümeti kayıtsız kalmayarak, aşağıdaki maddeleri parti programına kabul etmiştir:

“1- Lisan-ı maderzadenin serbestçe tahsili.

2-Türk mekteplerinin muhtariyetinin muhafazası.

3-Türk iptidai ve rüşdi mekteplerinin mahalli belediye ve sancak meclisleri tarafından idare edilmesi.

4-Türk mekteplerine tarla, çayır vesaire verilmesi.

5-Türk muallimlerinin ahval-i maliyesinin ıslahıyla Bulgar makamları derecesinde tutulması.

6-Maarif nezaretinde bir Türk müfettişliği ihdasıyla her sancak ve kaza merkezinde Türklerden müfettiş tayin edilmesi vesaire vesaire. “

Bu maddelerin uygulanması milletvekillerinin kararlılığına bağlıdır. Bu maddeler uygulandığı takdirde “...Bulgaristan'da tebaasının bila- tefrik cins ve mezhep terakki ve tealisini arzu eden bir hükümet fırkası mevcut bulunduğu...”²⁴⁵ bütün dünyaya bilfiil gösterilmiş olacaktır.

²⁴⁵ “Ahmet Zihni Efendi'nin Nutku”, Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.2

Ahmet Zihni Beyin bu nutku Türkler arasında büyük mutluluğa vesile olmuştur. Vidin İslam mektepleri eski müdürü muallim İsmail Hakkı, Ahmet Zihni Bey'in meclisteki konuşmasından duyduğu memnuniyeti ifade eden detaylı bir yazı kaleme almıştır. Bu yazı Çiftçi Bilgisinin 81. sayısında “Eski Cuma Mebus-u Muhteremi Ahmet Zihni Beyefendiye Açık Mektup” başlığıyla yayınlanmıştır. İsmail Hakkı Bey’e göre bu konuşma Bulgaristan Müslümanlarının göğüslerini kabartmıştır. Bulgaristan’ın bağımsızlığını kazandığından bugüne kadar, mecliste bulunan hiçbir Türk milletvekili Müslümanların eğitim-öğretim hayatıyla ilgili sorunları bu kadar net ve kanuni bir şekilde savunmamış, Türklerin eğitim öğretim hayatının Bulgar hükümetleri tarafından ihmal edildiğini çok doğru ve anlaşılır bir şekilde ifade etmemiştir. Ahmet Zihni Bey’in altı maddeden ibaret olan fikirleri kanunlaşarak uygulamaya geçirildiği gün Bulgaristan Müslümanlarının eğitim öğretim hayatında büyük değişiklik ve hızlı bir ilerleme görülecektir. Bu büyük fikirler uygulamaya geçtiği gün “...muhterem mebusumuz için bir “yevmü tes’id”, millet için de mektepler için de “yevmü milli...” olarak kabul edilmelidir. İşte o zaman Bulgaristan Müslümanları, eğitim camiası özellikle de öğretmenler “...mebus-u muhterem hakkındaki kadirşinaslıklarını ve maarife olan aşk ve muhabbetlerini ispat etmiş olurlar...”²⁴⁶

Çiftçi Partisi büyük çoğunluğu köylerde yaşayan ve çiftçilik yapan Türk halkının desteğini almak istiyordu. Her fırsatta Türkleri toprak kardeşi gördüğünü, Türklerle Bulgarların asla ayrılmaması gerektiğini ifade ediyordu. Türklerle sosyal ve kültürel hakları verilmeli, Türkler cehaletten kurtarılmalıydı. Türkler Çiftçi Partisinin bu söylemlerinin samimiyetine inandılar ve partiyi desteklediler. 1920 seçimlerinde sekiz Türk Çiftçi Partisi listesinden milletvekili seçildi.²⁴⁷ Bu sekiz Türk vekilin gayreti ve diğer Türk dostu vekillerinde katkısıyla Türklerin eğitime dair milli istekleri mecliste

²⁴⁶ Vidin Mekatib-i İslamiyesi Müdürü Esbak-ı Muallim İsmail Hakkı, “Eskicuma Mebus-u Muhteremi Ahmet Zihni Beyefendiye Açık Mektup”, Ç.B, 10 Mart 1921, S.81, s.1

²⁴⁷ İbrahim Yalınov, “Bulgaristan Çiftçi Halk Birliğinin Türk Ahalisine İlişkin Politikası, “Atatürk ve Stamboliyski Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine, Ulusal Stratejik Araştırmalar Merkezi Sempozyumu, 14 Aralık 2000, Sofya, Sofya: Investpress AD 2001, s.73

kabul edildi. Bu istekler Ahmet Zihni Bey'in Çiftçi Partisi tüzüğüne koydurduğu maddelerle benzerlik gösteriyordu:

“1- Lisan-ı maderzadenin serbestçe tahsili.

2- Mekteplerinin muhtariyeti.

3- İdare-i maliyesinin belediyelerce temini.

4- Türk mektep müfettişliği ihdası.

5- Türk muallimlerinin tekaudatı. 6- Türk kıraathanelerin küşadı.

7- Türk mekteplerine tahsisat olarak tarla, çayır, koru vesaire verilmesi.”

Çiftçi hükümeti Türk okullarını “Milli Türk Mektepleri” ve “Hususi Türk Mektepleri” olarak ayrı ayrı değerlendirmiştir.

Milli Türk (Müslüman) okulları Bulgaristan milli okullarının şartlarına tabidir. Belediyeler (hükümet) tarafından idare edilir. Fakat ders programları Bulgar okullarındaki ders programlarından farklılık gösterebilir. Buna göre okunacak dersler: “Kur’an-i Kerim ve ulum-u diniye, hesap, hendese, malumat-i tabiiye, iktisad-ı milli, hıfzıssıhha-i şahsiyye, resim, musiki, jimnastik ve el işi...” dersleridir. Bu dersler Türkçe okutulacaktır. Bu okulların Türk öğretmenleri devlet memuru kabul edilecek, Bulgar meslektaşlarına tanınan bütün kanuni haklardan yararlanacak ve emekli aylığı alacaklardır. Okulların ve öğretmenlerinin tamir, bakım ve inşası belediyelerce yapılacaktır.

Milli Türk okulları dört gruba ayrılmıştır:

“1-Ana mektepleri (beşten yedi yaşına kadar)

2-İbtidai mektepler (7'den 14 yaşına kadar)

3-Rüşdiye mektepleri (14 yastan yukarı)

4-Sanayi mektepleri”

Öğrenim süresi ibtidâi mekteplerde dört, rüştiyelerde üç yıl olarak belirlenmiştir. Okula devam mecburidir. Çocuğunu okula göndermeyen velilere ceza uygulanacaktır. Okulların yönetimi özerktir. Yönetim kurulları köylerde beş, kasabalarda dokuz üyeden oluşur. Okullara gayrimenkul, özel

mal ve bütçe tahsis edilecektir. Türk okulları belirlenen genel programı kabul ederek uyguladıkları takdirde Bulgar okullarına eşit olacaktır.

Çiftçi Hükümeti özel Türk okulları için de birtakım düzenlemeler getirmiş, bu okullara da yardımcı olmayı amaçlamıştır. Bir taraftan yeni milli Türk okulları açarken, diğer taraftan da mevcut özel Türk okullarının hak ve yetkilerini artırmış, ekonomik destek de sağlamıştır. Özel Türk okullarının ders programı farklı olabilir. Eğitim Türkçe yapılır. Fakat Bulgar halkı için Bulgar dili, Bulgar tarih ve coğrafyasının okunması mecburidir. Bu okullar hükümet, sancak ve belediyelerden yardım alabilirler ancak öğretmenlere emekli maaşı verilemez. Yönetim kurulları köylerde üç, kasabalarda beş azadan oluşur ve Müslüman halkın içinden seçilir.

Kur'an-i Kerim öğrenimi sancak müftüleri veya vekillerinin denetimleri altında yapılır. Öğretmenlerde aranan özellikler şunlardır:

“1-Bulgar tebaası olacak

2-Onyedi yaşını ikmal etmiş bulunacak.

3-Hüsnü Hal sahibi ve sağlam vücutlu olacak

4-Laakal rüştiye mezunu veya tahsil-i umumi kurslarının mezunu olduğuna mübin şahadetnameyi haiz olacak.”

Okulların denetimi sancak ve kaza müfettişleri tarafından yapılacaktır. Milli eğitim bakanlığında Türk okullarını denetlemek için genel müfettişler görev yapacaktır. Bu müfettişler en az on yıl öğretmenlik yapmış olmalıdır. Müfettişlerin maaşları eğitim düzeyine göre belirlenir, yetkilerine göre maaş alır, kadrolu öğretmenler gibi kabul edilir ve terfileri buna göre yapılır. Başmüfettişlik görevine getirilen ilk isim aynı zamanda Çiftçi Bilgisi'nin de başyazarlarından olan Mustafa Ceyhun'dur. Onu eğitimci aynı zamanda da gazeteci olan Ethem Ruhi, sonrasında da Ahmet Hilmi takip etmiştir.²⁴⁸ Çiftçi Bilgisinin aksine Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu ise ilk Türk başmüfettişin Ethem Ruhi olduğunu söylemektedir.²⁴⁹

²⁴⁸ “Çiftçi İttihadı ve Türk Mektepleri”, Ç.B, 3 Eylül 1921, S.104, s.1

²⁴⁹ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoğlu, “Başlangıcından Bu Yana Bulgaristan'da Türkçe Eğitim”, Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni-Bildiriler, (20-

Çiftçi hükümeti, özel Türk okullarına bir takım hak ve yetkiler verse de bu okulları mali açıdan desteklememiştir. Bu okulların mali kaynaklarını vakıf gelirleri, Müslüman halkın vergileri, okula devam etmeyen çocuklara kesilen cezalar, okullar için tahsis edilen çeltikler, halkın yardımları oluşturmuştur. Belediyeler sadece tarla, koru ve mera gibi gelir getirici kaynaklar tahsis etmiştir.²⁵⁰

Çiftçi Hükümetinin eğitim alanındaki demokratik adımları kısa sürede meyvelerini vermeye başlamıştır. Bu haklardan hem Türkler hem de Bulgarlar yararlanmıştır. Sofya Üniversitesinde üç yeni fakülte kurulurken, tıp fakültesine de eczacılık ve dişçilik bölümleri açılmıştır. Resim, el işi, sepetçilik, heykeltıraşlık gibi kurslar güzel sanatlar okullarında uygulamalı olarak verilirken, köy okullarının tamir, bakım ve inşası için 41 belediyeye 28 milyar leva ödenek ayrılmıştır. Milli kütüphanede kitap sayısı 7848 cilt'e ulaşmış, öğretmenlere seçmen olma hakkı tanınmış, çocukların mecburi eğitim süresi dört yıldan yedi yıla çıkarılmıştır. Okullarda çalışma haftaları düzenlenerek bu sayede çocukların fiziki işlere alıştırılması sağlanmıştır. Okul bahçeleri düzenlenmiş, temizlenmiş ve çocuklar kendi oyun alanlarını kendileri yapmışlardır. Müslümanların ihtiyacı olan kalifiye din görevlileri yetiştirmek için ise Mekteb-i Nüvvab adında dini eğitim verecek okullar açılması kararlaştırılmıştır.²⁵¹ Bu okul Medresetün Nüvvab adıyla 1922-23 ders yılında Şumnu'da açılmıştır. Öğrenim süresi beş yıl olan tali kısımla eğitime başlayan okula, 1930 yılında eğitim süresi üç yıl olan ali kısım da ilave edilerek toplam eğitim süresi sekiz yıla çıkarılmıştır. İlk yıllarında imam, vaiz ve müftü yetiştiren okul, devlet öğretmen okulu Dar'ül Muallim 1928 yılında kapatılınca Türk okullarının öğretmen ihtiyacını da karşılamaya başlamıştır. 1932-33 ders yılında resmi lise statüsü alınca özel Türk

24 Nisan 1998), Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 715, Bizim Büro Basımevi; 1999, s.122

²⁵⁰ “Çiftçi İttihadı ve Türk Mektepleri-Hususi Türk Mekteplerinin İdare-i Maliyesi”, Ç.B, 3 Eylül 1921, S.104, s.1

²⁵¹ “Beyanname-Milli Maarif”, Ç.B, 24 Eylül 1921, S.107, s.1

okullarına öğretmen yetiştirme hakkı da kazanarak hem ilahiyatçı hem de öğretmen yetiştiren okul 1947’de kapatılmıştır.²⁵²

Çiftçi hükümetinin Türk okullarına önemli imkanlar sunmasına rağmen çözülemeyen sorunlarda olmuştur. Bu sorunlardan birisi de Bulgarca öğrenimi meselesidir. Hükümet, kendisinden önceki hükümetler zamanında kanunlaşan Bulgar milli okullarında haftada kaç saat Bulgarca okunuyorsa Türk okullarında da haftada o kadar saat Bulgarca okunması yasasını uygulamaya devam etmek istiyordu. Türkler ise bu uygulamanın Türk okulları için bir darbe olacağını düşünüyordu. Türkler de Bulgarca öğrenmenin önemli olduğuna inanıyordu. Fakat Bulgarcayı hükümet dayattığı için değil, gerekli olduğuna inandıkları için öğrenmek istiyorlardı.²⁵³ Çünkü Müslümanlar “Beşikten mezara kadar talep-i ilm olmakla” emrolunmuşlardır. Bulgaristan’daki Bulgarlar²⁵⁴ Türk edebiyatı ve tarihini, Türkler ise Bulgar edebiyatı ve tarihini öğrenmelidirler. Ayrıca iktisat, ticaret, çiftçilik hakkında da konferanslar verilerek her iki milletin istifade etmesiyle, birlik ve beraberliğin sağlanması amaçlanmalıdır.

Bulgarca ders konusu uzunca bir süre tartışılmıştır. Farklı illerde farklı uygulamalar da görülmüştür. En sonunda sadece orta okullarda(rüşdi) okutulmak kaydıyla Kırcaali’de ki okullarda haftada ikişer saat, diğer kasabalarda ise haftada üçer saat Bulgarca dersi olması kararlaştırılmıştır.²⁵⁵

Stamboliyski hükümeti döneminde, eğitim alanında Türk okulları aleyhinde çıkan kanunlarda olmuştur. Türk okullarına Türkiye’den ders kitabı getirilmesine karşı olan Çiftçi Hükümetinin Milli Eğitim Bakanı St. Omarçevski, eski eğitim yasasındaki Türkiye’den kitap getirmeyi yasaklayan maddeyi yeni eğitim yasasında aynen kabul etmiştir.²⁵⁶ Bu yasa Türk okulları için Bulgarca eğitimden daha büyük bir darbe olmuştur.

²⁵² İbrahim Yalimov, Atatürk ve Stamboliyski, Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine..., s.78

²⁵³ “Sofya’da İslam Çiftçi Kongresi”, Ç.B, 10 Mart 1921, S.81, s.2

²⁵⁴ Galyof, “Bulgaristan Mekatibi İslamiye Muallimini Muhteremesine”, Ç.B, 9 Nisan 1921 S.85, s.1

²⁵⁵ Muallim Turgut, “Hükümet ve Mekteplerimiz “, Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.1

²⁵⁶ H.S. Yenisoy, a.g.e., s.126

Türklerin eğitim alanındaki geri kalmışlıklarının nedeni, sadece geçmiş dönem hükümetlerinin çıkardığı kanunlar değildir. Bu geri kalmışlıklarda Türklerin de ihmali vardır. Türkler teşkilatlanma konusunda zayıftır. Her zaman, her şeyi devletten beklerler. Halka liderlik yapması beklenen aydınlar, asıl sorunlara odaklanmak yerine birbirini çekiştirir, gazeteciler şahısları eleştirirler. Halbuki Bulgaristan'da en küçük azınlık konumunda olan Yahudiler, hükümetten hiç yardım almadıkları ve vakıf gelirleri de olmadığı halde, kendi aralarındaki dayanışmayla okullarını Bulgar milli okulları düzeyine çıkarmış, hatta geçmiştir. Türkler bu konuda Yahudiler şöyle dursun, iç içe yaşadıkları Bulgar komşularını bile örnek almamıştır. Bulgarların eğitim alanındaki baş döndürücü ilerlemelerine kayıtsız kalmışlardır. Milli Eğitim bakanlığının yayınladığı 1910 yılına ait resmi istatistiğe göre Bulgar halkının okur-yazar oranı %75, Türk halkının okur yazar oranı ise yaklaşık %4 seviyesindedir.²⁵⁷ Bu istatistiki sonuç bile Türklerin eğitime ne derece ilgisiz olduklarını göstermektedir.

Türklerin bu cehaletten kurtulmaları geleceğe yönelik planlı ve programlı eğitim reformlarıyla mümkündür. Bunun için ise eski çağlara ait eğitim sistemi terkedilmelidir. Fakat eğitim alanında asla günümüzün eğitim sistemiyle yetinilmemelidir. Hz. Ali'nin "Siz evladınızı kendi terbiyenizle terbiye etmeyiniz, zira evladınızın zamanı sizin zamanınızın gayridir."²⁵⁸ ve "Evladınızı yarın için yetiştiriniz"²⁵⁹ sözlerinde olduğu gibi yeni eğitim metot ve kaynaklarını da kullanmak gerekmektedir.

Yeni okul binaları yapılmalı, araç gereç ve kitap ihtiyaçları karşılanmalı, öğretmen eksikliği giderilmelidir. Eğitim alanındaki yatırımlar geleceğe hâkim olacak yeni nesli yetiştirmek üzerine olmalıdır. Bunun için de Türk aydınlarının ve özellikle de öğretmenlerinin bu meseleyi kendilerine dert etmeleri ve bu milli sorunu çözmek için yoğun gayret sarf etmeleri gerekmektedir.²⁶⁰

²⁵⁷ Muallim Turgut, "Hükümet ve Mekteplerimiz", Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.1

²⁵⁸ "Çiftçi İttihadı ve Türk Mektepleri", Ç.B, 3 Eylül 1921, S.104, s.1

²⁵⁹ Muallim Turgut, "Muallim Kursları", Ç.B, 21 Teşrinisani 1921, S.115, s.2

²⁶⁰ Muallim A. Rıza, "Samimi Endişelerimizden-Maarif-i İbtidaiyemiz", Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.1

İslam alemini yüzyıllardır meşgul eden mektep-medrese düellosu Bulgaristan Türkleri arasında da görülmektedir. Bu tartışmayı körükleyenler ise temel düzeyde bile eğitim almadığı halde kendilerini alim zanneden cahillerdir. Bu kişiler “...Molla Cami’ye kadar medrese beklemiş, ulum-u aliyyenin yanına uğramadan başına sarık sararak (haşa) havacelik davasına kalkışan yobazlarla, idadi derecesinde tahsil gören züppeler arasındadır...” Yoksa gerçek amaçları ilim öğrenmek olan medreselilerle mektepliler arasında böyle tartışmalar görülmemiştir. Fakat cahil kesimin sayıları çok olduğu için sesleri çok çıkmış, geniş halk kitleleri arasında taraftar bulabilmişlerdir. Medreseliler mekteplilere “...mektepli değil misin dinsizsin...” derken, mektepliler ise medreselilere “...köhne medrese mahsulü...” ifadeleriyle saldırmıştır. Eğitimdeki gerçek sorunlar bir kenara bırakılmış, suni gündemlerle vakit geçirilmiştir.

Bu ikiliğin hiç kimseye faydası yoktur. Bu kavgalara son verilmelidir. Amaç daha fazla okul açmak, daha fazla öğrenciyi okullara getirmek olmalıdır. Aydınlar ve öğretmenler, hükümetin sunduğu imkanlardan ve çağın getirdiği yeniliklerden nasıl faydalanılabileceğini araştırmalıdır. Dini ve fenni ilimler arasında tercih yapmak yerine, bu ilimleri en ince ayrıntısına kadar öğrenmek ve öğretmeye gayret edilmelidir. Eğitimde ilerlemek çatışma ve kavgayla değil, birlik ve beraberlik içerisinde çalışmakla mümkün olacaktır.²⁶¹

Türklerin yoğun olarak yaşadığı Kırcaali ve Mestanlı bölgesini ziyaret eden Ragıp Motişef eğitim konusuna çok farklı bir açıdan bakmıştır. Motişef ‘e göre Türklerin acınacak hallerinin en birincisi “...milleti helak ve felakete doğru sürükleyen cehalet ve mektebe karşı lakayt...” davranmalarıdır. Bu affedebilir bir hata değildir. Türkler bir an önce gaflet uykusundan uyanmalı ve insanca yaşayacak şartlara kavuşmalıdır. Bunun yolu da eğitimden geçer.

R. Motişef, eğitim alanında etkili sonuç alabilmek için yapılması gerekenleri:

“Mekteplerimizi asr-ı hazıra göre tanzim ve tertib ederek yavrularınızı kız ve erkek bila- tefrik okutup terbiye etmenizi ve ancak bu sayede

²⁶¹ Kırcaali Mekatib-i İslamiyesi Akaid-i Diniyye Muallimi Hasan Sabri, “Mektepçiler ile Medreseciler Arasında Düello”, Ç.B, 16 Nisan 1921, S.86, s.1

insan ve Müslüman gibi yaşayarak mevcudiyet göstermek kabil olabileceğini din-i mübinimizin bize bunu amir bulunduğunu, yalnız ahiret için değil dünya için de çalışmamızı, mektepsiz camilerin ehemmiyeti olmadığını, zira camide cenab-ı hakka yapılacak ibadetin ancak mükemmel bir mektepte öğrenileceğini, binaenaleyh camiler kadar mekteplere de ehemmiyet vermemizi, medreseler de talebe yetiştirebilmek için hal-i hazır medreselerini mekteb haline ifrağ etmenizi...”

tavsiye ederim diyerek belirtmiştir.

Akıl ve iz 'an sahibi herkesin sahiplenmesi gereken bu fikirleri eleştirenler de olmuştur. Eleştirenler ise, şahsi çıkarlarını halkın cahil kalmasında arayan menfaatperestler ile hiçbir dini ve ilmi dayanak göstermeden medreseyi savunup mekteplere karşı olanlardır. Bu kesimin eleştirilerini “...güneşi çamurla sıvamak kabilinden olan telaş...” olarak niteleyen R. Motişef, eleştiri sahiplerini ispata davet emiştir.

“...Acaba Kuran-ı Kerimin hangi sure ve ayetinde kızlarımızın okutulmaması, yazı yazdırmak, hesap, tarih ve sairinin tahsili memnu olduğuna dair emr-i İlahi mevcuttur? Bunu hiçbir ulemadan duymadım. Galiba zumlarınca kızlarımız okuyup yazarsa... mektup yazacaklarmış. Yeni usul tedris tatbik olunursa çocuklar Müslümanlıktan uzaklaşırlarmış değil mi? Hay Allah!

... Vazifelerini bihakkın ifa etmek isterlerse bize dinimizin bu husustaki evamirini anlatsınlar...

...Halbuki pek âli olan din-i mübinimiz bize yalnız ahiret için çalışmamızı ve dünyayı terk etmemizi, dinden bi-haber olanlar gibi cahil kalmamızı emir etmiyor, bilakis tahsili emir buyuruyor...”²⁶²

Ragıp Motişef 'in dile getirdiği sorunlar aslında sadece Bulgaristan Türklerinin değil, neredeyse bütün Türk dünyasının ortak sorunlarıdır. Zira yüzyıllardır süregelen medrese-mektep mücadelesi, kızların okula gönderilmemesi, dini ilimlerin öncelenerek fenni ilimlere gereken önemin gösterilmemesi Türklere çok büyük zaman kaybettirmiş ve bedel ödetmiştir. İskeçeli Mehmet Sadık da kız çocuklarının muhakkak okutulması gerektiğine inanır. Fakat kızların eğitimi oldukça özel olmalıdır. Çünkü onların yaratılıştan gelen hassasiyetleri vardır. Bu hassasiyetleri anlamayan öğretmenlere kız çocukları teslim edilemez Yapısı gereği çok naif olan

²⁶² Ragıp Motişef, “Kırcaali ve Mestanlı Havalisi Müslüman Kardeşlerime”, Ç.B, 23 Teşrinievvel 1921, S.111, s.1

kadınların eğitimi de özel olmalı, kız çocuklarına eğitim verecek muallimler sadece bilgili değil, bilhassa basiretli olmalıdır. Bir darb- ı meselde²⁶³ “Katıra bile arpayı bolca verirsiniz hamse-i nergisiyi ezberletirsiniz.” denilmiştir. Bu sözden de anlaşılacağı gibi sadece amaç çocukları malumat torbası yapmak olmamalıdır. “...Kız çocuklarını okutan muallim her şeyden evvel muhataplarının ruhlarını okumak mecburiyetindedir. İstibzar yapmayan muallimler için muvaffakiyet müstahildir...” Kızların eğitimin nasıl olması gerektiğini ve kızları eğitecek öğretmenlerin özelliklerini bu şekilde ifade eden Mehmet Sadık, kızların okuması gereken dersleri ve içeriğini de şöyle anlatır: ²⁶⁴

“...okutmak: coğrafya, tarih, hesap, Türkçe, hendese öğretmek değildir. Karilerimin ve bilhassa kız evlad babalarının aflarına güvenerek söylüyorum; meşahirden birisi [katıra bile arpayı bolca verseniz hamse-i nergisiyi ezberletirsiniz] diyor.” ²⁶⁵ Misal galiz olmakla beraber çok doğrudur. Evlad-ı vatani, malumat torbası yapmaktan kolay bir şey yoktur. Asıl hüner onları şuurlu ve imanlı, içtimaiyatına ve (tesettürüne ve her şeyine) sadık bir Müslüman hanımı olarak yetiştirmektir...”:

Bulgaristan’daki Türk çocukları kız-erkek ayrımı yapılmadan en iyi eğitimi almalı, en güzel şekilde yetiştirilmelidir. Bu da sadece öğretmenler sayesinde gerçekleşebilir. Fakat sayıları oldukça az olan Türk öğretmenlerin bu ihtiyacı karşılayabilmeleri mümkün değildir. Üstelik Türk öğretmen yetiştirecek kurumlar da yoktur. Çiftçi Partisi iktidarından önce sadece

²⁶³ Darb-ı Mesel: Atasözü, atalar sözü, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ferit Devellioğlu, Doğu Ltd. Şti. Matbaası, 3. Baskı, Ankara, 1978, Darb-i mesel: Misal olarak söylenen meşhur söz. Bir hadiseye binaen söylenen hikmetli söz. www.luggat.com

²⁶⁴ İskeçeli Mehmed Sadık, “Mektebcilikde Kadınlık Gayesi”, Ç.B,22 Kanunuevvel 1920, S.72, s. 1.

²⁶⁵ Hamse-i Nergisi: Nergisi 1584 yılında Saraybosna’da dünyaya geldi. Asil adı Mehmet olsa da Kadı Nergisizade ailesine mensup olduğu için Nergisi adıyla bilinir. Müderris ve kadılık yaptı. 4. Murat’ın Revan seferine vakanüvis sıfatıyla katıldı. Ancak ordu henüz İzmit’e varmadan Gebze yakınlarında bir bataklıkta atından düşerek Şevval 1044’te (Mart-Nisan 1635) öldü. En önemli çalışması ise Hamsedir. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nergisi>

Şumnu'da Türk öğretmen okulu vardı.²⁶⁶ Onun da kapasitesi oldukça sınırlı olduğu için bu sorunu kısa sürede çözemezdi. Muallim Ali Rıza meseleyi şöyle anlatmıştır:

“İşittiğimize göre bir Şumnu darülmualliminimiz varmış. Bunun şimdiki hâline nazaran senede azâmi on- on beş genç yetiştirmesi mümkün imiş. Şu hâlde bu müessese ancak merkezler muallim ihtiyacını yirmi senede telâfiye kifâyet edebilecek. Muhitin, asıl inkilâb-ı maârifperverâneye muhtaç olan köylerinin bu mekteb mezunu gençler elinde bir harekete mazhâr olması için tam yüz sene intizâr etmek lâzım. Bugün bir asır değil, bir saat bile geçirecek vaktimiz yok...Mevcûdiyet-i milliyemizi saran cehl ve zulmet bulutlarını kudretli nurlu ellerle parçalamalı, millî varlığı insan adedi ile değil irfân derecesiyle mukâyese eyleyen asrın icâbâtına fetvâ eylemeliyiz.”

Muallim Ali Rıza sadece sorunu dile getirmekle kalmamış, kendi çözüm önerilerini de sıralamıştır. Köylerde, kasabalarda medrese ve ibtidaiyelerden(ilkokul) mezun gençler vardı. Bunun yanında liyakatli ve yeniliğe açık emekli öğretmenler bulunuyordu. Bu kişiler için öğretmenlik kursları açılmalı, kurs sonunda da diploması verilmeli. Böylece en azından yeni öğretmen okulları açılıp, yeteri kadar öğretmen mezun edinceye kadar, şimdilik de olsa Türk okulları öğretmensiz kalmazdı. Öğretmenlerin yeterli maaşı alabilmeleri için de köylülerin maddi fedakârlıkta bulunması gerekiyordu. Bu organizasyonun takibi için ise eğitimin sorunlarından, okullardan, öğretmen ve ders programlarından sorumlu olacak kaza müfettişleri görevlendirilmelidir. Kaza müfettişleri okulların ders programlarını kontrol etmeli, okul olmayan yerlere okul binası yaptırmalı, eğitime dair gelirlerin toplanmasını ve gereği gibi harcanmasını takip etmeli

²⁶⁶ Şumnu Devlet Türk Öğretmen Okulu: 1918/19 ders yılında açıldı. Eğitim süresi iki yıl, eğitim dili Türkçe ve Bulgarcadır. Rüşdiye mezunu kız ve erkek öğrenciler alındı. Türk dili dersi Türk öğretmenler tarafından Türkçe, diğer dersler Bulgar öğretmenler tarafından Bulgarca okutuldu. Her yıl yaklaşık yüzde onunu kızların oluşturduğu elli civarında mezun verdi. Çiftçi Hükümeti iki tane daha Türk öğretmen okulu açacağını beyan etmişti fakat gerçekleştirilemedi. Çiftçi Partisi Haziran 1923'de darbeyle devrildi. Şumnu Devlet Türk Öğretmen Okulu da 1928 yılında Bulgaristan devleti tarafından kapatıldı. Bu tarihten sonra bu görevi Nüvvab Okulu üstlendi. Bu okul da 1947 yılında kapatıldı.H.S. Yenisoy, a.g.e, s.123-124.

ve bu organizasyonun devamını sağlamalıdır.²⁶⁷ Böylece köyler okulsuz, okullar öğretmensiz kalmayacaktır.

Köyler okulsuz, okullar öğretmensiz kalmamalıydı. Köylüsü cahil kalan bir milletin felaketi kaçınılmazdı. Ali İlhami “Köy Mektepleri” başlıklı yazısında köy okullarının önemini vurgulamış, tarihten verdiği çarpıcı örneklerle meseleye dikkat çekmiştir. Kur’an-i Kerim’in 39. suresi olan Zümer Suresinin 9. ayet-i kerimesindeki “Hel yestevillezine ya’lemune vellezine le ya’lemun”²⁶⁸ yani “De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”²⁶⁹ ayeti ile başladığı yazısında: “...bir milletin cehaletin kahhar pençesinden halası, her türlü refah ve saâdete mazhâr-ı nâiliyeti, felahı, necâtı yalnız köylerde mekteplerin taksiriyle olur...” demektedir. Ali İlhami köylüleri bir milletin eli ayağı gibi gördüğünü şöyle anlatmıştır:

“...Kolu kırık, bacaksız bir adamın hayatta kendisine en ziyade lazım olan bu iki uzvunu kazanmak ne kadar büyük bir nimet ise köylerde cehâlet, gabilik oldukça öyle olan bir milletin kolu kırık bacağı çıkıktır demektir ki o milletin kuvvetli ve metin uzuvlara mâlikiyeti ancak köylerde ibtidâi mektepler küşad edip, köylü çocuğunu zamandan, tarladan, bayırdan, çayırdan mektebe alıkoymağa, ona insanlığı, hayatı öğretmek, güzel esaslı bir terbiyeyi dimağına yerleştirmek olacaktır...”

Ali İlhami’nin köy okullarının önemini anlatmak için tarihten verdiği örnekler de dikkat çekicidir:

“...Nitekim bundan "yüz" bu kadar sene mukaddem "Napolyon" bir müddet Prusya’yı ezip çiğnedikten sonra başvekil (Vezireştayn) meclis-i vükelânın en ileri gelenlerine karşı Prusya’nın buna çâre-i halası bütün köylerde ibtidâi mektepleri açmakla olacaktır demiş...”

Ali İlhami, 1870-71 savaşında Fransızlara yenilen Almanların başkomutanı Mareşal Maltke’nin “...mağlubiyetlerinin başlıca âmilleri Almanyâ’nın ibtidai köy mektepleri muallimleriyle küçük zabitanıdır...”

²⁶⁷ Muallim Ali Rıza, “Maarif-i Milliyemiz, Maarif Dertlerimizden”, Ç.B, 6 Haziran 1921, S.93, s.1

²⁶⁸ www.diyanet.gov.tr Kur’an-i Kerim ve Türkçe Meali, Zümer Suresi 9. Ayet-i Kerime tamamının meali: (Böyle bir kimse mi Allah katında makbuldür,) yoksa gece vakitlerinde, secde halinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar.

²⁶⁹ “Köy Mektepleri”, Ç.B,30 Nisan 1921, S.88., s.2

sözünü çok doğru ve isabetli buluyordu. Bu gerçeğin farkına varan Suhindol Müslümanlarının bütün imkânlarını seferber ederek üç sınıflı Rüşdiye (orta okul) açmaları takdirle karşılandı.²⁷⁰

Eğitim sadece belirli mekanlarda ve belirlenen sürelerde yapılan bir faaliyet gibi görülmemelidir. Yakındoğu Üniversitesi Osmanlıca öğretmeni olan Galibof, Avrupa'nın başarısını eğitimi zaman ve mekân sınırlamasından çıkarmalarında görmüştür. Bir öğretmenin sadece okul içinde değil, okul dışında da önemli görevleri vardır. Bunu en iyi "...beşikten mezara kadar taleb-i ilim olmakla emrolunmuş..." Müslümanların ve Müslüman öğretmenlerin bilmesi gerekmektedir. Bu ilahi emrin amacı her zaman ve her yerde ilim öğrenmektir. "...Bu hakikati takdir ve kabul etmiş olan Avrupa'da akşam mektepleri, ihtiyar mektepleri, pazar günü mektepleri tesis edilmiştir ki bunlardan edilen istifadeleri beyana hâcet olmayıp âsâr şahiddir...". İlahi emrin muhatabı olan Müslümanlar bunu gereği gibi anlayamamıştır. Avrupa ise, adeta bu emri kendilerine söylenmiş gibi kabul edip gereğini yaparak ilerlemiştir.

Bulgaristan vatandaşları, özellikle de Bulgaristan'daki Türk ve Bulgarlar, vatandaş olmanın ötesine geçerek, aynı ailenin fertleri gibi olmuşlardır. Bulgaristan'ın Avrupa ülkelerinin medeniyet düzeyine çıkması, bu iki milletin birbirini yakından tanımasıyla gerçekleşecektir. Bunun için ise öğretmenlerin daha fazla fedakârlık göstererek, okul dışında da eğitim faaliyetinde bulunmaları gerekir. Galibof'a göre yapılması gerekenler şunlardır:

"...Bulgaristan'da Bulgar ahâlisi Türk edebiyatı, Bulgar edebiyatı ve tarihi hakkında mâlûmâtı olanlar pek nâdirdir. Bir vatan evlâdı olan bu iki milletin birbirini tanıması ve sevmesi herhalde birbirinin edebiyat ve tarihini bilmekle daha suhûlet peydâ eder. Türk muallimlerin verecekleri bu gibi konferanslar Bulgar muallimlerde onları taklide sevk ederek, Bulgar edebiyatından, Bulgar tarihinden, ilmi iktisaddan, ticaretten, çiftçilikten konferanslar vermeğe mecbur

²⁷⁰ Suhindol: Ali İlhami, "Köy Mektepleri", Ç.B, 30 Nisan 1921, S.88, s.1

edecek ve bu sûretle her iki millet müstefid olarak birbirini daha yakından tanımış ve sevmiş olacaktır... ”²⁷¹

Bulgaristan’daki Türk öğretmenlerin büyük fedakârlıklarla görevlerini yapmaya çalışırken hiç hak etmedikleri davranışlarla da karşılaştıkları olmuştur. Sözlü ve fiili saldırıya varan bu davranışlar halkın tepkisini çekmiştir. Bu davranışların, Türklerin eğitim alanında hak ettiği yere gelmeleri için, öğretmenlerle el ele vermesi gereken maarif encümenlerinden gelmesi daha üzücü olmuştur. Çiftçi Bilgisi bu tarz davranışları kesinlikle doğru bulmamış ve tepki göstermiştir:

“...vazife-i diniye ve milliyeye riayet hususunda encümenlerle muallimin’in yek diğere karşı adab-ı insaniye ve İslamiyeye hürmetkar bir vaziyet-i müteakabile olmaları beğayet elzemdir. Bu kadar ulvi hakayık göz önünde dururken bazı maarif encümenlerinin fedakâr muallimlerimiz hakkında onların beş on kuruş nakdiye-i hayatına kadar suikast etmekle kalmayarak darp ve şetme kadar kıyamını işitmek bu asırda münevver bir Müslüman vicdanına giran geliyor...”

Çiftçi Bilgisi şayet bu davranışlarda ısrar eden kişiler olursa onları hem gazetede ilan etmeyi hem de adalete teslim etmek için ne yapılması gerekiyorsa yapmayı kendine görev kabul etmiştir.²⁷²

Öğretmen ihtiyacı Bulgaristan’daki Türk okullarının çözemediği sorunların başında geliyordu. Öğretmen açığını kapatmak için, ilkokul(ibtidai) ve ortaokul(rüşdi) seviyesindeki okullardan mezun olan Türk gençleri, kısa süreli bir öğretmenlik kursuna alınıyordu. Bu kursları tamamlayan ve yapılan imtihanda başarılı olanlara öğretmenlik belgesi verilerek atamaları yapılıyordu. Belgeyi alan öğretmenlerin birçoğu, görev yerinin uzaklığı, ekonomik ve sosyal şartların yetersizliği gibi nedenlerle göreve gitmiyordu. Zaten ne sayısal ne de nitelik açısından yeterli öğretmen yetiştirilememişti. Çoğu zamanda, adeta yalvarılarak eski öğretmenler göreve

²⁷¹ Şark-ı Garîb Dâruľfunûnu Lisân-ı Osmâni Mûderrisi ve Başmüftülük Dâire Mûdürü Galibof, “Bulgaristan Mekâtib-i İslâmiye Muallîmin-i Muhteremesine”, Ç.B, 9 Nisan 1921, S.85, s.1-2

²⁷² “Maarif Umuru”, Ç.B, 10 Kânunuevvel 1920, S.70, s.1

çağrılıyordu. Bu durum Bulgaristan'daki Türk aydınları üzmüştü. H. Turgut meseleyi şöyle özetlemiştir:²⁷³

“...Düşününüzki bugün muallimlerimizin yüzde doksanbeşi rüşdi mezunu, müftülerimizin pek çoğu medrese tahsilini ikmâle muvaffak olamayanlardır. Bu milleti asri yetiştirecek, istikbâl-i milleti Hazreti Ali'nin buyurduğu gibi (evladınızı yarın için hazırlayınız) düsturuna tab'an bize medenî ve asrî millet yetiştirecek ancak milli müesseselerimizdir. Hakikat acıdır. Bu sözlerle kimsenin şahsına tecavüz hayalden geçmez. Namuslu insanlar her vakit herkesçe muhteremdir.

Yine Bulgaristan'da yaşayan sâir milletlerin muallimlerini, reis-i rûhâniyelerinin derece-i tahsili ve hizmetlerini nazar-ı dikkate alacak olursak vicdânım sızlamaması kâbil değil!..”

Bulgaristan'daki Türk okullarının öğretmen ihtiyacı yeni açılacak Türk öğretmen okullarıyla giderilebilecektir. Çiftçi Partisi iktidarından önce sadece Şumnu'da Türk öğretmen okulu vardı. Çiftçi Partisi Türklere yeni öğretmen okulları açacağına dair söz vermişti. Türk öğretmenler düzenledikleri her kongrede bunu dile getirdiler. Çiftçi Bilgisi gazetesi de yaptığı haberlerle konuyu destekliyordu.

Çiftçi Hükümetinin Milli Eğitim Bakanı Omarçevski, 13 Temmuz 1921 tarihinde Kızanlıkta toplanan Muallim-i İslamiye kongresine bir mektup gönderdi. Mektubunda Türk okullarının ve öğretmenlerinin layık olduğu seviyeye yükselmesi için hükümet olarak ellerinden gelen gayreti göstereceklerini belirtiyordu. Türk öğretmen okullarının önemini ise şöyle açıklamıştı:²⁷⁴

“...Nezaretin Türk dâru mualliminleri küşâdından maksadı, Bulgaristan muallimini İslâmiyyesine esaslı meslek hazırlığı vermek, Türk muallimini hükümet mektep muallimlerinin seviyesine yükseltmek, bu suretle Bulgaristan'da yaşayan Müslümanların hakiki millet muallimi gibi maârif rolün ifa edecek mâlûmâtla teçhiz eylemektir...”

²⁷³ H. Turgut, “Bulgaristan'da Muhteşem Bir İslam Darülrifanı”, Ç.B, 23 Mayıs 1921, S.91, s.1

²⁷⁴ Maarif Nazırı St. Omarçevski, “Maarif Nazırının Türk Muallimin Kongresini Selamlaması”, Ç.B, 6 Ağustos 1921, S.100, s.2

Çiftçi Bilgisinin yazı işleri müdürü Doktor Karaca ise “Üç Adet Türk Darülmuallimini” başlığı ile yazdığı yazıda, açılacak öğretmen okullarına değiniyor, hükümetin bu konuda kararlılığını dile getiriyordu:²⁷⁵

“Şimdiye kadar Şumnu’da tahsili iki seneden ibaret bir dâruľmuallîmin vardı. Fakat Bulgaristan için bu kâfi değildi. Mekteplerin ruhumu muallimler teşkil ettiklerini takdir eden Çiftçi Hükümeti zamana göre tedris ve terbiyeye taraftar muallimler yetiştirilmesi için tedâbir almaktadır. Bu maksada binâendir ki Rusçuk, Şumnu ve Kırcaali’de idâdi derecesinde üç dâruľmuallîmin küşad edecektir. Bu mekteplerde Bulgaristan Türk maârifinin rehberleri hazırlanacaklardır...”

Gazetede yayınlanan, Türkler için müjde kabul edilebilecek bu haberler ümitleri taze tutabilmenin ötesine geçememiştir. Çiftçi Bilgisinin 21 Kasım 1921 tarihli 115. sayısında yer alan habere artık neredeyse yeni Türk öğretmen okullarının açılmasının kesinleştiği anlaşıyordu:²⁷⁶

“...Nezaret ilk teşebbüs olarak mekatib-i İslâmiye ye muallim yetiştirmek maksadıyla şimdi de bir Türk Darülmuallimini açmakla işe başladı...”

... Nezaret aynı arzu ve gayenin sevkiyledir ki Türk mekteplerine kâfi derecede muallim yetiştirmek için biri Rusçuk, diğeri Kırcaali de olmak üzere iki Türk darülmuallimininin daha küşadını yeni maarif kanununa ilave etti...”

Çiftçi Hükümeti, bu habere üzerinden bir ay bile geçmeden 19.12.1921 tarihinde bir genelge yayınlamaya iki tane daha Türk öğretmen okulu açılacağını beyan etti.²⁷⁷ Yayınlanan genelgeye rağmen Çiftçi Hükümeti döneminde (1919-1923) yeni öğretmen okulu açamadı. Türk okullarının öğretmen ihtiyacı büyük oranda öğretmenlik kurslarından mezun olanlarla karşılandı. Çiftçi Bilgisi neredeyse düzenlenen bütün kursların yer, tarih ve şartlarını okuyucularına duyurmaya çalıştı.²⁷⁸

Çiftçi Hükümeti döneminde Bulgaristan Türklerinin eğitim ve kültür hayatına katkı sağlayacak farklı gelişmeler yaşandı. 25 Temmuz 1920 tarihinde Kırklareli Yunanlılar tarafından işgal edilince, bölgeyi terk etmek

²⁷⁵ Doktor Karaca, “Üç Adet Türk Darülmuallimini”, Ç.B, 3 Eylül 1921, S.104, s.1

²⁷⁶ Köy Mekteplerinin İhyası, Ç.B, 21 Kasım 1921, S.115, s.1

²⁷⁷ H.S. Yenisoğlu, a.g.e., s.124

²⁷⁸ Çiftçi Bilgisi, 70-82-83-85-91-92-93-94-95-96-99-100-104-106-107-115-117 sayılarında öğretmenlik kursları, öğretmen kongreleri ve öğretmen okulları konusunda haber yapmıştır.

zorunda kalan Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden bazıları Bulgaristan'a geçti. Çiftçi Hükümetinin başbakanı A. Stamboliyski Bulgaristan'a geçen Türklere çok iyi davranmış ve elinden gelen yardımı yapmıştı. Cemiyetin bazı üyeleri Bulgar hükümetinin izniyle Türk okullarında öğretmenliğe başladılar. Bu kişiler bir yandan Türk okullarının öğretmen açığını kapatırken, diğer taraftan da Bulgaristan Türklerinin bilinçlenmesine ve Türklük şuurlarının artmasına katkı sağladılar. Türkiye'deki Millî Mücadelenin zaferle sonuçlanmasıyla Türk öğretmenler yurtlarına dönünce, Bulgaristan'da büyük boşluk oluştu.²⁷⁹ Bu boşluk Çiftçi Partisi iktidardan uzaklaştırıldıktan sonra bir daha hiç doldurulamadı.

Tenkit, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da daha iyiye ve daha güzele ulaşmak için önemli bir faktördür. Bu nedenle de gerek Avrupa'da gerek darülhilafe'de²⁸⁰ ilim olarak kabul edilmiştir. Hatta Avrupa'da bir eser tenkitsiz kalırsa müellifi buna üzülür. Bulgaristan'da ise özellikle komünizme meyilli gençler tenkit edilince yıllardır dilimize yerleşmiş olan "Tenkit yapmak kolaydır, fakat iş yapmak zordur."²⁸¹ sözünü hatırlatırlar. Bu söz tıpkı iş başına geçenleri kusursuz ve mükemmel göstermek için söylenen "La-yüs'el-amma yef'al"²⁸² yani "Yaptığından dolayı sorguya, suale uğramayan, haşa Allah (cc) gibi"²⁸³ sözü kadar tehlikelidir ve fikirlerin gelişmesinin önünde engeldir. Doğrusu olan ise Namık Kemal'in dediği gibi "Barika-yı hakikat müsademe-i efkardan çıkar."²⁸⁴ cümlesidir. Bu ifadede de anlaşılacağı gibi "Hakikat ışığı, fikirlerin çarpışmasından doğar."²⁸⁵

Tenkit, fikir hayatının gelişmesi ve insan ufkunun açılması için bu derece önem arz ederken bu yalan yanlış sözlerle, hele ki iftira boyutuna varan ifadelerle yapılırsa husumete bile sebep olur. Bilhassa gazete sütunlarında

²⁷⁹ V. Türkan Doğruöz, Millî Mücadele Yıllarında Kırklareli (1918-1922), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021, s.198-201

²⁸⁰ Ferit Devellioğlu, a.g.e, s.200, Darülhilafe: Hilafet Merkezi, İstanbul

²⁸¹ Hasan Sabri, "Zavallı Şaşırmış", Ç.B. B, 23 Mayıs 1921, S.91, s.1

²⁸² Hasan Sabri, "Zavallı Şaşırmış", Ç.B. B, 23 Mayıs 1921, S.91, s.1

²⁸³ Ferit Devellioğlu, a.g.e, s.650

²⁸⁴ Hasan Sabri, "Zavallı Şaşırmış", Ç.B. B, 23 Mayıs 1921, S.91, s.1

²⁸⁵ Ferit Devellioğlu, a.g.e, s.88

yapılan tenkitten önce, tenkit edilecek konu veya şahıslar hakkında yeteri kadar araştırma yapılmalı, özellikle de hakaretimiz ifadeler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Aksi takdirde karşı tarafa savunma hakkı doğacağı gibi, onların da üsluplarının sertleşmesine sebep olunacaktır. Kendi eleştirilerimizde de yıkıcı dil kullanırken, karışımızdakilerden nezaket beklemek beyhudedir. “Gökyüzüne tüküren bir adamın semadan rahmet beklemeye hakkı olabilir mi?”²⁸⁶

Herkes bir fikir veya kanaat sahibi olmalı, ayrıca da fikirlerini serbestçe ifade edebilmeli ve savunabilmelidir. Topluma rehber konumunda olan kanaat önderleri fikirlerinde samimi olmalı, bu fikirleri sadece inandıkları için savunmalıdır. Gerekirse bu uğurda hapislerde yatmaya, sürgünlere, darağaçlarına razı olmalıdırlar. Kesinlikle mevki, makam ve maddi çıkar için birilerine dalkavukluk etmemeli, vicdanlarını satmamalıdırlar. “İnsan ya olduğu gibi görünmeli ya da görüldüğü gibi olmalıdır.”²⁸⁷ Ancak bu şekilde olursa fikirler değerli, kanaat sahipleri saygın olur.

4.2. Dini Haberler

Toplumları ayakta tutan en önemli güç milli ve manevi değerlerdir. Milli değerler de dini değerlerden beslendiği ölçüde toplumda kabul görmüş ve etkisi artmıştır. Toplumlar milli ve manevi değerleri harmanlayarak anane, başka bir deyişle “milli vicdan” ortaya çıkarmışlardır. Ne zaman bir felaketle yüz yüze gelseler bu “milli vicdan” devreye sokulmuş, toplumları felaketlerden kurtarmıştır. Günümüzdeki muasır milletlerde ilmi, edebi, askeri, iktisadi, ulaşmak istedikleri hemen her hedeflerinde vatandaşlarını motive edebilmek için milli ve dini değerlerini devreye sokmuşlardır. Bilhassa da savaş ve kıtlık gibi olağanüstü durumlarda birlik, beraberlik, eldeki imkanları paylaşma, felaketlere sabretme noktalarında din öğretileri ve dini liderler devreye girerek, sorunlar asgari kayıpla atlatılmak istenmiştir.

²⁸⁶ S.R,” Türksözü Sahibi Ali Fehmi Bey’e Açık Cevabım”, Ç.B, 22 Ağustos 1921, S.102, s.2

²⁸⁷ Muallim Tırnovalı Osman Nuri, “Ziya Gazetesine İlk ve Son Cevabım”, Ç.B, 10 Eylül 1921, S.105, s.1

Bulgaristan Türkleri başta olmak üzere bütün Türk ve Müslüman milletlerin içinde bulundukları zulmetten, her alandaki geri kalmışlıklarından kurtulmasını amaçlayan Çiftçi Bilgisi dini ve milli ananelerin korunması ve gençlere aktarılmasına özel önem göstermiştir. Dini ve milli değerlerine sahip çıkarak günümüz dünyasında söz sahibi konumuna yükselmiş ülkeler de örnek olarak gösterilerek, Türklerin bu değerlere sahip çıkması, nesillerden nesillere aktarılması teşvik edilmiştir. Gazetede ‘Millî Vicdan Yaşamalıdır’ başlığı ile verilen yazı bu gerçeğin en veciz ifadesi olmuştur:²⁸⁸

“Milli Vicdan Yaşamalıdır

Milletlerin en büyük kuvveti milli vicdandır. Bu cevher-i manevi milletin ruhunda yerleşmişse onun için ölüm korkusu yoktur. Bir millet tarihi, arızı birçok felaketlerden geçebilir. Kalıptan kalıba girer, yerden yere vurulur, musibetlere uğrar. Nihayetsiz kahır ve elemeler altında ezilir. Bütün maddiyatı mahvolabilir. Fakat, milli vicdan olur olmaz fırtına ile yıkılmaz. Onun içindir ki her mülk ve millette evlad-ı milletin terbiyesi bahis olurken milli vicdanın suret-i ilham ve ilkası en ziyade nazarı dikkate alınıyor... Milli vicdan aynıyla a'nanedir. O milli an'anat ile yaşar. Onunla birlikte ölür. Onun için ki dünyanın en müterakki milletleri an'anepereşt kalmışlardır. Bugün cihanı emrine münkad bırakan koca İngiltere kadar an'anat-ı milliyenin yaşatıldığı bir memleket tasavvur edilemez...

Ezmine-i kadime de hak ile yeksan olan kavim ben-i İsrail'i, Yahudileri hala yaşatan, hatta cihan iktisadiyat ve siyasetine bugün hâkim kılan onların sahib-i şer-i ve an'anepereşt olmaları değil midir? Tarih-i kadime de feci inkıraz uçurumlarına sürüklenen Yunanileri her türlü zaaf-ı acezelerine rağmen düne kadar yaşatıp bugün tekrar düvel-i muazzama sırasına koyan sebep-i esasi, o millet de 'milli vicdan'ın, an'anatın mahva bırakılmayıp hıfz ve ihya edilmiş olması değil midir?...

...Milletimiz de bir zevk-i bedi uyandırmak ihtiyacı pek mühimdir. Bu ihtiyacın derece-i ehemmiyetini bihakkın takdir etmek isteyenler, şu yaşadığımız Bulgaristan'da Bulgar vatandaşlarımızla Yahudilerin ve sair milletlerin mekteplerine, imalathanelerine, mesut yaşamalarına; bir de bizim sönük, ruhsuz, karanlık, küflü, imansız, zevksiz hayat-ı sefilemize, Çin vahşilerine bile istikrah verecek mektebsizliğimize nazar ediniz...

...Kibar salonlarda iskambil oynarken bile mekteplerine, mektep yavrularına kasa ayıran Yahudiler 'de ki teşkilat-ı içtimaiye'yi görüpde süfliyete çıldırmamak kabil mi?...

... Milleti sefaletlanelerden, meyhane zulmetlerinden kurtarıp, ciddi, milli konserlere, edebi tiyatrolara alıştırmalıdır. Bu hususta sarı

²⁸⁸ Adnan, “Milli Vicdan Yaşamalıdır”, Ç.B, 10 Kânunuevvel 1920, S.70, s.1

pabucunu veya yalancı peygamber muskasını nazar boncuğu gibi şu bedbaht milletin ser-i mukadderatına hala asılı tutmaya çalışan ehli taassubun zincir-i inkırazını kırıp yarmalıdır...

Bu Bulgaristan Müslüman gençliği için artık bir iman mücadelesidir. Bu milli mücadelede Bulgaristan Müslüman münevveranı için partizanlık, fırkacılık mevzubahis olmamalıdır. Bu gayede yalnız bir şey, bir duygu, bir sevgi (vahdet-i fikriye milli vicdan) yaşamlıdır.

Adnan “

Bulgaristan Türkleri arasında İslami kuralları önemseyen, savunan ve Bulgaristan Türkleri yanında bütün Müslümanların kurtuluşunu da bu kurallara ve bu kurallarla çelişmeyen ananelere uymakta gören bir gurup olduğu gibi, İslam’ın bazı kurallarının esnetilerek modern hayata uyum sağlamanın gerekliliğini savunan kesimler de vardır. Modernizm yanlıları “...tesettür kalkmalı, bizde de salon hayatı tesis etmeli, kadın ve erkek yek değerimize bigâne kalmamalıyız” tezini savunmaktadır. Bu düşüncenin karşısında olanlar ise “...milli ve dini ananelerle, adap ve ahlakıyatı yıkmaya uğraşmanın bir cinayet olacağını ve hizmet lazımsa kız mektepleri açılmalı...” fikrini ileri sürmektedirler.²⁸⁹

Dini konulardaki en büyük tartışmalar kadınların örtüleri üzerinden yaşanmıştır. Farklı gazeteler tesettür meselesini sayfalarına taşımış, gazete yazarları bu konuyu şiddetli şekilde tartışmıştır. Vidin’li Hasip Saffeti Bey’in Tunca gazetesindeki tesettür karşıtı yazılarına, Ebusşinasi isimli yazarın Çiftçi Bilgisinde verdiği cevaplar tartışmanın önemini göstermektedir.²⁹⁰

H. Saffeti Bey “kadınlardaki çarşafı atmalı, salon hayatına alıştırmalı. Çünkü çarşaf emri dini değildir.”

Çiftçi Bilgisi: “...çarşaf bir emri dinidir, salon hayatı medeni bir hayat değildir, Müslümanların medeniyeti diniyle mukayyettir.”

H. Saffeti Bey: “...din içtimaiyattan bahsetmez, içtimaiyatı dinden ayırmalı”

²⁸⁹ İskeçeli Mehmet Sıdkı, “Trakya’nın Mütefekkir ve Faziletkar Evladından”, Ç.B, 31 Kânunuevvel 1920, S.73, s.1

²⁹⁰ Ebusşinasi: H. S, “Hakikate Doğru”, Ç.B. B, 26 Kanunusani 1921, S.76, s.1

Çiftçi Bilgisi: "...din-i celil-i İslam içtimaiyattan sakıt değildir, bilakis içtimaiyatla amirdir ve binaenaleyh varlığımızı ilaya müşevvik-i yagenedir..."

Hasip Saffeti Bey bu iddialarını mecellenin ‘ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz’ hükmüne dayandırır. Bu hüküm;

"...muamelat-ı dünyeviye ye münhasırdır...hakkında nas-ı kat-i bulunan ve dolayısıyla itikadiyat ve vicdaniyyet kısmından olması lazım gelen tesettürü mecellenin 17. Maddesiyle şerhe kalkışmak ilim namına kebairdendir..."

Çiftçi Bilgisi yazarı Ebusşinasi Bey Tunca gazetesi yazarı Hasip Saffeti Bey ile anlaşamadıkları mevzuyu ve çözüm yolunu şöyle açıklıyor;

"... sizinle anlaşamadığınız nokta o kadar geniş değildir. Siz diyorsunuz ki: Umur-u dünyeviyeyi umur-u diniyyeden, tabir-i diğerle akaide müteallik olan mesail ile muamelata dair olan mesaili birbirinden ayıralım. Pekâlâ, bizim iddiamız da bundan farklı değil. Fakat akaide müteallik olan mesaili muamelata neden karıştırıyorsunuz. Mesela tesettür meselesinin yerini neden değiştiriyorsunuz? Mecellenin 14. Maddesine göre mevrîd-i nassda içtihadı mesağ olmadığını neden inkara kalkıyorsunuz? İşte anlaştığımız gün aramızda ihtilaf kalmıyor demektir..."

Bulgaristan Müslümanları bu tarz tartışmalar yaşasalar da ibadet mekânları olan camilerin kendi denetimlerinde olmasına özel önem gösteriyorlardı. Osmanlı Devleti’nin Bulgaristan’dan çekilmesinden sonra yönetimi ele alan Bulgar hükümetleri Müslümanların camilerinde el koymuş, camilerde ibadet etmek bir yana tamir ve bakımına dahi müsaade etmemiştir. Tarih ve sanat eseri olarak da büyük öneme sahip bu mahaller çürümeye terk edilmiştir.

Çiftçi Birliği hükümeti iş başına geldikten sonra Müslümanların talep ve girişimleri neticesinde ecdat yadigarı olan mabetler Müslümanlara geri verilmeye başlandı. Bunlardan birisi de Plevne’de bulunan Kanuni Sultan Süleyman Camisidir. Plevne müftüsünün girişimleri sonucu İslam cemaatine teslim edilen cami Müslümanları sevince boğmuştur. Fakat bu mabetlerin Müslümanlara verilmesi için gayret etmek şarttır:²⁹¹

²⁹¹ M.Zühdü, “Kasabamızda Büyük Sevinç, Plevne’den”, Ç.B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.2

“...demek hükümetimizin hüsnü niyeti açık lâkin o makamlara sesimizi yükseltmek, hükümetimizden hakkımızı kanun dairesinde aramak istiyoruz...Türkçemizde güzel bir tabir vardır. “Ağlamayan çocuğa meme vermezler”. Berayi tedavi Sofya’da bulunan müftü efendi bizzat hastalığına bakmayarak kapı kapı dolaşmasaydı daha çok zaman bekleyecektik...millet çalışırsa her şey olur... Biz Plevneliler bugünkü meserreti diğer kasabalarda görmek istiyoruz da onun için şu satırları karalamayı zahmet ettim...

M. Zühdü”

Camilerin bazıları da uzun zaman kullanılmadığı için harabe haline gelmiştir. Sultan İkinci Murat zamanında yapılmış olan Harmanlı kasabasındaki Büyük Cami de bunlardan birisidir. Bu camilerin tamir ve bakımı da yine Bulgaristan Müslümanlarının gayret ve yardımlarıyla yapılmaktadır. Camilerin bulunduğu köy, kasaba, şehirler yanında neredeyse bütün Balkan ahalisinden toplanan paralar, ihtiyaç olan bölgeye gönderilmiş, bu paraların tasarruf hakkı ise vakıf heyetlerinin kontrolüne verilmiştir. Bazen Müslümanlar arasında, toplanan bu paraların gerçek amaç olan camilerin tamir ve bakımı yerine farklı alanlarda kullanıldığına dair serzenişler olmuştur:²⁹²

“Harmanlı, Kızanlık, Kırcaali, Koşukavak, bütün balkan ahalisi imdadımıza koştular. Cümlesine teşekkür ederiz. Miktarını henüz bilmediğimiz bir para toplandı. Biz cami-i şerifin mükemmel tamirini beklerken ne görelim. Öte beri biraz iş yapıldı. Hemen bir dükkân yaptırmaya başladılar. Şaştık, bu para cami-i şerif için toplandı, cami-i şerif lazım olduğu kadar tamir olunmadan evkaf dükkânı yapmaya başladılar. Burada keyif yapıyorlar.

Şimdi soruyoruz: acaba Başmüftülük Sofya evkaf idaresinin bu işlerden haberi var mı? Ne kadar iane toplandığını, nereye harcandığını biliyorlar mı? Bir millet gibi sormaya elbette hakkımız var. İstiyoruz, Başmüftülük emir versin, evkaf heyeti bize, millete hesaplarını gösterson...

H. Avni”

Bulgaristan’daki camilerin yeniden ihyası için Osmanlı Devleti de aynı yardımlar göndermiştir. Sofya camisinin tamiri için Osmanlı Hükümeti tarafından gönderilen kurşunlardan Bulgaristan Hükümeti’nin istediği kırk bin frank gümrük vergisi ödenemediğinden dolayı caminin tamiri ertelenmiştir. Evkaf-ı İslamiye müdürlüğü Bulgaristan Hazine Nezaretine

²⁹² H. AVNİ, “Bir Rica, Harmanlıdan”, Ç.B, 23 Teşrinievvel 1921, S.111, s.2

müracaat ederek kurşunun gümrük vergisinden muaf tutulmasını talep etmiştir. Şumnu milletvekili Ömer Hoca'nın girişimleri sonucunda Osmanlı Hükümeti tarafından Sofya Camisi'nin ihtiyaçları için gönderilen kurşunların gümrük vergisinden muafiyeti için gereken ruhsat alınabilmektedir.²⁹³

Çiftçi Hükümeti iş başına geçtikten sonra Müslümanlar ibadethaneler yanında diğer dini ve milli isteklerini de yavaş yavaş dile getirmeye başlamışlardır. Bu isteklerin başlıcaları "...müftü intihabatı'nın icrası, mekteb-i nüvvab'ın küşadı, evkaf müdüriyetinde bir müfettişlik ihdası, her sene dini bir Türk kongresinin in'ikadı ve bu kongre huzurunda evkaf müdüriyeti tarafından hesap verilmesi, müftülüklerde mali teşkilat icrası" gelmektedir. Zaten bu maddeler Çiftçi Birliğinin tüzüğünde var olan maddelerdir. Müslüman Cemaati bu maddelerin icrasını talep etmektedir. Çiftçi Birliği milletvekilleri de bu istekleri desteklemiş ve imzalayarak Başvekil Gospodin Stamboliyski 'ye takdim etmişlerdir. Bu istekler kabul edilince Bulgaristan Müslümanları büyük dini özgürlükler kazanmışlardır.²⁹⁴

Çiftçi Birliği Hükümeti'nin sağladığı demokratik ortam ve Müslüman çiftçi milletvekillerinin girişimleriyle öğretmenler ile cami görevlilerine başka kolaylıklarda sağlanmıştır.²⁹⁵

"Mebuslarımızın Teşebbüs ve Muvaffakiyetleri

Çiftçi İslam mebuslarının teşebbüsâtı üzerine meclis-i vükela Bulgaristan mekatib-i İslâmiye muallimleri ile evkaf ve cemaat-ı İslâmiye kasiyerlerinin camilerde müstahdem, hatip, imam, müezzin ve kayyimlerin mesai kanunundan muaf tutulmalarına karar vermiş ve bu hususta lazım gelenlere evamir-i lazıme ve talimat verilmiştir."

Dini inançlarına bağlı, din adamlarına saygılı olan Bulgaristan Müslümanları din-siyaset ilişkisinde son derece hassastırlar. Siyasetin din işlerine karışmasına müsamaha göstermezler. Sonsuz saygı ve sevgiyle bağlı oldukları Türkiye'nin bile Başmüftü seçimine müdahil olmasına karşıdırlar.²⁹⁶

²⁹³ "Sofya Camii Şerifi İçin", Ç.B, 21 Teşrinisani 1921, S.115, s.1

²⁹⁴ "Hayırlı Bir Teşebbüs", Ç.B, 12 Kânunuevvel 1921, S.118, s.2

²⁹⁵ "Mebuslarımızın Teşebbüs ve Muvaffakiyetleri", Ç.B., 21 Teşrinisani 1921, S.115, s.1

²⁹⁶ Basri," Güzel Bulgaristan", Ç.B, 29 Kânunuevvel 1921, S.120, s.1

“...Bulgaristan’da reis’ül-müftiyyin olan zat, muamelat-ı şeriyede Kadıl-kudat hükmündedir...950.000 Müslümanın merciidir, merci-i şer’isidir... Geçen sene bir intihap yapıldı... Bu intihabata bizim (Türkiye) sefaretimiz karışmış. Bu münasebetle arz ediyorum ki Bulgaristan Müslümanlarının intihap ettiği müftiler tarafından müntehab başmüfti ahkam-ı İslamiyenin merci-i umumisi olmak hasebiyle Meşihat-i celile’ce tasdik olunacak. Fakat bu tasdik meselesine siyaset katiyen girmemeli. Bizim orada bir sefirimiz var. Türkiye’ye ait politika işlerini o takip etsin. Fakat başmüfti siyasete karışmasın, karıştırılmasın. O ahkam-ı şeriyeyi harfiyen tatbik etsin. Müftülerden gelen evrak ve sairinin şeriata harfiyen mutabakatı temin edilsin, ettirilsin, işte o kadar. Yoksa şöyle intihab olunmuş, böyle yapılmış diyerek sefirin müdahalesiyle iki ay mı üç ay mı bilmiyorum başmüftiliğe müntehab zatın memuriyetinin tasdiki tehir etti... Bu bizim sefirimizin vazifesi değildir. Bulgaristan Müslümanlarının intihap ettiği adam hakkında yapılacak tasdik, hukuk-ı şeriyeden ibarettir. Bu muamelata siyaset karışmayacaktır. Çünkü azıcık siyaset karışması demin arz ettiğim vecihle 950.000 Müslümanın orada ki rahatını kaçırıyor. Sü-i tefhime meydan açıyor. Halbuki onlar bugün Bulgaristan hükümetinin tebaa-i sadıkasıdır. O hükümet dahilinde İslamiyetlerine halel getirilmemek suretiyle terakkiyat-ı umumiyyeden istifade edebileceklerdir. Bu şerait altında memleketin hukuk-ı siyasiyesinden, hukuk-ı esasiyesinden müstefid olsunlar....

...Sofya’da ki makam-ı ifta’nın garazdan, partizanlıktan masun ve mahfuz kalması Bulgaristan Müslümanlarının basiret ve hamiyetine mevduddur...

Basri”

Bulgaristan Müslümanları nezdinde en büyük dini otorite olan müftülerin maaşları ve statüleri de Bulgaristan meclisinde gündeme getirilmiştir:²⁹⁷

“Bulgaristan Havadisi- Müfettişler ve Maaşları

Ahiren meclis-i mebusanda mektepler bütçesi mevki-i müzakereye vazı’ olunduğundan İslam mebusları Bulgaristan’daki bütün müftülerin hariciye nezaretinden kat’i irtibatıyla başmüfettişliğe tamamen rabtı ve maaşlarının evkâf bütçesinden tesviyesi hakkında kamaraya bir lâyiha verilmiştir.”

Dini organizasyonlar Müslüman Türkler için her daim önemli olmuştur. Millî Mücadele esnasında dünyanın dört bir yanındaki Müslümanlar Türklerin muzafferiyeti için dualar etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa taraftarları da dini programlar tertip etmişlerdir. Bunlardan birisi de Kafkasya’da yapılmıştır:²⁹⁸

²⁹⁷ ” Bulgaristan Havadisi, Müftüler ve Maaşları”, Ç.B., 26 Mart 1921, S.83, s.2

²⁹⁸ “Tiflis’te Mevlid-i Nebvi ve Bir İhtifal”, Ç.B. B, 29 Kânunusani 1921, S.75, s.2

“Tiflis’te Mevlidi Nebevi ve Bir İhtifal

Tiflis’ten alınan haberlere nazaran Mustafa Kemal Paşa taraftarları tarafından Kafkasya’da Müslümanlarla meskûn havalide İslamiyet propagandaları icra edilmeye başlanmıştır. Ayın onüçünde Tiflis İslam Meclisi Mevlidi Nebevi şerefine bir ihtifal-i dini tertib etmiştir. Camilerde Türkiye’nin zafer ve selameti için nutuklar irad ve dualar tilavet edilmiştir. Merasimde hazır bulunmuş olan kuvayimilliye hükümeti mümessili hararetli teveccühât-ı samimaneye mazhar olmuştur.”

İstanbul Rum Patrikhanesi de Millî Mücadele esnasında Anadolu’daki Rumların baskı gördüğü ve mallarının yağmalandığı iddiasında bulunmuştur. Bu iddialarını uluslararası alanda dile getirebilmek için Londra Konferansına katılmak istemiştir. Yoğun çabalara rağmen Londra Konferansından resmi davet alamamış, sadece gayri resmi bir heyet göndermesine müsaade edilmiştir. Patrikhane bu ziyarete dini bir hava vererek, birçoğuyla dindaş olduğu Avrupa ülkeleri nezdinde elini güçlendirmek istemiştir. Patrikhanenin iddialarının ispatlanması Yunanistan’ın Anadolu işgalini haklı çıkaracağı için, Patrikhanenin Londra Konferansına katılması Yunanistan tarafından desteklenmiştir. “...Heyet Patrikhaneden hareket etmeden evvel kilisede bir ayin-i ruhani icra ve muvaffakiyet temenni edilmiştir...” Heyetin İstanbul’dan hareketi acil bir telgrafla Londra’da bulunan Venizelos’a bildirilmiştir.

Patrikhanenin emellerine ulaşabilmesi için elindeki en büyük koz dini kimliğidir. O nedenle hedeflerine ulaşabilmek için bu alandaki bütün imkanları kullanmaktan geri durmamıştır:²⁹⁹

“...Patrikhane bu seyahate dini bir şekil ve mahiyet verdiğinden Londra’da icra-i te’sir edebilmek için kiliseye aid eşyayı mukaddesiyeide almış ve İngiltere kralına takdim etmek üzere incilerle işlenmiş Hazreti Meryem’in bir tasvirini beraberinde getirmiştir. Heyet krala bu hediye ile birlikte bir name-i mahsusada takdim edecektir. Bu namede tasvir-i mezkurun “bir din-i şükran ve minnet nişanesi” olarak takdim edilmekte bulunduğu beyan edilmektedir.”

Yunan ordusu Anadolu içlerinde bozguna uğradıkça orduda isyanlar ve firarlar yaşanmaya başlamıştır. Yunan Genelkurmayı aldığı sert tedbirlere

²⁹⁹ “Türkiye Haberleri, İstanbul Rum Patrikhanesi Heyetinin Londra’ya Azimetî”, Ç.B, 3 Mart 1921, S.80, s.2

rağmen isyan ve firarların önüne geçemeyince çareyi dini telkinlerde aramış, bunun için de cepheye papazlar göndermeye başlamıştır:³⁰⁰

“Yunan Ordusunda İsyan

...Orduda vahdet’i askeriyei ihlal eden isyanların tekessürü Yunan idare-i askeriyesini pek ziyade meşgul etmektedir. Son zamanlarda Yunan ordusunda firariler pek çoğalmıştır.

Fırkaların, alayların idaresine memur olan zabitanın Yunan ordusunun mâneviyâtı üzerinde bir güne tesirâtı kalmadığından bu vezaif şimdi papazlara intikal etmiştir. Geçen hafta zarfında bir Yunan vapuruyla Ponesta iskelesine elli papaz getirilmiştir.

Elbise-i ruhâniyelerini lâbis bulunan bu heyet-i ruhâniyenin on beşi İskenderiye’den mütebâkîsi Teselya ve Adalardan toplanmıştır.

Papazların yirmisi İzmir’de alıkonulmuş, otuzu Uşak cephesiyle Ödemiş muntikasına sevk edilmişlerdir.”

Çiftçi Bilgisi her zaman Çiftçi Birliğine bağlılığını bildirmiş, Türklerin ve Bulgarların kardeşliğini savunmuş, ancak birlik ve beraberlik içinde olunursa Bulgaristan’ın gelişeceği, bu sayede de herkesin mutlu ve huzurlu bir hayat yasayacağını anlatmıştır. Bu birlik ve beraberlik için en büyük tehlike ise komünizm ve onun bayraktarlığını yapan “Ziya” gazetesi olmuştur.

Çiftçi Bilgisi kızıl kulüplerin parasıyla çıkan “Ziya” gazetesinin iftira ve tahrikleri karşısında gençleri uyararak bu oyuna gelmemeleri, dini ve milli değerlerine sahip çıkmalarını istemektedir. Hazret-i Muhammed’in “Bana ne oluyor ki sizleri fırka fırka görüyorum”³⁰¹ hadisi hatırlatılarak Türkleri fırka fırka bölerek felakete sürüklemek isteyen komünizme uymamaları konusunda uyarmıştır. Ayrıca Türkler’in “Rehberleri de Karl Marks değil, kavanin-i içtimaiye, siyasiye ve medeniyye’nin mecmuası olan Hazret-i Kur’an’ olmalıdır denilmektedir.

Bulgaristan’ın birlik ve beraberliğini savunan Çiftçi Bilgisi, komünizm yanlısı yayınlar yapan Ziya Gazetesine dini, milli, tarihi örneklerle, seviyeli bir üslup kullanarak cevap vermeye ve onun tezlerini çürütmeye gayret etmiştir. Ziya gazetesinin küfürler savuran yazılarına karşılık “buistü li

³⁰⁰ “Yunan Ordusunda İsyan”, Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.2

³⁰¹ Muallim Turgud, “Gençlerimize İthaf”, Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.1

ütemmime makarimel ahlak”³⁰²(Ben insanlığa güzel ahlaki tamamlamak için gönderildim) hadis-i şerifini kendine düstur edinmiştir.

Bulgaristan Türkleri için en uygun yolun Çiftçi Birliği etrafında toplanmak olduğu yazılan gazetede, komünizmin asla bir çözüm olamayacağı belirtilmiştir. Şayet komünizm kurtarıcı bir fikir olsaydı Rusya sefaleti yaşamazdı denilerek, farklı fikirler peşinde koşmak yerine Hazreti Muhammed’in “El camaatü rahmeten”³⁰³ (“Birlikte rahmet vardır”) ve “Aramıza tefrikayı sokan bizden değildir”³⁰⁴ sözlerine uyarak, birlik ve beraberlik içerisinde olmak gerektiği tavsiye edilmiştir.

Bu haberlerden de anlaşılacağı üzere din, insanların ve toplumların üzerinde son derece etkili olan manevi bir güçtür. Toplumsal, ekonomik ve askeri alanlarda belirleyiciliği tarih boyunca devam etmiştir.

4.3. Ekonomi ve Ulaşım Haberleri

Bulgaristan, uzun süren ve mağlubiyetle sonuçlanan 1. Dünya Savaşı sonunda imzaladığı Neuilly antlaşmasının ağır şartları nedeniyle, iktisadi ve mali açıdan perişan oldu. Bu zor günleri aşabilmek için borçlanması gerekiyordu. Hükümet dış borçlanma yapabilme imkânı olduğu halde, halkın hükümetine olan güvenini ispat etmek için iç borçlanma yapmayı uygun gördü. Bu amaçla Bulgaristan milli meclisi 23 Haziran 1921 tarihinde

“...milli bankaya olan duyun’ un bir kısmını imha, banknot ihtiyacını tahdid ederek memleketimizin itibar-ı maliyesini iade, Leva’nın kıymetini tezyid hususunda lüzumi olan masarifatı karşılamak için...yüzde (altı buçuk) faizli kâfi vesait ve kefaleti haiz bir istikraz-ı milli akdini kabul etti...”

Çiftçi Partisi hükümeti ülkenin içinde bulunduğu ağır ekonomik sorunlardan halkın desteğiyle kurtulacağına inanıyordu. Toplamda yüz milyon leva tahvil ihraç olundu. Bu seferberliğe her gelir grubundan halkın gücü oranında katılabilmesi için “...her bir senedin kıymeti yüz Leva...”

³⁰² Muallim Turgud, “Kızıl İnkılapçıya”, Ç.B, 6 Teşrinisani 1921, S,113, s.1

³⁰³ Muallim Turgud, “Ziya Gazetesi Sermuharrirliğine”, Ç.B, 15 Teşrinievvel 1921, S.110, s.1

³⁰⁴ Muallim Turgud, “Kızıl İnkılapçıya”, Ç.B, 6 Teşrinisani 1921 S.113, s. 2

olarak belirlendi. İç borçlanmanın kayıt işlemleri için “...hükümet bankası, belediye ihtiyat sandığı, ahali bankası, köy itibar şirket ve bankaları...” yetkilendirildi. Kayıt süresi “...1922 senesi 16 Kânunusani sabah saat dokuzda başlayarak aynı senenin 31 Kanunuevvel günü akşam saat altı...” olarak belirlendi.³⁰⁵

Bulgaristan 1. Dünya Savaşı sonrasında bir taraftan ekonomisini düzeltebilmek için uğraşırken diğer yandan da 1. ve 2. Balkan savaşları sırasında rekvizitsiya³⁰⁶ edilen malları ödemeye çalışmıştır. Çiftçi Bilgisi bu konuyu şöyle duyurmuştur:³⁰⁷

“Esnayı Harbde Rekvizitsiya Edilen Emvâle Tazminat 1912’den 1913 senesine kadar (Rekvisiya) mal vermiş ve buna dair yedlerinde ilmühaberleri (Kvitansiya)³⁰⁸ bulunanlar bu ayın otuzuna kadar ilmühaberi leffen bir Lef 50 Santimlik pullu istidalarını posta vasıtasıyla taahhütlü olarak maliye nezaretinin Rekvizitsiya dairesine göndermeleri lazımdır. Tarih-i mezkûre kadar maliye nezaretine göndermeyenlerin vesikaları hükümsüz sayılacak ve tazminat hükümetin menfaat ve hesabına kalacaktır. Maliye nezareti tazminat muamelatını bila-te’hir görebilmesi için gerek Balkan harbinde ve gerekse son harpte Rekvizitsiya mal verenler, istidalarında malın cins ve nev’ini, ne fiyatta, hangi komisyona ve hangi tarihte verildiğini derc etmelidirler. Evraklar maliye nezaretinde (Rekvizitsiyona)büroya gönderilmelidir.”

Bulgaristan’ın ekonomik sorunlarının çözümü için müracaat ettiği yollardan birisi de konsorsiyum teşkilatıdır. Bu sistem sayesinde kısa zamanda önemli kazanımlar sağlanmıştır. Halk, esnaf ve tüccarların büyük çoğunluğu konsorsiyum teşkilatını gerekli görüp desteklerken, karşı çıkanlarda olmuştur. Konsorsiyuma karşı çıkanların, konsorsiyumun kaldırılması için yaptıkları girişimler halktan tepki görmüştür. Çiftçi Bilgisi de halkın yanında durmuş, konsorsiyum lehine yayınlar yapmıştır.³⁰⁹

“Konsorsiyum Hakkında Milletın Sözü

³⁰⁵ “İstikrazı Dahili”, Ç.B, 28 Teşrinisani 1921, S.116, s.1-2

³⁰⁶ Rekvizitsiya: Devletin savaş zamanlarında, savaş sonrasında ödemek kaydıyla vatandaşların mal ve mülküne el koyması.

³⁰⁷ “Esnayı Harbde Rekvizitsiya Edilen Emvâle Tazminat”, Ç.B, 22 Kanunuevvel 1921, S.119, s.2

³⁰⁸ Kvitansiya: Satış karşılığı verilen belge, fiş

³⁰⁹ Ençef, “Konsorsiyum Hakkında Milletın Sözü”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.1

...milletin sadâsma ehemmiyet vermeyip sırf kendi menfaatlerini te'min edebilmeleri için konsorsiyumun aleyhinde bulunuyorlar. Ve maksatlarına vâsıl olmaları için ecnebilerin müdahalesine müracaat ettiler. Fakat efrâd-ı millet her taraftan konsorsiyumun kalması için muttasıl talgraflâmeler gönderir ve bunlar milletin arzusuna, eskârına tercüman olduklarından hükümsüz kalmaması icâb eder ve kalmamalıdır. Eski partiler adamları bunu anlayacaklar mı? Ecnebilere konsorsiyumun kalkması için müracaat ettikleri gibi şimdi de kalması için müracaatta bulunmayacaklar mı?"

Konsorsiyum karşıtları, konsorsiyumun kaldırılması için çalışırken, konsorsiyumun kalması taraftarı olanlar da mücadeleyi bırakmamıştır. İçlerinde çiftçilerin, köy halkının, belediye başkanlarının, kooperatiflerin, sendikaların ve sendika temsilcilerinin bulunduğu pek çok kişi ve kuruluş konsorsiyumun kalması için hükümete telgraflar göndermişlerdir.³¹⁰

Konsorsiyum idaresinin başarılı faaliyetleri sonucunda önemli miktarda gelir elde edilmiş, bu gelirin bir kısmı devlet bankalarına aktarılarak milli bütçeye katkı sağlanmıştır.³¹¹

"Konsorsiyumun Kazancı:

İstihbarat-ı hususiyemize nazaran konsorsiyum müdüriyeti son senede kazanmış olduğu 140 milyon levadan on beş milyonunu hükümetin üç bankasına taksim edecektir..."

Konsorsiyum teşkilatı, Çiftçilerden topladığı buğday, çavdar, arpa, mısır ve nohut gibi hububatı çok uygun fiyatlarla satarak yüksek karlar elde etmiştir. Bu karların "...yüzde altmışı kooperatif şirketleri ve sendikalar vasıtasıyla müstahsillere tevzi..." olunmuştur. Böylece müstahsiller "...satmış oldukları hububatin bahasından birer lef daha fazla alacaklardır..."³¹²

Bu haberlerde de görüldüğü gibi konsorsiyum teşkilatı Bulgaristan ekonomisine canlılık getirmiştir. Çiftçilerin ürettiği ürünler değerinde satılmış, çiftçi komisyoncu tüccarların insafına bırakılmamıştır. Elde edilen gelirin adaletli dağıtılmasıyla hem millet kazanmış hem de ülke ekonomisi rahatlamaya başlamıştır.

³¹⁰ "Konsorsiyum Kalması Hakkında Milletin Sözü", Ç.B, 22 Ağustos 1921, S.102, s.2

³¹¹ "Konsorsiyum Kazancı", Ç.B, 26 Kânunusani 1921, S.76, s.2

³¹² "Satılan Hububat", Ç.B, 14 Temmuz 1921, S.97, s.2

Bulgaristan'ın gelirlerini artırmak için müracaat ettiği bir seçenek de gümrük vergilerini arttırmak olmuştur. Meclisteki maliye komisyonu yeni gümrük vergilerini belirlemek için "...ticaret odası, müttehid sendikalar, müttehid kooperatif şirketleri ve müttehid tüccar dairesi reislerini..." davet etmiştir. Yeni gümrük vergilerini, bu gruplarla yaptıkları istişareler sonunda belirleyerek uygulamaya koymuştur.³¹³

Ekonomik sıkıntı yaşayan her ülkede olduğu gibi Bulgaristan'da da devletin sağladığı hizmetlere zam yapılmıştır. Posta ücretlerine yapılan zam Çiftçi Bilgisinde şöyle yer almıştır:³¹⁴

"Yeni Posta Ücretleri

1 Mart'tan itibaren bilcümle memalik-i ecnebiye ye gönderilecek kapalı mektuplardan 1Lef ve 50 Santim ve açık mektuplardan 1 Lef, gazete vesair matbu evraktan 30 Santim posta ücreti alınacaktır."

Uzun süren savaşlar sonucunda para birimi değer kaybeden Bulgaristan, yeni banknot basma kararı almıştır. Bu karar neticesinde "Milli banka, Avrupa'dan 3 milyar yeni banknot sipariş etmiştir. Ecnebi kursun yüksek olmasından banknotların imali için milli banka pahalı bir fiyat ödeyecektir."³¹⁵ Avrupa ülkeleri paraları karşısında milli parası değersiz olan Bulgaristan banknot basım işinden de zarar görmüştür.

Bulgaristan hükümeti bütün imkânlarını ekonomiyi düzeltmeye yönlendirirken, Çiftçi Bilgisi, halkın en temel besin maddesi olan ekmek konusunda sıkıntı yaşandığını haber yapıyordu.³¹⁶

"Ekmek Buhranı

Ekmek buhranı taşrada his olunmaya başlamıştır. Vidin'de fırıncılar grev ilan etmişlerdir. Rusçuk, Varna ve Filibe'de ekmek buhranı daha fazladır. Memurin-i Hükümet ahalinin ihtiyacatını tanzim için tedabir-i lazime almışlardır."

³¹³ "Dahili", Ç.B, 5 Kânunuevvel 1921, S.117, s.2

³¹⁴ "Yeni Posta Ücretleri ", Ç.B, 3 Mart 1921, S.80, s.2

³¹⁵ "Milli Bankanın Yeni Banknotları", Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

³¹⁶ "Dahili Haberler-Ekmek Buhranı", Ç.B, 10 Eylül 1921, S.105, s.2

Ekmek sıkıntısı ciddi boyutlara ulaşınca İçişleri Bakanlığı “...tüccarlardan 2000 vagon zahire...”ye el koymuştur.³¹⁷

Hükümetin ekonomiyi iyileştirme gayretlerine halk da katılmıştır. Dünya savaşı esnasında birçok meslek kolu zarar görmüş, pek çok meslek ustası işini yapamaz hale gelmiştir. Hammaddenin pahalı olması nedeniyle de pek çok fabrika kapanınca işsizlik çoğalmıştır. Bulgaristan’ın sanayi şehri olan Gobrova’da iki Bulgar öğretmen “...fabrikalarda işsiz kalanlara, meraklı gençlere iş bulmak, sanat öğretmek için bir sanayi kursu...” açarak işsizlik sorununa çözüm bulmak ve ülke ekonomisine katkıda bulunmak istemişlerdir. Açılacak bu kursta “...oymacılık, tezyinat ressamlığı, çömlekçilik...” gibi sanatların uygulamalı olarak öğretilmesi amaçlanmıştır. Bu kursların Cuma, Şumnu ve Varna gibi şehirlerde de yaygınlaştırılması tavsiye edilmiştir. Ayrıca halkın en çok ihtiyacı olan terzilik ve ayakkabıcılık meslekleriyle ilgili de kurslar açılarak gençler meslek sahibi yapılmalı, halk da ucuz ve kaliteli ürünler kullanmalı, paralar ülkede kalarak ekonomik refah yakalanmalıdır.³¹⁸

Çiftçi Partisi Hükümeti ve Çiftçi Bilgisi gazetesi gerek Bulgaristan’ın gerekse de Türkiye’nin ekonomik problemlerini aşmak için birbirleriyle daha yakın ilişki içerisinde olmaları gerektiğini düşünmektedir. Çiftçi Bilgisi gazetesi 77. sayısında, Basri Bey’in yazmış olduğu “Türkiye-Bulgaristan Arasında İktisadi ve Ticari Münasebetler” başlıklı makale ile anlatmıştır:³¹⁹

“Türkiye-Bulgaristan Arasında İktisadi ve Ticari Münasebetler

...Geçmişte uğranılan müşterek felaketler gelecekte Türklerle Bulgarlara daima beraber çalışmak ve her işte açık yürekle anlaşmak yollarını gün gibi aşikâr olarak göstermektedir...

...Gerçekten Türkiye ile Bulgaristan karşılıklı olarak birbirine muhtaçtırlar. Gerek İstanbul gerekse Anadolu Bulgaristan’ın en yakın ve en tabi pazarıdır...

...Bulgaristan mahsulleri Türk payitahtındaki yaşayış şartlarını yarı yarıya indirebilecek bir yakınlıkta iken Rum emperyalizmi, Türkiye ile Bulgaristan arasına bir politika uzaklığı sokmak istedi ve kan

³¹⁷ “Dahili Haberler”, Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

³¹⁸ Ahmet İhsan, “Gençlere İş”, Ç.B, 26 Mart 1921, S.83, s.1-2

³¹⁹ Basri, “Türkiye-Bulgaristan Arasında İktisadi ve Ticari Münasebetler”, Ç.B, 5 Şubat 1921, S.77, s.1

*kardeşliği derecesinde pek eski rabitaları olan Türklerle Bulgarların-
zaten bunca siyasi haksızlıklar yüzünden çekegeldikleri sıkıntılarını bir
kat daha arttırmış oldu.*

*Türkiye'den Bulgaristan'a gönderilen başka şeylere gelince: bunları
hep o siyasi uzaklıktan dolayı Bulgar halkı pek pahalı olarak elde
edebiliyor...*

*...Türk-Bulgar illeri, Türk-Bulgar vücutlarındaki müzayaka yaralarını
sarmak için birbirine her şeyden evvel iktisadi bir ahenk ile uzanıyor.
Bunun önüne hiçbir şey geçemez."*

Basri"

Bulgaristan'ın ekonomik sıkıntılar yaşadığı dönemde, Türkiye'de de benzer problemler görülmüştür. Ülke içerisinde üretimi yapılan ekmek ve temel gıda maddelerinin fiyatları ucuz olsa da ithal edilen ürünlerin pahalı olduğu gözlenmiştir. Millî mücadelenin merkezi olan Ankara'da "...erzak ve ekmek bol ve ucuz ise de giyilecek kumaş ve elbise son derece pahalıdır. Bu da bu gibi eşyanın yalnız Antalya tarikiyle ithal edilmesinden gelmektedir."³²⁰ Çiftçi Bilgisi, Anadolu piyasası hakkında Anadolu gazetelerinden aldığı bilgileri de aktarmıştır:³²¹

"Ankara'da Ekmeğin Kıyyesi 100 Paradır.

*Anadolu gazeteleri Anadolu piyasası hakkında atideki malumatı
vermektedirler:*

*Ekmeğin okkası yüz para olup Harput piyasası buğday ile doludur. Bir
tavuk 2-3 kuruş, et 10 kuruştur. Tereyağı 40-50 kuruştur. Fasulye 5
kuruş nohut 4 kuruştur.*

*Yalnız haricden gelen eşya yoktur. Gaz yağı yerine petrol, şeker yerine
bal kullanılmaktadır.*

*Harput'tan Ankara'ya gelmek için tam bir buçuk ay'a ihtiyaç vardır.
Yegâne mahreç Ermenistan'dır."*

Yirminci yüzyıl başlarında neredeyse bütün Dünya'da olduğu gibi Bulgaristan ve Trakya genelinde de kara ulaşımının en önemli aracı demiryollarıdır. Demiryolları ağı geniş ve etkin olan ülkeler tarım, ticaret,

³²⁰ "Anadolu ve Ankara", Ç.B, 31 Kânunuevvel 1920, S.73, s.2

³²¹ "Ankara'da Ekmeğin Kıyyesi 100 Paradır", Ç.B, 26 Kânunusani 1921, S.76, s.2

eğitim alanında büyük avantaj elde ettikleri gibi savaş durumlarında da üstünlüğe sahip olmuşlardır. İtilaf devletlerinin Osmanlı topraklarını işgal ederek ele geçirdiği demiryollarını Yunanistan'ın kullanımına sunması Yunan ordusuna, Anadolu ve Trakya'daki işgal hareketlerinde kolaylık sağlamıştır. Türk Kuvayımiliye ordusunun direnişine dayanamayan İtilaf kuvvetleri demiryollarını Türklere teslim ettikçe, Yunan ordusu da yavaş yavaş Anadolu ve Trakya'dan çekilmeye başlamıştır. Gazetede bu haber şu şekilde verilmiştir:

“Trakya’da Şimendifer Hatları

Edirne’den bir yolcu Trakya şimendifer hatlarının 15 Kanunuevvel 336’dan itibaren Fransızlar tarafından tesellüm edildiğini haber verdi. Buna nazaran Yunan ordusunun yavaş yavaş Trakya Paşaili’nden uzaklaşmakta oldukları anlaşıyor...”³²²

Çiftçi İttihadı iktidara geldikten sonra her alanda olduğu gibi ulaşım alanında da önemli yatırımlar yapmıştır. Bilhassa da şimendifer hatlarına önem göstermiştir. Hükümetin şimendifer hatları için hazırladığı bütçeyi parlamentonun kabul etmiş olduğu gazete sütunlarında yer almıştır.

“Yeni Şimendifer Hatları

Parlamento grubu yeni yapılacak şimendifer hatları için hazırlanan bütçeyi tasvip etmiştir.

Preslav-Vrapce hattına 10 milyon, Rakovski (Rakovski)-Hasköy hattına 45 milyon ve Vrapce-Vidin hattının temdidini için 40 milyon frank tahsis olunmuştur.”³²³

Bulgaristan demiryollarına verdiği önem nedeniyle Şimendifer Nazırlığı kurmuştur. Çiftçi İttihadı iktidara gelince Hristo Manolof Şimendifer Nezaretine getirilmiştir. Çiftçi Bilgisi Hristo Manolof’un kısa bir biyografisini vererek okuyuculara tanıtmıştır:³²⁴

“Hristo Manolof, Mart 1886’da Çırpan kazasının Spasova karyesinde dünyaya geldi. İptidai ve rüşdi tahsilini kendi karyesinde, pedagoji tahsilini ise Kızanlık darülmualliminde tamamladı. Askerliğini 1906-1908 yılları arasında yaptıktan sonra kendi köyünde muallimliğe

³²² Dahili Haberler, “Trakya’da Şimendifer Hatları”, Ç.B. B,22 Kanunuevvel 1920, S.72, s.2

³²³ “Bulgaristan Havadisi-Yeni Şimendifer Hatları”, Ç.B. B,26 Mart 1921, S.83, s.2

³²⁴ “Yeni Şimendifer Nazırı Hristo Manolof”, Ç.B, 5 Kanunuevvel 1921, S.117, s.1

başladı. Bu sırada Çiftçi Drojbasına dahil olarak, köyün çiftçi kooperatifi şirketinin de faal azası oldu. Bulgaristan'ın ilk kooperatif sendikası kabul edilen (Nouvelle Vie-Yeni Hayat) sendikasının teşkilat ve idaresine katıldı. Çiftçi Drojbalarına hâkim olduğu için, o dönemlerde demokratların elinde bulunan Maarif Nezareti tarafından muallimlikten azledilmekle tehdit olursa dahi yolundan dönmeyerek çiftçilerin uyanması için daha faal ve fedakârane çalışmalar yaptı.

Balkan harbinde harp namzedi ve harb-i umumide ihtiyat zabiti olarak Balkan yarımadasının bütün cephelerini gezdi. Muharebeler bitince Çırpan bölgesi gibi çiftçi gaye ve hareketinin pek sınırlı olduğu bir yerde çiftçi teşkilatı kurmaya başardı. 19. meclis-i mebusan seçiminde Çırpan Drojbasının adayı olarak Eski Zağra'dan mebus seçildi. Meclis-i mebusanca reis-i saniliğe getirildi. Kendisinin, Türklerin hakka dayanan her türlü milli arzularında müdafî olacağı ümit ve itimat olunur.”

4.4. Ziraat Haberleri

Bulgaristan Çiftçi Halk Birliği'nin Türkçe yayın organı olan Çiftçi Bilgisi gazetesi ismiyle müsemma olarak çiftçilik ve çiftçilerin sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Medeniyetin çiftçilikle başladığını, bütün sanat ve servetin kaynağının da toprak olduğunu savunmuştur. Bulgaristan'daki Müslüman Türklerin çiftçiliğe yeteri kadar önem vermediğini düşünen gazete, soydaşlarını bu yöne sevk edebilmek gayesiyle sütunlarını hadis-i şeriflerle³²⁵ zenginleştirmiştir.

“Hoş Geldiniz” başlığı altında verilen yazıda medeniyetin, insanların göçebeliği terk ederek toprağa sarıldıkları yani çiftçiliğe başladıkları zamanda başladığı, ziraat olmasaydı sanat ve ticaretin de olmayacağı belirtilmiştir. İnsanlar ziraat sayesinde doyarken, fabrikaların ihtiyacı olan hammaddenin kaynağı da ziraattır denilmektedir. Hazret-i Muhammed de “Toprağın altında servetler gizli”³²⁶ olduğunu haber vermiştir. İşte bu servetin meydana çıkmasına çalışan kişilerin çiftçiler olduğu söylenmiştir.

Yazının devamında Sofya'da toplanacak kongreye gidecek milletvekillerine tavsiye ve uyarılar yapılmaktadır. Kongrede çiftçilerin

³²⁵ Hadis-i Şerif: İslam peygamberi Hz. Muhammed (s.a. v)'in sözlerini, fiillerini ve tasviplerini ifade eden terim; hadisleri tesbit, nakil ve anlamaya yönelik ilim. Yaşar Kandemir, <https://islamansiklopedisi.org.tr>

³²⁶ “Hoşgeldiniz”, Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.1

sorunları dile getirilerek onların işlerini kolaylaştıracak kararlar alınması, her vekilin kendi bölgesinin ihtiyaçlarını anlatarak millete hakiki hizmeti yapması istenmektedir. Hazret-i Muhammed'in "Küllüküm rain ve küllüküm mes'ulün an raiyyetihi" yani "Hepiniz birer çobansınız ve hepiniz yönettiklerinizden sorumlusunuz"³²⁷ sözü hatırlatılarak, kongreye katılanların bu hadis-i şerif gereğince, kongrede millete faydalı kararlar alınmasına gayret göstermeleri istenmiştir. İşte o zaman büyük peygamberin buyurduğu "Nas'ın hayırlısı nas'a faideli olandır." (İnsanların hayırlısı insanlara faydalı olandır.)³²⁸ kaidesince hayırlı bir insan olacaksınız.

İnsanlık tarihi incelendiğinde medeniyetin çiftçilikle başladığı görülecektir.³²⁹ İnsanlar çiftçiliğe başlamadan önce yaşadıkları çevrenin şartlarına göre hayat yaşarlardı. Ormanlarda yaşayanlar avcılık, büyük nehir, göl veya deniz sahillerinde yaşayanlar balıkçılık ile geçinirlerdi. Her zaman da ihtiyaçları kadar av yapamadıkları için büyük hayvan sürüleriyle yayladan yaylaya göç etmek zorunda olduklarından, medeniyette bir adım bile ilerleyebilmeleri mümkün olmamıştır. Ne zamanki toprağı ıslah ederek ziraate başlamışlar, iste o zaman toplumsal yasama geçilmiş ve medeni ilişkiler başlamıştır. Bu ilişkilerden de sanayi ve ticaret doğmuştur. Ziraat hayatının başlaması iktisat konularında olduğu gibi medeniyet aleminde de mukaddes bir aşama olmuştur.

Kendilerine "Fizyokrat"³³⁰ ismi verilen iktisatçı bir grup vardır. Bu grubun kanaatine göre servetin yegâne kaynağı topraktır. Gerçekten de buğday, arpa, mısır gibi bir tek tohumu arazinin verimine göre on, on beş, yirmi taneye çıkartarak devlet ve milleti zenginleştiren ziraattır. Sanayi ise ziraatın meydana getirdiği hammaddeyi insanların ihtiyacına uygun hale

³²⁷ "Hoşgeldiniz", Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.1

³²⁸ "Hoşgeldiniz", Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.1

³²⁹ "Hoşgeldiniz", Ç.B., 11 Şubat 1921, S.78, s.1

³³⁰ Fizyokrasi: Doğa Kuvveti anlamına gelen "Fizyokrasi" terimi Yunanca "Physis" (doğa) ve "Krakos" (kuvvet) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Tarımı ihmal eden ve devletin ekonomik politikası için pratik reçeteler ileri süren materyalizme karşı, tarımı önceleyen bir doktrin olarak ortaya çıkan tepkidir. Erol Zeytinoğlu, "Ekonomik Sistemler ve Ekonomik Doktrinler", M.Ü Yayınları, İstanbul, 1992, S.59

getirir. Daha açık bir ifade ile sanayi, “Buğdaydan un, arpadan bira, mısır veya patatesten ispiro, pamuk veya yünden kumaş, pancardan şeker...ilh” yapmak suretiyle şeklini değiştirir. Ticaret ise “İstihsalatda, ihtiyacı mahalliyeden fazla zuhur eden mevaddı mamul veya gayrimamul olarak istihsali ihtiyacına tekabül edemeyen mahallere sevk ve mübadeleyi temin etmekten ibarettir.”³³¹ Yani ticaret, zirai faaliyetler neticesinde elde edilen ürünleri ihtiyacı olan bölgelere pazarlamaktır. Bunun içindir ki bir memlekette sanayi ve ticaretin ilerlemesi ziraatın gelişmesiyle mümkün olacaktır.

Lakin ziraat, medeniyetin en önemli etkeni olmasına rağmen uzun süre başladığı halde kalmış ve milletlerin iktisat hayatlarına yeteri kadar tesir edememiştir. Nihayet 18. yy. ikinci yarısında Alman kimyager “Libek (Justus von Libek)” topraktan elde edilen ürünleri tahlil ederek ziraat de “*fenni bir usul*” keşfettiği tarihten itibaren topraktan yeterince istifade edebilen milletler iktisadi alanda yükselmeye başlamışlardır. Başta Amerika olmak üzere İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya bugünkü servet ve refahlarının en az yüzde altmışını ziraate borçludurlar. Bilhassa da İtalya bundan otuz-otuz beş yıl öncesine kadar neredeyse iflas etme noktasına gelmişken ziraate verdiği önem sayesinde tekrar büyük bir devlet haline gelmiştir.

Günümüz Avrupa ziraatını öne çıkaran özellik Danimarka usulü ziraat yapmasıdır. Danimarka’da kraliçe Sofiya kendisine ait araziye, bedeli on senede taksitle ödenmek şartıyla küçük parçalara bölerek çiftçilere satmıştır. Diğer büyük arazi sahipleri de aynı yolu izlemiş ve topraklar, işi çiftçilik olan insanlara bırakılmıştır.

Küçük çiftçiler ise ihtiyaçları olan tohum, gübre ve ziraat makinesi gibi ürünleri uygun fiyata alabilmek, ürettikleri ürünlerden de en yüksek düzeyde istifade edebilmek için kooperatifler kurmuşlardır. “Kooperatifler; iştirakat-i ziraiyyenin temel taşıdır.” Son zamanlarda pek çok yerde kurulan kooperatifler, çiftçileri bir takım art niyetli kişilerin eline düşmekten kurtarmak amacıyla da hükümetlerin himayesine alınmışlardır. Almanya’da

³³¹ Tırnovalı Osman Nuri, “Milletlerin Yegâne Membâ-i Servet ve Saadeti Ziraattır”, Ç.B, 24 Şubat 1921, S.79, s.1

ise kooperatiflerle beraber “Ray Fay Zar” adi verilen sandıklar kurulmuştur. Almanların oluşturduğu bu sistem, Osmanlı’da Mithat Paşa’nın kurduğu, günümüzde Ziraat Bankası’nın temelini oluşturan “Menafi Sandıkları” benzeri olan zirai ortaklıklarıdır. Avrupa ülkeleri uyguladıkları bu sistemler sayesinde çok kısa bir zamanda ekonomilerini düzeltmiş ve dünyada söz sahibi ülkeler haline gelmişlerdir.³³²

Ne gariptir ki bir tarım ülkesi olan Bulgaristan uzun yıllar bu tarz imkanlardan istifade edememiştir. Yazın yakıcı güneşi altında çalışan, alın teri döken Bulgaristan çiftçileri ürettiklerinden istifade edememiş, kasaba bankerlerinin, avukatların ve çorbacıların kasalarını doldurmaya alet olmuşlardır.³³³

Gospodin Stamboliyski önderliğinde kurulan Bulgaristan Çiftçi Birliği sayesinde bu sömürü düzeni yıkılmıştır.

“Hayat mücadeledir kaidesince siyasi, iktisadi, ilmi her türlü cemiyetler, şirketler teşkil ederek Bulgaristan çiftçileri de alem-i medeniyette pek muhterem bir mevki kazandılar. Türk-Bulgar çiftçi murahhasları kardeş gibi yan yana giderek onları kırk seneden beri soyan, iktisadi esarete sürükleyen, hatta bu iki gayretli millet arasında derin uçurumlar açarak her iki milletin sefaletine sebep olanlara karşı; “Yeter, biz artık kardeşiz, sizin hilekârlığınızı anladık”

diye haykırmışlardır. Çiftçi hükümeti iktidara geldikten sonra ziraatın ilerlemesi ve çiftçilerin saadeti için pek çok kanun çıkarmıştır.³³⁴ Bu sayede Bulgaristan zirai potansiyelini kullanarak medeniyet aleminde hak ettiği yere yükselmeye başlamıştır.

Çiftçi sınıfı Türkiye’de de ihmal edilmiştir. Bir ziraat memleketi olan, halkın yüzde seksen beşini çiftçilerin oluşturduğu Türkiye’de her şey köylülerden talep edildiği halde onların haklarını savunan olmamıştır. Çiftçi sınıfı ağır vergiler ve savaşlar nedeniyle perişan olmuştur. Türk çiftçisinin haklarını savunacak bir siyasi parti de bulunmamaktadır. Bu önemli eksiği gidermek için ‘İttihat ve Terakki Fırkasından’ ayrılan yüz kadar vekil ‘Ziraat

³³² Tırnovalı Osman Nuri, “Milletlerin Yegâne Memba-i Servet ve Saadeti Ziraattır”, Ç.B., 24 Şubat 1921, S.79, s.1

³³³ Çiftçi,” Hoşgeldiniz”, Ç.B., 11 Şubat 1921, S.78, s.1

³³⁴ Çiftçi,” Hoşgeldiniz”, Ç.B., 11 Şubat 1921, S.78, s.1

Fırkasına' katılmışlardır. Ziraat gazetesini yayınlayan 'Türk Ziraat Cemiyetine' mensup ziraat uzmanları da partiye katılınca 'Türkiye Ziraat Fırkasının' gücü artmıştır. Türk Çiftçilerini kendilerine kardeş kabul eden Bulgaristan Çiftçi Birliği, 'Türkiye Ziraat Fırkasına' ve Türk Çiftçi kardeşlerine her türlü desteği vermeye hazırdır. Bu amaçla ilk önce Gospodin Stambolisky'nin "Çiftçi İttihadı'nın Prensipleri" isimli eseri Türkçeye tercüme edilmiştir. Siyasi ve kooperatif çiftçi hareketi için zeminin gayet müsait olduğu Türkiye'de, Bulgaristan Çiftçi Birliği'nin yirmi yıllık tecrübesinden de istifade ederek gayet verimli işler yapılabilecektir.³³⁵

'Türkiye Ziraat Fırkasının' gayretleri ve 'Bulgaristan Çiftçi İttihadı'nın' destekleriyle Türkiye'de ziraat alanında güzel gelişmelerin olmaya başladığını Çiftçi Bilgisi şu şekilde sayfalarına taşımıştır;

"TÜRKLERİN "ALÂT-I ZİRÂİYESİ"

Biz Türkler öteden beri cengâverlikle nam salmışız. Daima kılıcın kuvvetiyle olduğumuz yerde mevcudiyet te'minine çalıştık. Hele son asırda fen ile iştigal eden, sanayinin, ziraâtın terakkisine âid keşfiyat Türklere nasib olmamış veya hiç denecek derecede kalmıştır. Binâenaleyh Türk yaşadığı memleketin iktisâdiyatını yabancılara kaptırmış, nihayet esareti iktisâdiyeden sonra siyasi mağlubiyetlerde baş göstermiştir. Türk genci zâbit, memur olmak için hayatını, elindeki servetini sarf etmiş, beş on kuruş maaş uğruna kendisini ve memleketini iktisâdi esârete sürüklemiştir. Türkün anavatanı olan Anadolu bugün esâret-i iktisâdiyye altında inlemekte olduğu iddiamızın canlı şahididir.

Almış olduğumuz bir İstanbul gazetesinde Türkler'in de alât-ı zirâiyye keşf ve imâline başladıklarını sevinçle okuduk. Faik bey namında alâtı zirâiyye mütehassısı çiftçilere âid bir takım alât icat ettiğini göğsümüz kabarak okuduk. Zeytinrun (Zeytinburnu) fabrikası Türkiye'nin en büyük eslihâ-i harbiyye fabrikasıdır. Şimdi bu fabrikanın imâlât-ı zirâiyye fabrikasına tebdilini memleketin âtisi için bir fâl-i hayr addederiz. Toprağı, vatanı koruyacak silahlar değil ziraât makineleridir. Çiftçi toprağa sahip, ondan azâmi derecede müstefid oldukça vatan evindir. O vatana yabancı girse de yaşayamaz.

Faik beyin icâd ettiği 'Türk pulluğu' 'yayık' 'mısır makinesi' gibi alât-ı zirâiyye memlekette taammüm eder, Türk çiftçisi sa'yinden azami istifade te'min ederse elbette memleketinin hâkimi kalacaktır. Bu sûretle topraktan az sa'y ile çok mahsulat alacak, memleketin serveti makine parası olarak Avrupa'ya nakl olunmayacaktır. Bulgar çiftçisi buna güzel misal teşkil eder. Bugün Bulgar çiftçisi alât-ı zirâiyye ve teşkilât-ı iktisâdiyesi sâyesinde balkan yarımadasında en mesud bir

³³⁵ Doktor Karaca," Türkiye Çiftçi İttihadı Erkanı Nezdinde", Ç.B,19 Haziran 1921, S.94, s.1-2

köylü olmuştur. Türkiye köylerinde ibtidai mektebi yokken Bulgar köyleri rüşdiye, i'dâdilerle tezyin olunmuştur. İşte bugün mevki-i hükümeti işgal eden Çiftçi Hükümeti de bu münevver köylünün hükümetidir. Biz Türkiye köylüsünün de bu seviye-i mesûdiyeye yükselmesini temenni eder, alât-ı zirâiyye mütehasısı Faik Bey'i keşfiyatdan dolayı çiftçilik nâmına selamlarız."³³⁶

Çiftçilik birçok insanın gözünde adi bir meslek, çiftçilerde halkın en alt tabakası gibi görünürse de "Medeniyetin başlangıcı, çiftçiliğin ibtidasıdır."³³⁷

4.5. Sosyal ve Kültürel Haberler

Çiftçi Bilgisi gazetesinde kültürel ve toplumsal haber olarak Mükellefiyeti Bedeniye Kanunu, Tekâlifi Bedeniye Kanunu, Kızılay, Türklerin gelenek görenekleri, giyimleri, Mecmua-i İrşad Dergisi, tiyatro ve İslam Gençler Birliği cemiyeti ile ilgili haberler bulunmaktadır. Ayrıca gazetede zaman zaman Bulgarların kültür haberlerine de yer verilmiştir. Bunlara örnek olarak Bulgar dil bayramını ve Bulgar milli şairlerinin tanıtımını gösterebiliriz.

İnsanlar topluluk halinde yaşayan varlıklardır. Beraber yaşamak insanın fikir ve beden sağlığı için gerekli bir durumdur. Fransız düşünür Emile Zola gençlere tavsiyelerinde "...sıhhat-i fikriyeleri için mütalaayı, sıhhat-i bedeniye için de bedenlen çalışmayı..." tavsiye etmiştir. İnsanların vücut sağlığı yanında eğlence için de bedenlen çalışmaya ihtiyaçları vardır. Zihin yorgunluğunu gidermenin en güzel yolu bedenlen çalışmaktır. "...Bedenlen çalışmak en muvafık dinlence olduğu gibi, hayatın yeknesak cereyanından mütevellit can sıkıntısını deff içinde böyle bir tahavvüle ihtiyaç vardır..." Ekonomik olarak hiçbir sıkıntıları olmayan büyük servet sahipleri bile çalışmamaktan kaynaklanan can sıkıntısından şikâyetçi olmuşlardır. İnsanlar can sıkıntılarını gidermek, fikir ve beden sağlıklarını korumak, ayrıca da toplumsal hayatı daha güzel ve yaşanabilir kılmak için organizasyonlar tertiplemişlerdir. "...Fıtrat-ı beşerde merkez olan bu ihtiyacı tahavvül saikası

³³⁶ "Türklerin Alât-ı Zirâiyyesi", Ç.B, 6 Ağustos 1921, S.100, s.1

³³⁷ Çiftçi, "Hoşgeldiniz", Ç.B., 11 Şubat 1921, S.78, s.1

iledir ki daha edyan yok iken insanlar kendi kendilerine birtakım bayramlar ilan etmişler ve bunlara son derece merbud kalmışlardır...”

Bulgaristan’da fikri ve bedeni sağlığa hizmet eden, aynı zamanda toplum için faydalı eserler meydana getiren çiftçi bayramı “mükellefiyeti bedeniye” kanunu ile kabul edilmiştir. Bu kanun gereğince, hangi sınıftan olursa olsun bütün halkın eşit bir şekilde çalışması gereken bir iş haftası vardır. Bu iş haftası gerçekten de bayram gibi yaşanmaktadır.

“...İlkbaharın hayat-ı feza güneşi ile beraber doğmuş olan bu iş haftası, kasabamız olan Şumnu’da elvah-ı bedeniye’yi andıran pek latif menazir husule getirmektedir. Her tarafta başlarında çalgılar ile çalışmak da her sınıf ve cinsten şen şatır halk’a tesadüf ediliyor. Kışın insanları bir hayli zir-i esarete alarak zindanlara koyar gibi odalara tıktığı kasvetli günleri takip eden bu güzel güneş ve havadan, eğer bu kanun olmasa insanlar pek az istifade edecek, ekserisi bermutad bu eyyam-ı bedii mağaza ve yazıhanelerin karanlık ve ratb duvarları arasında geçirecek idi. Neticede güya kar diye kazanılacak beş on kuruş mukabilinde her zaman olduğu gibi bu bir haftalık hayat-ı beşerde tebah olup gidecekti. Nihayet insanı velev kendi menfaati için olsa bile çalışmaya mecbur eden dini veya kanuni bir saik lazımdır.”

İş haftasının meydana getirdiği en muhteşem güzellik, milletin umudu olan çocukların bulunduğu okullarda görülür.

“...Her mektep adeta bir karınca ocağına benziyor. Yorulmak, durmak nedir bilmiyor. Bahar kelekleri gibi, al, yeşil, beyaz, mavi her renkten giyinmiş olan küme küme etfal sıçrayarak, oynayarak çalışıyor. Kimi mektebinde temizlik yapıyor, kimi toprak kazıyor, kimi fidan dikeyor, kimi havlularını tevsî ve tesviye ediyor. Velhasıl bu yavrucakların böyle açık bir hava ve güneşin tesiri altında kafesten salıverilmiş kuşlar gibi ufk-u asudeyi de çırpınarak, her uzv-u zihayatın gaye-i hakikatini teşkil eyleyen say ve zevkin aynı her iki unsuru da bir arada cem ederek çalıştıklarını görmek kadar nazar-ı rüya bir manzara tasvir olunamaz...”

Şumnu öğretmen okulu öğrencileri de çocuklara ziraatı öğretmek için örnek bir bahçe düzenleyerek bu seferberliğe katılmışlardır:

“...Bu bahçe diğer ibtida mekteplerine de numune olacak, çocuklar burada malumat-ı tabiiyyeden tedris edecekleri ağaç, sebze ve saireyi aynen müşahade edecekleri gibi ağaç nasıl dikilir, nasıl aşılır, nasıl muhafaza edilir, gündöndü, keten, kenevir, şeker kamışı, patates, pancar ve emsali istifadeli mahsulat nasıl yetiştirilir öğrenecekler ve bu suretle maişet-i atıyyeleri için kendilerine lazım olan muhtazar ve müfid malumatı, tatbikatı ile beraber mektepten alacaklardır...”

Bulgaristan’da uygulanan iş haftası kanunu bütün Trakya’da uygulanmalı, bu tür örnek bahçeler de çoğaltılmalıdır. Bu sayede halk daha bilinçli tarım yapacak, az emekle çok verim elde edilecek, farklı ürünler tanıyacak bu ürünlerinde ziraatını yaparak gelirini arttıracaktır.

“...Her şeyi Hz. Adem’den görme usulde icra eden o güzel memleket ne kadar müstefid olacak, milletin ne kadar gözü açılacak! Fakat heyhat! Bir gün acaba Trakya’da bunları düşünen(ademler) adamlar gelecek mi?”

Bu kanunun çok daha önemli bir faydası vardır ki o da zengin ve fakiri bir arada ve aynı şartlarda çalıştırmasıdır. Böylece fakirler karamsarlıktan, zenginler ise gurur ve kibirden arınmış oluyor. Böylece toplumsal tabakalaşmanın önüne geçilerek, her sınıftan halkın birbiriyle kaynaşması sağlanıyor. Fransızlar’da,1789 ihtilalinden sonra halk arasında kardeşlik ve dayanışmayı sağlamak amacıyla, 1881 yılında uygulamaya sokulan anayasalarında böyle milli bayramlar düzenlemişlerdir.

Mükellefiyet-i bedeniye kanunu en çok da kendilerini Bulgaristan’da özel bir sınıf gibi görmeye başlayan bürokrasi memurları için gereklidir.

“...Zira menşelerini unutarak kendilerini gökten zembil ile inmiş zan ve zehabında yaşayan birçok memurlar vardır. Alelhusus Trakya’da millet ile hükümeti birbirine yabancı gibi tanıtan bu memurlardır...” Bürokrasi memurları da bu kanuna dahil edilerek halk ile devlet arasındaki mesafe kaldırılır, halkın devletini sahiplenmesi sağlanır.

“...Mükellefiyet-i Bedeniye kanunu önceden beri beynlerinde münâferet-i caygir bulunan köylüler ile kasabalılar ve fakirler ile zenginleri bir yerde omuz omuza çalıştırdığı için bu meziyeti de camidir. Binaenaleyh herhangi nokta-i nazardan bakılacak olursa mükemmel ve faydalı bir kanundur...”³³⁸

Halkın tekalif-i bedeniye hizmetlerini büyük muhabbet ve gayretle görmeye çalışması büyük memnuniyetle karşılanmış, Çiftçi Bilgisi de bu konuya dair haberleri vermeye özen göstermiştir.³³⁹

³³⁸ Tırnovalı Muallim Osman Nuri, “Tekalif-i Bedeniye Kanunu-İş Haftası”, Ç.B, 2 Nisan 1921, S.84, s. 1-2

³³⁹ “Çiftçilerin Kongresi “, Ç.B, 26 Kânunusani 1921, S.76, s.2

“...Bulgaristan ahalisi tekalif-i bedeniye kanununa kemal-i havahişle icabet etmektedir. Kanun mevki-i icraya vaz edildiğinden beri birçok kasaba ve köylerde yeni yollar yapılmış ve eskiler tamir edilmiştir. Şimdiye kadar 2387 Opoştina’dan yalnız dört beş yüz Opoştina ahalilerinin tekalif-i bedeniye hizmetini ifa müddetini tayin edememişlerdir. Müddet-i kanuniye olan Mart’ın on beşine kadar her yerde tekalif-i bedeniye hizmeti ifa edilmiş bulunacağı tahmin edilmektedir.”

Tekalif-i Bedeniye kanununa en çok öğrencilerin uyduğu görülmektedir:³⁴⁰

“Tekalif-i Bedeniye ve Talebeler

Tekalif-i bedeniye müdüriyetine taşradaki talebe ve talebatın tekalif-i bedeniye hizmetini kemal-i havahişle ifa ettiklerine dair birçok telgraflar gelmiştir.”

“Talebelerin Tekalif-i Bedeniyeleri Sofya talebeleri Pazartesi gününden itibaren tayin edilen mahallerde tekalif-i bedeniye hidematını ifa etmek üzere hazırlıkta bulunuyorlar”

Bazı durumlarda tekalif-i bedeniye hizmetlerine katılmayan veya bu hizmetleri geciktirenler olmuştur. Böyle durumlarda meclis kararıyla süre uzatılmıştır.³⁴¹ “Meclis-i vükela kararıyla tekalif-i bedeniye etmeyenlere 21 Mart’a kadar mühlet verilmiştir.”

Belediyelerde tekalif-i bedeniye önem vermişlerdir. Bu hizmetleri yapmayanlar belediyelerce ilan edilerek duyurulmuştur:³⁴²

“Sofya’da Tekalif-i Bedeniye

Sofya’da önümüzdeki pazartesi gününden itibaren birinci grup tekalif-i bedeniyenin ifasına davet edildiği Sofya belediyesi tarafından ilan olunmuştur.”

Tekalif-i bedeniye hizmetleri, tekalif-i bedeniye görevlileri ve belediye başkanları tarafından takip ve kontrol edilmiştir:³⁴³

“Bulgaristan Havadisi

³⁴⁰ “Bulgaristan Havadisi-Tekalifi Bedeniye ve Talebeler”, Ç.B, 26 Mart 1921, S.83, s.2

³⁴¹ “Bulgaristan Havadisi”, Ç.B, 18 Mart 1921, S.82, s.2

³⁴² “Bulgaristan Havadisi-Sofya’da Tekalif-i Bedeniye“, Ç.B, 9 Nisan 1921, S.85, s.2

³⁴³ “Bulgaristan Havadisi“, Ç.B, 23 Nisan 1921, S.87, s.2

Sofya’da geçen haftadan muvakkat tekalif-i bedeniye ile meşgul bulunan birinci grubun mesai müddeti perşembe günü ikmal olunmuştur.

Tekalif-i bedeniye müdebbiri ile şehremini, işletilen yerleri teftiş ederek on gün içinde mesaicilerin gördükleri işlerden pek memnun kalmışlardır.”

Tekalif-i bedeniye hizmetlerini yerine getiren fakirlere belediye tarafından para yardımı da yapılmıştır.³⁴⁴ “...Sofya’da tekalif-i bedeniye ifa eden fukara ahaliye belediye tarafından evli olmayanlara (35) ve evli olanlara dahi (70)’şer frank iane verilmiştir.”

Ülkelerin içinde bulundukları durum her ne olursa olsun, halk sosyal hayatını yaşamaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti’nin son günlerini yaşadığı, Türklerin ölüm kalım mücadelesi verdikleri 1920’li yıllarda İstanbul’a gelen bir Fransız yazar, ilk defa bundan onüç yıl önce geldiği İstanbul ile şimdiki İstanbul arasındaki yaşantı karşısında hayrete düşmüş ve izlenimlerini şöyle ifade etmiştir.³⁴⁵

“...bu on üç seneden beri Türkiye payitahtı pek şiddetli, pek geniş tahavvüllere sahne olmuş...Hatta (Piyer Loti) ’nin İstanbul’u bile artık yok.

Türkler çok yenileşmişler, hanımların kıyafetleriyle bir Parisli madamın tarz-ı telebbüsü arasında moda itibariyle pek az fark var. Bununla beraber eski (Bizans) bugün bütün şarklılık letafetini kaybetmiş gibidir. Büyük bir Avrupa şehrini andırıyor.

Yalnız nazar-ı dikkatimi celbeden şey Türklerin nezaketidir.

İhtiyar ve genç birçok zatlarla görüştim. Hepsi bana çok şirin göründüler. Türkler bazı Fransızların da bahsettikleri gibi hakikaten çok nazik ve hassas insanlardır. Çok tatlı ve dürüst terbiye almışlardır.

Güzelliğe ve sanata meclubiyet, ruhta mülayemet, kabalığa karşı isyan, sarsılmaz bir dostluk hissi ve hakiki bir misafirperverlik sevk-i tabisini ben bilhassa bu gelişimde Türklerde bu havassı müşahede ettim...

...İstanbul hemen hemen tamamıyla eski semer-i kasvetkârını, şarka mahsus cazibesini kaybetmiş. Kadıköy’ünde, Haydarpaşa’da bilhassa Beyoğlu’nda, Galata ve Şişli mahallatında Avrupalılık ve daha fenası (Levantenlik)³⁴⁶ ruhu açıktan açığa hâkim vaziyete geçmiştir. Her halde

³⁴⁴ “Bulgaristan Havadisı“, Ç.B, 30 Nisan 1921, S.87, s.2

³⁴⁵ “Türkiye Haberleri”, Ç.B, 10 Kanunuevvel 1920, S.70, s.2

³⁴⁶ Levanten: Özellikle Tanzimat sonrasında büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan gayrimüslimlere, özellikle Hristiyanlara verilen ad, www.tdk.gov.tr

bugünkü İstanbul'u tarihi güzelliğinden biraz kaybetmiş fakat oldukça medenileşmiş buldum."

Türkler tarihleri boyunca yardıma ihtiyaç olan herkese yardım elini uzatmaya gayret göstermişlerdir. Bu amaçla han, hamam, aşevi gibi kurumlar inşa etmişlerdir. Bilhassa da yetim çocukların barınma ve eğitim sorunlarını giderebilmek amacıyla yetimhaneler açmışlardır. Bu yetimhanelerde çocukların anne-baba eksikliğini hissetmemesi için her türlü özen gösterilmiştir. Çiftçi Bilgisi yazı işleri müdürü Doktor Karaca, bir İstanbul seyahatinde ziyaret ettiği yetimhaneden çok etkilenmiş, bu tür kuruluşların Bulgaristan'da da olması gerektiğini bildirmiştir:³⁴⁷

"İstanbul Hatıratı

...Beykoz'da ki Türk darüleytamını ziyaret ettik. Vaktiyle bir asker kışlası olan bu müessese-i mezkure de 450 bi'kes çocuk olup bunlar İşkodra ve Kafkas dahi dahil olduğu halde Türkiye'nin bilad-ı muhtelifesinden toplanmıştı.

...Mektepteki asar cidden calib-i nazar-ı dikkat idi. Çocuklarda zabt-u rabt ve mükemmel bir terbiye müşahede edilmekte idi.

Her elli yetim çocuğun başında bir anne ve peder mürebbi muallim bulunmaktadır. Derslerde hazır bulunduk. İcra edilen jimnastik talimleri çocukların terbiye-i bedeniyesine ehemmiyet verildiğini gösteriyordu. Burada terbiye-i mesaiyenin tatbikatını dahi gördük.

Çocuklar tarlalarda bahçelerde çalışmakda, ev inşa eylemekte, musiki ve sanayi-i muhtelif talim etmektedirler.

Musiki muallim-i gayuru Hulusi Efendi bize Bulgar Milli Marşı olan "Şumni Maritsa" (Meriç Çağlıyor) ile Türk "Sancak Sancak" marşlarını talebelerden mürekkeb bir bando mızıka heyeti tarafından terennümsaz olmak suretiyle izhar-ı muhabbet gösterdi...

...Biz buradan Türkiye'deki darüleytamların Bulgaristan'dakilerden daha muntazam olduğu ve hükümet-i Osmaniye'nin vatan yolunda terk-i hayat eden şüheda zabıt ve asakir evladının iâşesi, talim ve terbiyeleri hakkında daha fazla sarf-ı mesai ettiği kanaatini hasıl ederek ayrıldık.

Yalnız İstanbul'da muhtelif darüleytamlarda birleştirilmiş beşbinden fazla bi'kes yetim çocuk vardır. Hulasa Türkiye'de umur-u hayriye duygusu pek ziyade inkişaf etmiştir ki bu da Türklere mahsus bir meziyettir.

Bulgaristan Çiftçi Hükümeti dahi sürat-i mümkün ile bu babdaki umur-u hayriye'ye aid layiha-i kanuniyeyi kabul etmeli. Fukara, eytam,

³⁴⁷ Doktor Karaca, "İstanbul Hatıratı", Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

ama, malulin vesaire muhtaç-ı muavenet kimseleri taht-ı himayesine almalıdır.

Doktor Karaca''

Türklerin gözbebeği kurumlarından biri de Kızılay'dır. Savaşta ve barışta, ihtiyaç duyulan her yere yardım götüren Kızılay teşkilatına, halk elinden gelen katkıyı sağlamaya gayret gösterir:³⁴⁸

"Hilâl-i Ahmer İânesi

Kızanlık kasaba ve kazası ahali-i islâmiyesi kendi aralarında Hilâl-i Ahmer iânesi olarak kırk yedibin frangı mütecaviz iane derc ettiklerini haber aldık."

Türkler gelenek ve görenekleriyle yasayan ve bunları yasatmak için azami gayret gösteren milletlerin başında gelir. Dini ve milli bayramlar, düğün ve sünnet cemiyetleri ananelerin yaşatıldığı başlıca ortamlardır. Fakat bazen olağanüstü dönemlerde bu organizasyonlara sınırlama getirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa hükümeti de Kurtuluş Savaşı'nın devam ettiği dönemde bu yönde kararlar almak zorunda kalmıştır:³⁴⁹

"Anadolu'da Düğün Masraflarının Meni:

Ankara hükümeti neşir ettiği bir kanunla düğünlerde al el-ıtlak cihaz teşhirini, cihaz'ın açıktan nakli ile erkek tarafından iki kattan fazla elbise ihdasını, düğün günlerine muhtas olmak üzere bir günden ziyade çalgı çaldırılmasını ve o günlerde ziyafet verilmesini, nişan ve çevre merasimi ile ağırlık ve hedaya itasını ve köçek oynatılmasını ve labiyat-ı bedeniye icrasını men etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa hükümeti bu talimatnameye muhalif hareket edenleri mahalli belediyelerine ait olmak üzere elliden yüz liraya kadar ceza'yı nakdi ita veya bir aydan altı aya kadar hapis ile tecziye edilecektir.

Bu nevi israfata mahkûm edilmiş olanlar hakkında sulh mahkemeleri kat'i ve lazimülinkiyad hükümler vermektedir. Bundan başka hitan cemiyetleri için masraf itibarıyla düğün yapmak dahi men olunmuştur."

³⁴⁸ "Dahili Haberler-Hilal-i Ahmer İânesi", Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

³⁴⁹ "Anadolu ve Ankara-Ankara'da Düğün Masraflarının Men'i", Ç.B, 31 Kanunuevvel 1920, S.73, s.1

Sosyal hayatı yaşama konusunda en büyük sıkıntı ve baskıyı kadınlar görmüştür. Bulgaristan'da giydikleri elbisenin modeli nedeniyle polis tarafından cezalandırılan kadınlar olmuştur.³⁵⁰

“Karılara Ceza

Birinci polis karakol kumandanlığı adaba mugayyer modadan elbise giydiklerinden beş karı'yı tecziye etmiştir.”

Çiftçi Bilgisi gazetesi bir yandan kendi yaptığı yayınlarla Bulgaristan'daki Türklerin kültür hayatını zenginleştirmek isterken, diğer yandan da bu amaçla yayınlanan gazete ve dergileri de okurlarına tanıtmak istemiştir. Bulgaristan Müslümanlarının en önemli ilmi dergilerinden kabul ettiği “Mecmua-i İrşad”da bunlardan birisidir. Çiftçi Bilgisi “Mecmua-i İrşad”ın yeni çıkan sayılarını haber yapmış, dergiden övgüyle bahsetmiş ve dergiye ilgi çekebilmek için içeriğini yayınlamıştır.³⁵¹

“Mecmua-i İrşad

Her sayısında terakki ve tekemmül gösteren Bulgaristan Müslümanları'nın yegâne mecmua-i ilmiyesi olan Mecmua-i İrşad'ın üçüncü sayısı da ziynetsaz-ı matbuat olmuştur. Bu sayıda ki mükemmeliyeti izhar ve iraeve sütunlarımız kâfi gelemes. Bu kıymetli mecmuanın yalnız mündericâtını ilanla müfthiriz:

Hafta Muhasebesi: Emin Ali, Kandil hatıraları.

Edebiyat: Ok, Yahya Kemal. - İştika: Sıdkı

Armağan: Emine Safvet - Ceyyidem: ...

Onuncu Ay: T.F İctimaiyat:

Mefkurelerimizin hududu: Emin Ali - Cehl-i mürekkeb: Edhem Ruhi
Latif bir tesadüf: Emin Ali

Bir Mektup: Cemal -Vakıalar:

Bir Mektup: S.A

Açık Muhabere: Müdiriyet-i Edebiye - Sual:

Bilmece”

³⁵⁰ “Dahili Haberler-Karılara Ceza”, Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

³⁵¹ “Mecmua-i İrşad”, Ç.B, 15 Kanunuevvel 1920, S.71, s.2

Çiftçi Bilgisi gazetesi “Mecmua-İ İrşad” dergisiyle ilgili benzer tanıtımları 31 Kânunuevvel 1920 tarihli 73. sayısında ve 26 Kânunusani 1921 tarihli 76. sayısında da yapmıştır.

Çiftçi Partisi’nin iktidara gelmesiyle basın yayın hayatında ortaya çıkan özgürlük ortamından tiyatro eserleri de nasibini almaya başlamıştır. Basri Bey’in Türk Gönlü (Bilinmeyen Büyüklük) isimli üç perdelik milli tiyatro eseri basılarak kitap haline getirilmiştir. Çiftçi Bilgisi bu esere “Milli Dil’e yeni çığırda pek değerli bir surette hizmetler eden müellifi gazetemiz en mükemmel bir surette tebrik eyler” diyerek methiyeler düzmüştür.³⁵²

Bu piyesi Türk kültürü ve dili açısından çok önemli gören gazete, basım ve yayını yakından takip etmiştir.

” ...milli piyesin ilk tab’ı matbaalarımızda vuku bulmuş idi. Bilahare tevsi edilmek suretiyle İstanbul’da ikinci defa basılan ve büyük rağbet gören bu eserin hiçbir nüshası kalmadığından matbaamız üçüncü tab’ı’nı kariben vücuda getirecektir.”

Kitaba gösterilen yoğun ilgi nedeniyle “...Açık bir Türkçe ile yeni bir hareket-i edebiye doğuran bu kitabın meraklıları ile bey-i ve tevzi-i’ne talip bulunan kitapçıların şimdiden (Çiftçi Bilgisine) müracaatları tavsiye olunur” denilmiştir.³⁵³

Plevne’deki Türk gençleri İslam Gençler Birliği adında bir cemiyet kurmuşlardır. Cemiyetin amacı “...gençleri mülevves kahve köşelerinden, tombala kâğıt oyunları başından ayırmak, din ve milliyet yoluna rehber olmaktır...” Bu gaye ile ortaya atılan gençler, Türk ve Bulgar bütün halkın takdirini kazanacak bir tiyatro oyununu sahnelemişlerdir. “...cemiyetin kuvve-i millîyesini tezyid etmek maksadıyla gecen ayın yirmisinde -Jön Türk- piyesini mevki-i temaşaya vaz’ eden gençler ayakta alkışlanmıştır. “...haftalarca ahalinin diline destan olan” bu piyes sayesinde hem milli duygular tazelenmiş hem de ekonomik gelir elde edilmiştir. Gençlerin

“...mevkiini temaşaya vaz ettiği piyesten bin frank ve diğer kazançlardan cem’ an 5944 frank bir para toplamışlardır ki bu meblağ ilerlemelerine iyi bir vasıta olacak ve istikbalde yetişecek olan genç

³⁵² Mütferrik Haberler, “Basri Bey’in Türk Gönlü (Bilinmeyen Büyüklük)”, Ç.B,5 Şubat1921, S.77, s.2

³⁵³ “Türk Gönlü (Bilinmeyen Büyüklük)”, Ç.B, 29 Kanunuevvel 1921, S.120, s.2

*yavrulara iyi fikirler verici bir kıraat salonu küşadına yardım edecektir...*³⁵⁴

Kültürel organizasyonlar Bulgaristan'daki Müslüman Türk kadınları tarafından da rağbet görmeye başlamıştır. Eskipuma kasabasında kadınlara verilen müsamere "...şimdiye kadar esirden başka bir muamele görmeyen" kadınlar tarafından büyük sevinçle karşılanmıştır. Mekteb müdürü Sıtkı Bey'in müsamere öncesinde irad ettiği "nutk-u irşadanesi meyyal-i teali kadınlarımızın üzerinde hüsnü tesir..." meydana getirmiştir. Kadınlar bundan sonra "...her on beş günde bir Mekteb-i Rüşdi salonunda fazilet ve içtimaiyat üzerine birer konferans verilmesi temenni ve rica..." sında bulunmuşlar, bu istek mekteb müdürü Sıtkı Bey tarafından kabul görmüştür. Müsamerede erkek öğrenciler yanında kız öğrencilerinde yer alması kadınları daha fazla mutlu etmiştir. Müsamerede işlenen konular kadınların büyük takdirini kazanmış ve şöyle özetlemiştir.³⁵⁵

"Müsamere de işret beliyesinin ictimai ve ailevi hayatımızda nasıl acıklı akıbetler tevliid ettiği, saadet ailesinin ne suretle rahnedar edildiği temsil edildi. İzzet-i nefis, vakar-ı nesevi ve talakın elim neticeleri hazırun üzerinde pek derin bir tesir bıraktı. Gerek gaye ve gerek mevzunun hüsn-ü intihabında isabet edilmişti."

Çiftçi Bilgisi, Bulgarlar için önemli olan kültürel olayları da büyük bir özenle haber yapmıştır. Bulgarların dil bayramı diyebileceğimiz Esvet'i Kiril ve Metodi (SV. Kiril-i Metodi- Sv. Cyril ve Methodius) günü kutlamaları şöyle anlatılmıştır.³⁵⁶

"Esvet'i Kiril ve Metodi Günü

Bulgarların ilim ve irfan yortusu olan Esvet'i Kiril ve Metodi günü şehr-i hâlin 24'ünde şimdiye kadar Sofya'da emsali görülmemiş mutantan nümayişlerle yapıldı..."

Bulgarlar İvan Vazof'u milli şairleri olarak kabul etmişlerdir. Çiftçi Bilgisi de İvan Vazof'u millet şairi olarak tanıtmıştır:

"Bulgaristan'da en küçüğünden en büyüğüne kadar tanımayan, onun ruhundan feyz almayan yoktur. Bulgaristan'ın yarım asırlık bu millet şairi şaheserleriyle balkan yarımadasında birinciliği kazanmış, Bulgar

³⁵⁴ Kadri, "Plevne'de Bir Gece", Ç.B, 22 Kanunuevvel 1921, S.119, s.2

³⁵⁵ "Mes'ud Bir Gün", Ç.B, 22 Kanunuevvel 1920, S.72, s.1

³⁵⁶ "Esvet-i Kiril ve Metodi Günü", Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.2

ruhunda uyandırdığı intibah duyguları, terennüm ettiği milli hisleriyle Bulgar milletini, bugün ki Bulgar edebiyatını yaratmıştır...”

Bulgarlar’ın milli şairleri kabul ettikleri İvan Vazof’un ani ölümü bütün Bulgaristan’ı derinden sarsmış, cenazesine gösterilen saygı ve cenaze merasiminin detayları gazetede anlatılmıştır:³⁵⁷

“İvan Vazof

Ansızın ufuluyla alem’i edebiyatı, Bulgaristan muhitini matemlere gark eden koca şair İvan Vazof’un cenaze merasimi Bulgaristan’ın tesisinden beri yapılan mutantan, müdebdeb merasimlerin birincisidir... Üç günden beri cenaze merasiminin hazırlığı için Maarif nazırı Gaspodin Omarçevski pek hummalı bir faaliyetle çalışarak, Bulgar milletine layık olduğu derecede müteveffaya ihtiram gösterilmiştir. Sokaklar matem bayrakları, köşeler matem takları ile tezyin olunmuş, bütün devair, mekteb, ticarethaneler tatil-i eşgal ederek yüzbinlerce halk yağmurun yağmasına rağmen sokaklara dökülmüş, bu inkilabçı şaire son rasime-i ihtiramını ifaya koymuştu. Yerli, yabancı bütün halk bu merasime iştirak etmişler. Nezaret, Belediye, Darülfünun, muhalif cemiyetler, matem ilanları çıkarmışlardı... Koca şair gözlerini kapamış, alem-i fenaya veda etmiş ise de milleti, kendine layık olduğu son hürmetkârlığı göstermekte tereddüt etmedi...”

Cenazeye Bulgaristan Müslümanları ve Çiftçi Bilgisi yazarlarından da katılan olmuştur.

Çiftçi Bilgisi, şair Mehmet Akif Bey’in Ankara Büyük Millet Meclisi tarafından “İstiklal Marşı” olarak kabul edilen şiirinin on kıtasının tamamını vererek okuyucularını bilgilendirmiştir:³⁵⁸

“İstiklâl Marşı

Şair muhterem Mehmet Akif Bey’in Ankara Büyük Millet Meclisi tarafından, “İstiklâl Marşı” olarak intihab ve kabul edilen manzume-i vatanperverânenin sureti elimize geçtiğinden bervechi-âtî naklediyoruz.”

4.6. Vakıflar

Vakıf, bir malın sahibi tarafından dini, içtimai ve hayri bir gayeye ebediyen tahsis edilmesidir.³⁵⁹ Vakıflar, tüm insanlığın mutluluğunu amaçlayan yardımlaşma ve dayanışma duygusunun kurumsallaşmış halidir.

³⁵⁷ “İvan Vazof”, Ç.B, 1 Teşrinievvel 1921, S.108, s.1

³⁵⁸ “İstiklal Marşı”, Ç.B, 19 Haziran 1921, S.94, s.1

³⁵⁹ Hacı Mehmet Günay, Vakıf, islamansiklopedisi.org.tr

Türkler, kültür temelinde var olan bu özellikleri Müslüman olduktan sonra, İslam dininin zekât, sadaka ve yardımlaşmayı teşvik edici yönüyle birleştirerek bir vakıf medeniyeti kurmuşlardır.³⁶⁰ Fethettikleri her yerde Müslim-Gayri Müslim, insan-hayvan ayırt etmeksizin yardıma ihtiyacı olanların imdadına koşmuşlardır. Bu amaçla mabet, medrese, kütüphane, misafirhane, çeşme, köprü, ribat, umumi mezarlık, imaret, hastahane, dulhane vb. gibi ihtiyacı olan herksin istifadesi için kurumlar inşa etmişlerdir. Bu kurumların idaresi müteveli heyetleri tarafından yapılmıştır.³⁶¹

Vakıf eserlerinin yoğun olarak bulunduğu yerlerden birisi de Bulgaristan'dır. Osmanlı Devleti'nin bölgeye yerleşmesiyle hızla artan vakıf eserleri, Osmanlının bölgeden çekilmesiyle adeta kaderine terkedilmiştir. Bulgar hükümetleri bu eserlere ilgi göstermediği gibi, tamir ve bakımına da müsaade etmemiştir. Çiftçi İttihadı hükümetinin işbaşına gelmesiyle oluşan demokratik ortamdan istifadeyle Türkler, vakıf eserlerini ve vakıf müesseselerini yeniden ihya etmek için faaliyete başlamışlardır. Çiftçi Bilgisi de vakıfların önemi ve sorunlarıyla ilgili haberler yaparak meseleye dikkat çekmiştir.

Bulgaristan Türkleri, Çiftçi Birliği iktidara gelmeden önce pek çok ferdi ve toplumsal haklar yanında ecdat yadigârı vakıf mallarını kullanmakta da sıkıntı yaşamışlardır. Bunların başında da camiler gelir. Kanuni Sultan Süleyman'ın yadigârı olan Plevne Camisi, ancak müftü efendinin girişimleri sonucunda Müslümanlara geri verilmiştir. Bu tür girişimler her alanda yapılmalıdır. Çünkü "Ağlamayan çocuğa meme verilmez"³⁶². Eğer müftü efendi hasta olmasına rağmen kapı kapı dolaşmasaydı, Müslümanlar ecdat yadigârı bu mabede kavuşmayı daha çok bekleyeceklerdi.

Plevne camisinde olduğu gibi diğer evkaf meselelerinde de mücadeleci olmak gerekliliği görülmüştür. Zira bunların kendiliğinden olması ancak

³⁶⁰ www.vgm.org.tr, Tarihte Vakıflar, T.C Vakıflar Genel Müdürlüğü

³⁶¹ Hacı Mehmet Günay, Vakıf, islamansiklopedisi.org.tr

³⁶² M. Zühdi, "Kasabamızda Büyük Sevinç-Plevne'den", Ç.B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.1

“Balık kavağa çıkarsa”³⁶³ mümkün olacaktır. Bu hakları almak için de bütün Müslüman rehberleri, münevverleri azıcık kımıldanmalıdır. Üzerlerindeki ölü toprağını serpererek çalışmalı ve Müslümanları da gayretlendirmelidir. Namık Kemal’in dediği gibi “Mevta yaraşır var ise rahat döşeğinde”³⁶⁴

Çiftçi Birliği Hükümeti, Bulgaristan’a göç etmek zorunda kalan insanlara kapılarını açarak, bu insanların Bulgaristan’da huzurlu bir şekilde yasayabilmeleri için gerekli gayreti göstermiştir. Bu nedenle de muhacirlerin kilise ve manastır arazileri yanında, değişik vakıf arazilerine de iskânını kolaylaştırmak için bir kanun çıkarmıştır. Ancak Müslümanlar bu kanuna, hükümetin muhacirleri İslam vakıflarına iskân ettirerek Müslümanlara ait vakıfların ellerinden alınacağı şeklinde yorumlayarak tepki göstermişlerdir. Halbuki hükümetin çıkardığı kanunda muhacire arazi verileceği vurgulanmıştır. Müslüman vakıfları genellikle ev, dükkân, medrese ve cami gibi yapılardan oluşmaktadır. Kanunda bahsedilen arazi vakıfları ise manastır ve kiliselere aittir. Yani hükümet, kanuna “arazi” ifadesini ekleyerek kilise ve manastırların vakıf arazilerini kastettiğini, İslam vakıflarının bu kanundan istisna olduğunu ortaya koymuştur.

Bundan sonra Müslümanlar, uluslararası anlaşmalarda imza altına alınmış ve hükümet tarafından da varlığı kabul edilmiş İslam vakıflarına sahip çıkmalıdır. Bu vakıfların idaresi ehil insanlara verilmeli, idare edenler de iyi niyetle hareket etmelidir. Çünkü Bulgaristan’daki İslam vakıfları “...nâ ehiller ellerinde kalarak birçoğu perişan olmuş, ümmetin değil ferdin menfaatine hizmet etmiştir.”³⁶⁵

İşi bilen, dürüst vakıf yöneticilerinin işbaşına gelmesiyle neler yapılabileceğinin en güzel örneği Razgrad’da görülmüştür. Razgrad vakıf heyetleri bütün olumsuzluklara rağmen vakıf gelirlerini arttırmışlar, imamların maaşlarını yükseltmişler ve vakıfların bütçesinden Razgrad’daki

³⁶³ M. Zühdü, “Kasabamızda Büyük Sevinç-Plevne’den”, Ç.B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.2

³⁶⁴ M.Zühdü,” Kasabamızda Büyük Sevinç-Plevne’den”, Ç.B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.1

³⁶⁵ H. Turgut,” Evkaf-ı İslamiyemiz”, Ç.B, 26 Mart 1921, S.83, s.1

Türk mekteplerine 7500 lef ödenek ayırmışlardır. En önemli faaliyet ise Bulgaristan Müslümanlarının gözbebeği olan İbrahim Paşa camisini büyük masraf yaparak yıkılmaktan kurtarmak olmuştur. Bu mukaddes cami' nin kubbesi elektrikle aydınlatılarak kurucusunun ruhu şad edilmiş, Müslüman halk da bu durumdan ziyadesiyle memnun olmuştur. Halkın vakıf idarecilerinden beklentisi de cami, cami hizmetçileri ve mekteplerin yardımına koşmalarıdır. Razgrad vakıf yöneticilerinin güzel faaliyetlerinin bütün İslam vakıflarına örnek olması ümit edilmektedir.³⁶⁶

Razgrad'da ki bu güzel örneğe karşın, özellikle de taşra kasabalarında vakıfların yönetimleriyle ilgili sorunlar görülmektedir. Bu sorunları Paşmaklı'lı muallim Ahmed Hamdi şu şekilde dile getirmiştir.³⁶⁷

“Taşrada Evkaf-i İslamiye

Biz neden hükümet kadar evkafımız hakkında müşfik olamıyoruz. Mübarek ecdadımızın bize yadigâr bıraktığı bu milli akarımızdan istifade edemiyoruz. Evet, hükümet-i adilemiz bugünkü Çiftçi Devleti bize evkafımızın idaresini teslim etti. Camilerimiz, mekteplerimiz hep bu evkaftan bakılıyor.

Milletimizin istikbali vakıflar değil midir? İşitiyoruz, Sofya'da bir evkaf müdüriyeti var ve ara sıra vakıfları teftiş eder. Tabi hizmeti kabil-i inkâr değil. Fakat yalnız bir adam ne kadar muktedir olsa koca evkaf-i İslamiye'yi teftiş ve idare edemeyeceği pek aşikârdır. Mesela bizim yeni Bulgaristan'ı, hele Paşmaklı tarafını gelip gören yok! Evkaf-i İslamiyemizin ne bi- aman ellerde kaldığını, mektepler söyle dursun camilerimize bile hiçbir faide getirmediği için gelip gören olmuyor. Bizim fikrimize kalırsa bütün medeni ve milli müesseseler kontrole tabi olmadıkça terakki edemezler.

Erbab-i umurumuz, evliya-i milletimiz lütfen biraz faal olsunlar da birkaç evkaf müfettişi tayin edip bir milyon ahali-i İslamiye 'nin evkafını kontrol etsinler. Teftiş deyip de geçmeyelim. Evkafımızı teftiş edecek maliye mütehassisi ömürdide ve namuskar insanlardan olmalıdır. Ta ki evkaf encümenlerimizin akli başına gelsin. Biz Paşmaklı'daki evkaf perişanlığını misal gösterdik. Daha nice evkaf idareleri var ki mahalle bakkalı kadar defterleri düzgün değil. Şu maruzatımın nazar-i dikkate alınacağını ümit ederim.

Paşmaklı: Muallim Ahmed Hamdi”

³⁶⁶ Hacı Mehmed Abdurrahim, “Bir Numune-i Faaliyet”, Ç.B, 30 Nisan 1921, S.88, s.2

³⁶⁷ Muallim Ahmed Hamdi, “Taşrada Ki Evkaf-ı İslamiyemiz”, Ç. B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.2

Vakıfların genel sorunlarının temelinde denetimsizliğin yattığı belirtilerek, vakıflar merkez müdürlüğünün bütün iyi niyetine rağmen, personel yetersizliği nedeniyle taşra teşkilatlarını yeteri kadar denetleyemediği Hasan Hüsnü'nün ‘‘Evkaf Meselesi’’ yazısında açıklanmaktadır. Taşra teşkilatlarının hakkını merkezde savunacak hukukçuların olmadığı, vakıfların gelirlerinin yüzde 10'unun merkeze gönderildiği ve geri kalan gelirlerin nerelere harcandığı hakkında halka yeterli bilgi verilmediği anlatılmaktadır. Vakıfların gelir-gider defterlerinin, bir bakkal defteri kadar bile olmadığı ve vakıf heyetlerinin görevinin, vakıf gelirlerini toplayarak beş kişiye maaş vermekten ibaret olmadığı anlatılmaktadır.

Bu konuyla ilgili olarak tavsiyeler verilmektedir. Buna göre vakıf idareleri birleşerek bir kongre toplamalı ve ortak hareket etmeliydi. Vakıf sermayeleri birleştirilerek banka kurulmalı, vakıf mallarının elden çıkmasına engel olunmalıydı. Bu faaliyetleri hep Sofya'daki merkez vakıf idaresinden beklemek yerine, taşra teşkilatları harekete geçerek merkezi yönlendirmelidir. Taşra teşkilatları çalışmalı, Müslüman gayretli olmalıydı. Vakıflar kongresinin toplanması teşvik edilerek, her türlü yardımı yapılmalıdır.³⁶⁸

Vakıfların bu karamsar tablosu karşısında olumlu gelişmeler de görülmektedir. Çiftçi Bilgisi bu mutlu haberi sütunlarına şöyle taşımıştır:³⁶⁹

‘‘Muhterem mebuslarımızın teşebbüsâtı üzerine maarif-i İslamiyeye ait evkaf ve sermayenin vergiden muafiyeti hakkında yapılan kanun hükme geçmiş olduğundan, Maliye Nazırı bir tamimle bu gibi evkaf-i İslamiyeden vergi alınmaması için devair-i maliyeye emir etmiştir. Bu sayede maarifi İslamiyemiz yüz binlerle leva kazanmış demektir.’’

4.7. İlanlar ve Reklamlar

Gazetede yer alan ilanlar genellikle gazetenin ikinci sayfasının son sütunlarında verilmiştir. Bilhassa eğitim konularına yönelik yardımlar, yardım eden kişi veya kurumun adı verilerek’’ Teşekkür-ü Aleni’’ başlığı altında yayınlanmıştır. Evini terk ederek hanımına nafaka vermeyen kocalara

³⁶⁸ Muallim Hasan Hüsnü, ‘‘Evkaf Meselesi’’, Ç.B., 15 Teşrinievvel 1921, S.110, s.2

³⁶⁹ ‘‘Dahili’’, Ç.B., 5 Kanunuevvel 1921, S.117, s.2

açılan boşanma davaları, kaybolanları bulabilmek için istenen yardım ilanları, gazeteye abone bedellerini gönderenlerin isimleri, ikamet yerleri ve gönderdikleri miktarların listelendiği ilanlar ile abone bedellerini ödemeyenlere gazete gönderilmeyeceği ilanlarına gazetede sıkça yer verilmiştir. Müslüman-Türk gençlerini öğretmenlik diploması almaya sevk etmek amacıyla verilen ilanlarda mühim yer tutmaktadır.

Tahıl ihracat komisyonu bilançosu, gül yağı yetiştiricileri kongre ilanı, arsa satış ilanı ve düğün ilanı da birer defa yayınlanan ilanlardır.

Ziştovi ‘‘Mekatib-i İslamiye’’ müdürü Şükrüzade Rıfat Bey’in, öğrencilerin ihtiyacı olan otuz adet Fransızca kitabını kendilerine temin eden Kırcaali Mebusu Salim Bey’e teşekkürü aşağıdaki gibidir: ³⁷⁰

‘‘Teşekkür-ü Aleni

Mektebimiz talebesine muktezi Fransızca otuz adet kitap bedeli olan üç yüz küsür Frank ele geçti. Rüşdi talebe ve talibatı tarafından kıraat olunan mevlüd-ü nebevîde huzzara tevzi edilen şükürler esmanını ihda etmek suretiyle umur-u hayriye ve maarife olan taht-u merbutiyetlerini bu defa ki asar fütüvvetiyle de te’bid ve teşyid buyurulmadan Kırcaali mebus-u muhteremi Salim Beyefendiye Ziştovi ahali-i İslamiyesi namına alenen arz-i teşekkür olunur.

Ziştovi Mekatib-i İslamiye Müdürü

Şükrüzade Rıfat. ’’

Trakya hadiseleri nedeniyle Pravadi kazasına iltica eden Namık Kemal’in burada gördüğü iyi karşılama nedeniyle kasaba ahalisine, eğitim camiasına ve milletvekillerine şükranlarını arz eden teşekkür ilanı bulunur. ³⁷¹

87. sayıda ise Bulgar bir avukat olan Eskicuma’lı Estean Boçef’in Eskicuma’nın Yörükler Köyü okuluna yaptığı 1000 lef yardıma karşılık köylülerin verdiği ilan ayrı bir önem taşımaktadır. ³⁷²

Eski Zağra’lı bakır satıcısı Samed Sadıkof, Sofya memurin kooperatifi sigorta şirketine kayıtlı olan karısının ölümünden on beş gün sonra kendisine

³⁷⁰ ‘‘Mütenevvi Haberler-Teşekkür-ü Aleni’’, Ç.B, 10 Kanunuevvel 1920, S.70, s.2

³⁷¹ ‘‘Aleni Teşekkür’’, Ç.B,18 Mart 1921,S.82, s.2.

³⁷² ‘‘Aleni Teşekkür’’,Ç.B,23 Nisan 1921,S87, s.2.

sigorta kumpanyası tarafından ödenen on bin Frank için aleni teşekkür ilanı vermiştir.³⁷³

Ziştovi Mekatib-i İslamiye Müdürü Rıfat Bey, öğrencilerin ihtiyacı olan rahleleri temin edenlere teşekkür ilanı vermiştir,³⁷⁴ Tatar Pazarcık Muallim Nazmi kütüphanesi sahibi olan muallim Nazmi ise hayat pahalılığına bakmayarak bir milyon İslam yavrularını kitapsız bırakmamak adına İstanbul’a giderek, tüccarzade Hilmi Bey kütüphanesinden sağladığı kitapları Bulgaristan’a getirerek satışa sunduğunun ilanını vermektedir.³⁷⁵

“İlanat” veya “Gaib Aranıyor” başlıklarıyla verilen ilanlar ise genellikle uzun zamandır haber alınamayan kişileri görenlerin ilgili adrese bildirmeleri istenmektedir. Ayrıca uzun zamandır kendisinden haber alınamayan, geride kalan hanımına mektup yazmadığı gibi nafaka da ödemeyen kişilere açılan tefrik davaları da ilanlar arasındadır. Bu tür ilanları müftü veya müftü vekillerin yayınlamaktadır. Darıdere müftü vekili Mehmet Avni Bey imzasını taşıyan ilan örnek olarak verilebilir:³⁷⁶

“İlan

Darıdere kazasına tabi Akpınar Cami-i Atik mahallesinden Hüseyin Çavuş oğlu Ali, mahalle-i mezkûre sakinelerinden Mehmetçik oğlu Ahmet kerimesi Zekiye nam hatun ile izdivaç etmek üzere akitleri icra ve kabulüz-zıfâf merhum Ali bir buçuk seneden beri gaip olarak şimdiye kadar zevcesi mezbureye mektup göndermediği gibi nafakaya dair bir şey dahi göndermediğinden tefrik davasını ikame eylemiş ve merhumun mahall ve mekânı malum olmadığı cihetle tebligat-i lazıme ifası mümkün olamamış olduğundan tarih ilanından bir mah mürurunda Darıdere mahkeme-i şerîyyesine gelmesi ve aksi takdirde muamele-i gıyabiye ifa edileceği ilan olunur.

Darıdere Müftü Vekili

Mehmed Avni”

³⁷³ “Teşekkürü Aleni”Ç. B,14 Temmuz 1921, S.97, s.2.

³⁷⁴ “Aleni Teşekkür”Ç. B,16 Nisan 1921,S.86, s.2.

³⁷⁵ “İlan”Ç.B,1 Teşrinievvel, 1921, s.109.

³⁷⁶ Darıdere Müftü Vekili Mehmed Avni,” İlan”, Ç. B, 22 Kanunusani 1920, S72, s.2

“İlan” başlığı altında verilen kayıp ilanı aşağıdaki gibidir: ³⁷⁷

“Kırkkilise muhacirin-i islamiyesinden Kalkandelenli Arnavut Tahir Efendinin bulunduğu mahalli beyan-i erbab-i hamiiyyetin atideki adrese bildirilmesi insaniyet namına rica olunur.

Tatar Pazarcık Müftü Vekaleti Vasıtasıyla

Hatice bint-i Hüseyin”

Gazete kendi aboneleriyle ilgili de sekiz adet ilan vermiştir. Bu ilanların bazılarında gazeteye para gönderen abonelerin isim, ikametgâh ve gönderilen para miktarı tablo halinde verilmektedir. Abonelik şartlarını yerine getirmeyenler için “Abonelerimizden Rica” veya “Abonelerimize” başlıklarıyla ilanlar verilmiş, bu ilanlarda abone ücretlerinin gönderilmesi, aksi takdirde aboneliğin kesileceği bildirilmiştir: ³⁷⁸

“Abonelerimize

Bu numaradan itibaren bedelini ödemeyen abonelerimize gazete gönderilmeyecektir.

Şimdiden sonra yalnız abone bedelini peşinen te'diye edenlere gazete gönderilecektir.

Bu numaraya kadar gazetemizi kabul edipte bedeli göndermeyen abonelerimiz biran evvel te'diyatta bulunmalarını rica ederiz.

İdarehane”

Bu tarz uyarı ilanları yanında bir ilan da gazeteye 557 adet yeni abone kazandıran Ragıp Motişef efendiye teşekkür yazısıdır. Bu ilanda gazeteye 557 yeni abone yapmak suretiyle 22.280 Leva gelir sağlayan Ragıp Motişef Efendiye teşekkür edilmiş ve ilanın altında abone olunan kaza isimleri, abone adedi ve abone bedelleri ayrıntılı olarak verilmiştir. ³⁷⁹

Hemen hemen incelediğimiz her sayısında eğitime büyük önem veren Çiftçi Bilgisi, bu durumu ilanlarla da desteklemiştir. Öğrencilerin okullarını bitirdiğinde yüz Leva'ya tercüme ettirerek aldıkları diplomaların Sofya'da maarif nezareti ve 'Mekatib-i İslamiye müfettiş-i umumiliği tarafından tetkik

³⁷⁷ İlan, “Tatar Pazarcık Müftü Vekaleti Vasıtasıyla Hatice bint-i Hüseyin”, Ç.B, 22 Kanunuevvel 1920, S.72, s.2

³⁷⁸ “Abonelerimize“, Ç.B, 16 Mayıs 1921, S.90, s.2

³⁷⁹ “Gazetemize 557 Adet Yeni Abone”, Ç.B, 33 Teşrinievvel 1921, S.111, s.1

edilerek muvafık görüldüğü ve üç leva karşılığında öğrencilere verileceği” ilan edilmektedir.³⁸⁰

“Üç Leva ile Yüz Leva kazanmak için

Bu sene Bulgaristan Mekatib-i islamiyelerine luzumi olan ikmal şahadetnameleri Sofya’da maarif nezareti ve Mekatib-i İslamiye müfettiş-i umumiliği tarafından tetkik edildikten sonra muvafık görülmüştür.

Altun yıldızlı ikmal şahadetnamelerimiz talebeyi tercüme ücreti olan yüz elli Leva’dan kurtarmak maksadıyla Türkçe ve Bulgarca olarak tertip edilmiştir.

Fiati yalnız üç levadır. Terfi-i sınıf şahadetnamelerimiz ise iki levadır.

İhtiyaç olan encümen ve heyet-i talimiyye’nin muvazzah adreslerini bildirmeleri rica olunur.

Tatar Pazarcık’ta Muallim Nazmi Kütüphanesi Sahibi Ali Nazmi”

Şumnu’daki Türk darülmuallimini müdüriyetinin Türk mekteplerine muallim yetiştirmek maksadıyla, hükümet darülmualliminin talebe kaydına başladığını, kayıt için gerekli evrakları, kayıt şartlarını, Şumnu dışından gelecek talebelere yatacak yer tedarik olunacağını tafsilatlı şekilde ilan etmiştir.³⁸¹

Eğitimle alakalı belki de en dikkat çekici ilan “Muallim Aranıyor” başlığıyla verilmiştir.³⁸²

“Muallim Aranıyor

Dolan kazasında İslam mektepleri için tecrübedide birkaç muallimlere ihtiyaç vardır. Muallimlere yemek, ikametgâh, mahrukat ve tenvirat ehali-i mahalliye tarafından temin olunacağı gibi mahiye altı yüz Frank da maaş verilecektir. Talip olanlar Dalan maarif encümenine müracaat etsinler.”

Eğitim ile ilgili son ilanda “Eski Cuma Mekteb-i Rüşdisi müdüriyetinden” verilen teşekkür ilanıdır. Eski Cuma’daki Rüşdiyeye devam eden fakir çocukların ihtiyacı olan ayakkabı ve giyecekleri temini için

³⁸⁰ “Tatar Pazarcık’ta Muallim Nazmi Kütüphanesi Sahibi Ali Nazmi”, “İlan-Üç Leva ile Yüz Leva Kazanmak İçin”, Ç.B., 30 Mayıs 1921, S.92, s.2

³⁸¹ “İlan”, Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

³⁸² Dahili Haberler, “Muallim Aranıyor”, Ç. B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

düzenlenen müsamereye katkılarından dolayı Ruhi Beyefendi ile “musiki sanatkârı Avni Serkez ve Mikail Efendilere” teşekkür edilmektedir.³⁸³

Ölüm ilanları ise irtihal, arz-i taziyet ve rahmet ve taziyet başlıklarıyla verilmiştir. Bulgaristan’da Türkçe Basın hayatı denilince akla ilk olarak Ahali Gazetesi ve gazetenin sahibi Mehmet Behçet Perim gelmektedir. Mehmet Behçet Bey’in annesinin vefatı için verilen taziye ilanı şu şekildedir.³⁸⁴

“Arz-i Taziyet ve Rahmet

Ahali gazetesi sahibi ve müdür-i tahriri Mehmet Behçet Bey’in valide-i muhteremesi İstanbul’da irtihal-i dar-i beka eylediği haber-i müessifini aldık. Behçet Bey’e arz-i taziyet eder, merhumeye Cenab-ı Hak’tan rahmet dileriz.

Merhume Arnavutluk naibi-i hükümeti Ilbasanlı Akif Paşa’nın sülalesindendir.”

Gül yağı yetiştiricileri kongresi³⁸⁵ ile Zahir İhracat Konsorsiyumu’nun bilançosu da³⁸⁶ ilanlar bölümünde yer almaktadır.

Çiftçi Bilgisinin incelediğimiz sayıları içerisinde düğün ve sünnet cemiyetleri ile bayram tebriği ve arsa satış ilanlarına rastlanmaktadır. Düğün ilanı “Velime” başlığı ile aşağıdaki sekliyle verilmiştir:³⁸⁷

“Tebriklerimiz, Temennilerimiz Velime

Filibe muteberanından merhum ipçi Mehmed Efendi kerimesi hanımefendi ile Köprülü eşrafından ve Osmanlı ordusu ihtiyat zabitanından Nuri Bey’in nikah merasimi şehir-i halin yirmi üçüncü perşembe günü tarafeynin ehibba ve eviddasi huzurunda mutantan ve parlak bir surette icra kılınmıştır. Harb-i umumi esnasında muhtelif cepheelerde büyük fedakârlıklarla çarpışmış ve Trakya mücadelatı ahiresine de iştirak ile hizmet-i mühimme ifa eylemiş olan genç ihtiyat zabitemiz Nuri Bey’i ruhumuzun bütün samimiyetiyle tebrik ve terefeyne yümn-ü saadet temenni eyleriz.”

Gazetenin en farklı ilanı herhalde aşağıda vereceğimiz arsa satış ilanıdır:³⁸⁸

³⁸³ “Teşekkür”, Ç.B, 15 Kanunuevvel 1921, S.71, s.2

³⁸⁴ “Arz-ı Taziyet ve Rahmet”, Ç.B, 12 Teşrinisani 1921, S.114, s.1

³⁸⁵ “Gülyağı Müstahsillerinin Birinci Konferansı”, Ç.B, 3 Eylül 1921, S.104, s.2

³⁸⁶ “Zahire İhracat Konsorsiyumu-Sofya,31 Ağustos 1921 Tarihine Kadar Senevi Bilanço”, Ç.B, S.117, s.2

³⁸⁷ “Tebriklerimiz ve Temennilerimiz-Velime”, Ç.B, 31 Kanunuevvel 1920, S.73, s.2

³⁸⁸ “İlan-Ehven Fiyata Satılıyor”, Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.2

“Ehven Fiyatla Satılıyor

Üsküp'te Vardar kenarında (Voyvoda Potnika) olipcesinde 800 metru murabbai müştemilatıyla bir ev bir dükkân acele satılıyor. Talip olanlar idarehanemize müracaat etsinler.”

İlanlar verilirken kullanılan kelimeler sadece ilan edilecek konuyu değil, o günün siyasal olaylarının ipuçlarını da ortaya koymaktadır. Bir sünnetçi için verilen ilan aynı zamanda Edirne'nin işgal edilmiş olduğunu da bildirmektedir.³⁸⁹

“Hitan Cemiyeti Hazır Olanlara Müjde

Edirne'nin sükutuyla oranın meşhur sünnetçisi Edhem Efendi Yanbolu'da meskundur. Evlatlarını sünnet edecek zevata tavsiye olunur.

Adres: Yanbolu Cemaat-i İslamiyesi”

Çiftçi Bilgisinde Kurban Bayramı tebriği de yayınlanmıştır.³⁹⁰

“Karilerimizi Tebrik

Gazetemiz pazartesi günü şerefhululiyle bilcümle mümin ve müminatın müşerref olacağımız İyd-i Said-i Edha'yı karieyn-i kirama tebrik eyler.”

Reklamlar da ilanlar gibi genelde gazetenin ikinci sayfasının son sütunlarında yer almıştır. Turan Lokantası başlığıyla verilen reklam metni şu şekildedir.³⁹¹

“Turan Lokantası

Sofya'da Traye Zentsa Caddesinde (4) Numarada Müstecir-i: Mürsel Usta

Sofya'nın bu namuskar İslam lokantasında yemek her Müslümanın borcu olmalıdır.”

Gazetede yer alan G. Stafonof ve Oğulları Yün Kumaş Fabrikası reklamı birçok sayıda verilmiştir.³⁹²

“İSLİMYE'DE

³⁸⁹ “Hitan Cemiyeti Hazır Olanlara Müjde”, Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.2

³⁹⁰ “Karilerimizi Tebrik”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.1

³⁹¹ “Turan Lokantası”, Ç.B,15 Kanunuevvel 1920, S.71, s.2.

³⁹² “İslimyede”, Ç.B,22 Kanunuevvel 1920,S.72,s.2.

G. Stafonof ve Oğulları Yün Kumaş Fabrikası şubesi Sofya'da Çarkolayan meydanında 5 numarada. İslimye merkezinde ve Sofya'da satılmaya vaz' olunmuş büyük yekûnda yün kumaşları mevcut olduğu ilan olunur.

Satış yalnız toptandır.

İaşe müdüriyetinin 21 Ağustos 1920 tarih ve 784 numaralı emrine tevfikan satın alınması Obeşteneler marifetiyle icra olunmakta olan "Ehaliye mahsus milli yün kumaşlarını dahi arz eder."

Tütün, gül yağı, çiğ deri ihracatı ile meşgul olan "Hristo Zağradiç ve Şürekası Firması'nın" reklam metni birçok sayıda yer almıştır.³⁹³

"Hristo Zağradiç ve Şürekâsı Firması

Sofya'da "Bankoveska" sokağında 13 numarada Makine İthalatı ve kaffe-i Bulgar mamulâtı tütünler, mekulatı, gül yağı, çiğ deriler vesaire ihracatı ile meşgul olduğunu müşterilerine arz etmek ihtiramına maliktir.

Bakkaliye, mevadd-i kimyeviye, mamul deriler vesaire satar.

Her türlü ziraat ber sanayi makinelerini fabrika fiatı ile tevdi ider. Mevadd-i inşaiyye ticareti eder.

Büyük yekûnda meşe mevaddı satun aldığı gibi meşe ağacından ormanlar dahi satun alır.

Komisyon esasi üzerine mahalli pazardan her nev'i mal satın almak şeraitine girer. Ticaret hanelerle rabıtalı akdini memnuniyetle kabul ider.

Ev kartlarını müfredatlı veriniz. Türkçe muhabere dahi idilir."

Gazetede bir diğer reklam da Türk Avukat Osman Nuri Bey'in tanıtımı yapılarak Türkler adeta Osman Nuri Bey'e sevk edilmek istenmiştir.³⁹⁴

"Türk Avukatı Osman Nuri Bey

Sabık dersaadet birinci sınıf deavi vekillerinden ve dahiliye nezaret-i celilesi hukuk müşavirlerinden Tırnovalı Osman Nuri Bey bu defa almış olduğu mezuniyet-i resmîyeye binaen Şumnu'da sabık divan-i harb rüesasından Gospodin Nikola Nakof ile müştereken icrayı vekaletle başlanmışlardır. Her nevi evrak tetkik ve mütalaa-i hukukiye beyan ve Bulgaristan dahilinde bilcümle mehakim-i cezaiyye ve hukukiyye ve şeriyye ile divan-ı harplere müteallik deavi'nin bidayeten, istinafen ve temyizen müdafaasını deruhte iderler.

³⁹³ "Hristo Zağradiç ve Şürekası Firması", Ç.B,3 Mart 1921, S.80, s.2.

³⁹⁴ "Türk Avukatı Osman Nuri Bey", Ç.B,16 Mayıs 1921, S.90, s.2.

Mumaileyh Osman Nuri Bey muharririn-i Osmaniye'den ve Bulgar darülmuallemi ile Osmanlı darülfünunundan alel a'la derecesinde diplomalar ile mezun olup İstanbul'ca tanınmış Osmanlı erbab-i hukukundandır. Davası olan karilerimize bilhassa kendilerine müracaat etmeyi tavsiye eyleriz."

Ramazan imsakiyesinin basıldığı reklam Osmanlı Türkçesiyle verilmiş fakat en alttaki adres bilgisi Osmanlıca olarak yazıldıktan sonra Bulgarca devam etmiştir.³⁹⁵

"Hakk Takvimi- Ramazan İmsakiyesi

İşbu takvimin gelecek Ramazan'a mahsus olan: 3'üncü yıl 2'inci numarası 42,5'dan 44 dereceye kadar arz-i Şimali'de ki şehir, kasaba ve köylerin evkat-ı şeriyyesini ve mündericatu müfideyi havi olarak gayet güzel yeni bir formada dört renkle ve yazılarının çoğu hurufatla dizildiği halde mükemmel derecede basıldı ve satılığa kondu.

Fiyatı: 1 Lef; pesin veya (Nalojen Platej) toptan yüzde yirmi tenzilat; numune: fiyatı asliyesiyle...

Siparişler sürat ve dikkatle gönderilir. Adres: (Buradan sonrası Bulgarca) Kalender "Hakki" – Sofya

Hromolitografiya "Balkan", Ferdinand Bulvarı, 239"

4.8. Diğer Haberler

Bu bölümde Çiftçi Bilgisi gazetesinde bahsi çok az geçen haberlere yer vereceğiz. Bunlar nişan, intihar, hava durumu, idam, tecavüz, istifa ve tayin haberleri gibi bir veya iki defa verilen haberlerdir. Kırcaali'nin elektrikle aydınlatılmaya başlanmasıyla ilgili haber de bu bölüme alınmıştır

Gazetede nişan töreniyle ilgili olarak iki adet haber yayınlanmıştır. Bunların ikiside önemli kişilere aittir. İlki Çar Üçüncü Boris'in Romanyalı bir prensesle nişanlanacağını duyurulduğu haberdur.³⁹⁶

"Çar Hazretleri Nişanlanacak Mı?

Bükreş'ten bildiriliyor: Burada Romanya prenseslerinden olan Mariola ile Çar hazretleri üçüncü Boris'in yakında nişanlanacağı musırran deveren etmektedir."

³⁹⁵ "Hakk Takvimi Ramazan İmsakiyesi", Ç.B, 16 Nisan 1921, S.86, s.2.

³⁹⁶ "Çar Hazretleri Nişanlanacak Mı?", Ç.B, 22 Kanunuevvel 1920, S.72, s.2.

Diğeri ise nişanlanan Bulgaristan Başbakanı Stambolisyki'nin kızını ve nişanlısını tebrik için verilen haberdır:³⁹⁷

“Çiftçi İttihadı arkadaşlarımızdan Plevne kazasından Karaağaç karyesinden İvan Boyacıyaf, başvekil Gospodin Stambolisyki'nin kerimleri (Nadejda) ile nişanlanmıştır. Tarafeyne tebrikler”

Nişan törenleri gibi sevinçli haberlerin yanısıra intihar gibi üzücü haberlerde halka duyurulmuştur. Nikolof isminde bir Macar vatandaşın kendini asarak intihar ettiği haberi ‘‘İntihar’’ başlığıyla verilmiştir. .’’³⁹⁸

“İntihar

Evvelsi gün 28 yaşlarında Nikolof isminde bir Nacar (Macar) kendi mağazasında salben intihar etmiştir. Sebeb-i intihar henüz malum değildir.”

Yaz mevsimin ortası kabul edilebilecek 28 Haziran tarihinde havaların soğukluğunun haber olması ilginçtir:³⁹⁹

“Soğuk Hava

Üç dört gün hava kışı hatırlattırarak derecede soğuktu. Herkes paltosunu, kürkünü giymeye mecbur olmuştu. Düünden beri hava iyileşti.”

İstifa ve tayin haberleri bölümünde sancaklara tayin olunan mutasarrıfların, hükümetten istifa eden bakanların ve yeni kurulan hükümette bakanlığa tayin olunanların haberleri verilmiştir. Varna, Şumnu ve Tırnova mutasarrıflıklarına tayin edilen kişiler şunlardır:⁴⁰⁰

“Tayinler

Çiftçi İttihadı merkezi umumiyesi ikinci kâtibi Türk muhibbi arkadaşımız İvan Valçef Varna sancağı mutasarrıflığına tayin olunmuştur. Kendisini ve Varna ahali-i İslamiyesini tebrik ederiz.

Şumnu mutasarrıflığına Gaspodin Guruyu Todoraf, Tırnova mutasarrıflığına N. Kiselof tayin olunmuşlardır.”

³⁹⁷ “Bulgaristan Havadisi”, Ç.B, 16 Mayıs 1921, S.90, s.2

³⁹⁸ “Dahili Haberler-İntihar”, Ç.B., 27 Haziran 1921, S.95, s.2

³⁹⁹ “Soğuk Hava”, Ç.B., 28 Haziran 1921, S.95, s.1

⁴⁰⁰ “Dahili Haberler-Tayinler”, Ç.B, 23 Mayıs 1921, S.94, s.2

İstifa eden ve yeni ataması yapılan bakanların isimleri “Dahili Haberler” başlığı altında verilmiştir.⁴⁰¹

“Dahili Haberler

Son çiftçi kongresi mukerratı veçhile kabine itmam olunmuştur. İstifasını veren dahiliye nazırı Nedelkov Etnasof’un yerine kamara reis-i sanisi Kostatomof tayin olunmuştur. Evvelce yazdığımız gibi harbiye nezaretine Dimitraf ve Butef’de şimendifer nezaretinde kalıyorlar.”

Kırcaali Belediyesinin kasabayı elektrikle aydınlatma ve tramvay hattını Hasköy’e kadar uzatma kararı da gazetede yer alan haberlere örnek teşkil etmektedir.⁴⁰²

“Kırcaali belediyesinden kasabanın elektrikle tenevvürü ve Hasköy’e kadar tramvay inşası için karar vermiş mühendisi celb olunarak hemen işe başladığını haber alınmıştır”

⁴⁰¹ “Dahili Haberler “, Ç.B., 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

⁴⁰² ” Bulgaristan Havadisi-Kırcaali’nin Elektrikle Tenevvürü”, Ç.B, 23 Mayıs 1921, S.91, s.2

5. BÖLÜM

BALKAN, AVRUPA, ASYA, AFRİKA, AMERİKA VE TÜRK DÜNYASI DEVLETLERİ HABERLERİ

Çiftçi Bilgisi gazetesinde yer alan ülke haberleri, bu ülkelerin Bulgaristan ve Türkiye ile olan ilişkilerine göre farklılık göstermiştir. Bulgaristan ve Türkiye ile coğrafi yakınlığı bulunan ve siyasi ilişkileri yoğun olan devletlerin haberleri daha fazla yer alırken, diğer devletlerin haberleri daha az yer bulmuştur. Bulgaristan haricinde en fazla Türkiye ve Yunanistan ile ilgili haberler verilmiştir. Bulgaristan haberleri üçüncü bölümde (III. Bölüm) “Bulgaristan Türkleri, Bulgaristan Haberleri”, Türkiye ve Yunanistan haberleri ise ikinci bölümde (II. Bölüm) “Çiftçi Bilgisi Gazetesinde Millî Mücadele Haberleri” başlıkları altında ayrıntılı olarak verildiği için bu bölüme alınmamıştır. Bu devletler haricinde en fazla haber Rusya, İngiltere, Arnavutluk, Sırbistan, İtalya ve Fransa ile ilgilidir. Arjantin, Avusturya, İsviçre, Gürcistan, Çin, Irak, Arabistan, Danimarka ve Belçika ile ilgili birer haber bulunmaktadır.

5.1.Balkan Devletleri Haberleri

Balkan devletlerinden Arnavutluk, Çekoslovakya, Makedonya, Romanya, Sırbistan ve Yugoslavya ile ilgili haberler bu bölümdedir.

Arnavutluk ile ilgili ilk haberde Arnavutluk’ta yapılan milletvekili seçimleriyle ilgili bilgi verilmektedir.⁴⁰³

“Arnavutluk İntihâbâtı

Arnavutluk meclis-i mebusanı için 72 mebus intihâb olunmuşlardır. Bunlar meyanında birkaç da Ulah bulunduğundan Romanya’da memnuniyeti mucib olmuştur. Bükreş gazeteleri, kendi milletdaşlarının bu muvaffâkiyetlerinden ezhâr memnuniyet ederken genç Arnavutluk, ekalliyetlerin hukûku prensiplerine nasıl hürmet ve riayet ettiğinden bahisle Sırp ve Yunânilere misâl olarak işaret ediyorlar.”

Gazetede Arnavutluk ile ilgili en kapsamlı haberler Arnavutluk’un sınırları hakkındadır. Çiftçi Bilgisi Arnavutluk’un sınır problemleriyle alakalı

⁴⁰³ “Arnavutluk İntihâbâtı”, Ç.B, 2 Nisan 1921, S.84, s.2

olarak Fransa, Yunanistan ve Sırbistan gazetelerinden aldığı bilgilere de yer vermiştir:⁴⁰⁴

“Arnavutluk Ahvali Arnavutluk’un Hududu

Paris gazeteleri Arnavutluğun hududunu tahdid vazifesiyle mükellef olan komisyonun bilânetice içtimâ ettiğini haber veriyorlar. İtalya ile Fransa müştereken 1913 hududunu teklif ettikleri halde İngiltere teklifi Yunanistan lehinde bir ta’dili ihtivâ etmektedir.

(Tahidramos) gazetesi Atina’dan istihbar ettiğine göre İtalya hükümeti Sırplarla Yunanlılar Armutluğu işgal ettikleri taktirde İtalyanlar da Avlonya’yı işgal edeceklerini beyan etmiştir.

Sırp gazeteleri Makedonya ve bilhassa Yakve ve Prizren taraflarında Arnavut çetelerinin şiddetli faaliyetlerinden bahsediyorlar...”

Arnavutluk ile Yunanistan arasındaki sınır problemleri “Tan” gazetesinden alınan bir makale ile değerlendirilmektedir. Makaleye göre Britanya hükümeti 1913 yılında Arnavutluk’un güney sınırında bulunan Görice ve Ergiri’ni Yunanistan’a verilmesini isterken şimdi ise bu karardan vazgeçerek Görice ve Ergiri’nin Arnavutluk’ta kalmasına karar vermiştir. Ankara Hükümeti ise Avlonya, Berat ve Ergiri’ye özerklik verilmesinden yanadır. Buna karşı Yugoslavya hükümeti Arnavutluk’un tam bağımsızlığını isterken İtalya Arnavutluk’un varlığının ve bağımsızlığının herkes tarafından kabul edilmesini savunmaktadır. İngiltere’nin Görice ve Ergiri’nin Yunanistan yerine Arnavutluk’ta kalmasını istemesi ise İtalya ile “Şark Meselesi” hakkında aynı düşüncelere sahip olmaya başlamasından kaynaklanmaktadır.⁴⁰⁵

Arnavutluk ile ilgili diğer haberler ise kısa kısa verilen birer ikişer satırlık haberlerdir.

“Arnavudları da Asıyorlar

Atina telgrafları: Yanya’da tezâhürât-ı milliyede bulunduklarından dolayı birkaç Arnavud milletperverânın idam edildikleri bildirilmektedir.”⁴⁰⁶

“Arnavudluk Hükümetinin Muhtırası

⁴⁰⁴ “Arnavutluk Ahvali- Arnavutluğun Hududu”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

⁴⁰⁵ “Arnavutlar ve Yunanlılar”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

⁴⁰⁶ “Arnavudları da Asıyorlar”, Ç.B, 23 Mayıs 1921, S.91, s.2

Roma- 27- Arnavud hükümeti Sırp ve Yunan tasavvur-u istilâcuyaneleri hakkında cemiyet-i akvâm'a bir muhtıra göndermiştir. ”⁴⁰⁷

“Arnavutluk Ahvali Arnavutluğun Hududu

... Arnavutluk hükümeti muhtemel bir Sırp-Yunan taarruzuna karşı memleketin müdafaası için umumi seferberlik ilan etmiştir.

Arnavutluk'ta 20 milyon (altın) frank sermaye ile bir milli banka açılmıştır. ”⁴⁰⁸

“Sırp-Arnavutluk Hazırlıkları

Mezkûr gazeteye (Jurnal Duryan) Florino'dan bildirildiğine göre Arnavutların, Arnavut-Yunan hududunda tahşidatı devam ediyor.

Son hafta zarfında ise üç tabur Arnavut askeri Ergiri'ye muvasalat etmişlerdir. ”⁴⁰⁹

Arnavutluk ile ilgili son haber Arnavutluk'taki hükümet değişikliğidir:⁴¹⁰

“Arnavutluk'ta Sükûnet

Cenevre'den bildirildiğine göre Arnavutluk kabinesi sükûn dairesinde değişmiş ve her tarafta sükûnet hükümferma imiş.”

Çekoslovakya elçisinin Bulgar dışişleri bakanını ziyareti, Çekoslovakya ile ilgili ilk haberdur:⁴¹¹

“Ziyaret

Evvelisi gün yevmi kabul olduğu için hariciye nâzırı vekili Gaspodin Radolof'u Fransa, Romanya ve Çekoslovak sefirleri ziyaret etmişlerdir.”

Çek-Slovak çiftçi birliğine mensup bir heyet, suikast sonucu öldürülen harbiye nazırı Aleksander Dmitrof için Bulgaristan'a taziye ziyaretine gelmişler ve Bulgaristan'da memnuniyetle karşılanmıştır.⁴¹²

“Büyük Misafirlerimiz

⁴⁰⁷ “Arnavutluk Hükümetinin Muhtırası”, Ç.B, 30 Mayıs 1921, S.92, s.2

⁴⁰⁸ “Arnavutluk Ahvali -Arnavutluk'un Hududu“, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

⁴⁰⁹ “Sırp-Arnavutluk Hazırlıkları“, Ç.B, 23 Teşrinievvel 1921, S.111, s.2

⁴¹⁰ “Arnavutluk da Sükûnet”, Ç.B, 29 Kanunuevvel 1921, S.120, s.2

⁴¹¹ “Ziyaret”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

⁴¹² “Büyük Misafirlerimiz”, Ç.B, 21 Teşrinisani 1921, S.115, s.2

...Bu büyük misafirlerimiz çiftçilerin büyük üstadı müteveffa Dimitrof'un kabrine çelenk vaz etmek için gelmiştir...

...Biz bugün çiftçi beynelmilel mümessilleri, bu büyük misafirlerimizi aramızda görmekle iftihar eder ve kendilerine beyan-i hoşamedi etmekle kesb-i şeref eyleriz."

Çiftçi Bilgisi, Yunan millet meclisindeki Makedonyalı milletvekillerinin ayrı bir parti kurma niyetinde olduklarını Proodos gazetesine dayandırarak vermiştir:⁴¹³

"Yunan Makedonya'sı Meb'usları:

Proodos gazetesi yazdığına göre Yunan Meclis-i Mebusanında bulunan Makedonya mebusları müstakil bir fırka teşkil niyetindedirler. Makedonya ahalisi kendi intihap eylediği mebuslarına diğer fırkalarla teşrik-i mesai etmek salahiyetini vermediği bazı delailden müsteban olmaktadır."

Yunanistan sınırları içinde kalan Makedonların Yunan idaresinden memnun olmadığı gibi, Yugoslavya sınırları içinde kalan Makedonların da Sırp idaresinden memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Çiftçi Bilgisi bu konuyu Bükreş'te yayınlanan Renaşteran Arvemana gazetesinden aldığı bilgilerle değerlendirmiştir. Gazete, Sırp Makedonya'sında genel bir ayaklanma beklemeyiz. Buna karşılık mahalli çetelerin ayaklanma ihtimallerini daha yüksek görür. Şayet Sırp idaresi gerekli tedbirleri almaz, özellikle de halkın hayatını kolaylaştıran uygulamaları devreye sokmazsa bu mahalli ayaklanmalar genişleyerek, istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarabilir:⁴¹⁴

"Yine tekrar ederiz. Makedonya'da bir inkilâb vukua gelmez. Fakat bununla oradaki milletlerin Sırp idaresinden memnun olduklarını ifade etmek istemiyoruz. Çünkü Yugoslav hükümeti Makedonya milletlerine hiçte iyi nazarla bakmıyor.

Bizzat Sırp matbuatı ve diplomatları itiraf ediyorlar ki Makedonya'da ki hükümet iyi bir netice getirmeyecektir.

Sırplar da biliyorlar ki Romanlar da dahil olduğu halde Makedonya'da bütün milletler bu idareden memnun olmayıp halaslarını talep ediyorlar.

Bundan maada bütün mektepler ve kiliselerde takibat başlamıştır. Bulgar ve Yunan ve Romanların bilcümle ilmi müessesatı kapatılmıştır.

⁴¹³ "Yunan Makedonyası Mebusları", Ç.B, 26 Kanunusani 1921, S.76, s.2

⁴¹⁴ "Makedonya'da İnkilâb Zuhuru Mümkün mü?", Ç.B, 26 Mart 1921, S.83, s.2

Makedonya'daki bütün bu hadisat, ayda bir inkılabın tahammüidir. Sırp idaresinden bizar olan Makedonya milletlerinin ittihadı yakınlarda vukua geleceği işaret ediliyor.”

Sırpların Makedonya bölgesindeki baskıları ayaklanmalara sebep olmuştur. İsyancıların bir kısmı Sırp jandarmasıyla girdikleri çatışmada ölmüştür. Arnavut isyancılar, Makedonya'daki Arnavutları durdurabilmek için Arnavutluk hükümetinden yardım istemişlerdir. Çiftçi Bilgisi, Politik isimli Sırp gazetesinden aldığı bilgileri okuyucularına aktarmıştır:⁴¹⁵

“Makedonya'da Hareket-i Milliye (Politik) nam Sırp gazetesi yazıyor:

Müttehid Azmi Beyta ve Bekir Raco çeteleri Rasice köyüne taarruz ederek üç jandarmayı katl etmişlerdir. Takibe giden bir Sırp jandarma müfrezesi ile çeteler arasında vuku bulan müsademedede Arnavutlardan 20 kişi ve 8 jandarma maktul düşmüşlerdir.

Azmi Beyta, Makedonya Arnavutlarını tahlis edebilmek için Arnavutluk hükümetinden kuvayı muavenet talep etmiştir. Tiran hükümeti Makedonya Arnavutlarının himayesi için cemiyet-i akvam pek yakında teşebbüsatta bulunacağı ve zaman-ı hazır başka türlü harekate müsait olmadığı cevap vermiştir.”

Çiftçi Bilgisi, 71. sayısında Romanya millet meclisinin bombalandığı haberini vermiştir:⁴¹⁶

“Romanya Senatosunda Bomba Faciası:

Bükreş'te, Romanya meclis-i ayanında geçen hafta cehennem makinesi denilen müthiş bir bomba infilak eylemiş, pek çok kimseler mecruh düşmüştür.

Cinayetin failleri henüz yakalanmamışsa da ihtilalci, anarşist Bolşeviklerin marifeti olduğu zan ediliyor.”

Gazete bu haberle ilgili farklı bir gelişmeyi 72. sayıda da vermiştir:⁴¹⁷

“Romanya hükümeti ayanda vuku bulan suikastı keşif edecek olan zat'a iki yüz bin ley mükafat vereceğini ilan etmektedir.”

Çiftçi Bilgisi 117. sayısında ise, Varna'da polis tarafından yakalanan bir zanlının Bükreş'teki suikastın faillerinden olabileceğini belirtmiştir. Yani

⁴¹⁵ “Makedonya'da Hareket-i Milliye”, Ç.B, 23 Temmuz 1921, S.98, s.2

⁴¹⁶ “Romanya Senatosunda Bomba Faciası “, Ç.B, 15 Kanunuevvel 1920, S.71, s.2

⁴¹⁷ Ç.B, 22 Kanunuevvel 1920, S.72, s.2

gazete verdiği haberin pesini bırakmamış, elde ettiği haberleri yayınlamaya devam etmiştir.⁴¹⁸

“Varna polis müdüriyeti dahiliye vekaletine gönderdiği bir telgrafla geçen ayın yirmi sekizinde öğleden sonra saat beşte Gavril Kricenko isminde birisi, sivil polis İvan Kostof tarafından yakalandığı haberi verilmiştir. Telgrafta merhum Bükreş meclis-i ayanına yapılan suikast faillerinden olduğu gösterilmiş ise de mevkufun bu cürmü tanıyıp tanımadığına dair izahat yoktur.”

General Wrangel’in Romanya üzerinden Sovyetlere saldırıya hazırlandığı ihtimali üzerine Çiçerin Romanya’ya nota göndermiştir.⁴¹⁹

“Bolşeviklerin Romanya’ya Notası, Londra 29 (t. H. R)

Bolşeviklerin bir telsizinde diyor ki: Çiçerin Romanya’ya bir nota göndererek General Wrangel’in Sovyetlere karşı yeni bir taarruz hazırlığında bulunmak üzere ordu bakiyesini Köstence’ye nakil etmek tasavvurunda bulunduğunu hükümet-i mezkureye bildirmiş ve Romanya hükümeti tamamen bitaraf kalacağını ilan eylediği cihetle General Wrangel’in bu tasavvuruna mâni olacağından ümitvar bulunduğunu beyan etmiştir.”

Bolşevikler, Wrangel ordusunun Romanya üzerinden saldıracağından korkarken, diğer taraftan da Romanya sınırına askeri yığınak yapıyorlardı. Romanya halkını tedirgin eden bu durum karşısında, dışişleri bakanı açıklama yapıyor:⁴²⁰

“Nakayunsku’nun Beyanatı

Romanya hariciye nazırı Nakayunsku (Cigagu Jibona) gazetesine zirde ki beyanatta bulunmuştur.

“Benim fikrimce Romanya için hiçbir Bolşevik tehlikesi mevcut değildir. Moskova zimamdarları Rusya’nın Romanya’ya karşı bir fikr-i hasmane perverde etmediğini ve (Dinster-Dnester-Dinyester) civarındaki Bolşevik tahşidatı yalnız kışı geçirmek için bir karargah’dan ibaret olduğunu te’min etmişlerdir. Aynı zamanda Sovyet Hükümet’i Romanya’ya ait 240 milyon franklık altın’ın Moskova’da mahfuz bulunduğunu bildirmiştir.”

⁴¹⁸ “Dahili”, Ç.B, 5 Kanunuevvel 1921, S.117, s.2

⁴¹⁹ “Bolşeviklerin Romanya’ya Notası”, Ç.B, 15 Kanunuevvel 1920, S.71, s.2

⁴²⁰ “Nakayunsku’nun Beyanatı”, Ç.B, 5 Şubat 1921, S.77, s.2

Rusya ile Romanya aralarındaki sorunları çözmek için konferanslar düzenlemişlerdir:⁴²¹

“Rus- Romen Konferansı

Rus ve Romen hükümetlerinin talebi üzerine Lehistan hükümeti konferansın Varşova’da içtimaina muvaffakiyet etmişlerdir.”

Rusya buğday sıkıntısı yaşamaktadır. Bu sıkıntıyı gidermek için Romanya’daki buğdaylara göz dikmesi iki ülke arasındaki gerginliği artırmıştır:⁴²²

“Bükreş’te Telaş

Son zamanlarda Sovyet Rusya ile Romanya arasında gerginlik ziyadeleşmeye başlamıştır. Bükreş ahalisi müsellaah bir ihtilafın zuhuru muhtemel olduğundan telaş içindedir. Rusya’nın böyle bir ihtilafa sebebiyet vermekteki maksadı Romanya da ki zahireyi aç kalan Rus ahâlisi için elde etmek imiş.”

Komünizm, 1920’li yıllarda birçok Balkan ülkesini tehdit etmiştir. Sırbistan’da komünizm yanlıları suikast eylemleri bile gerçekleştirmişlerdir:⁴²³

“Suikastı Kim Yaptı

Birkaç gün evvel Sırpya veliahdına bir suikast yapılmıştı. Bombayı atan (Stebiç) namında bir Sırp’tır. Kendisinin ifadesine göre suikastı komünist mebuslardan Filipoviç, Çerniç ve Kovaviç’in teşvikiyle icra etmiştir. Rivayete göre bütün komünist mebuslar taht-ı muhakemeye alınacaklardır.”

Birbirlerine komşu olan ülkeler arasında yaşanan sınır problemleri Sırbistan ile Arnavutluk arasında da yaşanmıştır:⁴²⁴

“Sırlar Arnavutluk’tan Çekiliyorlar

Bir iki ay evvel Sırp askeri Arnavutluk hududunu geçerek Yakova’nın Gaş ve Krasnik kazalarını işgal etmiştir. Arnavut gazeteleri, Sırlar bu yerleri tahliye ederek Arnavut jandarmaları tarafından işgal eylediğini haber veriyorlar.”

⁴²¹ “Rus-Romen Konferansı “, Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

⁴²² “Bükreş’te Telaş “, Ç.B, 3 Eylül 1921, S.104, s.2

⁴²³ “Suikastı Kim Yaptı”, Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

⁴²⁴ “Sırlar Arnavutluk’tan Çekiliyorlar”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

İki ülke arasında gerginliklerin daha fazla yükseldiği dönemler olmuştur. Böyle durumlarda Sırbistan seferberlik ilan etmiş ve Arnavutluk sınırına daha fazla askeri güç yığmıştır.⁴²⁵

“Sırp-Arnavutluk İhtilafı Sırbistan’da Seferberlik Bükreş’ten bildiriliyor:

Belgrad’dan telefonla iş ’ar olunduğuna göre sadır olan irade ile 918, 19,20, 21 seneleri kara efradı tahtı silaha davet olunmuşlardır. Bu efrâd Arnavutluk hududuna gönderileceklerdir. Oraya şimdiye kadar iki fırka topçu ve on alay piyadeden mürekkeb bir kuvvet gönderilmiştir.”

Taraflar her ne kadar savaş hazırlığı yapıyor olsa da doğal olayların savaşları durdurduğu da görülmüştür.⁴²⁶

“Yağmur’dan Müşteka

(Politik) gazetesine Debre’den iş ’ar olunduğuna göre yağın yağmurdan Drin nehri taşmış olduğundan harekât-ı harbiye durgun imiş.”

Arnavutluk ile Sırbistan ve Yunanistan arasındaki savaş ortamına İngiltere sessiz kalmamıştır. İngiltere şayet bir savaş çıkarsa bundan Sırbistan ve Yunanistan’ı sorumlu tutacağını bildirmiştir.⁴²⁷

“İngilizlerin Notası

Bükreş’ten bildiriliyor:

İngiltere hükümeti Atina ve Belgrad’a gönderdiği bir nota ile Yunanistan ve Sırbistan hükümetlerine Arnavutluk’a karşı harbcuyane ve tecavüzkerane siyasetlerinden vazgeçmedikleri takdirde zuhur edecek her türlü hadisattan kendilerini mesul tutacağını bildirmiştir.”

Sırpların İngiltere’nin notasına rağmen Arnavutluk sınırına askeri yığınak yapmaya devam ettiği görülmüştür.⁴²⁸

“Sırp- Arnavutluk Hazırlıkları

⁴²⁵ “Sırp-Arnavutluk İhtilafı-Sırbistan’da Seferberlik”, Ç.B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.2.

⁴²⁶ “Sırbistan Arnavutluk İhtilafı-Yağmurdan Müşteka”, Ç.B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.2.

⁴²⁷ “Sırbistan Arnavutluk İhtilafı-İngilizlerin Notası”, Ç.B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.2.

⁴²⁸ “Sırp-Arnavutluk Hazırlıkları”, Ç.B, 23 Teşrinievvel 1921, S.111, s.2

Jurnal Duryan gazetesine Selanik'ten bildiriliyor:

Üsküp'ten Selanik'e gelen tüccarların ifadelerine göre bu günlerde Sırplar, şehir-i mezkurda tahşidat-ı askeriye de bulunuyorlar. Cebel top bataryalarıyla takviye edilen bu asakir Arnavutluk hududuna gideceklerdir."

Sırp hükümeti bir taraftan savaş hazırlıklarını devam ettirirken, diğer taraftan ülkedeki muhalefet partilerine baskı koruyordu.⁴²⁹

"Radiç Fırkası Taht-ı Muhakemeye Alınacak

Sırpça Politika gazetesinin işaretine nazaran Sırp hükümeti Radiç ve partisinin taht-ı muhakemeye alınması hususunda İskopiştine'den (Narodna Skupstina-Sırbistan Ulusal Meclisi) mezuniyet taleb edecektir."

Yugoslavya⁴³⁰ büyükelçiliğinin kral Alexander'in tahtını terk edeceğini yalanladığı beyanını Yugoslavya ile ilgili tek haberdur:⁴³¹

"Yugoslavya Kralının Terk-i Saltanatı Etrafında:

Paris 13 Teşrinievvel –(Havas):

Yugoslavya sefarethanesi kral Alexander'in terk-i saltanat etmek niyetinde olduğuna dair deveren eden şayiaları bi-asıl olduğunu suret-i katiye de tekzip ediyor."

5.2. Avrupa Devletleri Haberleri

⁴²⁹ "Radiç Fırkası Taht-ı Muhakemeye Alınıyor", Ç.B, 5 Kanunuevvel 1921, S.117, s.2

⁴³⁰ Yugoslavya: Sırp, Hırvat ve Sloven krallıklarının birleşmesiyle 1 Aralık 1918 tarihinde Yugoslavya devleti kuruldu. İkinci Dünya Savaşında Almanya, İtalya, Macaristan ve Bulgar ordularının işgaline uğradı. Josip Broz Tito önderliğinde işgallere direnerek 2 Aralık 1945 tarihinde Yugoslavya Demokratik Federal Cumhuriyeti'ni kurdular. Devletin ismi 1963 yılında yürürlüğe giren yeni anayasa ile Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti olarak değişti. 1990 yılında birlik bozulmaya başladı. 1991'de Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya, 1992'de Bosna-Hersek bağımsızlığını ilan etti. 1993'te Yugoslavya'nın yerine Sırbistan-Karadağ Federasyonu kuruldu. Karadağ 2006'da bağımsızlığını ilan etti. En son 2008'de Kosova bağımsızlığını ilan ederek ayrıldı. Remzi Bulut, "Eski Yugoslavya'yı Oluşturan Ülkeler ve Ekonomileri", Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntılı Sayı, 55, Ekim 2017/38

⁴³¹ "Son Haberler-Yugoslavya Kralının Terk-i Saltanatı Etrafında", Ç.B, 15 Teşrinievvel 1921, S.110, s.2

Almanya, Belçika, Danimarka, Fransa, İngiltere, İrlanda, İspanya, İtalya ve Lehistan haberleri Avrupa haberlerini oluşturmaktadır.

Almanya 1. Dünya Savaşından mağlup ayrıldı. Galip devletler, savaş sonu imzalanacak antlaşmaların şartlarını belirlemek için 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı'nı topladılar. 32 ülke temsilcisinin katıldığı konferansın kararlarına Amerika, İngiltere, Fransa, Japonya ve İtalya hakimdi. Konferansın en etkili devletleri Fransa ve İngiltere oldu. Bu iki devlet, Avrupa kıtasında kendilerine en büyük rakip olarak gördükleri Almanya'nın güçlenmesini istemiyorlardı. İngiltere ve Fransa'nın menfaatleri doğrultusunda çıkan kararlar, Almanya'yı zor durumda bırakıyordu.⁴³² Çiftçi Bilgisi, Alman Hükümeti ve kamuoyunun Paris Konferansının aleyhinde olduğunu bildiriyor:⁴³³

“Almanlar ve Paris Konferansı

Monitör Gazetesine Berlin'den bildiriliyor:

Bura mehafil-i hükümet ve ahval-i umumiye bütün bütüne Paris kongresinin kararı aleyhindedir. Bu karar Almanya milliyetlerine ma'ruz olanların telaşlarına meydan vermek için muvakkat olduğu söyleniyor.”

Sonraki haftalarda, Almanya'nın pek çok şehrinde Paris Konferansı protesto ediliyor.⁴³⁴

“Almanya'da Protestolar

Berlin-Bavyera, Hamburg, Bremen, Leipzig, Frankfurt ve Dresden şehirleri ahalisi Paris Konferansı'nı protesto etmişlerdir.”

Almanya'nın Paris Konferansı kararları nedeniyle sıkıntılı günler yaşadığı dönemlerde komünizm yanlısı ihtilaller başlıyor. Alman hükümeti ihtilalleri önlemek için bazı yerlerde top kullanmak zorunda kalıyor.⁴³⁵

“Mütenevvi Haberler

⁴³² Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s.136-137

⁴³³ “Müteferrik Haberler, Almanlar ve Paris Konferansı”, Ç.B, 5 Şubat 1921, S.77, s.2

⁴³⁴ “Müteferrik Haberler, Almanya'da Protestolar “, Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.2

⁴³⁵ “Mütenevvi Haberler “, Ç.B, 2 Nisan 1921, S.84, s.2

Almanya’da son günlerde komünist ihtilâlleri zuhur etmiştir. Bunları teskin için hükümet bazı yerlerde top istimâl etmek mecburiyetinde bulunmuştur. “

İtilaf devletleri Almanya üzerindeki baskıyı arttırarak, askerlerin teçhizatına dahi karışmaya başlıyorlar.⁴³⁶

“Müteliflerin Protestosu

Berlin’den bildirildiğine göre İtilâf devletleri bir nota ile askerî surette Alman jandarmalarının teçhizatını protesto etmişlerdir. Alman hükümeti jandarmaların teçhiz-i sarf-ı esasî dâhiliyenin teminine mâtufl bulunduğunu cevaben bildirilmiştir”

Çiftçi Bilgisi’nde Belçika ile ilgili özel haberler yoktur. Belçika ismi sadece Bulgaristan dışişleri bakanının büyükelçileri kabulünde geçmektedir.⁴³⁷

“Dahili Haberler

Evvvelsi gün yevm-i kabul olmak münasebetiyle, hariciye naziri Gaspodin Radolof Romanya, Yunanistan, Belçika, Rusya, İran ve Çekoslovak sefirlerini kabul etmiştir.”

Çiftçi Bilgisi ziraatı milletlerin tek servet ve mutluluk kaynağı olarak görmektedir. Ülkelerin kalkınması için ziraate önem verilmeli, ziraat konusunda ilerleme kaydeden ülkeler örnek alınmalıdır. En güzel örnek Danimarka’dır. Danimarka kraliçesi Sofiya Mağdelina kendi arazisini parçalara bölerek, bedeli on senede ödenmek kaydıyla çiftçilere vermiştir. Diğer büyük arazi sahipleri de bu yolu takip etmişlerdir. Bu sayede ziraat yapmak isteyen herkesin toprağı olmuştur. Kurdukları kooperatifler sayesinde ürünlerini en uygun şekilde değerlendirirken, ihtiyaçları olan maddeleri de ucuz fiyatlara alabilmişlerdir.

Bu gibi örnekler Bulgaristan’da da uygulanırsa hem millet hem de ülke kazanacaktır.⁴³⁸

Fransa ile ilgili haberler, 1920 senesi nüfus istatistiği, Mösyö Devalere isminde birisinin Fransa’ya geçişinin engellemek istemesi, Fransızların

⁴³⁶ “Müteliflerin Protestosu “, Ç.B, 30 Nisan 1921, S.88, s.2

⁴³⁷ “Dahili Haberler”, Ç.B, 10 Eylül 1921, S.105, s.2

⁴³⁸ “Milletlerin Yegâne Membâ-i Servet ve Saadeti Ziraattır”, Ç.B, 24 Şubat 1921, S.79, s.1-

Zonguldak'ı tahliyesi ve Dünyayı etkisi altına alan kuraklığın Fransa'da da görülmesi haberlerinden oluşmaktadır.

1920 nüfus istatistiğine göre Fransa'nın nüfusu ile son 3 ayda doğan ve ölenlerin sayısı şöyledir:⁴³⁹

“Fransa’da yapılan istatistiklere göre Fransa’nın nüfus-u umumisi

*41.476.222 kişiye baliğ imiş. 1920 senesinin son 3 ayında tevellüdad
4.346.984 vefayat ise 356.722 imiş.”*

Bu haberin devamında Mösyö Devalere isminde birisinden bahsedilir. Küçük bir vapurla Şonlanda'ya (Scotland-İskoçya) gelen bu kişinin elinde önemli evraklar vardır ve Fransa'ya gitmesi engellenmelidir.

“...Mösyö Devalare’nin Fransa’ya gitmesine mâni olmak için sahilde me’murini tedabir-i lazıme ittihaz etmişlerdir. Mumaileyhin nereleri dolaştığı henüz ma’lum değildir.”

Kuvayımillie ilerlemeye başlayınca pek çok işgal gücü gibi Fransızlar da Anadolu'yu terk etmeye başlamışlardır.⁴⁴⁰

“Fransızlar Zonguldak'ı Tahliye Etmişler (Journal) gazetesine İstanbul’dan bildiriliyor:

Kuvayımilliyenin ilerlemesi üzerine Zonguldak'ta bulunan Fransız askerleriyle jandarmaları şehri tahliye etmişlerdir. Bir Fransız harb sefinesi bütün Fransız teb'alarını toplamıştır.”

Dünyada büyük çaplı bir kuraklık görülmeye başlamıştır. Çiftçi Bilgisi, Fransa'nın yanında Rusya, Amerika ve Arjantin'den örnekler vererek konuya dikkati çekmiştir:⁴⁴¹

“Çiftçilerin Nazarı Dikkatine

Bu sene hemen hemen dünyanın her tarafında devam eden kuraklık münasebetiyle mahsulât-ı zirâiyye ziyadesiyle haleldar olmuştur... Fransa’da sekiz dokuz aydan beri bir katre yağmur yağmamış olduğundan mahsulât-ı zirâiyyesi hiç iyi değildir.”

⁴³⁹ “Müteferrik Haberler “, Ç.B, 11 Şubat 1921, S.78, s.2

⁴⁴⁰ “Müteferrik Haberler, Fransızlar Zonguldak'ı Tahliye Etmişler “, Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

⁴⁴¹ “Çiftçilerimizin Nazarı Dikkatine “, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

Fransa ile ilgili son iki haber elçi ziyaretiyle ilgilidir.

“Ziyaret

*Evvelisi gün yevmi kabul olduğu için hariciye nâzır-ı vekili Gospodin Radolof'u Fransa, Romanya ve Çekoslovak sefirleri ziyaret etmişlerdir.”*⁴⁴²

“Dahili Haberler

*Ticaret komisyonu reisi Garafdesariz ile Fransa sefiri Mösyö Jorjiko'nun bu günlerde Paris'ten Sofya'ya muvaseleti muntazırdır.”*⁴⁴³

İngiltere, Türkiye üzerindeki emellerine Yunanistan eliyle ulaşmak istiyordu. Bunun için Yunanistan'ın Türkiye'deki işgallerine hem göz yumuyor hem de destekliyordu. Bu durum itilaf devletleri arasında huzursuzluğa sebep oldu. Fransa, Yunanistan'ın İzmir ve Trakya'dan çıkması için girişimde bulununca karşısına yine İngiltere çıktı.⁴⁴⁴

“İngiltere'nin Nokta-i Nazarı

İzmir ve Trakya'dan Yunanlıların çekilmesi hakkında Fransa'nın teşebbüsatına karşı Taymıs gazetesiyle İngiltere hariciye nazırı Lord Kürzon (Lord Curzon) bazı beyanatta bulunuyor. Beyanatın mazmunundan Trakya'ya Fransa himayesinin duhulünden İngiltere'nin ihtirazını ima ediyor.”

İngiltere her fırsatta Sevr Antlaşmasını ve Yunanistan'ı savunuyordu. Lloyd Corc (Lloyd George) Paris Konferansı öncesinde “...Sevr muahedesini tadil değil, bazı nokatın suret-i tatbikini tebdile razı olacağını beyan etmiştir.”⁴⁴⁵ İtalya'nın “Tribune” gazetesi konuyla ilgili haberde “Şark'a sulh verecek Sevr muahedesini ta'dile muhalefet ve Yunanistan'ı himaye eden yalnız İngiltere...” diyordu.⁴⁴⁶

Kut'ul Amare müdafii General Tounsehd (Townshend) İngiliz hükümetinin Anadolu ve Trakya politikasını hatalı buluyordu. Deyli Skec (Daily Sketch) gazetesine verdiği demeçte hükümetin hatalarını ayrıntılı olarak anlattı. Townshend'e göre İngiltere, Hindistan'da sorun yaşamak

⁴⁴² “Ziyaret”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

⁴⁴³ “Dahili Haberler”, Ç.B, 8 Teşrinievvel 1921, S.109, s.2

⁴⁴⁴ “İngiltere'nin Nokta-i Nazarı”, Ç.B, 15 Kanunuevvel 1920, S.71, s.2

⁴⁴⁵ “Lloyd George 'nin Son Beyanati”, Ç.B, 26 Kanunusani 1921, S.76, s.2

⁴⁴⁶ “İngiltere İnat Ediyor”, Ç.B, 6 Haziran 1921, S.93, s.2

istemiyorsa İzmir ve Trakya'yı Türkiye'ye bırakmalıdır. Çiftçi Bilgisi'nin Deyli Skec gazetesinden aktardığı kısa beyanat meseleyi gayet net açıklamaktadır.⁴⁴⁷

“ŞARKDA İNGİLTERE

Cünral Taunshed'in (Townshend) Beyanâtı

Deyli Skec (Daily Sketch) Kut'ul Amare müdafîi Cünral Taunsehd (General Townshend)'in ahiran söylediği bir nutukda bervechi ati beyanatı naklediyor:

“Anadolu'daki vaziyetten İngiltere'yi bir harb tehlikesi tehdid etmekte olduğunu görüyorum. Halbuki İngiltere hükümeti bu tehlikeyi görmüyor. Ben daha 1920 senesi 28 Teşrinisanide Sevr muahedesi'nin ta'dili, Türkiye'nin tahmil edilen ağır şerâit dâhilinde Trakya ve İzmişsiz yaşayamayacağını beyan etmişim. Filhakika Türkiye harekât-ı harbiyeyi tatil etti. Fakat o tamamıyla ezilmemişti. Ben Türklere, İngiltere'nin Türkiye'ye karşı hayırhavahlığına emin olmalarını söylemişim. Ne çare ki Türk vatanının iki büyük ve mühim parçaları Yunanistan'a verilmiş idi. Niçün? Türkiye'deki muhaberata nihâyet verilmek lâzımdır. Yunanlılara İzmir ve Trakya'nın tahliyesi için emir vermelidir. İngiltere ancak buna mukabil Hindistan hududunda sulh ve sükûnu istihsal edebilir. İngiltere'nin şark-ı garîb'deki politikası hatalıdır. İngiltere birçok hatalar yapmağla uzun vakitler ve mühim fırsatlar gaybetmiştir.”

Çiftçi Bilgisi'nin bu haberin hemen iki üç satır altında ve bir sonraki 96. sayısında verdiği haberler İngiltere'nin, General Taunshed'in uyarılarını dikkate almadığı ve Türkiye hakkındaki işgal politikasının değişmediğini gösteriyordu.

“...İngiliz cünrallerinden Harrington Fransa'nın muvafakiyetiyle İstanbul itilâf kuvve-i işgalîyesi kumandanlığına tayin olunmuştur. Bu tayin, müttefikin kontrollerinin tevhidine matuftur.”⁴⁴⁸

“...Proodos 'ün malumatına göre İngiltere Kuvâ-i milliye'nin muhtemel bir taarruzuna karşı şehrin müdafaası için yeniden İstanbul'a sefâin-i harbiye göndermiştir...”⁴⁴⁹

Türkiye ile İngiltere arasında savaş esirlerinin takası sorun olmuştur. Ankara hükümetinin temsilcisi Bekir Sami (Kunduh) Bey Londra konferansı

⁴⁴⁷ “Şarkta İngiltere, Cünral Taunshed'in (Townshend) Beyanâtı”, Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

⁴⁴⁸ “İngiltere-Rusya”, Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

⁴⁴⁹ “Kuvayı Milliye'nin Taarruzu”, Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

sonrasında İngilizlerle esir değişimi antlaşması imzaladı. Ankara millet meclisi antlaşmayı misak-i milliye aykırı bulduğu için kabul etmedi.⁴⁵⁰ Çiftçi Bilgisi bu haberi Raytır (Reuter) ajansına dayandırarak vermiştir.⁴⁵¹

“İngiliz Esirleri Hakkında Millet Meclisinin Kararı Paris- Raytır Ajansı bildiriyor:

Ankara’dan alman haberlere göre İngiliz esirlerinin tahliyesi hakkında Bekir Sami Bey’in Londra’da imza ettiği uzlaşma Ankara millet meclisi tarafından reddedilmiştir. Kemalistler, her ne sebebe mebni olsun en ağır Türk müttahimler bile İngilizler tarafından serbest bırakılmadıkça İngiliz esirleri tahliye etmeyeceklerdir.”

İngiliz milletvekilleri de Anadolu politikası hakkında hükümetle aynı düşüncedeydiler. Mister Chamberlain’in beyanatı bu düşüncüyü doğruluyordu.⁴⁵²

“Son Haberler

Chamberlain’in Anadolu hakkında beyanatı

Londra 13 Temmuz Mistir Chamberlain avam kamarasında vuku bulan bir suale cevaben Anadolu’nun vaziyeti umumiyesi evvelce söylenen sözler ve matbuat tarafından verilen havadislerden fazla bir diyecek olmadığını söylemiştir.”

Çiftçi Bilgisinin Daily Express gazetesinden aktardığı haber, İngilizlerin Türkiye siyasetinin değişmeyeceğini göstermektedir.⁴⁵³

“İngiltere Siyaseti Tebeddül Etmeyecektir Londra’dan bildiriliyor:

Daily Ekspres gazetesi Yunanlıların Türklere karşı ihraz ettikleri muvaffakiyetler ve bunun netâyic-i askeriyesi ne olursa olsun İngiltere siyasetinin hiçbir tebeddüle düçar olmayacağını beyan ediyor.”

İtilaf devletleri yakın doğu meselesinde fikir ayrılığına düşmüşlerdir. İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon sorunun çözümü için Fransız ve İtalyan mevkidaşlarıyla görüşmeler yapmıştır. Çiftçi Bilgisinin İngiltere ile ilgili son haberi bu konuyla ilgilidir.⁴⁵⁴

⁴⁵⁰ Şaduman Halıcı, “Bekir Sami Kunduh”, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>

⁴⁵¹ “İngiliz Esirleri Hakkında Millet Meclisinin Kararı”, Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

⁴⁵² “Son Haberler”, Ç.B, 14 Temmuz 1921, S.97, s.2

⁴⁵³ “İngiltere Siyaseti Tebeddül Etmeyecektir”, Ç.B, 30 Temmuz 1921, S.99, s.2

⁴⁵⁴ “Lord Kürzon Paris’e Gidecek”, Ç.B, 29 Aralık 1921, S.120, s.2

“Lord Kürzon Paris’e Gidecek:

Paris- Şark-ı Garîb meselesinin halli hakkında İtalya ve Fransa hariciye nazırlarıyla müşavere etmek üzere Lord Curzon’un Kanunusaninin sekizinde Paris’e azimetini takarrür etmiştir. İş bu tarih birkaç gün evvel mösyö Bryan’ın Hariciye Nazırına icra ettiği ziyaret esnasında tayin edilmiş olmak gerektir.”

Çiftçi Bilgisinde, İngiltere ile ilgili siyasi haberlerin haricinde bir de iş hayatı ile ilgili haber vardır. Maden işçilerinin grevi İngiliz ekonomisine pahalıya mal olmuştur.⁴⁵⁵

“...Londra’dan bildiriliyor:

Tahmin edildiğine göre İngiltere’de maden amelesinin ta’tili eşgali millete 250 milyon İngiliz lirasına yani on milyon franga mal olmuştur.”

İrlanda, İngiltere’den bağımsızlığını ilan etmiştir. Çiftçi Bilgisi’nin haberine göre İngiltere meclisi İrlanda’nın bağımsızlık ilanını onaylamıştır.⁴⁵⁶

“İrlanda’nın Muhtariyeti

İrlanda adasının ahalisi altı asırlık bir mücadelattan sonra son günlerde istiklaliyetini kazanmıştır. İngiltere ile İrlanda hükümetleri arasında ahiren akd olunan itilafnameye (nazaran) İrlanda’nın İngiltere hükümeti ile alakası yalnız naib-i hükümetin İngiltere kralı tarafından nasb olunması keyfiyetinden ibarettir.

Londra’dan gelen haberlere göre İngiltere parlamentosu mezkûr itilafnameyi tasdik etmiştir.”

İspanya ile ilgili tek haber iki ayrı sayıda aynı metinle verilmiştir. 103. sayıda “Müteferrik Haberler” başlığı altında İspanya’nın Fas’taki kayıplarıyla ilgili verilen haber, 105. sayıda “Dahili Haberler “’in sonunda “İspanya’nın Fas’taki Zayıyatı” başlığı ile verilmiştir. Her iki haberin metni aynıdır.⁴⁵⁷

“Müteferrik Haberler İspanya’nın Fas’taki zayıyatı

Madrid- İspanya hükümeti, Melila civarında ilk müsâdemeye dair olan resmi raporu almıştır. Mezkûr rapora nazaran (29.540) kişiye baliğ olan kayıplar hâriç olduğu halde (14,112) kişi maktul düşmüştür. İspanyollar 134 sahra topu (392) mitralyöz zayi etmişlerdir.”

⁴⁵⁵ “Son Haberler”, Ç.B, 14 Temmuz 1921, S.97, s.2

⁴⁵⁶ “İrlanda’nın Muhtariyeti”, Ç.B, 22 Kanunuevvel 1921, S.119, s.2

⁴⁵⁷ “Müteferrik Haberler “, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

Çiftçi Bilgisinde İsviçre haberleri bölümüne alabileceğimiz iki habere rastladık. Bu haberler direkt İsviçre ile ilgili haberler olmaktan ziyade içinde İsviçre ve Cenevre geçen haberlerdir. İlk haberimiz Bulgaristan’a yabancı ülkelerden gelecek telgraf ücretlerinin İsviçre frangı kuruna göre ücretlendirilmesiyle ilgilidir.⁴⁵⁸

“Memalik-i ecnebiyyede keşide edilecek hususi telgraflar için İsviçre frangı kuru üzerine ücret alınmaktadır.”

Diğer haberimiz Bulgaristan başbakanı Stambolisky’nin milletler cemiyeti toplantısı için Cenevre’ye gideceği haberidir.⁴⁵⁹

“Başvekil Gospodin Stamboliyski bugün Cenevre’ye müteveccihen Sofya’dan hareket etmiştir. Müşarünileyh cemiyet-i akvamda Bulgaristan’ı temsil edecektir.”

İtalya, 1. Dünya Savaşına İttifak Devletleri safında başladı. İtilaf Devletlerinin vaatleri daha cazip gelince 26 Nisan 1915’de imzaladığı antlaşma ile İtilaf Devletleri safına geçti. Yapılan antlaşmaya göre İtalya Avrupa’da istediği bir kısım yerler yanında on iki adalar ve Antalya bölgesini de alacaktı.⁴⁶⁰ İtilaf devletleriyle anlaşmazlığa düşen ve Anadolu’da istediğini bulamayan İtalya, Anadolu’yu terk etmeye karar verdi.⁴⁶¹

“İstanbul- (B. E.) Antalya’daki İtalyan asâkiri kumandanı şehri terk itmek için emir aldığı Türkiye Kuvâ-i inzibâtiyesine tebliğ etmiştir.”

Çiftçi Bilgisi, İtalya’da ki hükümet seçimleriyle ilgili iki kısa haber vermiştir.

“İtalya’da Kabine Buhranı

Roma’dan bildirildiğine göre kamara reisi De Medâre Nikolau De Orlando Civalti’ye halef gösterilmektedir.”⁴⁶²

“İtalya Kabinesi

⁴⁵⁸ “Dahili Haberler“, Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

⁴⁵⁹ Ç.B, 10 Eylül 1921, S.105, s.2

⁴⁶⁰ Fahir Armaoğlu, “20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)“, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s.110-112

⁴⁶¹ Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

⁴⁶² “İtalya’da Kabine Buhranı“, Ç.B, 6 Temmuz 1921, S.96, s.2

İtalya meclis mebusanı 133 rey muhalefete karşı 302 rey ile hükümete beyan-ı itibar etmiştir”⁴⁶³

Arnavutluk sınırlarını belirlemek için komisyon toplanmıştır. İtalya ile Fransa 1913 yılında belirlenen sınırı kabul ederken, İngiltere Arnavutluk sınırının Yunanistan lehine düzenlenmesini istemiştir. Bu teklifi kabul etmeyen İtalya, Arnavutluk’a karşı olası bir Sırp ve Yunan işgaline karşı tutum alacağını beyan etmiştir.⁴⁶⁴

“...Tahidramos gazetesi Atina’dan istihbar ettiğine göre İtalya hükümeti Sırplarla Yunanlılar Arnavutluğu işgal ettikleri taktirde İtalyanlar da Avlonya’yi işgal edeceklerini beyan etmiştir.”

İtalya, Arnavutluk’un varlığını ve bağımsızlığını koruması gerektiğini düşünmüştür. İngiltere’nin de bu doğrultuda adımlar atması meselenin çözümün de İtalya ile İngiltere’yi birbirine yaklaştırmıştır.⁴⁶⁵

“...İtalya hükümeti geçen sene 2 Ağustos’ta Avlonya’dan askerini çektiği vakit Arnavutluğun istiklal ve mevcudiyetini arzu ettiğini beyan etmiş idi. Son zamanlarda şark meselesi hakkında göze çarpan Britanya ve İtalya mukareneti, Arnavutluk meselesine de sirayet ederek bu iki devlet arasında bir itilaf hâsıl olduğunu düşünmeyi bize müsaade ediyor. İngiltere’nin Ergiri’nin Yunanistan’a verilmesi talebinden vazgeçmesi bu itilafın mukarreratından olsa gerektir.”

Çiftçi Bilgisinde İtalya ile ilgili son haber olarak Ankara-İtalya görüşmeleri yer almıştır. İtalya parlamentosu Ankara’da yapılan görüşmeleri değerlendirmek için toplanacaktır.⁴⁶⁶

“Ankara İtalya Müzakeratı

Roma’dan varid olan haberlere göre Ankara’da müzakere edilen Türkiye- İtalya itilafı esnasında elde edilen netayıcı tetkik etmek üzere İtalyan heyet-i vükelası içtima edecektir. Salahiyettar mahfil-i siyasiye de bu müzakeratta müşkülata tesadüf olunmayacağı kanaati mevcuttur.”

Lehistan haberleri Rusya-Lehistan görüşmeleri ve Bulgaristan içişleri bakanının Avrupa ülkelerine yapacağı ziyaretten ibarettir.

⁴⁶³ “İtalya Kabinesi “, Ç.B, 30 Temmuz 1921, S.99, s.2

⁴⁶⁴ “Arnavutluk Ahvali-Arnavutluk’un Hududu”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

⁴⁶⁵ “Arnavutlar ve Yunanlılar”, Ç.B, 27 Ağustos 1921, S.103, s.2

⁴⁶⁶ “Ankara İtalya Müzakeratı “, Ç.B, 21 Teşrinisani 1921, S.115, s.2

Rusya ile Lehistan arasındaki bir barış antlaşması imzalanması beklenmektedir.⁴⁶⁷

“Riga’da son alınan haberlere nazaran Rusya ile Lehistan beyinde ki muahede-i sulhiye yakında imza edilecektir.”

Görüşmelerde istenilen sonuç elde edilememiştir.⁴⁶⁸

“Rus ve Lehistan Müzakeratı Munkatı: Berlin’den bildirildiğine göre Rusya ve Lehistan müzakeratı munkatı olmuştur.”

Bulgaristan Dışişleri Bakanı uluslararası çiftçi birliğini oluşturmak amacıyla “...Çe-Slavya-İtalya-Lehistan-Fransa payitahtlarıyla Cenevre’yi...” ziyaret etmeyi planlamıştır.⁴⁶⁹

5.3. Asya Devletleri Haberleri

Gazetede ismi geçen Asya kıtasında buluna sekiz devletle alakalı haberler bu bölüme alınmıştır. Bu ülkeler içerisinde en çok haberin Rusya ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu bölümdeki ilk haber Arabistan ile ilgilidir. Şam’da bulunan Emir Said, Türkiye ile Fransa arasında varılan anlaşmadan dolayı memnuniyetini dile getiren bir telgraf çekmiştir. Fransa- Türkiye yakınlaşmasının sadece Müslümanlar için değil, Fransızlar için de teşekkürle layık bir davranış olduğunu belirtilmiştir.⁴⁷⁰

“Muhterem Mösyö (Briyan) Hazretlerine

Hürriyet ve medeniyet devleti olan Fransa’nın mümessili olmak sıfatıyla makam-ı hilâfet ve âlem-i İslâm hakkında izhar ettiğiniz muhabbetten dolayı devlet-i fehiminize karşı muhabbetimin te’kidine müsâraât eylerim.

Cihan-ı İslâm hakkında ibraz olunan bu asâr-ı muhâdenet yalnız Müslümanlar için bir zikr-i cemilden ibaret kalmayacak aynı zamanda bütün Fransızlar için ebedî bir hâtıra-i meşkûre bırakacaktır.

El Emir Said Abdülkadir”

⁴⁶⁷ “Mütenevvi Haberler”, Ç.B, 10 Kanunuevvel 1920, S.70, s.2

⁴⁶⁸ “Rusya ve Lehistan Müzakeratı Munkatı”, Ç.B, 31 Kanunuevvel 1920, S.73, s.2

⁴⁶⁹ “Bulgaristan Havadisı”, Ç.B, 10 Mart 1921, S.81, s.2

⁴⁷⁰ “Arabistan Ahvalı”, Ç.B, 10 Mart 1921, S.81, s.2

General Rıza Han'ın Tahran'ı savaş yapmadan alması ve Kazım Karabekir başkanlığında Kars'ta yapılan konferansa İran hükümet görevlilerinin katılması Çiftçi Bilgisi'nde İran ile ilgili yer alan haberlerdir.

“Acemistanda İnkılab

Tahran Kasabası Milliciler Elinde

(Akudepari) gazetesinin Tahran'dan aldığı haberlere göre 2500 Kazak ile (Kazvin)'den hareket eden Cünral Rıza Han 21 Şubat gecesi Tahran'a vasil olup şehri bila harb zabdeylemiştir. Mumaileyh hükümet-i hazırayı devirip bütün idare-i hükümeti elde etmiş ve hemen şah hazretleriyle müzakerata girişmiştir. ”⁴⁷¹

“SARK MİLLETLERİNİN KONFERANSI

Istanbul-13: Kars'ta geçen çarşamba günü Kazım Karabekir Paşa'nın taht-i riyasetinde ilk içtima akd edilmiştir. Müşarünileyh bir nutuk irad ederek şark milletleri arasındaki münasebat-i ırkıyye ce coğrafyadan bahs etmiş, ittihad ve infak tavsiye eylemiştir.

Konferans'ta Türk, Rus, İran ve Kafkas hükümetleri murahhasları hazır bulunmuşlardır. ”⁴⁷²

İtalya ve Çin silahların sınırlandırılması konferansında katılacaklarını Amerika'ya bildirmişlerdir:⁴⁷³

“Lyon- (radyo telgraf) İtalya ve Çin hükümetleri tahdid-i teslihat konferansının 11 Teşrinisanide içtimaina muvafakat ettiklerini Amerika hükümetine bildirmişlerdir. ”

Çiftçi Bilgisi Ermenistan'da yönetimin Taşnakların eline geçtiğini bildirmiştir:⁴⁷⁴

“Ermenistan Taşnakların Elinde

İstihbarat-ı mevsukamıza nazaran Ermenistan da Bolşevik kabinesi milliciler tarafından devrilmiş ve (Taşnaklar) denilen milliciler mevki-i iktidara gelmişlerdir. ”

Çiftçi Bilgisi “Gürcistan'da Muhaberat” başlığıyla verdiği haberde Gürcülerle Bolşeviklerin savaşından bahsetmiştir. Gürcülerin Tiflis'i tekrar ele geçirmeleri üzerine Bolşevikler takviye kuvvet çağırarak yeniden

⁴⁷¹ “Acemistanda İnkılab-Tahran Kasabası Milliciler Elinde”, Ç.B, 3 Mart 1921, S.80, s.2

⁴⁷² “Şark Milletlerinin Konferansı”, Ç.B, 17 Eylül 1921, S.106, s.2

⁴⁷³ “Mütenevvi Haberler”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

⁴⁷⁴ “Ermenistan Taşnakların Elinde”, Ç.B, 3 Mart 1921, S.80, s.2

saldırıya geçmişlerdir. Şiddetli çatışmaların başladığı tahmin edilse de ayrıntılı bilgi alınamamıştır. Konuyla ilgili bilgiler Gürcistan'ın İstanbul konsolosluğu tarafından yayınlanan bildiriden ibarettir:⁴⁷⁵

“‘‘Tiflis'ten telsiz telgrafla gelen son haberlere göre Gürcistan da ve bizzat Tiflis de vaziyet sakindir. ‘‘Borcav’’ havalisinde muharebat devam etmektedir. 19 Şubat sabahı düşman azim zayiata d şar olmuştur.

Gürcistan askerleri (2000) esir, birçok esliha, müteaddid top ve birçok mitralyöz almıştır.’’

Hint Müslümanları kurtuluş savaşımda maddi ve manevi bütün imk nlarıyla Türklerin yanında olmuşlardır. Çiftçi Bilgisi'nin Deyli Skec (Daily Sketch) gazetesinden aktardığı, Kut'ul Amare bölgesinden sorumlu İngiliz General Tounsehd (Townshend)'in beyanatı da bu durumu destekler niteliktedir. Townshend'e göre eğer İngiltere Hindistan bölgesinde huzur ve güvenliğı sağlamak istiyorsa, Yunanlıları İzmir ve Trakya'dan çıkararak, buraları Türklerle bırakmalıdır. Hint Müslümanlarının görüşü de bu yöndedir. İngiltere Yunanistan taraftarlığına devam ettiğı sürece Hint Müslümanları İngiltere'ye huzur vermeyecektir.⁴⁷⁶

İngiltere temaslarda bulunan Hindistan heyeti resmi ziyaretleri bittiğı halde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların konuşulacağı konferansın toplanmasını beklemek için İngiltere'de kalmışlardır. Çiftçi Bilgisi, Morning Post gazetesinin haberini ‘‘Hint Heyeti Londra'da’’ başlığıyla vermiştir.⁴⁷⁷

‘‘Hint Heyeti Londra'da

(Mornig) Post gazetesinin yazdığına göre Hint Müslümanları heyet-i murahasasından doktor Ahmed El Nassari Efendinin Hindistan'a avdet ettiğini, Ağa Han, Mehmed Cufayi, şeyh-i müşir Hüseyin Kıdvay ve diğer azanın ziyaret-i resmiyelerini temdid ederek şark-ı garib meselesine inkiş f t-ı  tiyyesini ve Türk Yunan heyet-i murahasaları tarafından verilecek cevaplar üzerine şark-ı garib konferansının in'ikadını bekleyeceklerini ve Mistir   r ill'in(Mister Churchill) Filistin'den avdetini müteakib Hindistan heyetini kabul etmesi muhtemelmiş.’’

⁴⁷⁵ ‘‘Gürcistan'da Muhaberat’’,  .B, 3 Mart 1921, S.80, s.2

⁴⁷⁶ ‘‘Şark'ta İngiltere-General Taunshed'in Beyanatı’’,  .B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

⁴⁷⁷ ‘‘Hint Heyeti Londra'da’’,  .B, 9 Mayıs 1921, S.89, s.2

Emir Faysal'ın Irak hükümdarı seçilmesiyle ilgili haber “Morning Post gazetesinin muhabiri, Emir Faysal'ın Irak hükümdarlığına intihabı bir emrivaki olmak üzere iş 'ar eylemiştir.”⁴⁷⁸ şeklinde verilmiştir.

Rusya haberleri bölümünde Bolşeviklerin faaliyetleri, Rus köylülerin ayaklanmaları, Rusya'da görülen kıtlık, Rusya'nın Türkiye'ye gönderdiği yardımlar ve Enver Paşa ile ilgili konular bulunmaktadır.

Rusya'da 5-7 Kasım 1917'de (25 Ekim Devrimi) gerçekleşen hükümet darbesiyle Bolşevikler iktidarı ele geçirdiler. 8 Kasım'da Lenin'in (Vladimir Ilyic Ulyanov) Petersburg'a gelmesiyle Rusya'da Bolşevik rejim başlamış oldu.⁴⁷⁹ Çiftçi Bilgisi'nin verdiği haberde Bolşeviklerin yayılmacı bir politika izledikleri görülmektedir. Çiftçi Bilgisi, Tan gazetesinden naklettiği haberde Bolşeviklerin ikinci ordusunun Gürcistan'a doğru ilerlerken, diğer taraftan da Romanya sınırına her biri 18.000 kişiden oluşan altı kolordu gönderildiğini bildiriyordu. Gürcistan hükümeti, Bolşeviklerin Gürcistan sınırlarındaki askeri hazırlıkları konusunda Sovyet dışişleri bakanı Çiçerin'e bir nota vermiştir. Bu nota hiçbir ise yaramamış “...Bolşevikler Pandiski köprüsü havalisinde istihkamlar kazıp büyük kuvvetler celb etmişlerdir. Kazak Bolşevikler Barcinski nahiyesine girmişlerdir. Diğer taraftan Bolşevik kıtaatı Karpici karyesine taarruz etmişlerdir...”⁴⁸⁰

Bolşevikler muhaliflerine karşı oldukça acımasız davranıyordu. Çiftçi Bilgisi Voliya Rusya gazetesinden aldığı haberde, muhalif denizcilerin bulunduğu Kronştadt adasının Bolşevikler tarafından bombalandığını bildiriyordu.⁴⁸¹

“Kronştadt Bombardımanı

(Voliya Rusya) gazetesine Helsinboras'dan bildiriliyor.

Kronştadt teslim edilemiyor. Güllelerin infilakından Kronştadt, Kransnoyagorka ve Sestarsk'da yangınlar zuhur etmiştir. Kızıl piyade

⁴⁷⁸ “Emir Faysal Irak Hükümdarı”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

⁴⁷⁹ Fahir Armaoğlu, “20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)”, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s.124-126

⁴⁸⁰ “Romanya ve Gürcistan'a Karşı Hazırlıklar”, Ç.B, 15 Kanunusani 1921, S.75, s.2

⁴⁸¹ “Kronştadt Bombardımanı”, Ç.B, 18 Mart 1921, S.82, s.2

askeri Kronştadt istihkamatından birine hücumla zaptına çalışmışlarsa da muvaffak olamamışlardır.”

Bolşeviklerin sert müdahalelerine rağmen ayaklanmalar devam etmektedir. Çiftçi Bilgisi yine Tan gazetesinden aldığı haberde bu sefer Kiev’de ki ihtilali haber veriyordu.⁴⁸²

“Kiev’de İhtilal

Tan gazetesinin istihbaratına nazaran Kiev kasabasında Bolşeviklere karşı büyük bir ihtilal zuhur etmiştir. Bu hareket-i ihtilaliye 10 Kanunusaniye Ukrayna Kızıl ordusunda başlamış ve amele ile şimendüfer memuriyeti iltihak etmişlerdir. İhtilalciler tophaneye yakın bütün Kiev havalisini zapt ettiklerinden Sovyet memurini firara mecbur olmuşlardır.”

Çiftçi Bilgisi, 82. sayıda arka arkaya iki ihtilal haberi vermiştir.⁴⁸³

“Bolşeviklere Karşı İhtilal

Lyon’dan bildirildiğine göre (Petrograd) civarından muhaberat devam ediyor. Bolşevik aleyhtarları yeni muvaffakiyetler kazanmışlardır.

“Rusya’da Köylülerin Kıyımı

Belgrad’da münteşir (Politik) gazetesi Paris’ten istihbar ediyor:

(Volonisk) eyaleti köylüleri Sovyet hükümetine karşı kıyam etmişlerdir. Köylüler birçok eslihâya mâlik olup kızıl askerlere karşı muvaffakiyetlere nail olmuşlardır.”

Rusya’da bahsi geçen ihtilaller sonucu ortaya çıkan kargaşadan istifade eden Türk ordusunun Batum’a kadar ilerlediği bildiriliyordu.⁴⁸⁴

“İttifak veya Harb

Raytır Ajansının haber verdiği göre Türk milliyetperverleri Rusya’nın aldığı müşkil vaziyetden istifade etmek istiyorlar. Türk ordusu Bolşevikler üzerine hücum ederek (Batum) kasabasına kadar ilerlemişlerdir.

Türklerin Kafkasya’ya hücumu diğer menâbiden de te’kid olunuyorsa da hücumun ne fikirle icra olunduğu bilinmiyor...”

Ruslar, Millî Mücadele döneminde Türkiye’ye silah yardımı yapmışlardır. Çiftçi Bilgisi bu haberi “...Bosfor gazetesi Rusya’dan

⁴⁸² “Kiev’de İhtilal”, Ç.B, 26 Kânunusani 1921, S.76, s.2

⁴⁸³ “Bolşeviklere Karşı İhtilal”, “Rusya’da Köylülerin Kıyımı”, Ç.B, 18 Mart 1921, S.82, s.2

⁴⁸⁴ “Rusya-Türkiye Münasebeti- İttifak veya Harb”, Ç.B, 18 Mart 1921, S.82, s.2

Samsun’a 85 ağır, 12 daha hafif ve 20 orta top vürudunu yazıyor.” şeklinde vermiştir.⁴⁸⁵

Rusya’nın içerideki sorunlarla mücadele ederken boğazlar konusundaki hassasiyetini koruduğu da görülüyor. Lenin, İngiltere ve Fransa’ya gönderdiği telgrafta boğazlar meselesinin Rusya’nın onayı alınmadan halledilemeyeceğini bildiriyor.⁴⁸⁶ Bolşevik yönetimin baskıcı tutumundan memnun olmayan köylülerin toprağı yeteri kadar işlememesi, aynı zamanda da kuraklık görülmesi Rusya’da kıtlığa sebep oluyor.⁴⁸⁷

“Rusya’da Kaht-u Gala

Rusya’da komünist idaresinden hoşnut olmayan köylüler toprağı lüzumu vechle işletmiyorlar. Bu yüzdendir ki Rusya’da birkaç seneden beri zahire noksanlığı hissedilmiştir. Geçen seneki lakâyıtsızlıktan ve bu sene devam eden kuraklıktan Rusya’nın her tarafında hükümferman olan kaht-u gala’ dan aç kalan ahali isyan etmiştir.

Son gelen haberlere göre hâli hazırda Rusya’da aç kalanların adedi 40.000 kişiye baliğ olmaktadır. Komünist lideri olan Kamanof’un ifâdâtına nazaran açlığın önü alınamayacağından isyanın teskini kâbil olamayacaktır.”

Çiftçi Bilgisi’nin 101. sayısında verdiği haberde nerdeyse bütün Dünya’nın kuraklıkla karşı karşıya kaldığı, bu durumdan en çok Rusya’nın etkilendiği anlaşılmaktadır.⁴⁸⁸

“Çiftçilerin Nazarı Dikkatine

Bu sene hemen hemen dünyanın her tarafında devam eden kuraklık münasebetiyle mahsulât-ı zirâiyye ziyadesiyle haleldar olmuştur. Bu yüzden şûralar Rusya’sı açlık ölümüne mahkumdur. Ondokuz eyâlinde ekinler yanmış, ahali ve hayvanat kaht-u gala ve emraz-ı sâriyeden mahvolub gitmektedir...”

Rusya haberlerinin son bölümüne Enver Pasa ile ilgili iki haberi aldık. Gazete 82. sayıda “İstanbul’dan alınan haberlere göre Enver Paşa (Litova’ya) avdet ederken tayyareden düşüp vefat etmiştir.”⁴⁸⁹ seklinde bir haber yapmıştır. 118. sayıda ise Ankara hükümetinin Enver Pasa ve taraftarlarının

⁴⁸⁵ “Ruslar Muavenet Ediyor”, Ç.B, 23 Temmuz 1921, S.92, s.1

⁴⁸⁶ “Müteferrik Haberler-Rusya’nın Müdahalesi”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

⁴⁸⁷ “Rusya’da Kaht -u Gala”, Ç.B, 6 Ağustos 1921, S.100, s.2

⁴⁸⁸ “Çiftçilerin Nazarı Dikkatine “, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.2

⁴⁸⁹ “Müteferrik Haberler-Rusya-Türkiye Münasebatı”, Ç.B, 18 Mart 1921, S.82, s.2

Kafkasya'dan uzaklaştırılması için Rusya'ya nota verdiğiinden bahsetmiştir.⁴⁹⁰

“İstanbul- Ankara hükümeti Rusya Sovyet hükümetine verdiği bir notada on beş günde Enver ve taraftarını Kafkasya'dan teb'id edilmedikleri taktirde Ankara hükümetinin kendi menafîini muhafaza etmek gayesiyle her nevi harekât icrasına mecbur olacağı ve tevellüd edecek bütün mesuliyetin Moskova'ya teveccüh edeceğini bildirmiştir.”

5.4. Afrika Devletleri Haberleri

Fas ve Mısır gazetede ismi geçen iki Afrika devletidir. Çiftçi Bilgisinde Fas isminin geçtiği iki haber verilmiştir. İspanyolların Fas'taki faaliyetleriyle ilgili olan bu haberler İspanya haberleri bölümünde verildiği için burada tekrar verilmemiştir.

Mısır ile ilgili olarak da iki habere rastlanmıştır. İngilizlerin Mısır'daki hakimiyetinden muzdarip olan Said Zağlul Paşa Mısır için birtakım haklar talep etmiştir: ⁴⁹¹

“...Said Zağlul Paşa'nın Mısır için elde etmek istediği hukuk-u siyasiye şunlardır:

- 1- Mısır üzerindeki İngiliz himayesinin kalkması.
- 2- İngiliz maliye ve adliye memurları vazifesinin tahdidi. 3- Kapitülasyonların tadili”

Mısır'da karışıklıklar çıkması üzerine İngiliz hükümetinin sıkıyönetim ilan ettiği bildirilmiştir:⁴⁹²

“Mısırdaki Karışıklık

Kahire'den Paris ve Berlin tarikiyle gelen haberlere göre Port Said, Süveyş ve Kahire'de karışıklıklar zuhur etmiştir. Maktul ve mecruh çoktur. Jurnal gazetesi Londra muhabirinin iş'aratma nazaran Britanya hükümeti Mısır'ın vaziyetine hakimdir. Süveyş ve Port Said'de idare-i örfîye ilan olunmuştur.”

5.5. Amerika Haberleri

⁴⁹⁰ “Son Haberler”, Ç.B, 12 Kanunuevvel 1921, S.118, s.2

⁴⁹¹ “Mısırlılar Niçin Çalışıyorlar?”, Ç.B, 6 Haziran 1921, S.93, s.2

⁴⁹² “Son Haberler- Mısırdaki Karışıklık”, Ç.B, 29 Kanunuevvel 1921, S.120, s.2

Amerika kıtasından sadece Amerika Birleşik Devletleri ile ilgili haberlere yer verilmiştir.

Çiftçi Bilgisi, İngiltere'nin Sevr antlaşmasını uygulamaya koyarak boğazlara tam manasıyla hâkim olmak ve Fransa ile beraber Türk topraklarını yağma etmek niyetinde olduğunu düşünmektedir. Amerika'nın, İngiltere ve Fransa'ya, Almanya'nın sömürgeleri ve Türkiye topraklarının paylaşılmasını protesto eden bir nota vermesi, gazete tarafından barış için atılan önemli bir adım olarak görülmüştür.⁴⁹³

“Amerika'ya gelince Londra'nın renksiz siyasetini anlamış olmalıdır ki Almanya ile sulh-u münferid akdine taraftar görünüyor. Hele hariciye nâzırının sâbık müttetiklerine verdiği notada Almanya müstemlekâtıyla Türkiye'nin taksimini protesto ediyor. Bu sûretle yeni dünyadan hak sadâsı çıktı. Ümit edelim ki bunun arkasında sulh perisi saklanmış olsun.”

Amerika'nın İngiltere ve Fransa'ya verdiği nota, Amerika'nın dünya siyasetine müdahil olmaya devam edeceğini gösteriyordu. Washington gazetelerinden gelen haberlerde bunu doğrular nitelikteydi.⁴⁹⁴

“...Washington gazeteleri neşr ettikleri resmi haberlere göre cemâhir-i mütehhide-i Amerika hükümeti harb-i umumi ile alâkadar mesâile âid bilcümle konferanslara iştirake karar vermişlerdir.”

Washington kaynaklı diğer bir haberde ise Amerika'nın asker sayısını azaltacağı bildirilmiştir.⁴⁹⁵

“Amerika Asâkiri Daimîsinin Tenzili

Washington'dan gelen bir habere göre 1 Teşrinievvelden itibaren hükümet, müttetfika-i Amerika'nın asâkiri daimîsini 150.000 kişiye tenzili hakkında kânun imzalanmıştır.”

Çiftçi Bilgisi, Amerika ile ilgili son haberde, dünya genelinde görülen kuraklığın Amerika'ya etkisinden bahsetmiştir.⁴⁹⁶

“Bu sene hemen hemen dünyanın her tarafında devam eden kuraklık münasebetiyle mahsulât-ı zirâiyye ziyadesiyle haleldar olmuştur...”

⁴⁹³ “Vaziyet-i Umumiye”, Ç.B, 26 Mart 1921, S.83, s.1

⁴⁹⁴ “Son Haberler-Amerika ve Harp İşleri”, Ç.B, 23 Nisan 1921, S.87, s.2

⁴⁹⁵ “Amerika Asâkiri Daimîsinin Tenzili”, Ç.B, 14 Temmuz 1921, S.97, s.2

⁴⁹⁶ “Çiftçilerin Nazarı Dikkatine”, Ç.B, 13 Ağustos 1921, S.101, s.1

Dünyanın zâhire zenginliği ile meşhur Amerika ve Arjantin'in ekinleri yine aynı sebebe mebni büyük zâyiata uğramıştır...”

5.6. Türk Dünyası Devletleri Haberleri

Azerbaycan Türkiye ile hiçbir zaman bağıını koparmamıştır. Millî mücadeleyi yakından takip eden “...Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti reisi Hasanof Mustafa Kemal’e Bursa cephesindeki muzafferiyeti münasebetiyle tebrik telgrafı göndermiştir.”⁴⁹⁷

Çiftçi Bilgisinin Tan gazetesinden aldığı haber, Azerbaycanlıların Müslümanların sorunlarıyla da yakından ilgilendiğini göstermektedir.⁴⁹⁸

“Bolşeviklerin İslâmlara Mezâlimi Tan gazetesi istihbar ediyor:

İsviçre’de ikâmet etmekte olan Azerbaycan istiklâl heyeti, Türkiye’ye, İran’a, Hindistan’a, Mısır’a, Afganistan’a sûret-i husûsiyede murahhaslar göndermiş ve bunları Bolşeviklerin ribkâ-i esâretinde bulunan Müslümanların vaziyet-i elimesinden âlem- i islâmı haberdar etmeğe memur etmiştir.”

Bakü yangını Azerbaycan’la ilgili son haberimizdir.⁴⁹⁹

“Bakü Yanıyor

Berliner Tageblatt gazetesine (Rotterdam)’dan istihbar ediliyor:

Moskova’dan gelen haberlere göre Anadolu sahilinde bulunan Bakü şehri alevler içinde bulunuyormuş. Kasabanın bir kısmıyla gaz depolarının birçoğu harap olmuştur.”

Kafkasya bölgesi Türklerle Rusların hakimiyet mücadelesine sahne olmuş yerlerdendir. Çiftçi Bilgisi, Türklerin Batum’u geri alması nedeniyle bölgeyi terk eden Rum muhacirlerin durumundan bahsetmiştir.⁵⁰⁰

“Batum’dan Muhacirin- İstanbul 19 Mart:

Evvelisi gün Batum’da Rum Kafkas muhâcirinini hâmilen dört vapur gelmiştir. Bunlar Batum Türk milliyetperverleri tarafından istirdâd edildikten sonra kaçmışlardır. Yine Kafkas Rum muhacirlerini daha üç vapura intizâr ediyor. Neokolos gazetesine göre bunlar Selanik’e gönderilecek ve Makedonya’da yerleştirileceklerdir.”

⁴⁹⁷ “Azerbaycan’ın Tebrik Telgrafı”, Ç.B, 5 Şubat 1921, S.77, s.2

⁴⁹⁸ “Bolşeviklerin İslâmlara Mezâlimi”, Ç.B, 27 Haziran 1921, S.95, s.2

⁴⁹⁹ “Bakü Yanıyor”, Ç.B, 14 Temmuz 1921, S.97, s.2

⁵⁰⁰ “Batum’da Muhacirin”, Ç.B, 26 Mart 1921, S.83, s.2

Kafkasya bölgesi Türkiye’den kaçanların da sığınak yeri olmuştur. 1. Dünya savaşı sonrasında Türkiye’yi terk ederek Kafkasya bölgesine gecen Enver Pasa ve taraftardarları, Millî Mücadeleyi zora sokacak faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Kazım Karabekir Paşa bu faaliyetleri önlemek için bir hareket başlatmıştır:⁵⁰¹

“Türkler Batum’da

İstanbul 14- Bura gazeteleri aldıkları malumata göre Kazım Karabekir Pasa, Acara istiklalini yeniden tesis etmek ve Enver’le hampalarının harekâtına nihayet vermek üzere Batum’u işgal etmiştir. Batum’da Bahaeddin Şakir ile Küçük Talat ve Doktor Nazım tevkif edilmişlerdir.”

⁵⁰¹ “Son Haberler- Türkler Batum’da”, Ç.B, 12 Kanunuevvel 1921, S.118, s.2

SONUÇ

Geçmişten bu yana baktığımızda Bulgaristan'da oldukça zengin bir süreli yayın hayatı olduğu gözlenmektedir. Türk halkının haklarını savunan Türk basını Bulgaristan'daki Türk toplumunun gözü kulağı olmuştur. Özellikle Komünizmin hâkim olduğu dönemde komünist partinin çatısı altında yayımlanan gazete ve dergiler kendi ideolojilerini Türk halkına benimsetmeye çalışmışlardır.

Dil ve kültür bir milleti köklerine bağlayan, millet olma şuuru aşıl原因 ve o milleti daima ayakta tutan en büyük değerlerdir. Bulgaristan'daki Türklerin dil ve kültürlerini yok edebilmek amacıyla zaman zaman Türklere karşı uygulanan baskılara Türk aydınlar direnerek çıkardıkları gazete, dergi ve kitaplar sayesinde kültürel mirası devam ettirmeye çalışmışlardır. Millî Mücadele Döneminde A. Stamboliyski Hükümeti Bulgaristan'daki Türklere adeta nefes aldırılmıştır. I.Dünya Savaşı sonunda Stamboliyski Hükümeti'nin imzaladığı Neuilly antlaşmasının da katkısıyla Türk dili ve Türkçe basın konusunda oldukça büyük rahatlama sağlanmıştır. Bu bağlamda Çiftçi Bilgisi gazetesi de Bulgaristan'da Türkçe yayınlanan gazetelerden biridir. 23 Ocak 1920 tarihinde Sofya'da faaliyete geçen gazete, Türklerin milli ve manevi değerlerini savunarak, birlik ve gelişmelerine önem vermiş, Türk-Bulgar dostluğunu destekleyen yazılar yayınlamıştır. Aynı zamanda Türkiye ve Millî Mücadele hareketini yakından takip etmiş ve desteklemiştir. Ancak Bulgaristan'daki bu özgürlük dönemi, A. Stamboliyski'nin 9 Haziran 1923'de tutuklanarak 14 Haziran 1923 tarihinde doğum yeri olan Pazarcık ilinin Slavovitsa köyünde öldürülmesiyle son bulmuştur. Böylece baskı ve sansür nedeniyle Türkçe yayınlanan gazete ve dergiler yavaş yavaş kapanmaya başlamıştır. Çalışmamıza konu olan Çiftçi Bilgisi gazetesi de bu baskılar neticesinde 19 Mayıs 1934 tarihinde yayın hayatına son vermek zorunda kalmıştır.

Millî Mücadele döneminde Bulgaristan'da çıkan Çiftçi Bilgisi Gazetesi, Türk Millî Mücadelesine destek veren bir gazete olup bu mücadeleye olan desteğini verdiği haberlerle desteklemiştir. Millî Mücadele Döneminde Türkiye'de yaşanan olayları yerli, yabancı gazetelerden ve özel muhabirlerinden alarak sayfalarına yansıtmış ve Bulgaristan'daki Türkleri

haberdar etmiştir. Türk Ordusu'nun başarıları gazetede büyük bir heyecanla okuyucuya duyurulurken bu başarının Yunanistan'daki yankılarıyla ilgili haberler de verilmiştir.

Bulgaristan'ın iç ve dış siyasetini yakından takip eden gazete okuyucularını yaşanan olaylardan haberdar ederken yazıları ile de onları uyararak tehlikelerden korumaya çalışmıştır. Bulgaristan'da çıkan bir Türk gazetesi olarak sosyal ve kültürel içerikli haberlere de yer verilen gazetede özellikle eğitim ile ilgili haberlerin çokluğu ve yol göstericiliği dikkat çekicidir.

Çiftçi Bilgisi Gazetesi Bulgaristan'da iki etnik grup arasında iş birliği ve dostluk konusunu ele almaya çalışmış, her iki toplumun özellikle Türk ve Bulgar köylülerinin kendi çıkarlarını ancak ortak iş birliği ve dostça çalışmaları sayesinde savunabileceklerini vurgulamıştır. Okuyucularına “Biz aynı vatanın evlatları olan insanlar arasında Türk-Bulgar ayrımı yapılmasına kesinlikle karşıyız! Biz, tarihsel nefret ve garazı giderme arzusundayız! Öz kardaş! Toprak kardaşyız” düşüncesini aktarmaya çalışmıştır.

Bulgaristan Türklerinin en önemli gazetelerinden biri olan Çiftçi Bilgisi gazetesi Türk Milletinin Anadolu'da özgürlüğünü elde etmesi ve Bulgaristan Türklerinin Bulgaristan'da hak ettikleri seviyeye ulaşması için çalışmıştır. Kısaca konuları hakkında bilgi verdiğimiz Çiftçi Bilgisi gazetesinin her bir başlığı ayrı ayrı birer inceleme konusudur. Yapılacak olan bu çalışmalarla dönem hakkında daha fazla bilgi sahibi olunacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ARAP, Erdal ve BAYÜN, Selcen. “Josip Broz Tito”, *Hukuk Gündemi*, S.2 (2014)
- ARMAOĞLU, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- ATATÜRK, M. Kemal. *Nutuk*, İstanbul: Kar Yayınları, 2005.
- BULUT, Remzi. *Eski Yugoslavya’yı Oluşturan Ülkeler ve Ekonomileri*, Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı Sayı:55, Ekim 2017/37
- DEVELLİOĞLU, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Doğu Matbaası Ltd. Şti, 1978.
- DOĞRUÖZ, V. Türkan. *Millî Mücadele Döneminde Kırklareli (1918-1922)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- GÜNDAĞ, Nevzat. *1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s. 789
- KUTAY, Cemal. *Atatürk Olmasaydı?* İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., 1993
- NASUHBEOĞLU, Tayfun. *Balkan Tarihi*, İstanbul, 2008
- Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV). *Balkanlar*. İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, EREN, 1993
- REDHOUSE, Sir James. *Redhouse Türkçe-İngilizce Sözlük*, İstanbul: SEV Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş., 1997
- SAMİ, Şemseddin. *Kamus-ı Türki*, İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı, 2011.
- ŞİMŞİR, Bilal. *Bulgaristan Türkleri*, İstanbul: Bilgi Yayınları, 1986.
- TÜRDÜV. *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat*, İstanbul: Türkiye Kalkınma ve Dayanışma Vakfı, 1985
- Türk Dil Kurumu (TDK). *Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni-Bildiriler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları:715, 1999

Ulusal Stratejik Araştırmalar Merkezi. *Atatürk ve Stamboliyski Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine, Sempozyum, 14 Aralık 2000*, Sofya: Sofiya Matbaa-Investpress AD, 2001

YEĞİN, Abdullah. *Yeni Lügat*, İstanbul: Hizmet Vakfı Yayınları, 1992

Abone Şeraiti
Bulgaristan için
Seneliği 40
Franktır.

Çiftçi
Bilgisi
920

Millet-i
İslamiye için Müfid
Asara Sahifelerimiz
Açıktır. Derç
Olunmayan
Evrak iade Olunmaz

Hariç için: Seneliği
80 Franktır.
Abone Bedeli Peşindir.
İlanat ve Bilcümle
Muamelat için
İdarehaneye Müracaat
Edilmelidir.
Telefon Numarası:1873
Telgraf Adresi: “Çiftçi
Bilgisi” Sofya
Nüshası 1 Leftir.

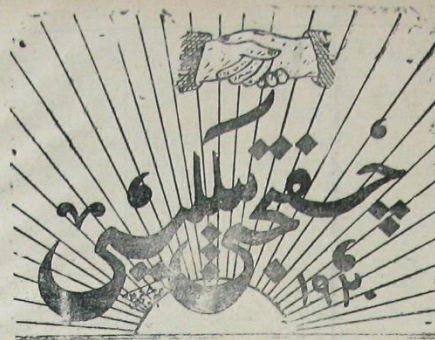
Mahalli idare: Sofya’da
Olipçe (Vrapçe) 1
numaralı
Çiftçi Kulübündeki
idare-i mahsusindedir.

BULGARCA
Çiftçi Bilgisi
(Zemledelsko Sıznanie)
Gazetesinin Yazı İşleri
Bulgar Çiftçi Halk Birliğinin
Yayın Organı
Adres: Vrapça Sokak No:1
Sofya
Abonelik 40 Leva
Nüshası 1 Leva
Telefon 1873

Yıl 1 Sayı 70

Çiftçi İttihadı Fırkasının
Siyasi, İlmi, Fenni, İktisadi Türk Gazetesidir

Numro 70

رئيس التحرير: دوج اولتايان
اوراق اعاده اولماز .

علم اداره : سويليه اوليجه (وراجه)
امورول جيني قونيدى
اداره مخصوصه

Редакция на восточном
"Чифчи Билгиси"
(Земельное хозяйство)
органы на Вост. Зем. г-р. Сель. т.
Беловишна на ул. Врбача № 1, София
Абонимент "40" лв.
Един брой 1 лв.
Телефон № 1873

آپنه شراعتي
بئارستان ايچون سئولك فرق
فرقتدر
نسخه 1 لندرو

Год. 1 Брой 78

چيفتى اعاد فرقتك سيباسى ، علمى ، فنى ، اقتصادى ورك غني سيدرو

نومرو 78

(جمعه) 11 شباط 1392 22 جاني الاخر 1392

خوش كلديكيز

مدنيون بيشره تاريخي تحقيقي اولتورسه، كوريلوك ايتك السانليك وحشندن فورتيلوب مدنيون كوريلوكي دقيقه كوريلوكي ترك ايدرك طوراغاه ورتوت منته سارهلاري ايتك ساياي سوردوكلري كوندو ديك اولورك مدنيون باشلاندي چيچيكتك ابتدائيدور . چيچيكت بر جوق انسان نظردنه عادي رهنمت اولدي عوام كي نيق اولتورسده علم ورتوت نقطه نظردنه سيباسي مدنيون اولان زراعتدر زراعت اولتورسدهي صنت ، تجارت كي . وسائله بيشتم تاسيله مقنود اولوردى مواد ابتدائيهي قاريقاره بيشدرن چيچي اولدي كي بازار تيارنده اك مهم موقعي اشتال ايدن موادنه چيچي طرفندن استحصال اولتوردر . بناء عليه برگاه ايله ديهيلوك مدنيون كوريلوكي سيارك صنت اولان چيچيكلدر . حضرت بيشير (طوراغاك آلتنده روتوتوكول) اولديني خير بوويويور ايسته بو روتوت ميدانه كاسته چالشان بر طبقه وار ايسته چيچيكلدر . نه هر يديك بو روتوت استحصال ايچون يرك باغي كوتشي آلتنده چالشان . آن تربه دارلاسي سولايان چيچي حصول سيندن استفاده ايدوموش هر يدي قسه بانكريليك ، چورباچيك قاملر ي دوله ريمه آن اولشدر . شان شكر اديرك زناك ترقيليه دنياكي هر يدي چيچيكلندي منتفلي تامين ايتك . باغلي باغچيكلر قاضي چورباچيك آلدن كورنارمق ايچون طرف طرف چيچي اعاداري ميدانه كتيريدور كونترول عقد اينديلر بوتون دنيا چيچيكلري ال ايله وركه هيك بانكريله قاضي افاضه تشكيل اينديلر . حيايت مجاهده قاعده سنجيه سياسي ، اقتصادي ، علمي هر دورلو چيچيكلر تشكيل ايدرك بولارستان چيچيكلريده عالم مدنيونك يك محرم بر موقع قازايدلر ايسته بو توجهك تيسرسيديرك بون اقتصاد ايدميك اولان كونترولر مدنيون بالقان دولتريك مخصري اشتراك ايدميك بوسورنه دائري باغي ، مدنيون بيشير سيارك دك ايچي طوراغاك ورتوت مني اولديني قار اولتوردر . بولارستانده حاكمونك تابعي نظردنه آلتيرسه كوريلوك چيچيكل و چيچيكلر بالكنر قسه بانكريليك ، بووك تيارلريك اسيري اوله كاشدر . بوگون سويليه موقاقلري طولديران تورك ، بولار چيچي مخصري قارديكي بان ايكيدرك اولري فرق سنده نيزي سويلي اقتصادي اساره سو وركه حق وياكي تيرتلي ملز آراستنده درن اوچوروملر آجوق هر ايكي ملكلته سيب اولاناره قارشي :

(يتر بر آرق قارداش سرك حيلهكلر كوزي آ كلاق)

ديك اينتورور . چيچي حكومي موده كه ليداري زراعتك ترقيسه عايد بر جوق قانون ، زراعتك سادته دائر تدبير اعاد ايندي چيچي باغچيكلر ، بووك تيارلريك كسيك و بآمان طرنافلدن قورناردي هر طرفه شريكلر ، باغدار آجوق آرق چيچيكلر بر حيايت اقتصاديه و مدنيه يشايه چيچي بوتون دنياه كلاسي .

چيچي قارداش ،

خوش طرلي سزه يك بووك سويجه يازيوم چونكه تورك ، بولارطوراقي قارداش اولديك ال ايله ورمي اولديني حاله بارن سويليك اك محترم ريموده اجتماع ايدميك چيچيكل دري ، آ كلاق چيچيكل كزي بوراده چاربيته چيچي مبارك وطن ايلو له سيب ايچون مهم قرار آينه چيچيكلر سويچيك سوغنده يوك حقيقي اشتار ايدرك بورا يقدردن كديكيز بولچه ليكزده چيچي قاردا شكوه قارشي حق اينديكيز حق ايتار ايديكيز . بون آجيه چيچي كونترولر مهم

چيچي

چامدر ، كيسار بايه چيچي ، بيلالدر قورودچيچي . نقيب اشيا قانوي سايه سنده اولتورده ريدوسونو چيچيكلدر بولان بر جوق حرسز چيچي اولراده قله بردي . كوچيك دعواي كوريلوك سيار حكمداري طرفندن روتوت ايديلور ، كوريلوك برك اهمتسر بر دعوي ايچون قسيه كوك آوقاقر طرفندن سويلي لرين ، بيدان وريديور . زراعت باغه سنده عايد يكي قانون موجبيجه باربه احتياجي اولان قنير كوريلوك (5000) قرائق قدر قوردي (اعتبار) ايدلهي تامين ايدلهي .

ذكر اولتان اشيو قوانين ، آود قات و قانچيكلر حسابته اويايديندن سورايدن كوريلوك بولارستانده سايه قدر وركه كورونور لويايدلر كرك مجلسه وركه اهالي ساينده بر جوق اويدورمه شايه لره وقورويان تحريكازور وعا چيچي اعادي وچو ده كتير يكي بو قوانينق قانوي اهالي طرفندن چوقدن قنير ايدلي . زم اصل آكلاق اينديكيز شودرك چيچي اعادي حكومي بر قانوي حاضر لاركن اول بئارستانك اك هرا كوده لنده پاشان كوريلوك آرا و افكارنه مراجعت اقميدور . بر قانوي سنده چيچي دروزاستك قنير و راي ايتور . ديك ك دروزار حكومتك احضاري رر ، مؤسس ايدور . فقطز ، تفكلاز اولتان سلبان چيچيكلر بولر حقندن استفاده ايدومور و ايتك بيلموروز . وجوده اكله قانويلر باغدار كي بر ده علاقه دارز . بناء عليه زده ، بيلان قانويلر سنده بيان مطايله

تشكيله صارملي ز

معلومدر ك بولارستان ، چيچي اعادي موقع اقدردنه كلجهي قدر ايدور لري قسه آوقاقرلندن مركر بر طاقم برليسز طرفدار طرفندن اداره اولوردى . بو فرقدر ، داخل بوليقيده رهبر اولاي چيچي برليسيله ملك اولسا يوب خارجي بوليقيكلر لنده حريمجورايه سياست نقيب اينديكلر لند ملكتيزي اوچورومه ووشي سوق ايديلر . اك باشقان و ناموسكار اهالي سويدير بولارلرته قدر بورجه سولديلر .

ملككشور بر جوق فلاكتور كتيون بو مشوم فرقه لرك سو اداره لري تما ميه ميدانه چيچيكلدر سكر . توجه عامه دن دوشديلر . اهاليك اكوت عظيمه سي بولر يكي سمارك نصف ايتورده بيلان اعاديه چيچي اعاديه بيان اعاد ايندي . ملك و اعاديه مظهر اولان چيچي اعادي بون موجوديهي وطنك سلامق غوريه اعاليه باشلاي . اك بيوك آرزوي بولارستانده صالح صالح و سكوني اعاد ، اهاليك رقا و سادتي تامين ايتك ايدى . و بوكا آرزو زنده موقاقل اولدي . بوتكدر بر بولارستانه بارلاق بر استقبال حاضر لايه چيچي بر جوق قانون ايدى . مثلا : تكاييف بدنيه ، نقيب اشيا ، سيار باغ صالح حكمداري ، زراعت باغه سنده عايد يكي قانون و قنير اهالي اراضي توزيع و تقسي و سار فراين وجوده كتيريدكي بو قوانين سايه سنده بولار رسلك هر طرفده شوسار ، يكي شندوفر خطاري ، كورور ، مكشور

Çiftçi
Bilgisi
1920

Millet-i
İslamiye için Müfid
Asara Sahifelerimiz
Açıktır. Derç
Olunmayan
Evrak iade Olunmaz

Mahalli idare: Sofya'da
Olipçe (Vrapçe) 1
numaralı
Çiftçi Kulübündeki
idare-i mahsusindedir.

BULGARCA

Çiftçi Bilgisi
(Zemledelsko Sıznanie)
Bulgar Çiftçi Halk Birliğinin
Yayın Organı
Adres: Vrapça Sokak No:1 Sofya
Abonelik 40 Leva
Nüshası 1 Leva
Telefon 1873

Abone Şeraiti
Bulgaristan için
Seneliği 40
Franktır.
Nüshası 1 Leftir.

Yıl 1 Sayı 78

Numro 78

Çiftçi İttihadı Fırkasının
Siyasi, İlmi, Fenni, İktisadi Türk Gazetesidir

Мат. اسلامي اجيون مريد آمار همده
 روزنيز آجبردر . درج اوليان
 اوراق اعاده الوباز .
 موداره : سويده اوليج (وراج)
 ايسرول جيتي قوشندي
 اداره مخصوصه در
 Редакция на вѣстникъ
 "Сѣвѣн Вилгасъ"
 (Земледѣльско-господарскі)
 органи на Благ. Зем. Нар. Съюзъ
 съгласована на ул. Врабѣ № 1. София
 Абонаментъ 40 лв.
 Единица брой 1 лв.
 Телефонъ № 1873
 А. П. Шеретъ
 България София
 1947
 1947

Год II Брой 81
 جيتي اتحاد فرانسك سياسي ، علمي ، ثقافي ، اقتصادي بورگ غن مجيد .
 نومبر ۸۱

جيتي اسلام قوتونه ديتي
 (جيتي) ۱۰ ماروت ۱۹۴۷
 ۱۹۴۷

اسان پيشه پرديگزين طولا ي تيرك
 ايدرگن اوچتر انسا ملتته معا نيوك
 قادار باسي نهي ايدر كنديسته اك
 حرمي - لاملرسي قديم ايدر .
 جيتي اسلام قوتونه ديتي
 حالي اجد

بلايه رستمدرج ايله عزم قانرستم
 طاق ايتديگنر شخيت ، نيرجه بل
 قاننده حرم مليه وغيرت ويجه
 ادا كوچرگن اك بويوك قدر طايان
 كنديسته دين حرمتر اراز اولون
 ملن پائناك عومر زادمي حالي اجد
 اقدري . مئدالاي حرمي ويكي بولنا
 رستاق طيقه سونرا و علمي ارسنده
 طاقن اولويكي بولده سويده القاد
 ايدن جيتي اسلام قوتونه ويسته آخاب
 اولوق ملته جي حرمي بر شخيت
 اولديني شاي بولانلار قارداشرم
 ده آيات اچندر . قيرجه مليك كوچك
 ركونده طومرن ايلوم ائي ياشلر ده
 مدرسه و دارالمعلمين محفل ايله صاف
 روسي بوكتشن بوشلاني حرمي رول
 منغن شخيت آت اچينده دارما
 ملك ايلورده حرم اولوق قوتلندر .
 كنديسي زراعت و تجارت ائتال ايكده
 اولور قير طرندن كنديست تكثير اولون
 ان بولونق . مصروفنر ايج راي اوردون
 قول اچندر . بالكي عزم جيتي
 اتحادتس سونين دولاي مدمو قارنار
 زمانده اولاد و چايلاي حرمي خنارده
 اچكار ايله تهديد ايدلني ايدمعو
 حق و اتحاد ايدموي پيشنيدر .
 اي قيرجه علمي سزي بولم و كلك
 بر شخيت ، ملي ردمه صاحب بر

علي خواجه اكي اتحاد جلس عاليي
 اصافته آخاب
 جيتي اتحادنيك بوسكي عومي
 اتحادنه اتحاد جلس عاليي اصافته
 هزار خواجه بمون علي خواجه آخاب
 اولونجدر . شو آخاب يكنظرده يك
 علي الماده كوريلور سوده ملك بولنا
 رستان سلبا نبارنيك ، ملكنك حرمي
 حيات ياسنه استراكي لفظه لظن
 دقيق اولونج اوورده يك مهم بر
 شاه تشكيل ايدر . بولانلارستاك
 تشككند بو آقده هرچ بر فرقك
 مجلس عالييت هنوز اسلام اصاف
 اولونامدر . وات بوروك و مدائق جيتي اتحاد
 كوتري .
 اكوتري كنديلريكي جيتيملكه
 كين مسلمان اعالي جيتي اتحاد
 ديكر قاراري بوسلر قال ايله ورم
 رك جايلاي حرمي رولدا تيد ايتديك
 شوشن آخابه ردمه اركه كوتري .
 جيتي اتحاد ايله مسلمانلار ارسنده
 حرمي ايتري حرمي كرتيك ، سلبانلار
 جيتي اتحادني اتحاد مسلبانلار
 ايندرمق و طاقن خوسنده اسلام
 ميونلريك كوتري قاراري تايير و مولفتم

بلايه رستمدرج ايله عزم قانرستم
 طاق ايتديگنر شخيت ، نيرجه بل
 قاننده حرم مليه وغيرت ويجه
 ادا كوچرگن اك بويوك قدر طايان
 كنديسته دين حرمتر اراز اولون
 ملن پائناك عومر زادمي حالي اجد
 اقدري . مئدالاي حرمي ويكي بولنا
 رستاق طيقه سونرا و علمي ارسنده
 طاقن اولويكي بولده سويده القاد
 ايدن جيتي اسلام قوتونه ويسته آخاب
 اولوق ملته جي حرمي بر شخيت
 اولديني شاي بولانلار قارداشرم
 ده آيات اچندر . قيرجه مليك كوچك
 ركونده طومرن ايلوم ائي ياشلر ده
 مدرسه و دارالمعلمين محفل ايله صاف
 روسي بوكتشن بوشلاني حرمي رول
 منغن شخيت آت اچينده دارما
 ملك ايلورده حرم اولوق قوتلندر .
 كنديسي زراعت و تجارت ائتال ايكده
 اولور قير طرندن كنديست تكثير اولون
 ان بولونق . مصروفنر ايج راي اوردون
 قول اچندر . بالكي عزم جيتي
 اتحادتس سونين دولاي مدمو قارنار
 زمانده اولاد و چايلاي حرمي خنارده
 اچكار ايله تهديد ايدلني ايدمعو
 حق و اتحاد ايدموي پيشنيدر .
 اي قيرجه علمي سزي بولم و كلك
 بر شخيت ، ملي ردمه صاحب بر

Sağ üst fotoğraf açıklaması: Çiftçi İslam Kongre Reisi Hacı Ahmed

Sol alt fotoğraf açıklaması: Ali Havacenin İttihad Meclisi Ali'si Azalığına

İntihab1

Bulgar ifti Mmессilleri Türk Zirai Fırkası Erkanı Nezdinde

Oturanlar: Sağdan Sola:

1-Mişon Efendi (Sabık İstanbul Mebusu) Ziraat-ı İktisadiye Mderrisi

2-şükrü Bey (Sabık Anadolu Mebusu)

3-Doktor İliya Karaof (Bulgaristan ifti Mebusu)

4-Nuhzade Mehmed Efendi (Sabık Anadolu Mebusu)

5-Yahya Sezai Bey (Sabık Çanakkale Mebusu)

Ayak st Olanlar: Soldan Sağa:

1-Gospodin Daskalof

2-Ahmed Tevfik Bey (Ziraat Mütehassısı)

3-Gospodin Samanof

4-Cevad Rşd Bey (Ziraat Mütehassısı ve Türk Zirai Fırkasının Katib-i Umumisi)

5-Gospodin Kirof

Yatanlar: Soldan Sağa:

1-Gospodin Yuvan Kasirof

2-Ziştovi’li Süleyman Rşd Bey

Sağ Üst Fotoğraf: Tsenko Bakalof Çarkovski

آپونہ شراعتی
بامارستان ایچون سنه لکی (۴۰)
فرانقدر
عارج ایچون : سنه لکی ۸۸۴۱۱۱۱۱
آپونہ بدلی پشندور

اعلائیات و باطله معاملات ایچون اداره
خانه به مراجعت ایدلیدر
—۰—
تلفون نوموس : ۸۸۷۳ ، تلغراف
آدرس : چنچی بیلگیسی
—۰—
سوفیه
—۰—
لشکری (۱) اندر
—۰—

چنچی بیلگیسی

۲۹ تشرین اول (جمعه ابرسی) ۱۳۲۱ ۳۶ صفر

مات اسلامیه به مقرر آثاره صحیفه لری
آچینقدور ، درج اوونجیان اوراق
اناده اولونماز

محل اداره : سوفیه اولیبه (ورایچه)
۱ نومبرولی چنچی قونندور
اداره مخصوصه سندور

—۰—
Редакция из вестник
„Чифчи Вилгаси“
(Земледельско сѣлско)
орган на Българска Зем. Нар. Сѣма
се помещава на ул. Врабча № 1. София
Издание 40 лл.
Книг. Брой 1 лл.
Телефон № 1873
—۰—

Год II Брой 112

چنچی اتحادی ترهنگ سیاسی ، علمی ، فنی ، اقتصادی تورک خزینسیدور .

نومبر ۱۱۲

حریه ناطری دیتروفک قلی

ایکینچہ ایرتسی سیاهی حریه
ناطری غوسبودن دیتروف سوفیه دن
کوته او طولومیل ایل کیدرکان آشی
واحدہ کوسٹندیلہ اون پدی کلو متر
بر مسافہده یوسوبه یانیش بر چہ
طرفدن وحشیانہ بر سورندہ قلی ایدلشدور
عین او طولومیل حریه ناطریہ
وفاقت ایدن دوت کشیدن اوچیہ
مقول دوشمش و تہمہلی ، نامندہ
تجارده حقیف سورندہ قولاندن عروج
اولدیلہ حلدہ فرار ایدورک کوچ حلقہ
بقای فورنارہ بامشدور
ملکوت مددی بو مناسبہ نشر
ایندیکی بر تاج رسیده سوہ قصدک
سیاسی بر قصد ایلہ اجرا ایدیلکی
اعلان ایندی
دیتروفک قتلہ دار وارد اولان
ایلاک خیرلرک کوسوبہ عیندہ و کرکسہ
چنچی حکوم عاقلندہ علم تاثیرات
بایمن ، باش وکیل غوسبودن استانیو
ایسی و دیگر ناطرلہ درحال او طولوم
پیارلہ عمل وقہ بہ قوشندور
مقنولر قورشو تہ وورولقدن ماعدا

بیلز و پورولماز بر عہدہ مالک ایدی
بو عزم و متانقی مزارہ قدر محافظہ
ایندی
بو سمارلری بازارکن باش وکیل
غوسبودن استانیو لکی لک کچدہ
مناسبتہ دیتروف حقدہ سولیکی شو
سوزلری خطرا ایدلڈ دیتروف پورولماز
بر سی و غیرہ ، سارسلماز بر عہدہ
و قوتہ ، ساغلام بر فکرہ صاحب
آدمدر ، چازہ اوکندہ دیتروف
ملکک سادی ایچون ایدہ لک قریا
تیدر ایدی ، هیچ شہوہ بو قک کرک جہیزک
اویاسی و کرک بامارستانک نامین سکون و
اسایش خصوصندہ حصر هن و غیرت
ایچن اولان دیتروفک خدمات مبرورہ
سی کوڑ اوکندہ کتیرہ کرم بامارستان
اھالیسی کندیلکی داما حرم ایلہ یاد
ایدچکدر

علکساندر دیتروف

آراق باشا بائر مایندہ دکلدور کین
جمہ ایرتسی کوئی خان دشمنلریک
قورشو اوی ایدلہ قاروشدیرمن و
بتون بولمارستانی و باخام متحد چنچی
مالی کدر و ماملر غرق انجشدور
علکساندر دیتروف ، بامارستانک کور
بتندردیکی شخصتار ددر چنچی

اتحادیہک مؤسارندن و بو اوغوردہ
تحریکات و تمکلاتخیلقلہ تیر ایدورک
اتحادیک افعال و مقننارکاندن ساییلان
علکساندر دیتروفک بو سورلہ اقول
بولمارستان دولتہک جوال ، اک تارکاز
اک متین ، حدت و صلابت سیاسیہ مالک
اک بیک و جانلندن بر شایع ایندیردی

فطرتہ سائر بولندیلہ افکار علویہ
دولت و اھالیہک رفاه و سعادتہ حصر
ایچن اولان دیتروف وظیفہ باشندہ
یوسقی محافظہ ایدن بر عسکر برھرممان
کی دوشمشدر ، او ، جبردیکی پلان
دارہ مندہ ، تقویت ایلدیکی سیاست بولندہ
یلا خوف و پروا پورورک دولتمک

Fotoğraf: Aleksandır Dimitrof

آبونه شرايطى
بهارستان ايچون سىلكى (۱۰)
فراقدر .
سارج ايچون : سىلكى ۸۰ فراقدر .
آبونه بىل بىشدر .

اعلامات و باطله معاملات ايچون اداره
خاچه مراحمت ابدليدر .
— ۰ —
تلفون نومبروس : ۱۸۷۳ ، تلفراف
آدرسى : چىچى بىلگىسى .
— صوفى —
نسخهسى (۸) ليدر .
— ۰ —

چىچى بىلگىسى

۲۸ تشرين ناي (بازار ارستى) ۱۳۲۱ ۳۰ ربيع الاول

مستأصلا-ييه بغير آكاره حريمه لير
آبىقدر . درج اولو بىان اوراق
انابه اولو عاز

محرر اداره : سوفيده اوليجه (ورايجه)
نومبرولى چىچى دوليتده
اداره مخصوصه
— ۰ —

Редакция на восток
„Чифчи Билгиса“
(Земледельско сѣзание)
орган на Българска Зема Нер Сѣза
се помещава на ул. Врабча № 1, София
Абонемент 40 лв
Един брой 1 лв
Телефон № 1873
— ۰ —

Год II Брой 116

چىچى بىلگىسى قوشما سىياسى ، مىلى ، قى ، اقتصادى تورگ تشرىيدر .

نومبر ۱۱۶

استقراض داخلى

ماليه نظارى طرلا اولوك بىلانى
اوزون مدت دوام ايدن و . بىلو
بىتمزله بىجه بىن سوك حرب ، اوزوم
تعميل ايدىكى ، نوتى ، مامعهده ساجمه
سى بولفارستانك وضعت اقتصاديه و
ماليسى رباد و پريشان ايدى .
مىلكتمز وضعت ماليه و اقتصاديه
سك حال اسايده گلدى ايچون حكومت
ماليه سىك داغلا لايشاس لازمهده
بو غايه ميبىلوك حكومت - قوت
احياجه كرك داخلى و كرك خارجى
و ياسار سورنه استقراض كى مالى
مداوته مراحمت ايچك مجبور قالدى .
و كون خارچيدن بر استقراض عقدى
انكان خارچيده دكلدر . چونكه ملتيز
بوتون كچيردىك فلاك و شىمانه
رغما بون دلتز طرفدن تقدير ايدلگده
اولان مئات و فائق سايه سنده هر
مشكلان اتمام ايدوك حرك آخىر
ياردلى داوى ايدمكلدر .
مع مافيه حكومت ، خارچيدن مالى
مساوتته عرض احتياج ايتزدن اول
ملتك قازيلنده و بحران مالى به رغما
حكومتى تقويه ايتكده اولديش بون
دنيايه آكلاشق ، حكومته امتيق اتيات
ايچك ايچون مئته ، داخل استقراضه
صراحىق مئاب كوردى .
بو سورته مالى باقچه اولان ديو
شك بر قسمي اها ، بالقىق احتياجى
عديده ايدوك مىلكتمزك اعتبار مالى سى
اياهده ، له واك قيسى تزيده خصوصنده
لرؤى اولان مصارفانى قارشىلاشماق
مجلس موبوان ۲۳ سيزال ۱۹۲۱ تاريخنده
بوزده (آتئى) قاضل كافى و ساط
و كفاي سارز بر استقراض مل عقدى
قبول ايشدى كه شرائط و مئافع استقراض
روسه آييدو .
۱ - استقراض بوزده آتئى بىق
قاضل اولاخدر .
۲ - اعاى ديون بىلانو ايله اولوب

تورگىلىك وضعيتى حقدده

لوييد زوروز سوك كونلرده غو بارىس
و باليه جيس ايله ملاقات ايتش ، بونان
رجال سياهيه سته لودره حكومتك بالقابلر
ده موازنه قوائك حفاظه سى خصوصنده
مشقظ بولنديش سوليش و تورگىلىك
وضعتى ، بو آتئى قدر عقسد ايشدىكى
اشلافاهدرك شون دول مظمه جه
تصدىقندن سوركره كسب قطين ايدو
جگنى علاوه اياشدر .

بىكى عدليه نظارى پتر يانف

يك مغفوق قلمش اولديشندن ملتيزله
ايك نماسنده مئافع مليه من ايجابى آيىق
چىچى اتحادى اينده اعايد خالده برلش
وك طور ايق قارداش اولان هر ايكى ملتك
توقيسى نوسيه ايتشدر .
چىچى حكومتى موفق ايتداره كلنجه
چوتلننده مئافع مليه و ديه من اوعى بده
يك چوق چالشمه قورچى قورقار
طرفندن ملتيزه باييلان مظللك تحقير
و ازاله سته موفق ، قاپوسته باش اوران
هر ديداشموزك دردينه دواساز اولشدر .
باله سه قيرجه عل ، بىكى پر اعا
ليسى جتنده حقيق حق ر انسان ، و طداش
معامله سى بايرق ملتك آجىلر قى روحنده
جى ايتش ، او ديارى اسكى قرقهرك
ظلم مامورلر دن تخليص ، اصلاح و

بىكى عدليه نظارى پتر يانف

۱ - استقراض بوزده آتئى بىق
قاضل اولاخدر .
۲ - اعاى ديون بىلانو ايله اولوب

يك مغفوق قلمش اولديشندن ملتيزله
ايك نماسنده مئافع مليه من ايجابى آيىق
چىچى اتحادى اينده اعايد خالده برلش
وك طور ايق قارداش اولان هر ايكى ملتك
توقيسى نوسيه ايتشدر .
چىچى حكومتى موفق ايتداره كلنجه
چوتلننده مئافع مليه و ديه من اوعى بده
يك چوق چالشمه قورچى قورقار
طرفندن ملتيزه باييلان مظللك تحقير
و ازاله سته موفق ، قاپوسته باش اوران
هر ديداشموزك دردينه دواساز اولشدر .
باله سه قيرجه عل ، بىكى پر اعا
ليسى جتنده حقيق حق ر انسان ، و طداش
معامله سى بايرق ملتك آجىلر قى روحنده
جى ايتش ، او ديارى اسكى قرقهرك
ظلم مامورلر دن تخليص ، اصلاح و

۱ - استقراض بوزده آتئى بىق
قاضل اولاخدر .
۲ - اعاى ديون بىلانو ايله اولوب

Fotoğraf: Yeni Adliye Nazırı Petrayanef

Nadelko Atnasof

Sağ Alt Fotoğraf: Sobranya Birinci Reis Vekili Gorki Markof

آلوان شرايطي

بهارستان ايجون سنه ۱۲۸۰
فراقدر .
طرح ايجون : سنه ۱۲۸۰ در طاهر
آلوانه مني بشنهر .

اعلايات و باجه معاملات ايجون ادار
خانه به مراجعت ابدليلدر .
— 0 —
نظرون نومروسي : ۱۸۷۳ ، نظرون
آدرسي : چينتي بيلگيسي
— 0 —
سنه ۱۲۸۰ (۱) لندو .
— 0 —

ÇİFTÇİ BİLGİSİ

۲۹ تارون اول (پرشنه) ۱۲۸۰ ۲۹ ديسم الاخر

مجلس اسلاميه به عقد آكاره حيدر علي
آلچيندر . دوج اوزنجان اوراق
اعاده اولوتار

حق ادار : سوقيده اوليج (ورايج)
نومرو چينتي قورسندگي
اداره خصوصيه

— 0 —
РЕДАКЦИЈА НА ВОСТОК
„ЧЕФЧИ БИЛГІСИ“
(СЕМЕНОВСКОЕ ИЗДАНИЕ)
Издат на Български, Сербски, Македонски
се помещава на ул. Врбича № 1, София
Адрес: 40 ул.
Един брой 1 лев.
Телефон № 1873
— 0 —

Год II Брой 120

جلس سومان . اوچينسي دوره اجتماعيه
بتن گسزنجي اجتماعي . افرنجي
۱۲ تيمان ۱۹۱۶ شينست
اسلاميه نومروسي
ا تومر واقع . سينه ۱۲۸۰ — ۱۲۸۱

... . بوندن سكره ديگر بر
نظمه كنجكم . ماوران حدر مرموزدي
احوال شريعدين بحث ايدجكم . بوگون
بهارستانده بيلورسكركر . پروقونلن
سكره بر بائي منيتك احداث لولندي .
مشرحت اسلاميه به مربوطني اعتباريه
عرض ايدجكم . بهارستانده رئيس المنئين
اولان ذات . معاملات شريعده قضائي القضا
حكمندر . روتوقوله مخالف دوشسون
ديه رئيس المنئين دريودم . شيندي اقدم
و (۹۵۰۰۰۰) مسلك مرميجدر .
مرجع شريعيدر . اعطاي وظيفه شين
سنه شيخ الاسلام افنديك مرقوميه در
بولندي عرض ايدجكم . سكر سنه بر
انتخاب بايلدي . سنده كينس اختيار
رانده بولندم . بر افتاحه نرم سلاويز
قاريشش . بر مناسبت عرض ايدجكم
بهارستان مسلمانلارن انتخاب اينديكي
مقتدر طرفدن منتخب باش مفتي احكام
اسلاميك مرجع عوميسي اولي حليه
شيتت جليله تصديق اولته حق .
فقط بونديق مشلته سياست قطليا
مصرفدر .
كريمه مني . نرم اواره بر عقومن واز
توركيه بانه بولته ايتريش او تعقيب
ايشون . فقط باش مفتي سياسته قاريش
سون . قاريشدرسون . او احكام بشر
عيني حريقا تطبيق ايتريشرون . بلس
رستان مسلمانلارن ايجون اوارهك
بوكم مقامدر . نرم منيجنر ايكز لو
نظمه نظرون حريقا قوتوتول ايشون
اولي تعقيب ايكز حق واردر . مقررات .
عيا احكام اسلاميه باموضف . دكلي
مفتيرون كن اوراق سارتمك شريت
حريقا ملاطفت تاين ايدسون . ايتدر
لسون . ايتنه اوقدر .
پوقه شويب اعقاب اوغوش . بويك
بايش ويبرك سفرك مداخله ايتكي
آي اوج آيمي بيليجور باش منيتك
منتخب ذاك ماموريتك كندني تاخر
ايندي . بون خير آلفي . شينسي
سوربورز . نه ايجون بويك اولدي
سندكز كيك شون مناسيه ديوركم

كوزل بولارستان

و خارلوك صادق تورك و طه لاجوي

بولارستان چوق سورم . بچين
ايتنه بونك جوان آليش ورين ايدا
زوسيه اولوندر . (سونق) بازارله
ناع كنددر . سايتلار . ساين آليشار .
آرناوودلده سلطنت سوردر .
سراده قاي سلطان محمدك آغوشنده
مسلمانلار كين و كيميكه كابل تورك
شن ايجادم بر آرائل رومانيده ايرل
تيل شيريك ايتك تحليش قورمدر .
اكسوكور بولارستان كيشلر و غياي
— روس جري اوزرتهده طونه شين
به چيكيشلر . ملت مرحومه . ك
عومي اضطرابي قيتل ايدجسته اك
بيولمه عايقه دوشلش . بويك بر حالت
روحيه ايتنده بى بورانه دنياي كين
ايرودن آلتيم بكانه ميراث ايتنه بو
طويانه ميل و محبت ايدى
صبرمرك بيليك ايتنه كوزلي
توركيده آجان . زيان . بكا دوقوراي
اودوده ودرى . طالع بى برك تور
كيدو و كياچك آرناوودلده اك بونك
مقالو كيتري . فقط شين ايتايجي
ايله زنديشك شون وارلنه حك و
نقى ايتنديك ايزري او محولر بر تورلو
سيلمه دى . دلي ايرمان اكشكه اولان
پرستكارلني ذره قدر صارسادى .
اوت بو طويانلار سوربورم : حمده
جسدس . بر انجذاب ايله سوربورم .
بوندن ديلايدركه اخيرا استانبولده
لتر ايتديكم مقالو سلسله شو
حقيقتك علاوه بونده اوتو خايميم
بايشان ادا ايليه . زكن طويانلار
سلاطه هواسه . ايتسر سولر بونون دنايك
اك ديز و بركتلكلار ايتسده جرايا
بهارلاني ايتيك بر موقده اولان كوزل بولار
رستان طايي و سونك ايتركن ضلعه دوقو
بولتنسي بولارسك (كيش) دل (كهيك)
دور بورودو اكرده . تيلن ايجاقيليدن
سكن . سلاطه روسلده ايتنه روده دوقو
نوع بر چينك واداني توهم ايرز .
حقيقه كنج : بونون عرب و محبت ايتسده
يك تورلوشران و صبر ايتلشري چككم
ايتسزايكن بولارستانه اوليايتلار يادنا
بون ايدل ماهر توركيالي بر تورك دوشرون
دوميه كندى مله شنه . بونون بون
بولارستان چوق سورم . بچين
ايتنه بونك جوان آليش ورين ايدا
زوسيه اولوندر . (سونق) بازارله
ناع كنددر . سايتلار . ساين آليشار .
آرناوودلده سلطنت سوردر .
سراده قاي سلطان محمدك آغوشنده
مسلمانلار كين و كيميكه كابل تورك
شن ايجادم بر آرائل رومانيده ايرل
تيل شيريك ايتك تحليش قورمدر .
اكسوكور بولارستان كيشلر و غياي
— روس جري اوزرتهده طونه شين
به چيكيشلر . ملت مرحومه . ك
عومي اضطرابي قيتل ايدجسته اك
بيولمه عايقه دوشلش . بويك بر حالت
روحيه ايتنده بى بورانه دنياي كين
ايرودن آلتيم بكانه ميراث ايتنه بو
طويانه ميل و محبت ايدى
صبرمرك بيليك ايتنه كوزلي
توركيده آجان . زيان . بكا دوقوراي
اودوده ودرى . طالع بى برك تور
كيدو و كياچك آرناوودلده اك بونك
مقالو كيتري . فقط شين ايتايجي
ايله زنديشك شون وارلنه حك و
نقى ايتنديك ايزري او محولر بر تورلو
سيلمه دى . دلي ايرمان اكشكه اولان
پرستكارلني ذره قدر صارسادى .
اوت بو طويانلار سوربورم : حمده
جسدس . بر انجذاب ايله سوربورم .
بوندن ديلايدركه اخيرا استانبولده
لتر ايتديكم مقالو سلسله شو
حقيقتك علاوه بونده اوتو خايميم
بايشان ادا ايليه . زكن طويانلار
سلاطه هواسه . ايتسر سولر بونون دنايك
اك ديز و بركتلكلار ايتسده جرايا
بهارلاني ايتيك بر موقده اولان كوزل بولار
رستان طايي و سونك ايتركن ضلعه دوقو
بولتنسي بولارسك (كيش) دل (كهيك)
دور بورودو اكرده . تيلن ايجاقيليدن
سكن . سلاطه روسلده ايتنه روده دوقو
نوع بر چينك واداني توهم ايرز .
حقيقه كنج : بونون عرب و محبت ايتسده
يك تورلوشران و صبر ايتلشري چككم
ايتسزايكن بولارستانه اوليايتلار يادنا
بون ايدل ماهر توركيالي بر تورك دوشرون
دوميه كندى مله شنه . بونون بون

فرانسوزجه ايرلي پارسي آفاده سياست
تورخ اولان و چينتي بولارستانه
توجه و محبت و يكي بولارستانه شونالي
يك بر فرانسوزجه كتابه تايميد ايكدمه
بولان بويك تورك محرد و مؤلفندن
[به رى لك]
[۳۱] بونديق بيري كيك (تورك كوكي)
عواطفه مله مزمه اسيلان (بيسي) نه ناكدر .
اك قاعدر بر مصدر و سلامت و محافه
دني ايكز آفاديله ياد ايدجكي مل
دويي كنه حرمه اك زاده حمله صرف
چينتي باريسدر . بوزره بولار دولتك والي
سياسته خادم اك محردل بر روده باريجيددر .
بولارستان توركيالي بولار و بولار بولار
اكر كيددر . شو تادارك خصوصي و عومي
منطق بونيك اولان و بوجيه كندى ايتا
باريه بورومكدرى مل كيتلرندم . دكا طيبي
سورمه مل مومنه تويلايلر . دكي قدير
داندال حابراند بى بر تورلوتولامار .
بونك اوزايتلش . . .
هر شين بويكجه ايتي سويليك
خصوصيه كيتايمريك كلددر . بولما
رستانه كى حشمت اسلاميك دني
مرجعي سياست جيرانلردن اوزاق طوي
ايجن تمام اون سنه اول عاتالي مجلس
مبوناني كرسيدنن عاله اعلان ايتديكز
و بو كونه كيددر بونديكز قانچكز
اوايغى و تينه بى بورايه كيدركه
منظر اوليودر .

Fransızca Eserleri Paris Akademiyasında Tetvik Olunan ve Çiftçi Bulgaristan'a Teveccüh ve Muhabbetini “Yeni Bulgaristan” Ünvanlı Yeni Bir Fransızca Kitabıyla Te’vîd Eylemekte Bulunan Büyük Türk Muharrir ve Müelliflerinden Basri Bey

[illegible]

آهسته آهسته:

بلارستان ایچون سنه لک (۲۰)
فراتقدر
خارج ایچون : سنه لک ۸۰ فراتقدر
آهسته بدلی یکنده

اعلاآت و باجله معاملات ایچون اداره
خانه به مراجعت ایدلایدر
—۰—
تلفون نومروس : ۱۸۷۳ ، تلفراف
آدرسی : چنتی یلیگی
— صوفیه —
نسخه سی (۱) لغدر
—۰—

چنتی یلیگی

۱۹ حزیران (بازار ایلسی) ۱۳۳۹ ۱۲ شوال ۱۳۴۱

ملک اسلامی ایچون مفید آکاره صحیفه لر
آچقدردر درج اولونجا اوراق
ایاده اولونجا

حل اداره : صوفیه اولیجه (ورایچه)
۱ نومرولی چنتی قوشندک
اداره مخصوصه سندور

РЕДАКЦИОНА НА ВЪСТНИКЪ
„Чифчи Вилгеси“
(Земледельско списание)
Ортакъ на Българ. Земл. Нар. Съюзъ
се помещава на ул. Врабча № 1, София
Абонаментъ 40 лв.
Единъ брой 1 лв.
Телефонъ 36 1873
—۰—

Год II Брой 94

چنتی اتحادی فرهنگت سیاسی ، علمی ، فنی ، اقتصادی تورک نمونیدور

نومر ۹۴

استقلال مارشی

شاعر عظیم محمد عارف بیک آفرم بیک ملت مجلسی طرفندن • استقلال
مارشی ، اولارق انتخاب و قبول ایدیلن منظومه وطنروانه لک بر صورتی آفرم
کلیه یکندهن بروجه آتی نقل ایدیلوروز:

تورفا ، سوزن بو شندوره یوزن آل ساقا
سونه دن بورونک اوستنده تون اوستورک اوجاق...
اوریم ملتک یلدریزور بالالایمقی ؛
او بندر ، او نیم ملتکدر آتکاج ؛

جانا ، توربان اولام جهرک ای نازک هلال ا
نهرمان مرقد برکول... بو شدت ، بولان ؛
کسا اولان دوکولن قانریز سوزکا حلاله ؛
حیدر ، حنه طایان ملتک استقلال ؛

بن آزلدن ، ریدر بر یاشادم ، حر یاشادم ؛
هانکی جیلین سکا زکیر اورا جیش ؛ عاشارم ؛
کوکره مشیل کی ، بدنی چیکه آشادم ؛
ییزارم داملری ، آنکیله میضام ، عاشارم ؛

آفردهش ایلورونک آلمانی ارمشامانین ؛
سیرایت کوهکی دورسون بو جاسارین ؛
دوبانیدور سکا معد اندیک کولر حنک ؛
کیریلر ، شکارن ا... لکه یارینده یانین ؛

میوت اتحادو تریدن آریلرک زواع
فرقه سنه التحاق اچشدی . بو سورک
اکتساب قوت ایدن فرقه من زواع
فرقه منی جریده علمی نشر ایدن
تورک زواع جریته منسوب زواع
متخصصی دخی التحاق ایدیلر .

بنار چنتی اتحادینک انعامه و
بروغر ایلوریک ترکیه ترجمه مالکیز
حرکت خاتمه منافی آلمولر کیده کور
تورک چنتیلری آراشدن تشکیلات
یالچینز . بو کونکی فعالیتز اطرافزده
منور بر صفت طوبلا مقدر عیاردر .
اویوز قدر زواع تخصصی بزه
طرفداردر که بولردن اویوز فرقی
فرقه منک دائمی اعضاندیلور .

شدی بانار مجادلات سحاحی
اراله ایدن ادبیاتی کدقی ایلروروز
خوبودن استانبولیسکک • چنتی
اعادینک برسیلری • نام آری ترکیه
به ترجمه ایلشدن . دیگر رساله ایدر

تورکیا چنتی اتحادی ارکانی زندیه

بو ضابطه سابق مجلس میونان
عاقی رئیس نایبی عبدالعزیز محمدی ،
چناق . . . و قسطنطینی سابق مرموق
یحیی سزای ، زواع متحصصانلر
اولک کاتب عمومی جواد رشیدی ،
ذیشانول محمد پشار و احمد توفیق بک
له و چنتی یلیگی • استانبول بخار
تخصصی سابق رشیدی بک و یوسطر
لک جهری ن حاضر بولودق .

تورکیا سیاسی چنتی اتحادینک
بیدا و صورت تشکی و مؤسسلرینک
بورایمکی انکاری آلاق آرزوینده
بولوریندن . بو خصوصه ایراد و
خطاب ایندیکم مختلف سؤالره منو
ایته جواب آلد .

شدت و مؤسسلز زواع تخصصی
و چنتی مناطقدن منتخب سابق
میونلردر . زواع تخصصی اساسات
علمی دن بحث ایدیلر . سابق • میونلر
ایده تورکیا فرقی سیاسی چنتیلر
دن هر دور فداکارلی طلب ایندکاری
حاله آنلری هر وقت مندور ایلدکاری
سویله یلر .

ترکیا چنتی ارکانیه جریان ایدن
هاورمزک خلاصه بر وجه آیدیلر :
[طویراق زونک منیور ، سکر
طابوز عمر اول استحضالات زواع
حقدن شر و داستان بازان شاهرار
بولونایی آکلاشیلور ، حتی اوزمانار
بیه فعالیت و منور بر سورنده اجرای
زواع ایدیلوروش . بو کونکی تور
کیا چنتی صفی امال ایش و آن
ورکوز و محاربه لره دوجار شرف
ایلدنر . هرتم کویون طلب ایدیلر
حاله اونی مدافه ایدن بولونا شدنر .
ز تورکیاده سیاسی فرقه لک نقیب
ایندکاری ستم سیاستدن مایوس اوله
رق حرب استاندی یمنی نازکدن سکر
میون مقننه بولنار ساند اولدی یی و چله
تورکیا اهلینک یوزده سکان یمنی
تشکیل ایدن تورک چنتیلرینک منافی
مدافه اینک اوزره بر فرقه سیاسی
وجود کتیردک . او زمان یوز قدر

استانبولده بولونغان بیک دورا
چنتی فرقه منی ارکانی ایل یترکلسا
یشدی فرقه منی یمنی ایشدی .
تورکیا چنتی اتحادی ایل رابطه
وطیفه منی گورمک اوزره • چنتی
ییلیگی • نک استانبولده بخار محسو
می بولونایی چنتی آفردهش ایلر
معلومدر .

بو بخارمزک فعالیت قیجی اوله
وق تورکیا چنتی اتحادی کاتب عمومی
و زواع تخصصی جواد رشیدی بک
سویله انشاء ایدن سوا کورنر
منی زیارت ایشدی .

یکری بک قوتیه مرخصک
آلغین طوقانریته منظر اولان جواد
رشیدی بک قوتیه حقدنک طایان
خاطرات و استنباطی آلان نمونیه
کتاب اچکدهدر .

رمدنیز ایستانبول مطبوعاتی
بانار چنتی حکومتدن و آنکیا
سندن سوجوکارانه بر رساله بحث اچک
ایشلادی .

فرقه منی زندی بلا فاصله ملاقات
طلب اچکدهدر .

الحاقه • انشاء • ایلری • و
• آفتاب • خنکری • زرق قاش فضل
سوجوکار کورونکدهدر .

بلارستان حقدن هان هیچ کیسه
قا بر سوز ایشدک و سویلک ایته
میور .

صوفیه یمنی میسان میونلر
غیر اولان ادم روحی بک بک تورک
بانار عادت حقدن • غلات نشریه
و بو میاده بانار چنتی حکومتی مدح
و ثنایه ایشلادی .

زرق قاشی آنک زاده علاء دارلی
گوسون تورکیا چنتی اتحادیدر .
• بولی • میون سابق و تورکیا
زراع فرقه منی • مؤسسلرین عزم سوج
زاده محمد وصی اندینک خامه سنده
تریب ایدیلن بک مطبل بر انظار
ضابطه فرقه منی کورده آراکیه ایک
تاس حاصل اولدی .

İstiklal Marşı

Şair Muhterem Mehmed Akif Bey'in Ankara Büyük Millet Meclisi
Tarafından, “İstiklal Marşı” Olarak İntihab ve Kabul İdilən Manzume-i
Vatanperverânenin Bir Sureti Elimize Geçtiğinden Ber-Vech-i Atı Nakl
İdiyoruz: